

4. ULUSLARARASI DİL VE ÇEVİRİBİLİM KONGRESİ

KONGRE TARİHİ: 6-8 Kasım 2024

4TH INTERNATIONAL CONGRESS OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES

CONGRESS DATES: November 06-08, 2024

Tam Metin Bildiri Kitabı

Full-Text Book

EDİTÖRLER / EDITORS

PROF. DR. **ONUR KÖKSAL**

DR. ÖĞR. ÜYESİ **MUSTAFA DOLMACI**

DR. ÖĞR. ÜYESİ **NURAY PAMUK ÖZTÜRK**

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2024

ISBN: 978-625-396-433-7
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editörler

Onur KÖKSAL – Mustafa DOLMACI - Nuray PAMUK ÖZTÜRK

4. ULUSLARARASI DİL VE ÇEVİRİBİLİM KONGRESİ

Tam Metin Bildiri Kitabı

4th INTERNATIONAL CONGRESS OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES

Full-Text Book

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

   / cizgikitabevi

ÖNSÖZ

Değerli okuyucularımız,

Teknolojik gelişmeler ile birlikte iletişimin çok daha kolay ve ulaşılabilir olduğu dünyamızda alanında uzaman pek çok Türk ve yabancı akademisyenin bir araya gelerek sunumlarını gerçekleştirdiği 4. Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresini düzenlemekten büyük mutluluk duyuyoruz. Dilbilim, çeviri çalışmaları, ikinci dil edinimi, kültür çalışmaları ve yabancı dil öğretimi alanlarında çalışan bilim insanlarını bir araya getirerek bu alanlara özgü araştırma yöntemlerini ve kuramları yeniden gözden geçirmeyi, ortaya çıkan yeni eğilimleri saptamayı, dile, kültüre ve her ikisini bünyesinde barındıran çeviriye ilişkin temel güncel sorunları ele almayı amaçladığımız Kongremiz, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü ev sahipliğinde 6-8 Kasım 2024 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleşmiştir.

Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. ALİ TEMİZEL'in açılış konuşması ile başlayan Kongremiz, Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Onur KÖKSAL'ın konuşmaları ile devam etmiştir. Prof. Dr. Giray FİDAN, Prof. Dr. Gulu MEHERREMLİ, Prof. Dr. Svetlana Yurevna RUBTSOVA ve Doç. Dr. Tamari DOLIDZE davetli konuşmacı olarak kongremizi şereflendirmişler, dinleyicilere aydınlatıcı bilgiler vermişlerdir.

Davetli konuşmacılarımıza ek olarak Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan, Belarus, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Cezayir, Çin Halk Cumhuriyeti, Kuzey Makedonya, Gürcistan, İtalya, Kazakistan, Polonya, Romanya, Rusya ve Yunanistan'dan katılımcılar sunumlarını gerçekleştirmiştir. Bu yıl Kongremizde yer verilen bildirilerden kırk yedi tanesi yurtdışı katılımcılar, otuz bir tanesi yurtiçi katılımcılar tarafından sunulmuş olup toplam yetmiş sekiz sunum gerçekleşmiştir.

Türk ve yabancı bilim insanları tarafından sunulan bildirilerin dil ve çeviribilim alanına yeni ve önemli katkılar sağlayacağına, okuyuculara yol gösterici nitelikte olacağına inanıyoruz.

Keyifli okumalar dileriz.

Kongre Düzenleme Kurulu adına
Kongre Başkanı
Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Onur Kurulu

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ
Selçuk Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Cem ZORLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan V.

Honor Committee

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ
Rector of Selçuk University
Prof. Dr. Cem ZORLU
Rector of Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Ali TEMİZEL,
Dean of Selçuk University Faculty of Letters

Düzenleme Kurulu

Düzenleme Kurulu Başkanı ve Akademik Temsilci

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Mustafa İsmail DÖNMEZ

Doç. Dr. Betül CAN

Doç. Dr. Nuray DÖNMEZ

Doç. Dr. Nurcihan YÜRÜK

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DOLMACI

Dr. Öğr. Üyesi Nuray PAMUK ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Ruşen RAMİZOĞLU

Öğr. Gör. Müjdat ALAN

Arş. Gör. Yonca Gül UĞURLU

Arş. Gör. Beyza Nur ZORLU

Organizing Committee

Chairman of the Organizing Committee and the Academic Representer

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Organizing Committee

Prof. Dr. Mustafa İsmail DÖNMEZ

Assoc. Prof. Dr. Betül CAN

Assoc. Prof. Dr. Nuray DÖNMEZ

Assoc. Prof. Dr. Nurcihan Yürük

Asst. Prof. Dr. Mustafa DOLMACI

Asst. Prof. Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK

Asst. Prof. Dr. Ruşen RAMİZOĞLU

Lecturer Müjdat ALAN

Research Asst. Yonca Gül UĞURLU

Research Asst. Beyza Nur ZORLU

Prof. Dr. Abdulvahit Çakır, Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Abed Elrahim Azzam Marashdeh Ajloun National University, Jordan
Prof. Dr. Ali Mohammed Almashhor, King Saud University
Prof. Dr. Arif Sarıçoban, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Badr Nasser Saleh Aljabr, Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University
Prof. Dr. Bahar Güneş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Betka Salim Muhamed , Khider University, Biskra, Algeria
Prof. Dr. Bülent Kırmızı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Djamel Sadna, Batna Unibersitesi, Cezayir
Prof. Dr. Ghazi Abuhakema, College of Charleston
Prof. Dr. Gülsev Pakkan, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Gürhan Kırilen, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hacer Hande Uysal Gürdal, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Çakır, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Kadid Dieb, Université Freres Mentouri Constantine, Algeria
Prof. Dr. Kadriye Dilek Bacanak, Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Khaled Shaalan, The British University in Dubai
Prof. Dr. Mahmut Kafes, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Takkaç, Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Meriem Sahli, Al Akhawayn University
Prof. Dr. Mohamed Bounejma, Al Akhawayn University
Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Hişmanoğlu, Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Yıldız, Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nuray Alagözlü, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Omar Mehdioui, Moulay Ismail University
Prof. Dr. Ravshan H. Maksudov, Fergana State Iniversity, Uzbekistan
Prof. Dr. Soumia Ennaciri, Al Akhawayn University
Prof. Dr. Sun Yinggang, Zhejiang University, China
Prof. Dr. Tahir Balcı, Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Zhang Hua, Beijing Language and Culture University, China

Prof. Dr. Turan Paker, Pamukkale Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Ahmed Tama Halabi, Qatar University, Doha
Assoc. Prof. Dr. PaedDr. Silvia Barnová, DTI University, Slovakia
Assoc. Prof. Dr. Leyla Aliyeva, Bakü Slavyan Üniversitesi, Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Li Xiaoli, Beijing Language and Culture University, China
Assoc. Prof. Dr. Mahrous Borayyek, Qatar University, Doha
Assoc. Prof. Dr. Mohamad Zetan, Abdulmalik Saadi University, Morocco
Assoc. Prof. Dr. Fergana State University, Uzbekistan
Assoc. Prof. Dr. Tamar Dolidze, Batumi State Maritime Academy
Doç. Dr. Abdussamed Yeşildağ, Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Arif Bakla, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe Atıcı Arayancan, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr. Cemal Çakır, Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ceyhun Yükselir, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr. İrfan Tosuncuoğlu, Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. İnci İnce Erdoğan, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Kürşat Cesur, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Meryem Nakiboğlu, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Oya Tunaboşlu, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Özkan Kırmızı, Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Senem Ceylan, Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Sevinç Arı, Marmara Üniversitesi
Asst. Prof. Abderrahim Rachdi, Mohammed V University, Morocco
Asst. Prof. İbrahim Amer, Qatar University, Doha
Asst. Prof. Mahmoud Al-Ashiri, Georgetown University
Asst. Prof. Manel Bel haiza Larribi, Higher Institute of Arts and Crafts in Gafsa- University of Gafsa, Tunisia

Önemli Tarihler

Kongre Tarih:

6-8 Kasım 2024

Özet Son Gönderim Tarih:	30 Eylül 2024
Kabul Edilen Özetlerin Duyurulması:	11 Ekim 2024
Katılım Ücreti Yatırma Son Tarih:	18 Ekim 2024
Kongre Programı İlanı:	30 Ekim 2024
Tam Metin Son Gönderim Tarih:	29 Kasım 2024

Sunum Dili

Türkçe, İngilizce, Rusça, Arapça, Çince

*NOT: Sunum dili Türkçe, İngilizce, Arapça, Çince veya Rusça olabilir ancak **tam metinlerin Türkçe veya İngilizce hazırlanması zorunludur.***

Kongre Konuları

*Kongre başta dil ve çeviribilim olmak üzere aşağıdaki alanlarda yazılmış olan tüm özgün ve akademik çalışmalara açıktır
Çeviribilim, Edebiyat, Dilbilim, Yabancı Dil Öğretimi, İkinci Dil Edinimi, Kültür Çalışmaları vb.*

Important Dates

Congress Dates:

November 06-08, 2024

Deadline for Abstract Submission:	September 30, 2024
Notification of Acceptance:	October 11, 2024
Participation Fee Payment Deadline:	October 18, 2024
Announcement of Congress Program:	October 30, 2024
Deadline for Full Text Submission:	November 29, 2024

Presentation Language

Turkish, English, Russian, Arabic, Chinese

*NOTE: The presentation language of your paper could be Turkish, English, Arabic, Chinese or Russian; however, **full texts must be prepared in Turkish or English.***

Congress Topics

*The Congress is open to all original and academic studies written in the fields of **Language and Translation Studies** in particular,
Literature, Linguistics, Foreign Language Teaching, Second Language Acquisition, Cultural Studies, etc.*

Prof. Dr. Giray FIDAN

Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

BETWEEN LANGUAGES: HOW TRANSLATION ENRICHES GLOBAL UNDERSTANDING OF CHINESE CIVILIZATION

Prof. Dr. Gulu MEHERREMLI

Baku State University, Azerbaijan

COMMON TURKIC LANGUAGE: DREAM OR REALITY?

Prof. Dr. Svetlana Yurevna RUBTSOVA

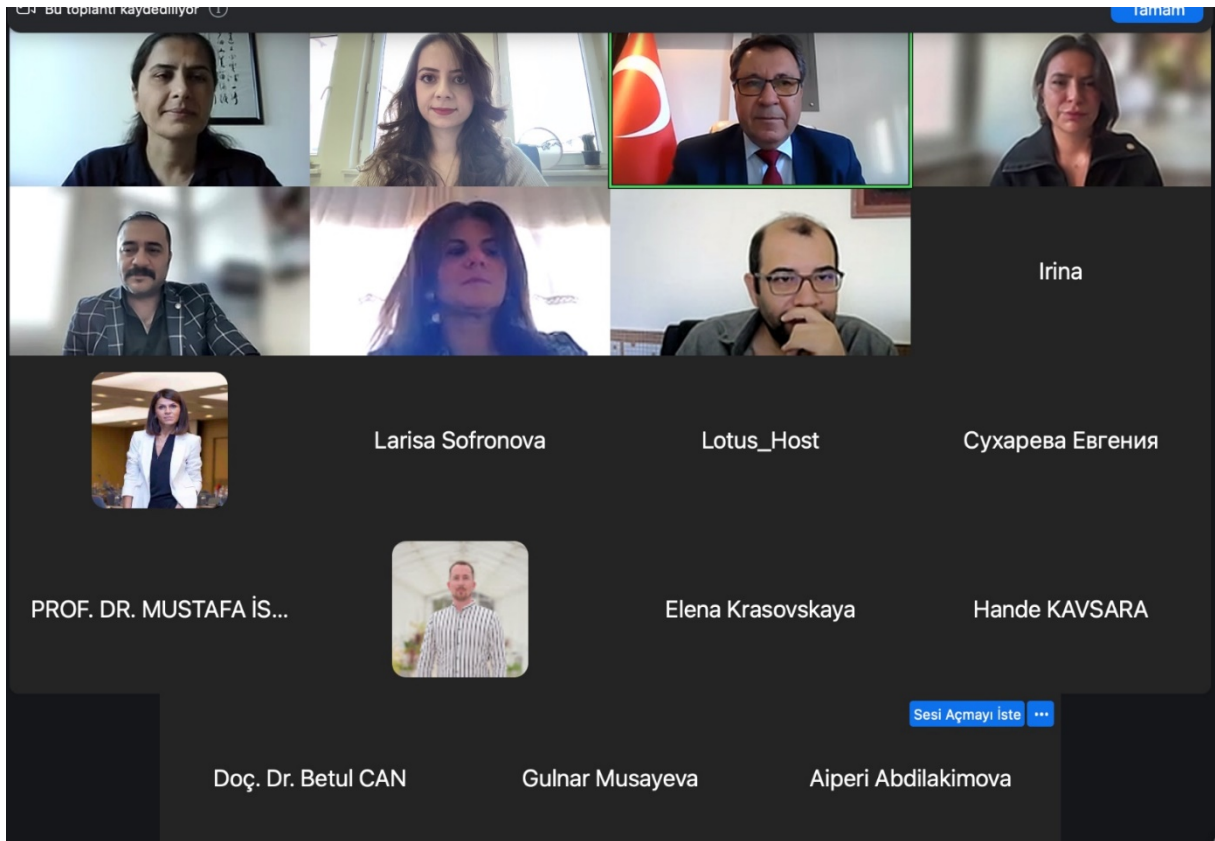
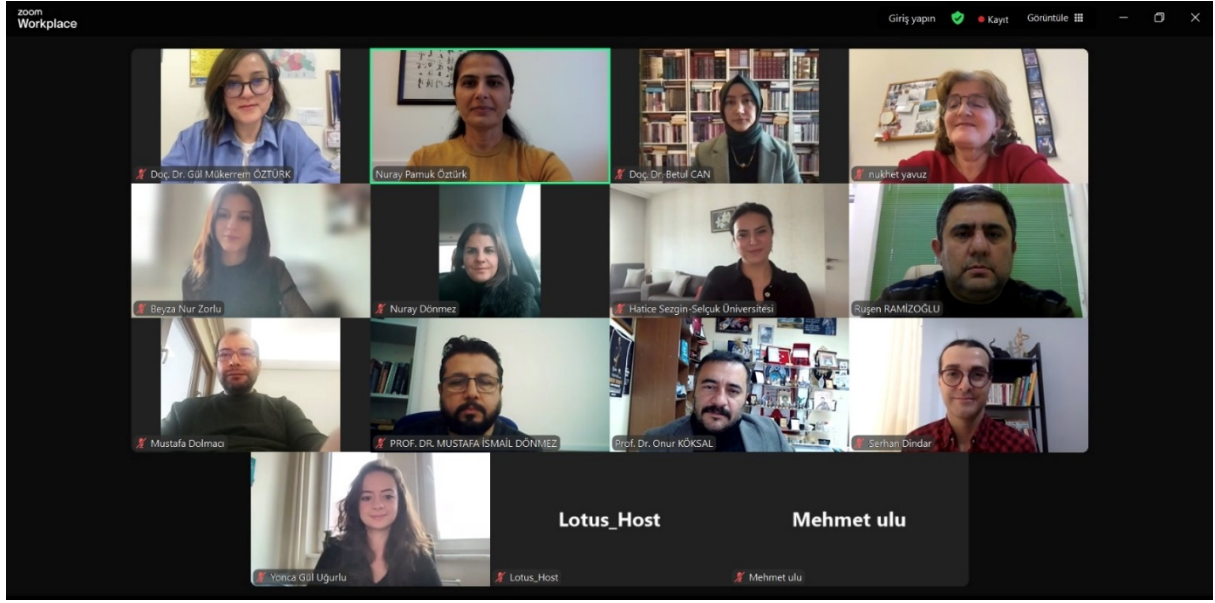
Saint Petersburg State University, Russia

LOST IN TRANSLATION: PRECEDENCE IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Assoc. Prof. Dr. Tamar DOLIDZE

Batumi State Maritime Academy, Georgia

THE IMPACT OF AI ON EFFECTIVE BUSINESS COMMUNICATION IN ENGLISH

konu-05.11.24 - PowerPoint

Arayış: Giriş Ekle Tasarım Geçişler Animasyonlar Slayt Gösterisi Gözden Geçir Görünüm

Yapıştır Yeni Slayt Bölüm Yazı Tipi Paragraf Çizim Şekiller Yerleştir Hız Stiller Çizim Şekil Dolgusu Şekil Ana Hattı Şekil Efektleri Bul Değiştir Seç Düzenleme

1 BETWEEN LANGUAGES: HOW TRANSLATION ENRICHES GLOBAL UNDERSTANDING OF CHINESE CIVILIZATION

2

3 Introduction to Translation of Chinese Texts

4 Historical Timeline: Early Period

5 Essential Translation Methodology

6 Kumrajyha's

Introduction to Translation of Chinese Texts

World's oldest continuous writing system (4,000+ years)
Over 50,000 characters in total
3,000-4,000 characters for basic literacy
Billions of speakers worldwide

Lotus_Host
Lotus_Host
Mustafa Dolmacı
Mustafa Dolmacı
Beysa Nur Zorlu
Beysa Nur Zorlu
Fırat Döner
Nuray Famik Özlük

Otomatik Kaydet Ruşen RAMIZO... • bu bilgisayar konumuna kaydedildi

Arayış: Dosya Giriş Ekle Çiz Tasarım Geçişler Animasyonlar Slayt Gösterisi Kaydet Gözden Geçir Görünüm Yardım

Yapıştır Yeni Slayt Bölüm Yazı Tipi Paragraf Çizim Şekiller Yerleştir Hız Stiller Çizim Şekil Dolgusu Şekil Ana Hattı Şekil Efektleri Bul Değiştir Seç Düzenleme

6

7

8

Ŋ ŋ - Türkiye alfabesinde kullanılmayan ama Ortak Türk Alfabesinde bulunan bir harftir. Türk dilleri arasında Türkmencede kullanılır. Gırtlaktan çıkarılan N ve G karışımı bir sestir (IPA: [ŋ]). Bazen de NG/ŋG olarak öngörülür. Pek çok ağızda N veya Ğ sesine dönüşmüştür. Pek çok kaynakta Tengri veya Tenziz olarak yazılan sözcükler aslında *Teñri* ve *Teñiz* şeklinde okunur. Özbekçe, Azerbaycan ve Türkçede ses olarak yaşanan genizcilik sesi, bu lehçelerin yazı dilinde yoktur. Sadece Özbekçede "ng" şeklinde gösterilmektedir.

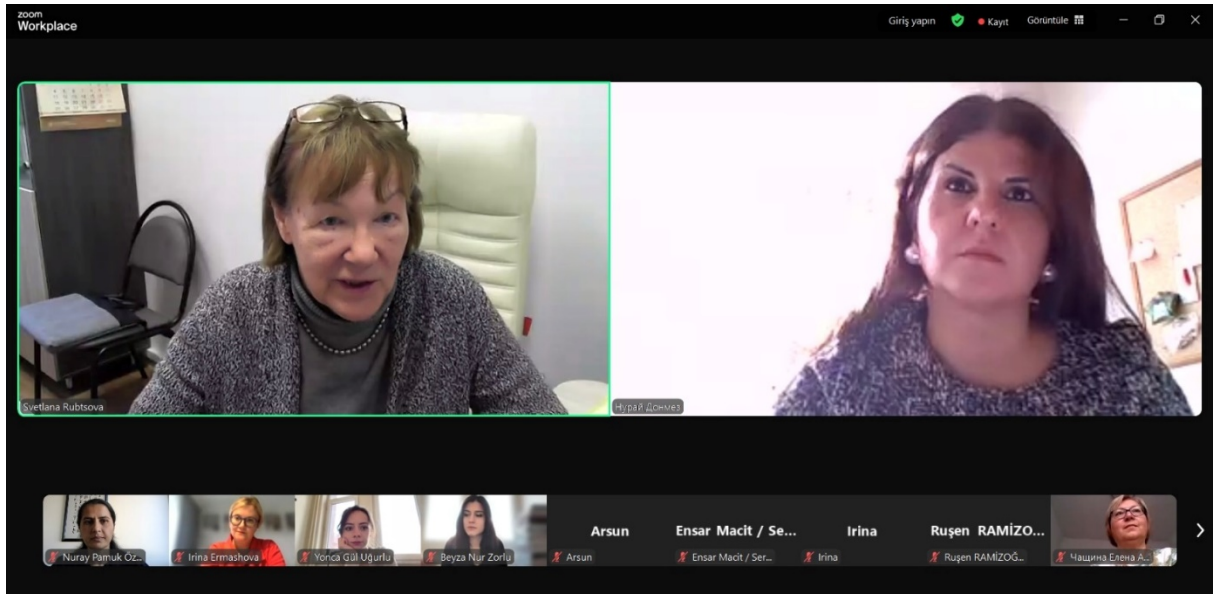
Kaynak: tr.wikipedia.org

Ŋ ŋ

Ŋ harfi, Türk devletleri arasında Kazakistan ve Türkmenistan'ın alfabelerinde bulunmaktadır. Türkçeye "n" ("ny") olarak transliterasyon edilmiştir. Örneğin, "deniz" (Türkmence) → "deniz".

Not eklemek için tıklayın

Lotus_Host
Lotus_Host
Mustafa Dolmacı
Mustafa Dolmacı
Beysa Nur Zorlu
Beysa Nur Zorlu
Fırat Döner
Nuray Famik Özlük

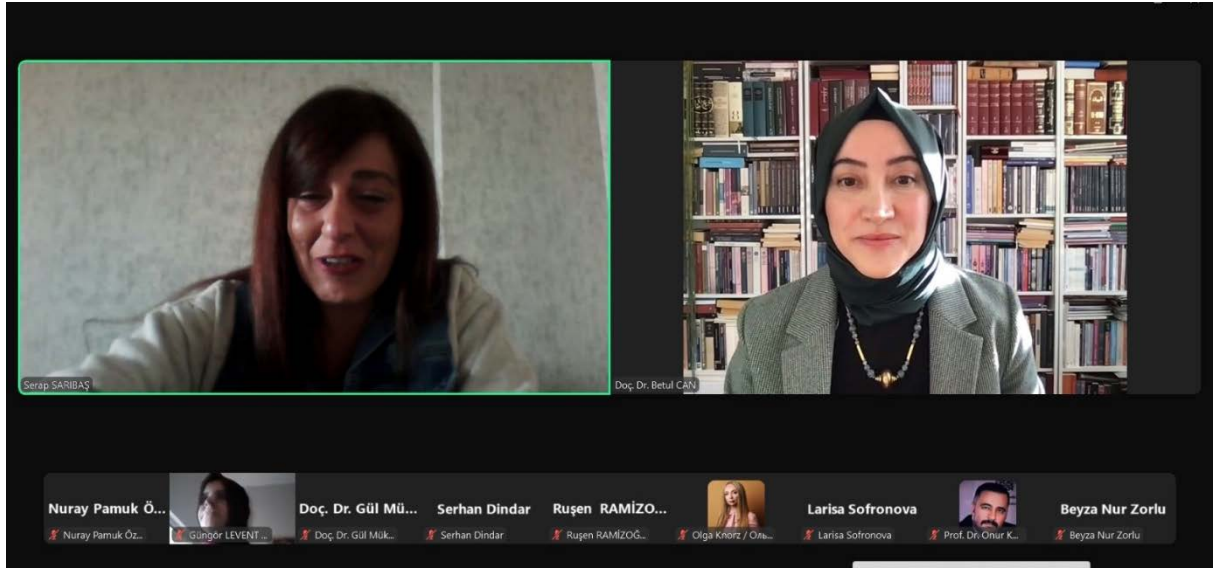
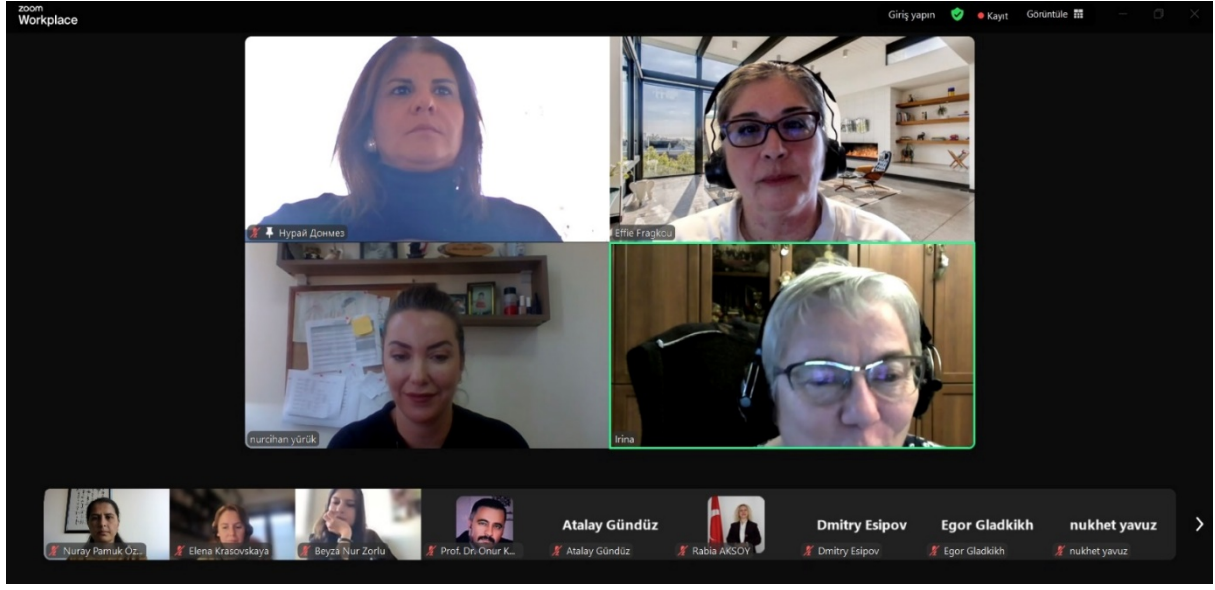

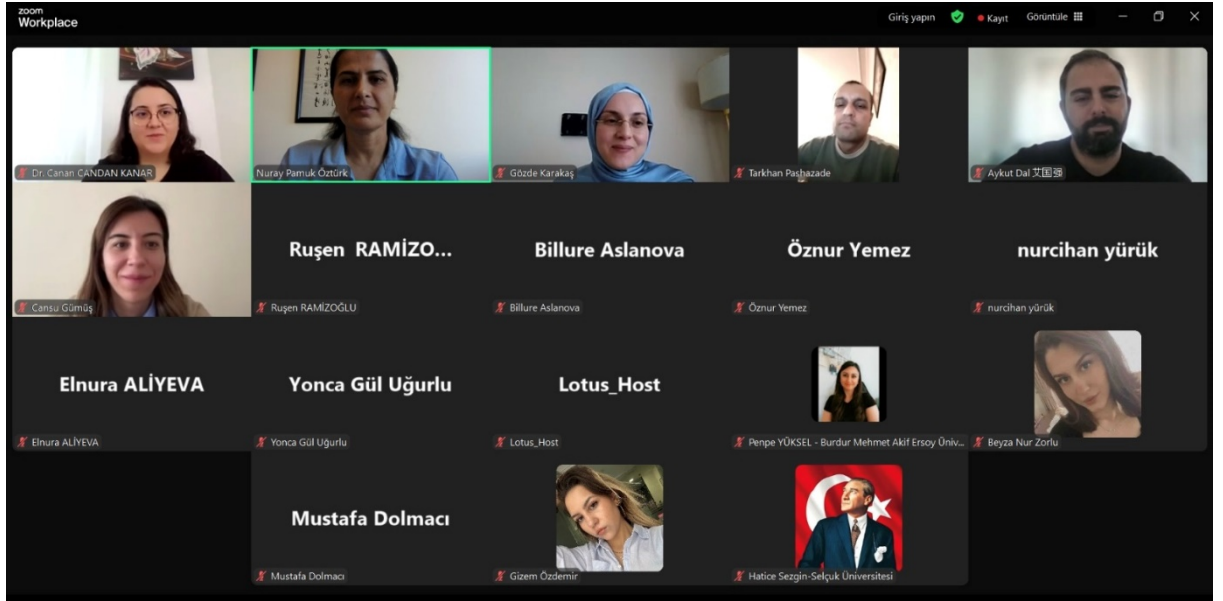
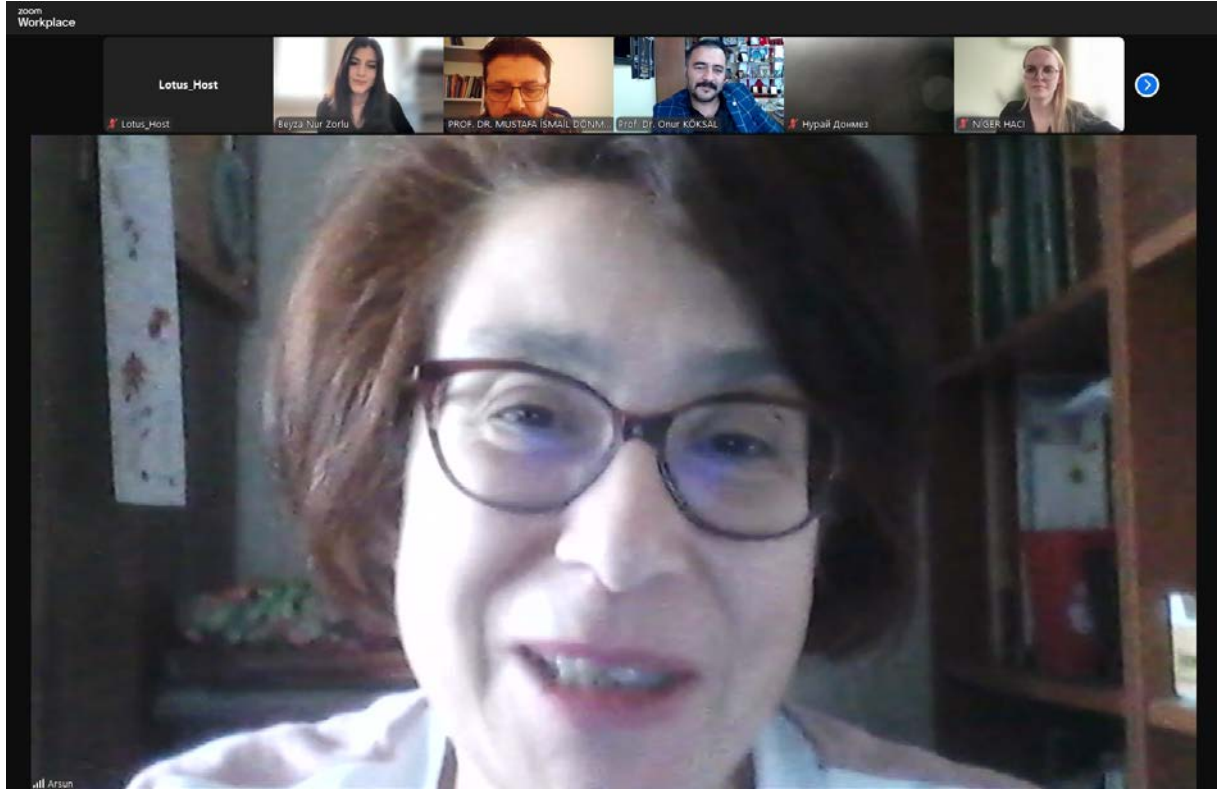
The image shows a presentation slide titled "BACKGROUND TO THE STUDY". The slide content is as follows:

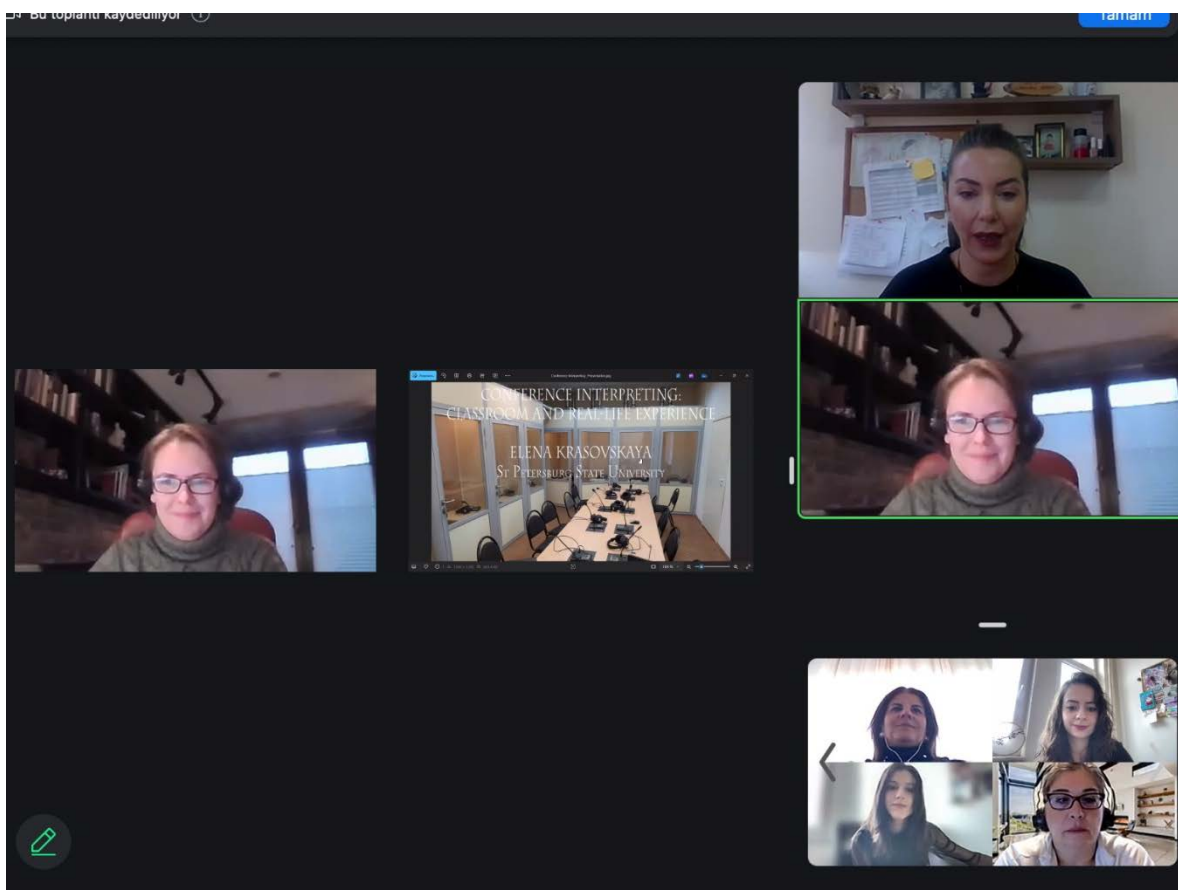
BACKGROUND TO THE STUDY

Since business communication globally can not be imagined without English, therefore Business English (BE) has become an integral part of teaching English. BE serves as a Lingua Franca for global business, therefore a good mastery of the so-called Business English as Lingua Franca (BELF) is crucial for effective business communication. With this in mind practitioners and researchers of English for Specific Purposes, in our case Business English are in constant need to have access to up-to-date resources and materials to be integrated into their teaching practice and update their curriculum in accordance with the latest developments for better communicating for business globally.

On the right side of the slide, there is a Zoom gallery view showing several participants, including "Lotus Host", "Lotus Host", "Tamer Dokuz", "Mustafa Dolmao", "Nuray Pamuk Özt...", "Nuray Pamuk Öztür", "Beyza Nur Zorlu", and "Irina".

zoom Workplace Toplantı Чашина Елена Анатольевна ad Giriş yapın Kayıt Görüntüle

«Этим и объясняется возможность соединения в одном слове значений 'хозяин' и 'гость', т.е. 'тот, кто принимает' и 'тот, кого принимают'. Именно такую семантику следует приписать индоевропейскому *g^[h]os^[h]j – 'хозяин' ~ 'гость', соответственно отраженному в исторических диалектах: лат. *hostis* 'чужеземец', *hospes* 'чужестранец', 'гость', 'оказывающий гостеприимство', 'хозяин' (из **hosti* + **pot-s* 'гость' + 'хозяин')».

Гамкредидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1984, с. 754

Zoom meeting interface showing a presentation slide with text in Russian and a list of participants on the right side.

Zoom meeting controls: Ses, Video, Katılımcılar (24), Sohbet, Tepki ver, Paylaş, Oturum sahibi araçları, Uygulamalar, Daha fazla, Sonlandır

İÇİNDEKİLER

THE TRANSFER OF CULTURAL ELEMENTS IN CHINGİZ AITMATOV'S "FACE TO FACE" WITHIN THE FRAMEWORK OF V.N. KOMISSAROV'S CLASSIFICATIONS OF EQUIVALENCE (TRANSLATION EQUIVALENCE LEVELS) Aiperi ABDILAKIMOVA	16
LAWYERS AND LINGUISTS: HOW DO DIFFERENT PERSPECTIVES IMPACT NEGOTIATION STRATEGIES AND DECISION-MAKING PROCESSES IN INTERPRETING-RELATED ISSUES? Anastasios IOANNIDIS - Sotirios LIVAS - Stefanos VLACHOPOULOS	39
DIFFICULTIES AND SUGGESTIONS ENCOUNTERED IN PREPARING TRANSLATIONS OF LATE OTTOMAN TURKISH TEXTS Ayşegül EKİCİ	50
THE IMPACT OF TELEVISION ON THE SPIRITUAL LIFE OF CONTEMPORARY SOCIETY Billure ASLANOVA	59
TRANSCREATION STRATEGY FOR TRANSFERRING REALIA IN TRANSLATING STAND-UP COMEDIES Danila A. SITNIK - Ekaterina V. ZUBKOVA	63
CONFERENCE INTERPRETING: CLASSROOM AND REAL-LIFE EXPERIENCE Elena KRASOVSKAYA.....	68
ON THE PROBLEM OF TRANSFERRING CULTURALLY MARKED INFORMATION IN CHILDREN'S LITERATURE Elena PRIVALOVA	73
INVESTIGATION OF TRANSLATION TECHNIQUES IN ARABIC TRANSLATION OF MUSTAFA KUTLU'S STORY CALLED "LONG STORY Fawzy Eid Bekhit ABDELAAL	81
NEW STRATEGIES AS THE WAYS OF SOLVING READING PROBLEMS IN THE CLASSROOM Gulnar MUSAYEVA	88
TWO LANGUAGES, ONE SOUL: LINGUISTIC AND CULTURAL TRANSFORMATIONS IN THE GEORGIAN TRANSLATION OF SABAHATTIN ALI'S "BÖBREK" Gül Mükerrrem ÖZTÜRK.....	91
TRANSLATIONS BY PROF. DR. ADNAN KARAIMAİLOĞLU FROM PERSIAN LITERATURE Güngör LEVENT MENTEŞE.....	105
THE IDIOLECT OF PRESIDENT OF TURKIYE RECEP TAYYIP ERDOĞAN Larisa SOFRONOVA	124
A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF MACHINE TRANSLATION IN TRANSLATION STUDIES Mustafa DOLMACI - Fatih ULAŞ	132
TRANSLATING DIAPHASIC VARIETY IN FICTION: COMPARATIVE ANALYSIS OF TRANSLATIONS OF IAN MCEWAN'S SATURDAY Nadia SANİTÀ - Tiziana LAIN	145
CULTURAL CONTEXTUAL ANALYSIS OF LI BAI'S POEM 'CHANGGAN SONG' (长干行) Nuray PAMUK ÖZTÜRK.....	152
EXPLORING URBAN SPACE THROUGH THE PRISM OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES Olga Vladimirovna KNORZ	161

WAYS TO EXPRESS THE IMPLICITNESS OF BENEFITS ON ADVERTISING BANNERS FOR THE SALE OF HOUSING Olga Sergeevna POLOVINKINA.....	174
CURRENT TRAINING MODELS FOR SIMULTANEOUS INTERPRETING: A LITERATURE REVIEW Onur KÖKSAL - Beyza Nur ZORLU.....	178
A PIONEERING FIGURE IN BAHRAIN'S PRESS: ABDULLAH AL-ZAYID AND HIS JOURNALISTIC PERSONALITY Ömer Faruk DEĞİRMENÇİ.....	185
DISCOURSE MARKERS IN "THE SIMPSONS" AND "FAMILY GUY": A COMPARATIVE ANALYSIS Patrizia GIAMPIERI.....	189
LINGUOCULTURAL INTERPRETATION OF THE RUSSIAN LANGUAGE PROVERBS INTO TURKISH Renata AKTAŞ.....	202
AUTOMATED NATURAL LANGUAGE PROCESSING TECHNOLOGIES FOR ANALYZING TRANSLATION JOB TEXTS Rossikhina E. A.	209
A STUDY ON THE TRANSLATION OF NEOLOGISMS IN BORIS VIAN'S NOVEL L'ÉCUME DES JOURS Serhan DİNDAR.....	230
NEONYMS IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF COMPUTING AND ITS EQUIVALENTS IN THE ROMANIAN LANGUAGE OF IT Sorina CIOBANU	242
A PSYCHOLINGUISTIC STUDY OF WORLDVIEW ATTITUDES Suhareva Evgenia SERGEEVNA	251

V. N. KOMISSAROV'UN EŞDEĞERLİK SINIFLANDIRMASI (ÇEVİRİ EŞDEĞERLİK DÜZEYİ) ÇERÇEVESİNDE CENGİZ AYTMATOV'UN “YÜZ YÜZE” ESERİNDEKİ KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARIMI¹

Aıperı ABDILAKIMOVA²

ÖZ

Günlük yaşam biçiminden başlayarak bilim dallarına dek birçok alanla iletişim içinde olan kültür, oldukça geniş bir kavramdır. Çeviri eyleminde de iki farklı dil ve kültür söz konusu olduğundan dolayı kültür, çeviribilim alanının da önemli konularından biridir. Çeviride kaynak kültürü erek kültüre eşdeğer biçimde aktarmak en tartışılan ve sorun yaratan meselelerdendir, çünkü kaynak dilin kültürünü yansıtan kültürel ögeler çoğu zaman erek dilin kültüründe bulunmayabilir. Bu, çeviride bazı sorunlara yol açabilir. Çeviri sorunlarını çözmek ve çeviri eşdeğerliğini sağlamak için çeviribilimciler ve kuramcılar birçok çeviri yöntemleri ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda çalışmada bütün dünya edebiyatına şaheserlerini armağan eden ve eserlerinde kültürü ön planda tutan Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* eserindeki kültürel ögelerin Türkçeye aktarımı Rus kuramcı V. Komissarov'un çeviri eşdeğerlik düzeyi çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen kültürel ögeler önce Seda Kuşçu Özbudak'ın kültürel unsurlar sınıflandırmasına göre kategorize edilmiş ve ardından Komissarov'un çeviri eşdeğerlik düzeyine göre analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Cengiz Aytmatov, Yüz Yüze, Komissarov, eşdeğerlik, kültürel öge, çeviri.

THE TRANSFER OF CULTURAL ELEMENTS IN CHINGIZ AITMATOV'S "FACE TO FACE" WITHIN THE FRAMEWORK OF V.N. KOMISSAROV'S CLASSIFICATIONS OF EQUIVALENCE (TRANSLATION EQUIVALENCE LEVELS)

ABSTRACT

Culture is a broad concept that consists with various aspects of life including scientific disciplines. In terms of translation, culture is one of the considerable factors in translation studies, this is because the existence of two different languages and cultures. One of the most debated and difficult tasks in translation is channeling the source culture into the targeted culture equivalently, as cultural elements reflecting the source language's culture are often absent in the target language's culture. This can lead to certain translation problems. To address these issues and ensure translation equivalence, translators and theorists have developed various translation methods. The study examines the transfer of cultural elements within the framework of Russian theorist V. Komissarov's concept of translation equivalence through Chingiz Aytmatov's work of "Face to Face", which is highlighted culture and has gifted masterpieces to world literature, into Turkish. The obtained cultural elements were first categorized according to Seda Kuşçu Ozbudak's classification of cultural elements, then analyzed and evaluated based on Komissarov's levels of translation equivalence.

Keywords: Chingiz Aytmatov, Face to Face, Komissarov, equivalence, cultural element, translation

¹ Bu çalışma 17.09.2024 tarihinde sunulan Yüksek lisans seminerinden üretilmiştir.

² Yüksek Lisans öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Bölümü, Konya, Türkiye, ayperi03@gmail.com

GİRİŞ

Çeviri; kültürler, toplumlar ve uluslararası iletişimin sağlanmasında ve tanınmasında önemli bir role sahiptir. Çeviri yalnızca dil aktarımı değil, aynı zamanda kültür aktarımıdır. Her milletin kendine özgü özellikleri, kültürü, zenginlikleri, değerleri ve farklılıkları olduğundan çeviride kültür aktarımı oldukça önemlidir. Genel olarak milletlerin en bariz özellikleri de dili ve kültürüdür. Çeviribilimin araştırma alanını da genelde bu iki ana unsur oluşturmaktadır. Herhangi bir toplumun kültürünü yansıtan kültürel öğeler yalnızca kendilerine özgü toplumlara ait olup başka topluluklar için hiçbir anlam ifade etmediği gibi, varlığı bile söz konusu olmayabilir. Bu sebeple kültürel öğelerin çevirisinde türlü zorluklarla karşılaşmak mümkündür.

Kültürel öğe, kültürel olarak bulunan ve başka şeylerden ayırt edilen her şeydir. Kültürel öğeler sayesinde kültür, değer ve anlam kazanmaktadır. Sanat, dil, din, gelenek-görenek, yemek, yaşam tarzı, giyim-kuşam, halk oyunları, değer yargısı, edebiyat, düşünme tarzı, ekonomi, hukuk, dünya anlayışı ve algılaması vb. kültürü oluşturmaktadır. Kültür ve dili en iyi şekilde yansıtan edebiyat, dünya çapında dolaşmakta ve geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Bu, edebi eserin kaynak dilinin özelliklerinin, değerlerinin ve kültürel referanslarının da tüm dünyaya tanınması anlamına gelmektedir. Edebiyat, kültürel özellikleri taşıyan en önemli araçtır. Edebi eserler herhangi bir toplumun kültürel ve dilsel birikimlerini içerdiğinden dolayı edebi eserlerin çevirisi yalnızca dilsel aktarım değil, aynı zamanda kültürel aktarım olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda çalışmada Kırgız kültürünü en iyi şekilde tanıtan Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* eserindeki kültürel öğelerin Türkçeye aktarımını Rus dilbilim kuramcısı Vilen Komissarov'un çeviri eşdeğerlik düzeyi çerçevesinde incelemek hedeflenmiştir. Çalışma yazar ve eser, çevirmenler, kuramsal çerçeve ve yöntem hakkında bilgiler, çeviri bulguları ve incelemesi, sonuç, kaynakça ve eklerden (incelenen kültürel öğelerin resimleri) oluşmaktadır.

Cengiz Aytmatov ve *Yüz Yüze* Hikayesi

Yaşadığı döneme damga vuran ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov, 12 Aralık 1928'de Talas vadisinin Şeker köyünde doğmuştur. Babası Törökul Aytmatov partide çalışmış ve tanınmış devlet adamıydı. 1937 yılında dönemin siyasi ideolojisinin kurbanı olarak ve "halk düşmanı" adlandırılarak kurşuna dizilmiştir. Bu, yazara "halk düşmanının oğlu" damgasını vurmuştur. Annesi Nagima Aytmatova eğitilmiş ve kültürlü bir kadındır ve yazarın yetişmesinde büyük katkıda bulunmuştur. Aytmatov çocukluğunda pek çok zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ailenin büyük çocuğu olduğu için annesine her yönden yardımcı olmaya çalışmıştır. Babasız büyüyen Aytmatov, çocukluğundan itibaren çalışmaya mecbur kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde köyde yetişkin erkekler kalmadığı için 14 yaşında Şeker köyündeki kolhozun¹ sekreterliğine atanmıştır. Ardından vergi müfettişi olarak da çalışmıştır. Savaş bittikten sonra 1946'da Kazakistan'ın Cambul şehrine Veterinerlik bölümünde okumak için gitmiştir. Buradan mezun olup memleketine döndükten sonra Kırgız Tarım Enstitüsü'nde eğitimine devam etmiştir. 1956-1958 yıllarında Moskova'da yüksek edebiyat kursunda eğitim görmüş ve aynı yıl Sovyet Yazarlar Birliği'ne üye olmuştur. Mezun olduktan sonra Frunze'de (şimdiki Bişkek) gazeteci, "Literaturny Kırgızstan" dergisinin editörü ve aynı zamanda Kırgız SSC'deki "Pravda" gazetesinin muhabiri olarak görev yapmıştır. 1959'da

¹ Kollektivnoe hozyaystvo (коллективное хозяйство) kelimesinin kısaltmasıdır. Rusya ve eski Sovyetler Birliğinde tarım üretim kooperatifi.

SBKP'ye¹ üye olmuş ve Kırgız Merkez Komite Komünist Partisine üye seçilmiştir (Aysapakunov, Bakaşova, Smanova, 2019).

Hayatın verdiği zor dersler ve annesi Nagima'nın çocukları için yaptığı çalışmalar, geleceğin büyük yazarının eserlerinin temelini oluşturmuştur (Ükübayeva, 2018:40). Bunların tesirinde ortaya çıkan eserler 20.yüzyılın 50'li yıllarından itibaren okurların ilgisini çekmeye başlamıştır. Cengiz Aytmatov'un ünü önce kendi ülkesinde ardından SSCB'nin tüm ülkelerinde yayılmaya başlamıştır. Yazar eserlerini Kırgızca ve Rusça yazmış ve Rusça yazılmış eserlerini Kırgızcaya Aşım Cakıpbekov çevirmiştir. C. Aytmatov'un eserleri dünyanın 170 diline çevrilmiştir (Durukoğlu-Yurttaş, 2016:130).

Yazarın bütün dünyaya tanınmasının ana nedenlerinden biri; ulusal bilincin küresel bilinç düzeyine yükselmesidir. Başka bir deyişle köyden başlayıp dünyaya uzanan yol, yorulmak bilmeyen yaratıcılık arayışı ve çalışmaları Aytmatov'un dünya çapında bir yazar olmasını sağlamıştır. Aytmatov, söz sanatıyla hayat gerçeklerini anlatan, insanları kendi yaratıcılığına celbeden ve çeşitli yaş grubu, çeşitli inanç ve çeşitli konuma sahip okurlara hitap eden bir yazardır (Aysapakunov, Bakaşova, Smanova, 2019).

Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* hikayesi 1958 yılında *Oktyabr* dergisinde yayınlanmıştır. Eserde yazar kendisi şahsen tanık olduğu savaşı, savaş dönemindeki yaşamı, insanların ruh halini, tüm yetişkin erkeklerin askere gitmesi ile tek başlarına hayatlarını sürdürmek zorunda kalan kadınları, onların acılarını, baş kahraman İsmail'in savaştan kaçmasını, tüm zorluklara rağmen yılmayan Seyde'nin hayatını, savaş dönemindeki devlet ve birey çatışmasını anlatmaktadır.

Yazarın diğer eserlerinden farklı olarak *Yüz Yüze* iki defa ele alınmış ve eklemeler yapılmıştır. Yayınlandığı tarihin üzerinden uzun zaman geçtikten sonra yazar o dönemde sansür nedeni ile eserden çıkarmak zorunda kaldığı bazı bölümleri, kahramanların bazı davranışlarını yeniden gözden geçirip eklemiştir. Aytmatov bu konu üzerine kitabın önsözünde şöyle der: "*Sanırım artık o dönemin trajedisinin derinliğini tam olarak göstermeyi başardım. Savaş yalnızca tarihi bir olay değildir. Savaş herkesi derinden etkileyen ve kazanan tarafa bile büyük felaketler ve mağduriyet getiren zor savaştır. Önceki baskıda sınıf mücadelesinden dolayı bu çatışma ihmal edilmiştir. Kaçak olduğu ortaya çıkan kahramanımın kaderini etkileyen işte bu çatışmadır. Eserde okura bunun toplumsal, milli ahlak ve sivil görev açısından ne anlama geldiğini anlatmaya çalıştım. Öbür taraftan da bu kişinin ve ailesinin trajedisini, bu çatışmadan kaçmak isteyen insanların yaşamını anlatmak istedim. Söz konusu eseri yazmam gereken ve düşünülen şekilde yeniden yazmayı az çok başardığımı düşünüyorum.*" (Aytmatov, 1991: 378).

Tüm dünya edebiyatına şaheserleri armağan eden Aytmatov tedavi gördüğü Almanya'nın Nünberg kentindeki hastanede böbrek yetmezliğinden 10 Haziran 2008'de hayata veda eder. Yazarın vefat ettiği sene Kırgızistan'da Cengiz Aytmatov yılı ilan edilir ve yazarın 90. yıldönümüne (12 Aralık'ta yapılacak olan) büyük hazırlıklar yapılır. Yazar yıldönümünden 6 ay önce hayatını kaybeder.

Cengiz Aytmatov, Kırgız ve dünya edebiyatının önemli yazarlarından biri olarak tarihte kalmıştır.

Çevirmenler: Mehmet Özgül ve Refik Özdek

Mehmet Özgül

Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* hikayesinin Mehmet Özgül tarafından yapılan çevirisi, 2002 yılında Cem Yayınevinde yayınlanmıştır.

¹ Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin kısaltması. Sovyetler Birliğini yöneten parti.

Cumhuriyet tarihinin ikinci kuşak çevirmenlerinden biri olan Mehmet Özgül 1936'da Nevşehir'in Avanos ilçesinde dünyaya gelmiştir. Rusça eğitimine Kuleli Askeri Lisesi'nde başlayıp, 1959'da Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. 1963-1967 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı'nda Rusça tercüman olarak çalışmıştır. Aynı dönemde Gazi Eğitim Enstitüsü'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimini almıştır. Yüksek lisansını 1969'da Amerika Georgetown Üniversitesi'nde Uygulamalı Dilbilim alanında yapmıştır.

Tercümanlık faaliyeti 1960 yılında Varlık Yayınevinde yayınlanan Anton Çehov'un eserlerinin çevirisi ile başlamıştır. Mehmet Özgül'ün özelliği klasik edebiyat çevirileri ile sınırlı olmaması ve aynı zamanda Sovyet ve Rus edebiyatı çevirilerine ağırlık vermesidir. Çevirmen Çehov (tüm eser ve oyunları), Dostoevski, Tolstoy, Gogol, Konstantin Simonov, Yuri Buyda, İlya Ehrenburg, Cengiz Aytmatov (tüm eserleri), Yevgeniy Yevtuşenko gibi Rus ve Sovyet yazarlarının eserlerinin çevirisi ile tanınmaktadır.

Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü sahibi Mehmet Özgül'ün toplam olarak elliye yakın çevirisi bulunmaktadır. Çevirmen Evrensel, Varlık, Adam, Ataç, De, Can, Cem, Doğan gibi birçok yayınevi ile çalışmıştır (Çeviribilim, 2007).

Sovyet ve Rus edebiyatını Türk dünyasına tanıtan çevirmen 11 Nisan 2023'te İstanbul'da 87 yaşında hayata veda etmiştir.

Refik Özdek

Çevirmen, gazeteci-yazar Refik Özdek 1 Eylül 1928'de Romanya, Köstence'de dünyaya gelmiştir. Ortaöğretimini Galatasaray lisesinde aldıktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine başvurmuş, ama bitirmemiştir. Çapa Eğitim Enstitüsü'nden mezun olmuştur.

Tercümanlık faaliyeti 1959'da "Yeni İstanbul" gazetesinde çevirmen ve gazeteci olarak çalışmasıyla başlamıştır. Ardından "Büyük Doğu", "Tercüman", "Türkiye", "Bugün", "Yeni Haber", "Babialide Sabah" gazetelerinde gazetecilik mesleğini devam ettirmiştir. "Tercüman Çocuk" dergisinin genel yayın müdürlüğünü yapmıştır. Cengiz Aytmatov ve birçok Fransız yazarlarından eserler çevirmiştir. En çok Aytmatov'dan yaptığı çevirileri ile tanınmıştır. Cengiz Aytmatov'dan *Cemile/Sultan Murad* (İstanbul: Ötüken, 1990), *Beyaz Gemi* (İstanbul: Ötüken, 1991), *Gün Olur Asra Bedel* (İstanbul: Ötüken, 1992), *Elveda Gülsarı* (İstanbul: Ötüken, 1993), *Dişi Kurdun Rüyalari* (İstanbul: Ötüken, 1993) ve *Toprak Ana* (İstanbul: Ötüken, 1995) vs. çevirileri vardır. Bunların yanı sıra C. Malaparte, G. Duhamel, A. Carrel, M. Long, A. Hitler'den yapılan çevirileri de mevcuttur. Refik Özdek Joseph V. Hammer'ın 10 ciltlik Büyük Osmanlı Tarihi başyapıtının çevirisine de katkı sağlamıştır. Söz konusu yapıt Üçdal Neşriyat ve Emir Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır (Türk Edebiyatçılar, t.y.).

Bunun dışında güncel siyasi konuları ele alan yazılar ve gezi notları da kaleme almıştır. *Ocağımız Sönmesin*, *Gece Yarısı Güneşi* romanları; *Kiziroğlu Mustafa*, *Yüreğim Yanardağ* öyküleri; *Hz. Peygamber geliyor*, *Kezban'a Mektuplar* şiir çalışmaları; *Gözyaşı İncisi*, *Uzaydan Gelen Adam* gibi çocuk öykü ve romanları telif eserlerinin bazılarıdır.

Türk edebiyatına hem telif eserleri hem de Fransız ve Aytmatov çevirilerini sunan yazar ve çevirmen Refik Özdek, 29 Ağustos 1995'te İstanbul'da yaşama veda etmiştir (Türkiye Yazarlar Birliği, 2013).

Kuramsal Çerçeve ve Yöntem

Çalışmada Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* (Aytmatov, 1991) eserindeki kültürel öğelerin Kırgızca ve Rusçadan Türkçeye aktarımı ele alınmış ve inceleme için Mehmet Özgül (Aytmatov, 2002) ve Refik Özdek'in (Aytmatov, 2020) çevirileri seçilmiştir. Çalışmanın veri tabanını Seda Kuşçu Özbudak'ın kültürel unsurların sınıflandırması ve V. Komissarov'un eşdeğerlik sınıflandırması (çeviri eşdeğerlik düzeyi) oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı; kültürel öğelerin erek dile aktarımının çevirmenler için zor bir süreç olduğuna dikkat çekmek ve çeviride çevirmenlerin başvurduğu çeviri eşdeğerlik düzeyini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak tespit edilen kültürel öğelerin S. Kuşçu Özbudak'ın sınıflandırmasının hangi grubuna ait olduğu belirlenecek ve onların kaynak dilden erek dile V. Komissarov'un eşdeğerlik sınıflandırmasının hangisine göre aktarıldığı tespit edilecektir. Örnekler tablo aracılığıyla sunulacaktır.

Araştırma soruları şunlardır:

- Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* hikayesinde geçen kültüre özgü öğeler nelerdir?
- Bu kültürel öğelerin iki çevirmen tarafından yapılan çevirilerinde kullanılan çeviri eşdeğerliği (V. Komissarov'un eşdeğerlik sınıflandırmasına göre) nedir?
- İki çeviri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Analiz için ele alınan Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* hikayesi Rusça olmasına rağmen içinde geçen kültürel unsurlar ağırlıklı olarak Kırgız kültürüne ait ve Kırgızcadır, çünkü Aytmatov hem Kırgızca hem de Rusça dillerinde eserler üreten bir yazardır. Bazı eserlerini Rusça kaleme alsada bile Kırgız toplumunu, kültürünü ve Kırgızların yaşam biçimini anlattığından dolayı kültürü yansıtan ifadeleri, olguları Kırgızca belirtmiştir. Bu bağlamda çalışmada Kırgız ve Rus kültürüne ait kültürel öğeler ele alınmıştır.

Kültür Kavramı ve Çeviride Kültürel Öğeler

Kültür kavramı altında bir topluma ait insanların değerleri, davranışları, düşünme tarzları, özellikleri ve değer yargıları düşünülmektedir. İnsan doğduğu ve büyüdüğü toplumun kültürünü bilinçsiz şekilde içselleştirmektedir. İnsanın bakış açısı, algılama biçimi, doğduğu ve yetiştiği kültür ile şekillenmektedir. Günümüzde kültür kavramı kendi içinde hem maddi hem de manevi unsurları barındırmaktadır. Giyim-kuşam, araç-gereç, yeme-içme, yapı gibi maddi; sanat, ahlak, edebiyat, inanç, dil gibi manevi kısımdan oluşan kültürün iki temel ögesi birbirini tamamlamaktadır. Kültürün manevi kısmını oluşturan dili kültürden ayrı düşünmek olanaksızdır. Dil ve kültür birbirlerini oluşturmakta, tamamlamakta, şekillendirmekte ve geliştirmektedir. Dil, kültürü başka dile aktarırken, kültür ise dilin yapısına yeni fikirleri, düşünceleri, kavramları kazandırmaktadır. Her millet, her toplum her zaman kendi dilini ve kültürünü korumayı ve geliştirmeyi sürdürmektedir. Aynı zamanda iletişim içinde olduğu diğer kültürlerden de bir şeyler almakta ve böylece kendi kültürüne yeni düşünceleri, yeni kavramları katmaktadır. Yani dil kültürü, kültür de dili zenginleştirmektedir. Bundan dolayı kültürü dilden, dili kültürden ayrı düşünmek ve ele almak olanaksızdır. Dil, kültürün içinde saklıdır, dil ile ilgili tüm eylemler bir bağlam içinde oluşur ve metinler bu bağlamdan ayrı ve kopuk biçimde değil, bir süreç içerisinde meydana gelir (Bassnet, 2007: 23). Bassnet'in belirttiği gibi; dil ve kültür bir bütündür ve çeviri incelemesinde yalnızca dil değil, o dili oluşturan kültür de dikkate alınmalıdır.

Çevirmen çeviri yapmak için yalnızca yabancı dili değil, dil ile birlikte o dilin kültürünü de öğrenmelidir. Dil ile birlikte kültür de öğrenildiği zaman ortaya kaliteli çeviriler çıkmaktadır. Kültür

edinci çevirmenin edinmesi gereken en önemli edinçlerden biridir. Eruz'a (2008:213) göre "Çeviri yapmak için önce çeviri edinci oluşmalıdır. Çeviri edinci oluşması için çevirmenin kültür donanımına sahip olması gerekmektedir. Kültür donanımının iki ayağı vardır. Birincisi, çevirmenin genel kültürü, ikincisi yaptığı çevirmenlik mesleğinde edindiği kültürdür. Söz konusu kültür tüm çeviri eğitimini kapsayıcı bir kültür olmalıdır. Burada çevirmen neyi ne zaman yapmayı bilen, zihninde meydana gelen eylemi sorgulayan, hemen doğru karar kabul eden uzmandır". Çevirmen iki kültüre de iyi şekilde hakim olduğu zaman kültürel öğeleri aktarmak için doğru çeviri yöntemleri seçimi yapabilmektedir.

Çeviribilim alanında kültürel öğelerin aktarımı en önemli sorunlardan biridir. Özellikle kaynak dildeki kültürel ögenin karşılığı veya benzeri erek dilde bulunmadığı durumlarda. Kültürel öge, kültürel olarak bulunan ve başka şeylerden ayırt edilen her şeydir. Kültürel öğeler sayesinde kültür, anlamlı ve değerlidir. Çeviri sürecinde dilin yapı ve özelliklerine verilen önem, kültürü anlamaya ve algılamaya da verilmelidir. Kültürel unsurların kaynak dilden erek dile aktarımını kolaylaştırmak amacıyla birçok çeviribilimci bu konuyu ele almış ve çeşitli yöntem ve sınıflandırmalar ortaya koymuşlardır.

Kültürel Öğelerin Sınıflandırılması

Günümüzde kültürel öğelerin net bir sınıflandırması yoktur. Bilimsel çalışmalarda kültürel öğelerin sınıflandırmasına dair çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Bu çalışmada Seda Kuşçu Özbudak'ın da kültürel unsurlar sınıflandırması esas alınmıştır. Kuşçu Özbudak *Subtitling in local original series of Netflix: Is "The Protector" protecting culture?* makalesinde kültürel öğeleri şöyle sınıflandırmaktadır:

1. Hitap Şekilleri: Akriba terimleri, sevgi sözleri, hitap biçimleri, lakaplar, sosyal altlar ve üstler.
2. Sosyal Hayat: Kurumlar ile ilgili kavramlar, iş ve boş zamanla ilgili ifadeler, mesleki kavramlar.
3. Selamlaşma ve Ortak İfadeler: Kültüre özgü selamlaşma ifadeleri.
4. Maddi Yaşam: Giysi, yiyecek ve içecekler, günlük yaşam eşyaları.
5. Deyimsel İfadeler: Deyim, deyimsele ifadeler, atasözleri, günlük konuşma dili, klişeler.
6. Argo: Argo ve küfürler (2019, 387).

Çeviri Kuramında Eşdeğerlik Kavramı

Çeviribilim alanında eşdeğerlik kavramı en önemli, en çelişkili ve en çok tartışılan konudur. Eşdeğerlik kavramı ile ilgili üç farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Birincisi, erken dönem çalışmaları: Bu dönemdeki çalışmalarda çeviri olgusu eşdeğerlik kavramının içine yerleştirilerek tanımlanmıştır (Catford, 1965; Nida&Taber, 1969; Koller, 1989). İkinci dönemdeki araştırmacılar eşdeğerliği çeviri ile ilişkilendirmenin mümkün olmadığını (Snell-Hornby, 1988), kimi zaman çeviri incelemesi için zararlı olduğunu (Gentzler, 1993) söylemişlerdir. Üçüncü dönemdekiler ise bu ikisi arasındadır. Örneğin, Baker (1992) eşdeğerlik hakkında şöyle demektedir: "... çevirmenler eşdeğerliği herhangi bir kuramsal statüsü olduğu için değil, ona alışkın olduğu için kullanırlar". Kısacası, birinci dönemde eşdeğerlik çevirinin zorunlu koşulu, ikinci dönemde çeviribilimin ilerlemesine ve gelişmesine engel olarak ve üçüncü dönemde ise hedef metinleri, iletileri betimlemede kullanılan gereç olarak tanımlanmaktadır.

Rus dilbilimci Komissarov (1990:51) eşdeğerlik kavramını ikiye ayırmaktadır:

1. Potansiyel Eşdeğerlik: Kaynak ve erek dil arasındaki farklılıkların müsaade ettiği ölçüde oluşabilecek maksimal içerik örtüşmesidir.

2. Gerçek Çeviri Eşdeğerliği: Tercümanın çeviri sürecinde iki dil (kaynak ve erek) arasında erişebildiği gerçek anlamsal örtüşmedir. Çeviri eşdeğerliğinin sınırı kaynak metnin içeriğinin aktarımındaki maksimal örtüşme derecesidir ve buna her çeviride çeşitli ölçü ve yöntemlerle yaklaşır. Kaynak ve hedef dil arasındaki özellikler, farklılıklar ve metin oluşturma ilkeleri kaynak metnin içeriğini erek dile tam olarak aktarmayı ve korumayı olanaksız kılmaktadır. Bundan dolayı çeviri eşdeğerliği, kaynak metnin anlamsal içeriğinin kimi öğelerini koruma ya da kaybetme seçeneğini ortaya koymaktadır. Hangi öğelerin aktarılıp aktarılmayacağına dair eşdeğerlik düzeyleri (tür) bulunmaktadır. Tüm eşdeğerlik türlerinde dillerarası iletişimi sağlamak mümkündür.

Vilen Komissarov'un Eşdeğerlik Sınıflandırması

Rus kuramcı Vilen Komissarov çeviri eşdeğerlik kavramını kaynak metnin işlevsel-durumsal içeriğinin aktarımında çeviri eşdeğerliği (3 tür) ve kaynak metnin anlamsal birimlerinin aktarımında çeviri eşdeğerliği (2 tür) olmak üzere “Çeviri Kuramı” (*Teoriya perevoda (lingvistiçeskie aspektı)*, 1990) kitabında ele almıştır. On bölüm ve bir terimceden oluşan söz konusu kitabın ikinci ve üçüncü bölümünde çeviri eşdeğerliğinden bahsedilmektedir.

Kaynak Metnin İşlevsel-Durumsal İçeriğinin aktarımında Çeviri Eşdeğerliği

1. Birinci Eşdeğerlik Türü: Kaynak metnin salt iletişim amacını oluşturan ögesinin korunması.

Örneğin, Maybe there is some chemistry between us that doesn't mix.

Бывает, что люди не сходятся характерами.

Belki de mizaçlarımız uyuşmuyor.

Birinci eşdeğerlik türüne giren çevirilerde “tamamen başka bir şekilde” ve “tamamen başka bir şeyden” bahsediliyormuş gibi görünmektedir. Burada iki dildeki imgeler ve yapılar farklı, ama amaç aynıdır.

Bu türe daha ayrıntılı çeviri yapmak olanaksız olduğunda veya ayrıntılı çeviri yapıldığında erek dilde farklı çağrışım oluşturacağı, farklı çıkarımlara yol göstereceği ve iletişimsel amacı saptıracağı durumlarda başvurulmaktadır.

Bu türdeki kaynak-hedef metinler arasındaki ilişkiler aşağıdaki özelliklere sahiptir:

a. İki dilin sözcüksel (leksik) ve sözdizimsel (sentaktik) yapıları birbirinden tamamen farklıdır.

b. İki ileti (kaynak ve hedef) arasındaki ilişki başka kelimelerle veya sözdizimsel dönüştürme olarak tanımlanamaz.

c. Hem kaynak hem de hedef iletide “aynı şeyden bahsedildiğini” öne sürmek için gerçek (somut) ve doğrudan mantıksal bağlar yoktur.

d. Tüm eşdeğerlik türlerinin içinde minimum anlamsal örtüşme derecesi vardır.

2. İkinci Eşdeğerlik Türü: Kaynak iletinin iletişimsel amacının aktarılmasıyla birlikte dil dışı bağlamı (iletide anlatılan bileşenlerin (nesne, kişi) ve bunlar arasındaki bağlantının bütünlüğü) da yansıtmaktadır.

İkinci eşdeğerlik türü birinci eşdeğerlik türüne göre daha kapsamlıdır, ancak kaynak iletinin tüm anlamsal öğelerini yine de tam olarak aktarmaz. Kaynak ve erek metin arasında ciddi anlamsal ve yapısal farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebebi her bağlamın çok boyutlu ve karmaşık olması ve her dilde dil dışı bağlamın farklı şekilde yansıtılmasıdır. Böyle çok boyutlu ve karmaşık olguyu

bir bütün olarak, tüm yön ve nitelikleri ile betimlemek imkansızdır. Salt bazı ayırıcı ve önemli nitelikleri betimlenir. Başka bir deyişle aynı durum kendine özgü niteliklerin değişik kombinasyonları ile betimlenebilir. Bunun neticesinde değişik açılardan betimlenen dil dışı bağlamı eşdeğer tutma ihtimali ve gereği ortaya çıkar. Burada dil dışı bağlamın betimlemesi ile bu betimlemenin yöntemi arasındaki farkı göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. İkisi arasındaki fark, dil, görüş ve dil dışı gerçek arasındaki ilişkinin yansımalarıdır. Burada söz konusu olan şey bilginin iletişim eylemindeki içeriği değil, onun yapısal düzenlenmesidir. Örneğin, bir nesnenin masanın üzerinde olmasının temelinde “bulunma”, “algılama”, “eylem” unsurları vardır. Bu “kitap masanın üzerinde duruyor” (bulunma), “masanın üzerinde bir kitap gördüm” (algılama), “kitabı masanın üzerine bıraktım” (eylem) şeklinde betimlenebilir. Bundan dolayı böyle farklı iletiler, mesajlar betimledikleri dil dışı bağlamın aynı olması yönünden eşdeğerdir. Bu konuşan kişinin dil dışı deneyimlerinden kaynaklanmaktadır. Bunu “aynı durumun değişik anlam türleri üzerinden betimlenmesi” diyebiliriz.

İkinci türde aynı durum iki dilde farklı yöntemlerle betimlenir. Bunun nedeni ise dil ve dil dışı gerçeklik arasındaki ilişkilerin evrenselliğidir.

Örneğin, “He answered the phone. – Он снял трубку. (Ahizeyi kaldırdı.) – Telefonu açtı.”

Herhangi bir durumu, olayı, bağlamı betimlemek için bir dilde olup başka dilde olmayan çok çeşitli yolların bulunmasından dolayı ikinci eşdeğerlik türü en yaygın kullanılan türlerdendir. Bu tür daha çok uyarı levhalarında, standartlaşmış konuşma kalıplarında, başsağlığı dileklerinde, tebrik ve dilek konuşmalarında kullanılmaktadır.

Bu türdeki kaynak-hedef metinler arasındaki ilişkiler aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- Sözcüksel ve sözdizimsel yapılarının farklı olması.
- Bu yapılar arasındaki ilişkilerin yorumlama veya sözdizimsel dönüştürme olamaması.
- Çeviri eşdeğerliğinin ön şartı olan iletinin iletişimsel amacının eksiksiz aktarılması.
- Kaynak iletideki durumun erek dilde birebir korunması, yani hem kaynak hem erek dilde “aynı şeyden bahsedildiğini” söylememizi mümkün kılan doğrudan mantıksal bağlantının olması.

3. Üçüncü Eşdeğerlik Türü: Bu eşdeğerlik türünde iletinin “hangi amaçla” oluştuğu ve “ne hakkında” olduğuyla birlikte kaynak metin içerisindeki somut anlamsal unsurlar da aktarılır. Üçüncü eşdeğerlik türündeki tercümelere kaynak iletinin yapısı hem değişebilir hem de aynı yapı içinde farklı anlamsal yorumlama örnekleri olabilir.

Örneğin, London saw a cold winter last year.

В прошлом году зима в Лондоне была холодной.

Londra’da geçen sene kış soğuktu.

Anlamsal değişke türleri en çok aşağıdaki durumlarda görünmektedir:

a. Betimlemenin ayrıntılı olma (daha az veya daha çok) derecesi: Yapılan değişikliklere göre iletinin açıklık, netlik derecesi farklılık gösterir. Kimi nitelikler fazla olduğu için atlanabilir. Örneğin, Ben onu kıpırdatamam. – Ben onu yerinden kıpırdatamam.

b. Betimlenen niteliklerin birleşmesi: Dünyadaki tüm diller için ortak olan kavramlarla birlikte her dil için farklı olan çeşitli kısıtlamalar da bulunmaktadır. Bu kısıtlamalar neticesinde bir dildeki mantıklı ileti başka bir dilde mantığa aykırı olabilmektedir.

c. Nitelikler ortasındaki ilişkilerin yönü: Durum betimlemesi farklı yönlerden ele alındığında aralarında çevrim/ döngü ilişkisi meydana gelebilir. Örneğin, Biz her zaman evde otururuz. – Biz hiç dışarı çıkmayız.

d. Niteliklerin iletideki dağılımı: Nitelikleri birleştirme ve sıralama dilden dile farklılık gösterebilir.

Bu türdeki kaynak-hedef metinler arasındaki ilişkiler aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- a. Sözcüksel ve sözdizimsel yapıları arasında herhangi bir paralellik bulunmaz.
- b. Sözdizimsel dönüşme yoktur.
- c. Kaynak dildeki betimlenen durum ve iletişimsel amaç olduğu gibi korunmaktadır.
- d. Kaynak dildeki iletinin durum betimlenmesi için kullanılan ifadeler (anlambirimler) hedef iletide de bulunur. Başka bir ifadeyle durum betimleme yöntemi aynıdır. (Komissarov, 1990: 51-67).

Kaynak Metnin Anlamsal Birimlerinin Aktarımında Çeviri Eşdeğerliği

Yukarıda söz edilen üç eşdeğerlik türünde kaynak ve hedef metinlerde aynı anlamı ifade etmek için kullanılan dilsel araçların farklı olmasına rağmen korunabilen anlamsal unsurlara önem verilmişti. Bundan sonra söz edilecek iki eşdeğerlik türünde ise kaynak metnin dilsel birimleri için eşdeğer karşılıklar bulmak söz konusudur. Bu eşdeğerlik türlerinde kaynak ve hedef metinler arasındaki anlamsal örtüşme salt işlevsel amaç, betimlenen durum ve betimleme yönteminden ibaret değildir, bunlarla birlikte sözcüksel ve sözdizimsel birimler arasındaki maksimum anlamsal yakınlık söz konusudur. Başka bir ifadeyle artık bu eşdeğerlik türlerinde “ne için”, “ne hakkında” ve “ne” söylendi sorularıyla birlikte kısmen olsa bile “nasıl” sorusu da aktifleşmektedir.

4. Dördüncü Eşdeğerlik Türü: Bu türde işlevsel amaç, betimlenen durum ve betimleme yöntemi ile birlikte kaynak dilin sözdizimsel yapılarının anlamı da maksimum derecede korunmaktadır. Kaynak metnin yapısı, iletinin genel anlamına ait belirli bir bilgiyi sunar. Belli sözcüklerin belli bir sistem içinde ve belli ilişkiler ağında kullanılması sözdizimsel yapıyı oluşturmaktadır. Özellikle ön plana çıkarılan bilginin cümle içindeki yerini de belirlemektedir. Bundan dolayı çeviride kaynak dilin sözdizimsel yapısının korunması, kaynak iletinin anlamının maksimum derecede aktarılmasını sağlamaktadır.

Örneğin, I told him what I thought of her.

Я сказал ему свое мнение о ней.

Ben ona o hakkındaki fikrimi söyledim.

Kaynak dilin sözdizimsel yapısının tümüyle korunmadığı durumlarda onların bir değişkesi olan yapılar başvurulmaktadır. Dördüncü eşdeğerlik türünde aşağıdaki üç değişke çeşidi görülmektedir:

- a. Kaynak metinle doğrudan veya tersine dönüştürme ilişkisi ile bağlı yapılar.
- b. Kelimelerin yerlerinin kısmen değiştirilmesi dışında aynı olan yapılar.
- c. Bileşik cümlelerde tümceciklerin bağlantı türünün değiştirilmesi dışında aynı olan yapılar.

Bu türdeki kaynak-hedef metinler arasındaki ilişkiler aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- a. Bütünüyle olmasa da büyük ölçüde paralellik gösteren sözcüksel yapılar: Bu türde kaynak dildeki çoğu kelimeler için erek dilde yakın anlamlı karşılıkları bulunur.
- b. Kaynak metnin sözdizimsel yapısı ya birebir aynısı ya da onun bir değişkesi olarak aktarılır.
- c. İşlevsel amaç, betimlenen durum ve betimleme yöntemi bu türde de korunmuştur.

5. Beşinci Eşdeğerlik Türü: Bu türde kaynak ve erek metinler arasında en yüksek derecede içerik örtüşmesi ve yakınlık derecesi görülmektedir.

Örneğin, I saw him at the theatre.

Я видел его в театре.

Onu tiyatrodaki gördüm.

Kaynak ve hedef dildeki kimi sözbirimlerin sadece düzenlamsal açıdan değil, yananlamsal açıdan da eşdeğer olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle iki farklı dilde konuşan insanların dış dünyayı mümkün olduğu kadar aynı şekilde algıladıkları düşünülür.

Bu türdeki kaynak-hedef metinler arasındaki ilişkiler aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- a. Kaynak ve hedef metin arasındaki yapısal düzeni açısından yüksek derecede paralellik gösterir.
- b. Sözcüksel yapı açısından da yüksek derecede paralellik gösterir. Kaynak metindeki her bir sözbirimi için erek sözbirim bulunmaktadır.
- c. Hedef metinde kaynak metnin içeriğinin başlıca bütün bileşenleri korunmuştur (Komissarov, 1990: 68-93).

Vilen Komissarov'un sunduğu beş eşdeğerlik türünün içeriklerini kısaca şöyle özetlemek mümkündür:

1. Eşdeğerlik türü: İletişimsel amaç
2. Eşdeğerlik türü: İletişimsel amaç + durum
3. Eşdeğerlik türü: İletişimsel amaç + durum + durum betimleme yöntemi
4. Eşdeğerlik türü: İletişimsel amaç + durum + durum betimleme yöntemi + mümkün olduğunca yakın sözdizim
5. Eşdeğerlik türü: İletişimsel amaç + durum + durum betimleme yöntemi + mümkün olduğunca yakın sözdizim + mümkün olduğunca yakın sözcüksel yapı.

ÇEVİRİ BULGULARI VE İNCELEMESİ

Bu bölümde Cengiz Aytmatov'un *Yüz Yüze* eserindeki kültürel öğeler ele alınmış ve Komissarov'un çeviri eşdeğerlik türleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Eserde geçen 29 (yirmi dokuz) kültürel öge Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırmasına göre kategorize edilmiştir. Ardından bu kültürel öğelerin kaynak dilden erek dile aktarımı Komissarov'un çeviri eşdeğerlik türleri çerçevesinde incelenmiştir. İncelemenin sonucunda saptanan sayısal toplamlar (kültürel öğeler sınıflandırması ve eşdeğerlik düzeyi) hesaplanmış ve genel değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 1. Kültürel Öğeler Sınıflandırması

No	Kültürel Öğeler Sınıflandırması	Sayı
1.	Hitap şekilleri	7
2.	Sosyal Hayat	5
3.	Selamlaşma ve Ortak İfadeler	0
4.	Dünyevi Hayat	12
5.	Deyimsel İfadeler	5
6.	Argo	0
	Toplam:	29

Ele alınan 29 kültürel ögenin çevirisi aşağıdaki tablolarda gruplara ayrılarak analiz edilecektir. Her sınıftaki kültürel ögelerin kaynak dilden erek dile aktarımı Komissarov'un çeviri eşdeğerlik türleri çerçevesinde incelenecektir.

İncelemede kaynak metin KM, erek metin EM, erek metin 1 EM1, erek metin EM2, çevirmen 1 Ç1, çevirmen 2 ise Ç2 olarak kısaltılmıştır. Erek metin 1 (EM1) kaynak metnin Mehmet Özgül (Ç1), erek metin 2 (EM2) ise kaynak metnin Refik Özdek (Ç2) tarafından yapılan çevirisi olarak belirtilmiştir. ED1 (2,3,4,5) ise eşdeğerlik düzeyini belirtmektedir.

Kaynak metin içerisinde yer alan *келин**(*молодка, невестка*) şeklinde yapılan dipnotlar yazar tarafından, erek metindeki dipnotlar ise çevirmen tarafından yapılan açıklamalardır.

Tablo 2. Hitap Şekilleri Grubuna Ait Kültürel Ögelerin Aktarımı

№	Kültürel öge	Kaynak Metin	Erek Metin 1	Erek Metin 2
1.	Келин (kelin)	I. Сейде постыдилась людей и не посмела проститься с мужем так, как ей хотелось: ведь она была здесь совсем новенькой <i>келин</i> ¹ (383). II. Теперь пели все: и юноши, и <i>келин</i> , и девушки. (389).	I. Seyde çevresindeki insanlardan utandığı için kocasıyla gönlünce vedalaşamadı. Nasıl utanmasın ki, tazecik bir <i>gelindi</i> . (208). II. Şimdi türküyü gençler, <i>gelinler</i> , kızlar hep bir ağızdan söylüyorlardı. (216).	I. Seyde utandığı için, kocasını istediği gibi uğurlayamadı. Gencecik bir <i>gelindi</i> henüz. (11). II. Sonra yiğitler, kızlar, <i>genç kadınlar</i> hepsi birden şarkı söylediler. (20).

Bu örnekteki "yeni evlenmiş genç kadın" anlamına gelen "*келин*" kelimesi hem EM1 hem de EM2'de beşinci eşdeğerlik düzeyinde çevrilmiştir. Burada iletişimsel amaç, durum, betimleme yöntemi, sözdizim ve sözcüksel yapı birbirine çok yakındır. EM2'nin 2.örneğinde ise çevirmen açıklama yoluyla genç kadınlar olarak aktarmıştır. "Gelin" sözcüğünün hem kaynak hem de erek dilde bulunması çeviride kolaylık sağlamıştır.

2.	Дезер-тип (dezertir)	A теперь он <i>дезертир</i> . (386).	İşte o karayağız yiğit, <i>asker kaçacağıydı</i> şimdi. (212).	Ama şimdi o bir <i>kaçaktı</i> . (16).
----	-----------------------------	--------------------------------------	--	--

Askerden veya savaştan kaçan anlamına gelen "*дезертир*" kelimesi kaynak metinden EM1 ve EM2'ye ED5 ile asker kaçacağı ve kaçak olarak aktarılmıştır. Söz konusu kelime Sovyetler Birliğinde II. Dünya Savaşı döneminde sık kullanılan ve yaygın kelimelerdendir. "*Дезертир*" sözcüğü daha çok II. Dünya Savaşı'nı çağrıştırmaktadır.

3.	Джене (cene)	I. Собирайся, <i>джене</i> ² мы заказали бозо, повеселимся напоследок. Идем!.. (388). II. Я покидаю свой аил, прощайте, мои <i>дженелер</i> ... (390). III. Сейде- <i>джене</i> , от Исмаке опять нет писем, и нам тоже	I. Hadi <i>yenge</i> , daha ne duruyorsun? Bozalar ³ ismarlandı, son kez şöyle doya doya keyiflenelim. (214). II. Ben köyümden ayrılıyorum, Hoşça kalın <i>yengeler</i> ... (217). III. Asantay, Seyde'yi görünce cılız omuzlarından aşağıya sarkan kazağa daha bir sarındı; o değişmeyen, suçlu gülümseyişiyle güldü.	I. " <i>Cene (yenge)</i> sen de gel, boza ismarladık, küçük bir veda eğlencesi olacak, gel" demişti. (18). II. Ben avılımı terk ediyorum Sevgili kızlar, <i>yengeler</i> elveda! (22). III. Asantay Seyde'ye sokulur, çekingen bir tavırla " <i>Seyde yenge</i> , İsmail'den mektup yok: bize de gelmedi, ama Kurman – ake pazara bir tane getirecekmış, düşünde
----	---------------------	--	---	--

¹ Келин - молодка, невестка.

² Джене - жена старшего брата.

³ Kırgızlarda alkollü bir içki (Çev.)

нет, — сообщал Асантай со своей неизменной, чуть виноватой улыбкой и потуже запахивал телогрейку, мешком висящую на его цуплых плечах. (392).	- Seyde <i>yenge</i> , İsmail ağabeyden gene mektup yok, babamdan da gelmedi. (219).	görmüş bunu” derdi. Böyle derken sıkıca omuzlarından çuval gibi sarkan ceketini toplamaya çalışırdı. (25).
---	--	--

Kaynak metindeki “*джене*” sözcüğü ağabey, amca, dayı gibi kendinden büyük erkeklerin eşlerine hitap ederken söylenir. Rusçada böyle bir hitap olmadığından dolayı yazar Kırgız kültürünü daha iyi ifade etmek amacıyla “yenge” kelimesini kullanmıştır. Söz konusu kültürel öge hem kaynak hem de erek dilde bulunduğu için çevirmenler beşinci eşdeğerlik düzeyine başvurmuşlardır. Yalnızca Ç2 sözcüğün geçtiği ilk cümlede önce Kırgızca telaffuz ile yazıp, ardından parantez içinde Türkçe telaffuzunu aktarmıştır. Sonraki tüm cümlelerde ise “yenge” olarak çevirmiştir.

4. Аке (ake)	I. Ай, почточу-аке, нет ли мне письма? — кричала она робким, неуверенным голосом. (391).	I. Hey, postacı <i>emmi</i> , mektup yok mu bize? (218).	I. “Hey poçotu- <i>ake</i> (postacı akay) bize mektup yok mu?” derdi umutsuz bir sesle. (23).
	II. Нет, мне, мне, <i>Курмаке!</i> Я возьму письмо! (стр. 391).	II. Hayır bana ver! <i>Kurman emmi</i> , mektubu ben alacağım! (218).	II. “Hayır bana ver <i>Kurmake</i> (Kurman - ake). (23).
	III. Нет, пойдём, ради Исмаил-аке пойдём. (388).	III. İsmail <i>ağabeyimin</i> hatırı için gel. (214).	III. İsmail’in yerine sen gelmiş olursun. (18).

Bu örnekteki “ake” kelimesi “ağabey” anlamına gelmektedir. Bu sözcük daha çok Kırgızistan’ın güney tarafında kullanılan bir lehçedir. Aynı örnek içerisinde sözcük farklı biçimde de kullanılmaktadır: “Курмаке” (Kurmake). “Курмаке” kelimesinin anlamı Kurman ake (Kurman ağabey)dir. Söz konusu kültürel öge EM1 ve EM2’de farklı eşdeğerlik düzeyinde aktarılmıştır. Ç1 1. ve 2.cümlede emmi, 3.cümlede ise ağabey kelimesini tercih etmiştir. Bunun sebebi kahramanların yaş grubu olabilir. Çünkü eserde Kurman yaşlı, İsmail ise genç bir kahramandır. Ç1 Komissarov’un 4. çeviri eşdeğerlik düzeyini kullanmıştır. Ç2 ise daha çok yabancılaştırma yöntemine başvurmuş ve genelde kültürel unsurları olduğu gibi aktarmaya çalışmıştır. Onları Türkçenin telaffuz kurallarına göre yazmıştır. Örneğin, “poçtacı ake”yi “poçotu ake (postacı akay)”, “Kurmake”yi “Kurmake (Kurman ake)” olarak çevirmiştir. Burada çevirmen beşinci eşdeğerlik düzeyine başvurmuştur. Ç2 üçüncü örnekte ise çıkarma yöntemine başvurarak, kültürel ögeyi çevirmeden yalnızca ismi (İsmail) aktarmıştır.

5. Байбиче (baybiçe)	Зря ты ругаешься, <i>байбиче</i> . Живем не хуже других... (395).	Boşuna sinirliyorsun, <i>be kadın!</i> Başkalarından eksik nemiz var? (223).	Halinden şikayet etmekte haksızsın <i>baybiçe</i> ¹ . Başkalarından daha kötü bir durumda değiliz. (29).
-----------------------------	---	--	---

Bu örnekteki EM1 ED2, EM2 ise ED5 ile aktarılmıştır. Kaynak metindeki eşine saygıyla hitap etme anlamına gelen “*байбиче*” kelimesi EM1’de Türkçeye daha kaba şekilde “be kadın” olarak aktarılmıştır. Burada yalnızca amaç ve durum aktarıldığından dolayı ED2’dir. EM2’de ise kaynak dilin özellikleri korunarak, çevirmen erek dile açıklama ile birlikte kültürel ögeyi olduğu gibi aktarmıştır. Ç2 daha çok erek okura kaynak kültürü tanıtmak ve aktarmak istemiştir.

6. Бога-Тырь (boga-tır).	Потом оглянешься и видишь: в надвигающихся сумерках идет Байдалы по полю, рослый, с покатыми сильными плечами, идет как странствующий добрый богатырь. (395).	Kadınlar bir hayli ilerledikten sonra geriye dönüp baktıklarında Baydalı’yı küreği omzunda, sulanmımaış yerleri yoklaya yoklaya tarlada yürürken görürlerdi. <i>Masal kahramanları</i> gibi iri yarı, geniş omuzlu bir adamdı Baydalı. (223).	Onun iri ve güçlü vücuduyla, gecenin karanlığı çökünceye kadar, haksızlıklarla savaşılan bir <i>şövalye</i> gibi, kesekleri ezdiğini görürdünüz. (28).
---------------------------------	---	---	--

Rus destanlarında büyük kahramanlıklar, özellikle askeri kahramanlıklar gösteren güçlü erkeklere “*богатырь*” denilmektedir. Söz konusu kelime EM1’de ED5 ile masal kahramanı olarak çevirilmiştir. Burada çevirmen sözcüğün anlamını aktarmıştır. EM2’de ise

¹ Baybiçe: Hatun, evin hanımı. Birden fazla eş olduğu zaman birinci eş.

çevirmen şövalye sözcüğünü tercih etmiştir. ED2'ye başvurarak kelimenin amacını ve ne hakkında (şövalye de güçlü bir askerdir) bahsedildiğini aktarmıştır.

7. Аксакал (aksakal)	I. Выслушав это письмо, аксакалы, собравшиеся в доме Мырзакула, почтили память земляка молчанием. (403).	I. Mırzakul'un evinde mektup okunurken <i>ihtiyarlar</i> saygıyla dinlediler. Bu sessizlik uzun sürdü, herkes içinden dua ediyordu. (233).	I. Mırzakul'un evinde toplanan <i>aksakallar</i> , mektubun okunmasından sonra köylerinin çocuğu Baydalı'nın anısına uzunca bir süre sustular... bu sürede sessizce dua okunuyordu. (40).
	II. Мырзакул спросил у аксакалов совета, как поступить с извещением о смерти Байдалы. (404).	II. Mırzakul ölüm haberini nasıl ileteceğini danıştı <i>ihtiyarlara</i> . (233).	II. Mırzakul, ölüm haberinin duyurulması konusunda <i>aksakalların</i> fikrini sordu. (41).

Kaynak dildeki "аксакал" sözcüğünün anlamı saygılı, bilgili ve tecrübeli yaşlı insanlar anlamına gelmektedir. Bu kelime EM1'de Komissarov'un ED4, EM2'de ED5 ile aktarılmıştır. Ç1 anlamı yakın olan ihtiyar kelimesini, Ç2 sözcüğün Türkçedeki tam eşdeğerini, karşılığını yani aksakal kelimesini seçmiştir. Türkçede de aksakal kelimesi bulunduğundan ve aynı anlamı verdiği için dolayı bu çeviri örneğinde en uygunu *aksakal* olarak aktarmaktır. Böyle aktarılınca hem kaynak metnin anlamı korunmuş hem de metin erek okur için daha anlaşılır olmuştur.

Tablo 3. Sosyal Hayat Grubuna Ait Kültürel Ögelerin Aktarımı

№	Kültürel öge	Kaynak Metin	Erek Metin 1	Erek Metin 2
1. Фронт (front)	I. Что мне делать там, на <i>фронте</i> , где-то на краю света. (387). II. А войне не видать ни конца ни края, все больше народу уходило на <i>фронт</i> . (387). III. Вернулся с <i>фронта</i> без одной руки — не узнать его теперь, совсем не тот. (396).	I. Gidip de ta cehennem dibinde ne diye savaşak mışım? (213). II. Ama savaşın sonunun geleceği yoktu, <i>cepheye</i> her gün daha çok insan gidiyordu. (213). III. Tek kolunu <i>savaştan</i> bırakarak döndü. Mırzakul eski Mırzakul değildi artık. (224).	I. Dünyanın öbür ucunda ne işim var benim? Bana ne? (16). II. Savaşa gelince, hiç de bitecek gibi görünmüyordu. Gittikçe daha fazla insan gidiyordu <i>cepheye</i> . (17). III. Fakat <i>savaştan</i> bir kolu kopmuş ve tanınmayacak kadar değişmiş olarak döndü. (30).	
2. Сель-совет (selsovet)	I. Сейчас он председатель <i>сельсовета</i> . (388). II. Сейде не помнила, как она добралась до <i>сельсовета</i> . (405).	I. Şimdi <i>köy muhtarıydı</i> . (214). II. Seyde <i>köy kuruluna</i> nasıl vardığını anımsamıyordu. (235).	I. Şimdi <i>köy meclisi başkanıydı</i> . (19). II. Seyde, <i>köy meclisi binasına</i> nasıl geldiğini hatırlamıyordu. (43).	
3. Темир комуз	Ее ухо слышит его гудение: словно <i>темир комуз</i> ¹ выводит	Direk inlediği <i>kopuzdan</i> dinlediği "Анаç devenin ағыты" türküsünü duyar gibi oluyordu. (216).	Orada <i>temir-komuz (demir kopuz)un</i> tellerinden bir türkü geliyordu kulağına.	

Сельсовет (selsovet), сельский совет (selskiy sovet) kelimesinin kısaltması ve SSCB'de yerel iktidar organı temsilcisi ve idari bölgenin bir birimidir. Bu kelime SSCB döneminde kullanılmıştır. Şimdi ise eskimiş kelimelerdendir. SSCB kültürünü yansıtan bu sözcüğün çevirisinde Ç1 Türk kültüründe söz konusu kişi ve organ için kullanılan köy muhtarı ve köy kurulu, Ç2 ise köy meclisi başkanı ve köy meclisi binası sözcüklerini tercih etmişlerdir. EM1 ve EM2'de bu kültürel ögenin çevirisinde ED4'e başvurulmuştur.

¹ Темир комуз* - киргизский музыкальный инструмент.

(temir komuz)	тоскливый “Плач верблюдицы”. (389).	“Dişi devenin yakarışı” adlı türkü idi. (21).
----------------------	-------------------------------------	---

“Temir komuz” ağız ve el ile çalınan milli Kırgız müzik aletidir. Söz konusu kültürel öge EM1’de yalnızca kopuz olarak aktarılmıştır. Ancak ikisi farklı çalgıdır. Ç1 söz konusu kültürel ögenin yalnızca işlevsel amacını aktarmıştır. Belki de Ç1 “temir komuza” göre “komuz” daha bilinir olduğundan ötürü böyle çevirmeyi tercih etmiş olabilir. EM2’de ise ED5 ile aktarılmıştır. Ç2 kültürel ögeyi olduğu gibi Türkçe harflerle yazmış ve parantez içine kelimeyi sözcüğü sözcüğüne çevirmiştir.

4. Комуз (komuz)	Любил скачки и никогда не расставался с <i>комузом</i> ¹ (396).	At koşullarını sever, <i>kopuzundan</i> hiç ayrılmazdı. (224).	Yarışları çok sever, <i>kopuzunu</i> da hiç elinden bırakmazdı. (29).
-------------------------	--	--	---

Kaynak metindeki üç telli milli Kırgız çalgısı olan “*комуз*” kelimesi erek dile hem Ç1 hem Ç2 tarafından ED5 ile aktarılmıştır. İki çeviride de eşdeğerlik düzeyinin tüm gerekçeleri korunmuştur. Erek dile Türkçenin sesbilgisine göre değiştirilerek, kopuz şeklinde aktarılmıştır.

5. Колхоз (kolhoz)	I. Поди-ка попробуй: и в <i>колхозе</i> работай, и колосья собирай, и детей корми... (397). II. <i>Колхоз</i> помогает понемногу, только этим и живы. (436).	I. <i>Çiftlikte</i> biz çalışıyoruz, tarlaya biz yetiştiriyoruz, çocuklara biz bakıyoruz. (225). II. <i>Çiftlik</i> yönetimi de yardım etmese halleri yaman. (242).	I. <i>Kolhozda</i> bir sürü iş var, sonra çocuklara yiyecek bulmaya çalışıyorum. (31). II. <i>Kolhoz</i> belki biraz yardım eder, zaten o yüzden sürdürülebilirler varlıklarını. (51).
---------------------------	---	--	---

SSCB döneminde bireysel köylü çiftliklerin birleştirilmesi ve çalışması yoluyla ortaya çıkan üretim işbirliği anlamına gelen “*kolhoz*” sözcüğü “*kollektivnoe hozyaystvo*”nun (toplu, kolektif çiftlik) kısaltılmış halidir. Bu kelime Ç1 tarafından çiftlik, Ç2 tarafından ise kolhoz olarak çevrilmiştir. Ç1 amaç ve durumu aktararak ED2’ye, Ç2 ise kelimeyi aynı bırakarak kolhoz şeklinde ED5 ile aktarmıştır.

Tablo 4. Dünyevi Hayat Grubuna Ait Kültürel Ögelerin Aktarımı

№	Kültürel öge	Kaynak Metin	Erek Metin 1	Erek Metin 2
1.	Бешик (beşik)	I. Перепеленав ребенка в сухое, она сидела при свете фитиля, приткнувшись боком к <i>бешику</i> ² (381). II. Да кто ты? — неуверенно переспросила она, отпрянула в сторону и метнула испуганный взгляд на детский <i>бешик</i> . Мы одни, сын твой в <i>бешике!</i> (384). III. Кое-как она уложила сына в <i>бешик</i> и, не раздеваясь, тут же свалилась на пол. (441). IV. Обняв детский <i>бешик</i> , Сейде все смотрела, смотрела в окно, не отводя глаз. (442).	I. Bebeğinin bezlerini değiştirdikten sonra lambanın fersiz ışığında <i>beşiğe</i> böğrünü dayayıp oturdu. (206). II. Bizden başka kimse yok. <i>Beşikte</i> oğlun uyuyor. (210). III. Kalktı, bebeği <i>beşiğine</i> güçlkle yatırdı, ondan sonra kendisi de oraya soyunmadan kıvrılıverdi. (247). IV. Çocuğunu <i>beşiği</i> ile birlikte kucaklamıştı; hiç kıpırdamıyor, oturduğu	I. Mum ışığında çocuğunun altını değiştirmiş, <i>beşiğine</i> yatırmış, emziriyordu. (8). II. “Sen kimsin?” dedi kadın tekrar. Sesi pek tanımamış, böyle derken şaşkın şaşkın <i>beşiğe</i> bakmıştı. “Biz varız yalnız, <i>beşikteki</i> oğlunla...” (12-13). III. Yavrusunu <i>beşiğe</i> yatırmaz, soyunmaya bile derman bulamadı ve yığılıp kaldı olduğu yere. (57). IV. Gözlerini dışarıdan ayırmıyor, bir eliyle de <i>beşiği</i> tutuyordu. (59).

¹ Комуз - киргизский музыкальный инструмент.

² Бешик – детская кочевая люлька.

yerde gözlerini pencereden ayırmıyordu. (249).

Bu örnekteki "бешик" kelimesi hem kaynak hem erek dilde bulunmakta ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu yüzden çeviri sürecinde herhangi bir zorluk ortaya çıkmamış ve tüm örnekler kaynak dilden erek dile ED5 ile aktarılmıştır. Söz konusu kültürel öge eşdeğerlik düzeyinin tüm şartları korunarak aktarılmıştır.

2.	Чапан (çapan)	I. В углу, накрывшись поверх одеяла <i>чапанами</i> , спала свекровь. (381). II. Сейде быстро отняла грудь, сбросила с плеч <i>чапан</i> и легкими шагами подошла к окну, бессознательно застегивая на груди пуговицы платья. (383).	I. Köşede uyuyan kaynanası yorganın üstüne bir de <i>gocuk</i> örtmüştü. (206). II. Bunun üzerine memesini koynuna soktu, sırtından <i>gocuğunu</i> atarak ayağa kalktı, yavaşça pencereye yaklaşırken bir yandan da farkına varmadan entarisinin önünü düğmeledi. (209).	I. Odanın öbür tarafında kaynanası uyuyordu. Yorganının üzerine <i>mantosunu</i> da atmıştı. (8). II. Seyde memesini yavrusunun ağzından aldı, omuzundaki <i>mantoyu</i> çekti, önünü ilikleyerek yavaş adımlarla cama yaklaştı, alçak pencereden baktı. (12).
-----------	--------------------------	---	--	---

Uzunluğu dizeden aşağı olan uzun, dokunuşlu dış giyim anlamına gelen "çapan" Kırgızların milli giyimi sayılmaktadır. Mevsime göre farklı çeşitleri mevcuttur. Bu kelimeyi çevirmenler aynı amaçla giyilen giysilerle aktarmışlardır. Ç1 *gocuk*, Ç2 ise *manto* kelimesini tercih etmiş ve ED2'e başvurmuşlardır. Burada ikisi de kelimenin anlamı ve amacını aktarmışlar ama kaynak kültürün milli rengini aktarmamışlardır.

3.	Курджун (kircun)	С <i>курджунами</i> , с мешками за спинами собираются мужчины на большой дороге, набиваются в брички и кричат на прощанье: "Э, полно вам слезы лить!" (381).	Sırtlarında <i>torbaları</i> , <i>heybeleriyle</i> erkekler ana yolda toplanırlar; arabalara tıka basa doluştuktan sonra: - Eee, kesin şu ağlamayı! diye bağırırlardı kadınlara. (207).	Erkekler, <i>çıkınları</i> , <i>çantaları</i> ile anayolda toplanır, açık arabalara doluşur ve veda anlamında "Haydi artık ağlamayın, yeter!" derlerdi. (9).
-----------	-----------------------------	--	---	--

Yüklemeye uygun olan iki taraflı ve ortası birleşmiş çanta, heybe anlamına gelen "kircun", göçmen Kırgız halkı tarafından tarihte göç ederken veya yolculuğa çıkarken sıkça kullanılan eşya idi. Bu kültürel öge kaynak dilden erek dile ED3 ile aktarılmıştır. Ç1 ve Ç2 Türkçede aynı anlamı ve amacı taşıyan torba, heybe, çıkın, çanta kelimelerini seçmişlerdir. Daha anlaşılır olması amacıyla iki eş anlamlı sözcükle aktarmışlardır.

4.	Тебетей (tebetey)	I. Брички трогаются, мужчины машут <i>тебетейами</i> : "Кош! Кайыр, кош..." (381). II. Старик, сдвинув на морщинистый бурый лоб заношенный <i>тебетей</i> и недовольно покачивая головой, трюхает дальше. (391). III. Черный каракулевый <i>тебетей</i> носил лихо, набекрень. (396).	I. Arabalar hareket edince başlarından <i>tekkelerini</i> çıkarıp sallarlardı. – Hadi, hoşça kalın! Hoşça kalın! (207). II. Yaşlı postacı eski <i>takkesini</i> kınıklıkla kaplı, güneş yanığı alnına doğru indirir; başını üzüntüyle sallayarak atını sürerdi. (219). III. Kuzu derisinden <i>takkesini</i> kaşının üstüne öyle bir yıkışı vardı ki, öf! (224).	I. Arabalar hareket edince de <i>tebeteylerini</i> ¹ sallayarak "Koş, kayır, koş!" diye bağırırlardı. (9). II. Bundan sonra ihtiyar postacı başını sallar, iyice eskimiş <i>tebeteyini</i> (<i>kalpağını</i>) alnına indirir, yoluna devam ederdi. (24). III. <i>Tebeteyini</i> çalımlı bir şekilde alnına indirir, yarışları çok sever, kopuzunu da hiç elinden bırakmazdı. (29). IV. Sonunda postacı Kurman, (gözyaşlarını göstermemek için) <i>tebeteyini</i> gözlerine kadar
-----------	------------------------------	---	--	--

¹ Tebetey: kalpak.

IV. — Ииех! — наконец вздохнул почтальон Курман и насунул *тебетей* на глаза. (403).

V. Лицо осунулось, на скулах расплылся неяркий, тусклый румянец, под вытертым сукном шинели, угловато выпирая, подергивалось безрукое плечо, *тебетей* был плотно надвинут на брови. (406).

VI. Мы все мужчины из потомков Давлета, все, кто носит *тебетей* на голове, — мы все пошли, ни один не остался. (406).

IV. En sonunda postacı Kurman derinden bir ah çekti, *takkesini* gözlerine kadar indirerek.... (233).

V. Yüzü çökmüş, çıkı elmacık kemiklerinin üstüne donuk bir kırmızılık yayılmıştı. Kumaşı tiftimiş kaputunun altında kolsuz omuzunun sivri kemiği belli oluyordu. *Takkesini* kaşının üstüne yıkmıştı. (236).

VI. Başında şu *takkeyi* taşıyan bütün erkekler “Devlet”in soyundan gelmedir. Hiçbimiz geride kalmadık, savaşa gittik. (236).

indirerek içini çekti: “Heyhat!” dedi. (40)

V. Yüz hatları daha da derinleşmiş, elmacık kemiklerini biraz mat bir kırmızılık kaplamıştı. Eski kaputunun altında, kolsuz, köşeli omuzu, sinirden inip kalkıyordu. *Tebeteyini* gözlerine kadar indirmişti. (44).

VI. Büyük babamız Devlet’in soyundan olan, başında *tebetey* taşıyan herkes, son ferdimize kadar gittik. (44).

Tebetey, milli Kırgız erkek ve kadın başlığıdır. Tebetey, çuha veya kadife kumaşından dikilir ve kenarları tilki, zerdeva, vaşak vs. gibi hayvanların kürkünden işlenir. Eski zamanlarda sosyal hayatta tebeteyin önemi büyüktü ve ona göre insanın statü ve yaşını öğrenmek mümkündü. Bu kültürel ögeyi Ç1 yerleştirme yöntemiyle takke, Ç2 ise yabancılaştırma yöntemiyle tebetey olarak çevirmişlerdir. Ç1 erek okura tanıdık Türk kültüründeki takke kelimesiyle aktarmıştır. Ç2 ise kültürel ögeyi olduğu gibi ilk cümlelerde “kalpak” sözcüğünü ekleyerek aktarmıştır. Sonuç olarak EM1 ED2, EM2 ED5 ile kaynak dilden erek dile aktarılmıştır.

5.	Бозо (bozo)	<p>I. О пропащий герман, смерти на тебя нет! - горестно приговаривали старики и старухи, постукивая клюками возле бричек, остановившихся у двора, где пили <i>бозо</i>¹ (387).</p> <p>II. Мы заказали <i>бозо</i>, повеселимся напоследок. Идем!... (388).</p> <p>III. Вот Джумабай, пунцовый, забавно хмельной от бозо, поднялся с кошмы. Он взял в руку чашу с <i>бозо</i> — пришел его черед спеть на прощанье. (388).</p>	<p>I. Yaşlılar <i>boza</i> dükkanının önünde toplanan göçebe arabalarının çevresinde bastonlarını yere vura vura gezinirken aralarında şöyle konuşuyorlardı: Ah, olmaz olsun Alman gavuru; bütün bela onun yüzünden çıkıyor. (214).</p> <p>II. <i>Bozalar</i>² ısmarlandı, son kez şöyle doya doya keyiflenelim. (214).</p> <p>III. <i>Boza</i> içmekten yüzü kıpkırmızı, sarhoşluğuyla herkesi güldüren Cumabay oturduğu kilimden ayağa kalktı. Cumabay <i>boza</i> kadehini eline aldı. Türkü söyleme sırası şimdi ondaydı. (215).</p>	<p>I. Kimizhane ya da <i>bozahanenin</i> önünde ve arabaların etrafında onlara bakan ihtiyarlar, bastonlarının ucunu yere vurarak, acı acı mırıldanıyorlardı: “Ey kahrolası Cermen, ne zaman bırakacaksın yakamızı?” (18).</p> <p>II. <i>Boza</i> ısmarladık, küçük bir veda eğlencesi olacak, gel! (18).</p> <p>III. <i>İçkiden</i> yanakları kızarmış, duygulanmış olan Cumabay, oturduğu kilimin üzerinde ayağa kalktı. Şimdi yır söylemek sırası ondaydı. (19).</p>
----	--------------------	--	---	---

Mısır, buğday, arpa gibi tahılların hamurunu ekşitme yoluyla yapılan az ekşi içecek türü “bozo”yu çevirmenler “boza” olarak ED5 ile çevirmişlerdir. Boza kavramı Türk kültüründe de bulunduğu için bu kültürel ögeyi kaynak dilden erek dile aktarmak sorun yaratmamıştır, ancak erek kültürde söz konusu kavram kaynak kültürdeki gibi yaygın değildir. Bu nedenle Ç1 ilk cümlede parantez içinde açıklama yaparak çeviri yapmıştır. Ç2 boza sözcüğü geçen bir cümlede genelleştirme yaparak “boza”yı içki olarak ED2 ile çevirmiştir.

¹ Бозо (буза) - род домашнего алкогольного хлебного напитка.

² Kırgızlarda alkollü bir içki (Çev.)

6.	Джар-гыл-Чак (<i>cargıl-çak</i>)	<p>I. Не хотелось Сейде обидеть парня, но все же она попыталась отказаться: молола в это время на <i>джаргылчаке</i>¹ талкан для Исмаила. (388).</p> <p>II. Другой раз ночами не спит: днем на работе, а с вечера садится за <i>джаргылчак</i>. В глазах темнело от щемящей боли в пояснице, но Сейде не бросала <i>джаргылчак</i>. (399).</p> <p>III. По ночам Сейде молола их на <i>джаргылчаке</i>, пекла Исмаилу хлеб. (409).</p>	<p>I. Seyde kaynını kırmak istemiyordu, ama o sırada İsmail'e kavurga yapmak için <i>el değirmeninde</i> buğday öğüttüğünden bir bahane bulmaya çalıştı. (214).</p> <p>II. Gündüzleri çalışıyor, geceleri de <i>değirmen</i> başına oturuyordu. Belinin ağrısından gözleri karardığı halde bırakmıyordu <i>değirmenin</i> sapını. (228).</p> <p>III. Bir kesekağıdına doldurunca geceleyn bunları <i>el değirmeninde</i> öğütüyor, İsmail'e ekmek pişiriyordu. (239).</p>	<p>I. Seyde delikanlıyı kırmak istememişti, ama gelmemek için mazeret bildirmekten de geri kalmamıştı. (18).</p> <p>II. Gündüz akşama kadar çalışıyor, akşamları da <i>elle çevrilen taş değirmenin</i> başına geçiyordu. Sırtına ağrılar iner, gözleri kararır, ama o devam ederdi çevirmeye. (34).</p> <p>III. Geceleyn bunları ayıklar, övütür ve İsmail'e ekmek pişirirdi. (48).</p>
<p>Tahtaları öğütmeye yarayan araç olan "cargılçak" (el değirmeni) sözcüğü EM1'de Komissarov'un eşdeğerlik sınıflandırmasına göre ED5 ile aktarılmıştır. "Cargılçak" tarihte Türk kültüründe de kullanılmıştır ve erek kültüre yabancı bir kavram değildir. Kültürel ögenin erek kültürde bulunduğundan dolayı çeviride ED5'e başvurulmuş ve eşdeğerlik düzeyinin tüm gerekçeleri korunmuştur. Ç2 birinci cümlede çıkarma ve genelleştirme yöntemine başvurarak bu kültürel ögeyi atlamıştır. İkinci örneği ED5 ile çevirmiştir. Üçüncü cümlede ise isim atlaması yaparak, yalnızca öğütmek kelimesini kullanarak ED2'ye başvurmuştur.</p>				
7.	Талкан (<i>talkan</i>)	<p>I. Не хотелось Сейде обидеть парня, но все же она попыталась отказаться: молола в это время на <i>джаргылчаке талкан</i>² для Исмаила. (388).</p> <p>II. И тут Сейде вспомнила: сегодня нужно отнести Исмаилу <i>талкан</i>. И снова Сейде уронила голову; мысли ее перенеслись к дому: «<i>Талкан</i> недомолот, да и ребенок некормлен... Засиделась...» (390).</p> <p>III. Когда в аиле стихли голоса, Сейде засунула под чапан мешочек с <i>талканом</i> и несколько лепешек, взяла веревку и серп и задами, крадучись, отправилась за кураем. (390).</p>	<p>I. Seyde kaynını kırmak istemiyordu, ama o sırada İsmail'e <i>kavurga</i> yapmak için <i>el değirmeninde</i> buğday öğüttüğünden bir bahane bulmaya çalıştı. (214).</p> <p>II. Tam böyle düşündüğü sırada İsmail'e <i>kavurga</i> götürmesi gerektiğini hatırladı. Başını yine yere eğdi. Düşünceleri bu defa onu düşerken aklına evi geldi: "Daha <i>kavurgalar</i> dövülecek, bebek emzirilecek... Amma da oturmuş kalmışım!" (217).</p> <p>III. Köyden el ayak çekilince Seyde gocuğunun altına birkaç peksimle <i>kavurga</i> torbasını soktu; ipini, orağını aldıktan sonra gizlice dağ yolunu tuttu. (217).</p>	<p>I. Seyde delikanlıyı kırmak istememişti, ama gelmemek için mazeret bildirmekten de geri kalmamıştı. (18).</p> <p>II. Tam bu sırada İsmail'e <i>talkan</i>³ götürmesi gerektiğini hatırladı. Başını yine yere eğdi. Düşünceleri bu defa onu evine götürdü: "Daha <i>buğday</i> öğütmedim, çocuğu da emzirmedi! Saati unuttum gitti!" (21).</p> <p>III. Avılda sessizlik geri gelince, mantosunun içine <i>talkan</i> ve ekmek torbasını sakladı, nacak ve ipini aldı, kimselere görünmemek için arka yollardan geçerek fundalıkların yolunu tuttu.</p> <p>IV. –</p>

¹ Джаргылчак - каменная ручная мельница.

² Талкан - молотое жареное зерно.

³ Talkan: kavut. Kavrulmuş ve iri öğütülmüş tahıl.

	IV. Вот Тотой одна с тремя детьми, по горсточке делит между ними <i>талкан</i> , и то держится, вида не подает...» (400).	IV. "Totoy'un ki can değil mi, üç çocuğunu birer avuç <i>kavurga</i> verip doyuruyor, kimseye belli etmiyor..." (229).	V. Bir gün öğleden sonra, Seyde el değirmende <i>talkan</i> öğütürken, Asantay geldi. (50).
	V. Вечером, когда Сейде молола <i>талкан</i> , зашел Асантай. (422).	V. Akşamleyin Seyde değirmende <i>kavurga</i> öğütürken içeriye Asantay girdi. (241).	

Talkan; buğday, mısır, arpa gibi tahılların öğütülüp, kavrulmasıyla yapılan yiyecektir. Bu kültürel ögenin tam eşdeğeri erek kültürde bulunmamaktadır. Türk kültüründe Ç1'in tercih ettiği kavurga kavramı öğütülmeden yalnızca tahılların kavrulmasıyla yapılmaktadır, talkan ise öğütülür ve daha ufak olur. Ç1 ED3'e başvurarak çeviri yapmıştır. Ç2 ise yabancılaştırma yöntemine başvurarak ikinci, üçüncü ve beşinci örneği ED5 ile çevirmiştir. Kültürel ögenin geçtiği birinci cümlede parantez içinde açıklama yapmış ve sonraki tüm cümlelerde kaynak metindeki talkan sözcüğünü olduğu gibi aktarmıştır. Birinci örnekte çıkarma işlemi yapmış ve kültürel ögeyi çevirmemiştir. Son beşinci örnekte ise cümleyi tüm olarak atlamış, yani çevirmemiştir.

8.	Тело-грейка (telo-greyka)	I. Каждый раз, когда Сейде возвращалась с хворостом, ее встречал Асантай, средний сын соседки Тотой, мальчишка лет семи, одетый в старую отцовскую <i>телогрейку</i> с обтрепанными рукавами. (392).	I. Seyde çalı çırpı toplamaktan dönerken her seferinde komşusu Totoy'un ortanca oğlu Asantay'la karşılaşır. Babasının kol uçları yenmiş eski <i>kazağıyla</i> dolaşır Asantay. (219).	I. Seyde fundalıktan çalı getirirken her defasında Totoy'un küçük oğlu Asantay'la karşılaşır. 7-8 yaşlarında bir çocuktan Asantay. Üzerinde babasının ceketinden bozma, kolları yırtık bir sözde <i>ceket</i> vardı. (24).
		II. Он встал сейчас перед ее глазами: худенький, с тоненькой шеей, в отцовской <i>телогрейке</i> с засученными обтрепанными рукавами — стоял и доверчиво улыбался измазанными в талкане губами. (438).	II. Yavrucuğun incecik bir boynu, babasının eski <i>kazağından</i> kıvrık yerinden görünen zayıf kolları vardı. Kavurgaya bulanmış dudakları nasıl da saf gülümsüyordu. (243).	II. Onu hala incecik bir boynu ve babasının yırtık <i>ceketiyle</i> görür gibiydi. Ağzı talkan dolu olarak görüyordu onu. (53).

Kaynak metindeki "телогрейка", kapitone, astarı vatkalı kalın ceket ve monttur. Eski dönemlerde Rus kültüründe çok kullanılan giysidir. Bu kelimeyi Ç1 kazak, Ç2 ise ceket diye çevirmişlerdir. EM1 ve EM2'de de çevirmenler yalnızca üst giyimi ifade eden sözcükleri seçerek, ED1'e başvurmuşlardır. Burada sözcüğün anlamı aktarılmış, ama kültürel renk aktarılmamıştır.

9.	Ала Кийиз (ala kiyiz)	Сейде шла, опустив голову, и размышляла, как бы переправить Исмаилу большую кошму, <i>ала кийиз</i> : «Без нее не выдержать ему таких холодов...» (393).	Seyde, başı önünde, nasıl edip de kocasına <i>büyük keçeyi</i> ileteceğini düşünürken yürüyordu. (221).	Seyde başını öne eğerek yürüyor ve İsmail'e <i>yün battaniyeyi</i> nasıl götüreceğini düşünüyordu. (27).
-----------	------------------------------	--	---	--

Kaynak metindeki "ala kiyiz" sözcüğünün anlamı, farklı motif ve desenlerle keçeden yapılan keçe halıdır. Ç1 bu sözcüğü ED4 ile büyük keçe diye çevirmiştir. Burada çevirmen nesnenin neden (keçe) yapıldığına işaret etmiştir. Ç2 ise nesneyi değiştirmiş, keçeyi yün olarak aktarmıştır. Ç2 aynı amaç için kullanılan başka bir nesneyle değiştirerek çeviri yapmıştır. Bu örnekte Ç2 ED1'i tercih etmiştir.

10.	Похлебка (pohleb-ka)	I. Из нее варили <i>похлебку</i> . (399).	I. Bundan <i>çorba</i> yapıyordu. (228).	I. Bir <i>mısır unu çorbası</i> yaparlardı kendilerine. (35).
		II. Молча выхлебав большими, гулками глотками полную чашу <i>похлебки</i> , Исмаил	II. Bir kase dolusu <i>çorbayı</i> höpürdete höpürdete içen İsmail çorbasını bitirince: -	II. <i>Haşlamayı</i> şapur şapur içtikten sonra mırıldandı: "Biraz daha yok mu?" (41).

	недовольно буркнул: — Еще есть? (404).	Daha var mı? Diye homurdandı. (233).
--	--	--------------------------------------

Bu örnekteki "pohlebka" sözcüğü un, herhangi bir tahıl veya patates eklenerek yapılan çorba türüdür. Söz konusu sözcük EM1'de çorba, EM2'de ise mısır unu çorbası ve haşlama olarak çevrilmiştir. Bu sözcüğün çevirisinde hem Ç1 hem de Ç2 ED5'e başvurmuşlardır.

11.	Фуфайка (fufayka)	Мальчик заметно отошел за последнее время: под глазами густая синева, из засученных рукавов отцовской <i>фуфайки</i> высовываются тоненькие ручки. (435).	Çocukçağın son zamanlarda iyice siskalaşmıştı. Gözlerinin altı zayıflıktan mosmordu. Babasının <i>kazağının</i> sıvanmış kollarından incecik kolları görünüyordu. (240).	Çocuk şu son zamanlarda iyice zayıflamıştı. Geniş geniş halkalar belirmişti gözlerinin etrafında. Babasından kalan eski, delik değişik <i>ceketin</i> sıyrılmış yenlerinden incecik iki kol uzanıyordu. (50).
------------	--------------------------	---	--	---

Kaynak metindeki "фуфайка" kelimesi yukarıda geçen "телогрейка" kelimesinin eşanlamıdır. Eski Rus kültüründe giyilen kalın üst giyimdir. Söz konusu sözcük EM1'de kazak, EM2'de ceket olarak ED1 ile aktarılmıştır. Burada çevirmenler sözcüğün amacını ve anlamını erek metne aktarmışlar, ama milli ve kültürel rengi aktarmamışlardır.

12.	Малахай (malahay)	Коршуну пригибаясь к шее коня, промчался за бугор Мырзакул, а в другую сторону, надвинув <i>малахай</i> на грозное скуластое лицо, поскакал табунщик Барпы. (439).	Atının boynuna yatan Мырзакул atmaca gibi tepenin ardına süzüldü. <i>Kalpağını</i> başına iyice geçiren, korkunç suratlı, çıkık elmacık kemikli Барпы ise başka bir yöne saptı. (245).	Mırzakul, atının yelesine eğilmiş olarak bayırın öbür tarafına, Барпы da <i>malakayını</i> alnına indirerek, asık suratla ve kararlılık içinde beri tarafa sürdüler atlarını. (55).
------------	--------------------------	--	--	---

"Malahay", geniş kulaklılık, kürk astarlı büyük şarka türüdür. Ç1 bu kültürel ögeyi yerileştirme yaparak kalpak şeklinde çevirmiştir. Burada yalnızca kelimenin amacını aktarmıştır. Ç2 ise erek metne kaynak metindeki gibi malakay olarak aktarmıştır. Türkçenin telaffuzuna uygun olması için h harfini k harfine değiştirmiştir. Burada EM1'de ED1, EM2'de ise ED5 kullanılmıştır.

Tablo 5. Deyimsel İfadeler Grubuna Ait Kültürel Ögelerin Aktarımı

№	Kültürel öge	Kaynak Metin	Erek Metin 1	Erek Metin 2
1.	Суюнчу (süyün-çü)	I. Ой, да что ж это я, глупая? Мать, <i>суюнчу</i> ¹ : сын вернулся! (384). II. <i>Суюнчу</i> , Сейде-джене, письмо от Исмаке! — радостно крикнул он, но, увидев побледневшую Сейде, смолк на полуслове. (стр. 405).	I. Aman ben de ne aptalım! Anne, <i>müjde</i> ! Oğlun döndü... (210). II. <i>Müjde</i> , Seyde yenge! İsmail'den mektup var! (234).	I. "Hay Allah!" dedi, "ne kadar da aptalım! Ana <i>soyunca! soyunca</i> ! ² Oğlun geldi, oğlun!" (13). II. " <i>iyi haber</i> Seyde yenge, İsmail'den mektup var!" (42).

Kırgız kültüründe sevinçli ve iyi haber verileceği zaman söylenen "süyünçü" ifadesi EM1'de erek kültürde aynı anlamda ve durumda söylenen "müjde" sözcüğüyle aktarılmıştır. Burada çeviri eşdeğerlik düzeyinin tüm özellikleri korunduğundan dolayı ED5 ile çeviri yapılmıştır. EM2'nin birinci örnek cümlesinde Ç2 kültürel ögeyi olduğu gibi aktarmaya çalışmış ama farklı telaffuz (süyünçü değil, soyunca diye) ile aktarmış ve parantez içinde açıklama yapmıştır. Ç2 burada ED3'e başvurmuştur. İkinci örnek cümlede ise kelimenin amacını ve durumu betimlemiş ve ED2'yi tercih etmiştir.

2.	Ботом (botom)	<i>Ботом</i> ³ , еще вчера они бегали босоногими сорванцами, а гляди, как быстро вошли в рост. (387).	Daha dün sokaklarda koşturan bacak kadar çocuklar ne de çabuk boy attılar! <i>Vah, vah...</i> (214).	"Zamanın bu kadar çabuk geçmesi korkunç bir şey, daha düne kadar sümüğü akarak yalınayak dolaşan çocuklar, askerlik çağına gelmişler bile!" (18).
-----------	----------------------	--	--	---

¹ Суюнчу - радостная весть.

² Soyunca: Müjde, "sevince"; sevinçli haber için istenen armağan.

³ Ботом - выражение удивления, изумления.

Şaşkınlık, hayret, ürkme, yakınma durumlarında söylenen kaynak metindeki “botom” ifadesi EM1’de Türk kültüründe aynı durumlarda kullanılan “vah vah” ünlemiyle aktarılmıştır. Burada eşdeğerlik düzeyinin tüm 5 özelliği korunduğundan dolayı çeviri ED5 ile yapılmıştır. EM2’de ise çevirmen çıkarma yöntemine başvurmuş ve söz konusu kültürel unsuru erek dile aktarmamıştır.

3. Кокуй ой (kokuу-oy)	О-о, кокуй-ой ¹ , что это за дети! - возмущался растерявшийся Курман. (391).	Şaşkına dönerdi Kurman: - <i>Hay sizi yaramaz piçler!</i> (218).	<i>Hay baş belaları hay!</i> (23).
-------------------------------	---	--	------------------------------------

Kaynak metindeki “кокуй-ой” ünlemi hayret, üzüntü, can sıkıntısı ve korku durumlarında söylenir. Bu örneğin çevirisinde iki çevirmen de ED5 ile çeviri yapmışlardır. İkisi de erek kültürde aynı durumlarda kullanılan “hay” ünlemini tercih etmişlerdir. Bu örnek cümlede çeviri eşdeğerlik düzeyinin tüm özellikleri korunmuştur.

4. Чилде (çilde)	С буранами и трескучими морозами подошла самая холодная пора зимы — чилде. (399).	Karakış bütün fırtınalarıyla, kuru ayazlarıyla gelip çatmıştı. (227).	Çilde ² , tipisi, buzu, kaskatı soğuğu ile gelmişti. (34).
-------------------------	---	---	---

Bu örnekteki kış mevsiminin en soğuk, en şiddetli günleri anlamına gelen “çilde” sözcüğü hem EM1 hem EM2’de ED5 ile aktarılmıştır. Burada Ç1 kelimenin Türkçe karşılığını (karakış) vermiştir. Ç2 ise kültürel ögeyi olduğu gibi aktarmış ve dipnotla Türkçe karşılığını ve açıklamasını yapmıştır.

5. Эсил кайран (esil kayran)	Возле ее дома тоже будет толпиться народ, она тоже будет голосить и раздирать лицо ногтями, а ее малыши обязаны, как настоящие мужчины, крепко повязаться кушаками, выйти во двор и, опираясь на палки, встречать мужчин громким плачем: "Атамой ³ , эсил кайран ⁴ Атамой!.." (403).	Onun da evinde kalabalık toplanacak; anneleri ağlayarak yüzünü gözünü tirmalarken, çocukları yetişkin erkekler gibi bellerine sımsıkı kuşak saracaklar; avluya çıkıp birer sopaya dayanarak gelen erkekleri karşılayacaklardı; “ <i>Atamoy, ezil kayran atamoy!...</i> ” diyerek. (232).	İnsanlar onun kapısı önünde toplanıyorlardı. O da dövüne dövüne, yüzünü gözünü tırnaklaya tırnaklaya ağlayacak, küçük çocuklar büyük adamlar gibi saçlarını başlarını yolacak, avluya çıkıp, bastonlarına dayanarak gelenleri karşılayacak ve “ <i>Atam oy!</i> ” diye <i>Ezil kayran, atam oy!</i> ⁵ diye dövüneceklerdi. (40).
-------------------------------------	--	--	---

Kırgız kültüründe vefat eden kişinin erkek yakınları “esil kayran...(ölen insan onun kimi (babası, dedesi, amcası) ise onu söyleyerek)” diye ardından ağlarlar. Bu kültürel ögeyi çevirmenler erek metinde olduğu gibi Türkçenin telaffuzuna göre aktarmışlardır. Ç2 parantez içinde açıklama ve ekleme yapmıştır. Söz konusu kültürel öge hem EM1 hem EM2’de ED5 ile aktarılmıştır.

SONUÇ

Çalışmada Kırgız ve Sovyet yazarı Cengiz Aytmatov’un *Yüz Yüze* eserindeki kültürel öğelerin aktarımı Vilen Komissarov’un çeviri eşdeğerlik türleri çerçevesinde analiz edilmiştir. İnceleme için Mehmet Özgül ve Refik Özdek tarafından yapılan çeviriler seçilmiştir. Toplam 29 kültürel öge ve bu kültürel öğelerin geçtiği 59 örnek cümle ele alınmıştır.

Yapılan incelemenin sonucuna göre birinci erek metinde, yani Mehmet Özgül tarafından yapılan çeviride en çok başvurulan eşdeğerlik düzeyi beşinci eşdeğerlik türüdür. İncelenen 59 örnek cümlelerin 27’si beşinci tür yardımıyla çevrilmiştir. İkinci olarak; ikinci eşdeğerlik türüne (11 cümle içindeki kültürel öge), üçüncü olarak; dördüncü eşdeğerlik türüne (dokuz cümle), dördüncü olarak ise; birinci ve üçüncü eşdeğerlik türüne (ikisinde de altışer örnek cümle) başvurulmuştur. Genel

¹ Кокуй - возглас удивления, досады.

² Çilde: Zemheri. Kışın en şiddetli günleri.

³ Атамой - от слова “ата” – отец.

⁴ Эсил кайран - выражение, употребляемое мужчинами при оплакивании ближнего.

⁵ Atam oy! Ezil kayran, atam oy!: Atam oy! Ezelden hayran olup sevdiğim atam oy!

olarak çevirmen (Mehmet Özgül) aynı kültürel ögeyi tüm örnek cümlelerde aynı şekilde, aynı kelimelerle çevirmiş ve daha çok erek kültürdeki benzer ve aynı durumlarda kullanılan erek kültürel ögeleri tercih etmiştir. Çevirmen Refik Özdek ise kaynak metindeki kültürel ögeyi erek metne olduğu gibi Türkçe telaffuzuna uygun şekilde aktarmayı tercih etmiştir. Genelde kültürel ögeyi olduğu gibi aktarmış ve parantez içinde ya da dipnotla açıklama veya Türkçe karşılığını vermiştir. Ancak bazı yerlerde kültürel ögenin kaynak metindeki telaffuzundan çok uzaklaşmıştır (örneğin, “süyünçü”- “soyunca”). Bunun dışında bazı yerlerde çıkarma işlemi yapmış ve kültürel ögeyi çevirmeden atlamıştır. Çevirmen daha çok erek okura kaynak kültürü tanıtmayı amaçlamış ve bu nedenle onları açıklama yaparak olduğu gibi aktarmış olabilir. İkinci erek metinde en çok tercih edilen çeviri eşdeğerlik türü beşinci eşdeğerlik türüdür (toplam 38 örnek cümle). İkinci sırada; ikinci eşdeğerlik türü (6 cümle); üçüncü sırada; birinci eşdeğerlik türü (4 cümle); dördüncü sırada; dördüncü eşdeğerlik türü (3 cümle) ve beşinci sırada üçüncü eşdeğerlik (2 cümle) türüdür. Toplam altı cümlede çıkarma işlemi yapılmıştır. Sonuç olarak analiz edilen 29 kültürel öge en çok beşinci eşdeğerlik türü ile kaynak metinden erek metne aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aysapakunov, C; Bakaşova C.K.; Smanova E. (2019). *Aytmatov Aalamı: Bibliografyalık ensiklopediya*, 4. Baskı. Bişkek, Poligrafbumresursı Yayınları, 560 s.
- Aytmatov, C. (1991). *İ Dolşe Veka Dlıtsya Den (Beloe Oblako Çingizhana); Lisom k Lisy: Roman, povest*. Frunze, Glavnaya Redaksiya KSE (Kırgızskoy Sovetskoy Ensiklopedii), 478 s.
- Aytmatov, C. (2002). *Elveda Gülsarı/ Yüz Yüze/ Cemile/ Oğulla Görüşme/ Askerin Oğlu*. (Çev. Mehmet Özgül). Cem Yayınevi. 343 s.
- Aytmatov, C. (2020). *Yüzyüze (Hikayeler)*. (Çev. Refik Özdek). İstanbul, Ötügen Neşriyat A.Ş. 20. Basım.
- Bassnet, S. (2007). *Culture and Translation. In a Companion to Translation Studies*. Kuhlwiczak, P; Littau, K. Eds.; Multilingual Matters, Clevedon İngiltere, 23.
- Catford, J.L. (1965). *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. Oxford University Press.
- Denisova, N.N. (2023). *Rus Dilbilimsel Çeviri Kuramı Vilen Komissarov, Eşdeğerlik*. İstanbul, Kriter Yayınevi, 1. Baskı. 180 s.
- Durukoğlu, S. Yurttaş, Z. (2016). *Bir Düz yazı Ağlatısı / Ağıdı Olan 'Toprak Ana' Romanını Çözümleme Denemesi*. Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, Gilt 10, 127-141.
- Eruz, S. (2008). *Akademik Çeviri Eğitimi Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*. İstanbul, Multilingual.
- Gentzler, E. (1993). *Contemporary Translation Theories*. London and New York: Routledge.
- İhsan I. (2009). *Resimli ve Metin Örneklili Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. 2. Baskı.
- Komissarov, V.N. (1973). *Slovo o Perevode*. Moskova, Mejdunarodnie Otnoşeniya.
- Komissarov, V.N. (1990). *Teoriya Perevoda (lingvistiçeskie aspekti): Uçebnik dlya in-tov i fak.inostrannih yazıkov*. Moskova, Vişşaya Şkola. 253 s.
- Komissarov, V. N. (2011). *Sovremennoe Perevodovedenie*. 2. Baskı. Moskova, R. Valent. 408 s.
- Kuşçu Özbudak, S. (2019). *Subtitling in local original series of Netflix: Is "The Protector" protecting culture?*. RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (17), 383-394. <https://doi.org/10.29000/rumelide.657864>
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. Londra and New York, Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall: New York and London.
- Newmark, P. (2010). *Translation and Culture. Meaning in Translation*. Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Nida, E. A. & Taber, C.R. (1969). *The Theory and Practise of Translation*. Leiden, E.J, Brill.
- Pym, A. (2023). *Çeviri Kuramlarını Keşfetmek*. (Çev. C. Ö. Taş, D. Göç, G. Süren, H. D. Kalkan, H. Güngör). 1. Baskı, İstanbul, Everest Yayınları.
- Snell-Hornby, M. (1988). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev. B. Vardar). Multilingual.
- Ükübayeva, L. (2018). *Cengiz Aytmatov: cazuuçunun ömürü, çığarmaçılığı boyunca kışkaça oçerk*. "Turar", 116 s.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde Araştırma*. İstanbul, Multilingual.

Çevrimiçi Kaynaklar

Çeviribilim: *Rus Edebiyatını Rusçadan Çevirmek: Mehmet Özgül ve Çevirileri.* (2007, 12 Haziran). Erişim adresi: <https://ceviribilim.com/2007/06/12/rus-edebiyatini-ruscadan-cevirmek-mehmet-ozgul-ve-cevirileri/>

Tolkoviy Slovar Kırgızskogo Yazıka. (2015). Erişim adresi: <https://el-sozduk.kg/slovari/tolkovyy-slovar-kyrgyzskogo-yazyka-2015/>

Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka (1935-1940). Erişim adresi: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=83221>

Türkiye Yazarlar Birliği: *Aytmatov'u Refik Özdek çevirileriyle sevdik.* (2013, 28 Ağustos). Erişim adresi: <https://www.tyb.org.tr/aytmatovu-refik-ozdek-cevirileriyle-sevdik-12030h.htm>

Türk Edebiyatçılar: *Refik Özdek Kimdir? Hayatı ve Eserleri.* (10 Haziran). Erişim adresi: <https://www.turkedebiyatcilar.net/refik-ozdek-kimdir-hayati-ve-eserleri>

EKLER

TA-MUSICA.RU

Resim 1. Temir ooz komuz

Resim 2. Komuz

Resim 3. Beşik

Resim 4. Çapan

Resim 5. Kurcun

Resim 6. Tebetey

Resim 7. Bozo

Resim 8. Cargılçak

Resim 9. Talkan

Resim 10. Telogreyka

Resim 11. Ala Kiyiz

Resim 12. Pohlebka

Resim 13. Fufayka

Resim 14. Malahay

LAWYERS AND LINGUISTS: HOW DO DIFFERENT PERSPECTIVES IMPACT NEGOTIATION STRATEGIES AND DECISION-MAKING PROCESSES IN INTERPRETING-RELATED ISSUES?

Anastasios Ioannidis¹

Sotirios Livas²

Stefanos Vlachopoulos³

ABSTRACT

This study explores the challenges encountered during the design of the Registry of Public Service Interpreters in Greece, which was initially intended to support the Ministry of Migration and Asylum and later expand across the entire Greek public sector. The project, carried out as part of a partnership agreement between the Ministry and the Ionian University and funded by the European Economic Area Financial Mechanism, marks a critical step toward establishing a comprehensive registry of qualified interpreters and improving communication between foreign nationals and Greek authorities. To date, no systematic approach has been implemented in the Greek public sector to effectively address the communication needs of both foreign nationals and public sector officials.

In this context, the research team from Ionian University was invited to collaborate with a law firm to draft legislation for the creation and implementation of the Greek Registry of Public Service Interpreters. However, the initiative encountered significant obstacles, primarily due to differing perspectives between the legal office responsible for drafting the legislation and the research team developing the interpreter registry. Despite receiving detailed research data, the legal office was hesitant to incorporate these findings into the draft law and refused to make the necessary adjustments. The discrepancies involved various aspects, including the educational qualifications required for interpreters, the necessary work experience, and even the languages that should be included in the registry. This study will examine the implications of this reluctance on the systematic approach needed within the Greek public sector to adequately meet the communication needs of both foreign nationals and public sector officials.

Key words: public service interpreting, Greek Registry of Public Service Interpreters, stakeholders' awareness

HUKUKÇULAR VE DİLBİLİMCİLER: FARKLI BAKIŞ AÇILARININ TERCÜMANLIKLA İLGİLİ KONULARDA MÜZAKERE STRATEJİLERİNİ VE KARAR ALMA SÜREÇLERİNİ NASIL ETKİLER?

ÖZ

Bu çalışma, Göç ve İltica Bakanlığı'na destek sağlamak ve tüm Yunan kamu sektörüne yayılmak üzere tasarlanan Yunanistan Kamu Hizmeti Tercümanları Sicili'nin tasarımı sırasında karşılaşılan zorlukları incelemektedir. Bakanlık ile İyonya Üniversitesi arasındaki ortaklık anlaşması çerçevesinde yürütülen ve Avrupa Ekonomik Alanı Mali Mekanizması tarafından finanse edilen bu proje, nitelikli tercümanların kapsamlı bir kaydını oluşturmayı ve yabancı uyruklular ile Yunan makamları arasındaki iletişimi geliştirmeyi amaçlayan önemli bir adımdır. Şu ana kadar, Yunan kamu sektöründe hem yabancı uyrukluların hem de kamu sektörü yetkililerinin iletişim ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılamak için sistematik bir yaklaşım benimsenmemiştir.

Bu bağlamda, İyonya Üniversitesi'nden bir araştırma ekibi, Yunan Kamu Hizmeti Tercümanları Kaydı'nın oluşturulması ve uygulanması için gerekli yasal düzenlemeleri hazırlamak üzere bir hukuk bürosuyla işbirliği yapmaya davet edilmiştir. Ancak, bu girişim çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır;

¹ Assistant Prof. Anastasios Ioannidis, Ionian University, Greece, ioannidis@ionio.gr

² Prof. Sotirios Livas, Ionian University, Greece, sotlivas@ionio.gr

³ Prof. Stefanos Vlachopoulos, Ionian University, Greece, vlachopoulos@ionio.gr

başlıca engel, yasayı hazırlayan hukuk bürosu ile tercüman kaydını geliştiren araştırma ekibi arasındaki bakış açısı farklılıklarıdır. Detaylı araştırma verileri sağlanmış olmasına rağmen, hukuk bürosu bu verileri taslak yasaya dahil etme konusunda isteksiz davranmış ve gerekli düzenlemeleri yapmayı reddetmiştir. Bu tutarsızlıklar, tercümanlar için gerekli eğitim nitelikleri, iş deneyimi ve kayıtlara dahil edilmesi gereken diller gibi çeşitli konuları kapsamaktadır. Bu çalışma, Yunan kamu sektöründe yabancı uyrukluların ve kamu sektörü yetkililerinin iletişim ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılamak için gereken sistematik yaklaşım üzerindeki bu isteksizliklerin etkilerini inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: kamu hizmeti tercümanlığı, Yunanistan Kamu Hizmeti Tercümanları Sicili, paydaşların farkındalığı

Introduction

Public Service Interpreting (PSI), also referred to as Community Interpreting, occurs “in face-to-face encounters between officials and laypeople, meeting for a particular purpose at a public institution” (Wadensjö, 1998: 49). Unlike conference interpreting, which typically takes place at international summits, diplomatic negotiations, or academic conferences, PSI unfolds in settings “where the most intimate and significant issues of everyday individuals are discussed” (Hale, 2007: 25). In these contexts, PSI serves as a vital bridge between non-native speakers and providers of essential services, such as legal aid, healthcare, education, and social services, ensuring that individuals with limited proficiency in the official language(s) of the country can fully access and understand the services available to them (Carr et al., 1997: 11; Mikkelsen, 1996: 77).

Despite PSI’s importance, the field has only recently started to gain recognition as a formal profession. As Hanne Skaaden (2023) notes, PSI’s professionalization lags significantly behind other fields, resulting in situations where public service providers, doctors, lawyers, and other professionals must often rely on untrained interpreters or informal language mediators (Skaaden, 2023: 261). This reliance on lay interpreters, rather than certified professionals, can hinder effective communication, with potential consequences for the well-being and rights of individuals seeking assistance. Furthermore, a lack of awareness, understanding, or recognition of the interpreter’s role among these service providers can exacerbate the barriers to PSI’s professionalization.

Tatjana Radanović Felberg and Gry Sagli (2019) highlight that “successful communication via interpreters depends not only on qualified interpreters but also on knowledgeable interpreter-users, that is, public service employees” (Felberg & Sagli, 2019: 144). This viewpoint emphasizes that the effectiveness of PSI does not rest solely on interpreters’ skills; it is equally dependent on the understanding and expectations of those interacting with them. Misconceptions about the interpreter’s role can significantly impact both the interpreter’s performance and the quality of service received by the non-native speaker (Hale, 2007: 145). This underscores the need for clearer professional standards, training, and guidelines for both interpreters and interpreter-users, which can contribute to the broader acceptance and standardization of PSI within public institutions.

This article addresses these challenges by examining a specific case of misunderstandings and divergent perspectives within the context of PSI in Greece. It focuses on the complexities encountered in establishing the National Registry of Public Service Interpreters, a key initiative aimed at standardizing PSI practices and improving communication in Greek public services. Notably, the development process faced obstacles due to differing views between the research team responsible for designing the registry and the legal team in charge of drafting the relevant legislation. In the following sections, we will first provide an overview of the project where these misunderstandings emerged, then examine the central points of contention and divergence in perspective, and finally, offer our concluding observations.

The project

In an effort to enhance professionalism and quality of Public Service Interpreting, the Greek Ministry of Migration and Asylum launched the project *Enhancing and Building National Capacity for Migration and Asylum Strategic Planning*. Executed in partnership with Ionian University and funded through the EEA Financial Mechanism 2014-2021, this initiative took place from May 2023 to April 2024. As the project's academic partner, Ionian University played a pivotal role in designing and establishing a standardized accreditation and qualification system for public service interpreters in Greece. A dedicated research team, including professors and postdoctoral researchers from the Department of Foreign Languages, Translation and Interpreting, carried out a series of work packages that addressed both theoretical and practical aspects of PSI. These included developing professional standards, such as a code of ethics and certification exams, alongside empirical research aimed at understanding the real-world needs of professionals working with interpreters.

Building on this foundation, the primary objective of the research team was to create a National Registry of Public Service Interpreters. Initially focused on supporting the Ministry of Migration and Asylum, the registry was designed with plans for future expansion across the broader Greek public sector. According to the relevant Ministerial Decision, the registry is envisioned as a permanent, high-quality solution to increase the efficiency and availability of interpreting services, reducing the Ministry's reliance on external providers:

The registry is expected to increase efficiency, availability and quality of interpreting services, for which the Ministry of Migration and Asylum has so far relied exclusively on external providers. It will constitute a permanent and quality solution in the field of interpreting, which will contribute more effectively to addressing the increased needs of both the Ministry of Migration (Asylum Service, Reception and Identification Service, etc.) and other public sector services. Within the framework of the National Registry of Interpreters, an evaluation system of registered interpreters will be established with the aim of improving the services provided. Simultaneously, the Registry will be able to serve other public sector services where communication with asylum seekers and beneficiaries of international protection is required, such as in public health, education, and ministries like the Ministry of Health, Education, Justice, the Hellenic Police, and the Coast Guard (ΥΑ 8000/20/76/5-οστ'/01-12-2021).

In this context, Ionian University, tasked with drafting a comprehensive plan for establishing the National Registry of Public Service Interpreters, was expected to work closely with a legal team from an independent law firm. This law firm, engaged by the Ministry as a third partner in the project, held the specific responsibility of preparing the necessary legislative framework to bring the registry into effect. The collaboration was designed to ensure that the academic insights and structural framework developed by Ionian University would be legally formalized, creating a seamless pathway for the registry's implementation. By aligning the university's research-based standards with the legal team's expertise, the project aimed to establish a legally sound and operationally effective system to support the accreditation, oversight, and quality control of public service interpreters across Greece.

In fact, the establishment of the registry represents a critical step toward the professionalization of PSI in Greece, facilitating more effective communication between foreign nationals and public sector officials. Until now, no systematic approach has existed in the Greek public sector to address the communication needs of these groups in a structured and efficient way. However, despite the

project’s potential, it encountered significant obstacles, stemming primarily from the reluctance of the legal team to align the proposed draft law with the research team’s findings and recommendations. This divergence in perspectives, which is further explored in the sections below, hindered the smooth development of the project and underscored the complexities involved in implementing a system requiring cooperation between linguistics and legal experts.

The two proposals

To design their proposal, the research team at Ionian University conducted an extensive review of international best practices in public service interpreting, adapting these models to address the unique needs of the Greek context. Building on this analysis, the team proposed a structured registry for public service interpreters, organized into four distinct categories that reflect progressive levels of qualification and expertise (see Table 1). Each level is defined by a set of qualifications that combine primarily formal education and professional work experience in interpreting. Interpreters wishing to join the registry must submit verified documentation of both their educational credentials and relevant work experience, aligned with the qualifications specified for their desired category. This structured, tiered registry not only sets a clear standard for entry but also outlines a pathway for career advancement, enabling interpreters to progress through each level as they gain additional credentials and experience: Once they have fulfilled the established criteria for a given category, interpreters may qualify for promotion to the next level.

Table 1 The categories of the Greek Registry as proposed by the research team of the Ionian University

Category	Educational qualifications	Professional experience
D	language proficiency test and short seminar on ethics in PSI; or a university degree in translation, foreign or applied languages with Greek as the mandatory language and seminar on ethics in PSI	no prerequisites for proof of work experience
C	such as Category D and general seminar on public service interpreting (30 ECTS)	at least 40 hours of PSI gained within the context of the Register
B	such as Category C and specialized seminar on interpreting techniques (30 ECTS)	at least 160 hours of PSI gained within the context of the Register
A	an undergraduate or postgraduate degree in public service interpreting and language proficiency test in case of a degree issued in a country other than Greece; or an undergraduate or postgraduate degree in conference interpreting with Greek as the mandatory language and a short seminar on ethics in PSI; or	no prerequisites for proof of work experience
	any bachelor's degree, language proficiency test in case of a degree issued in a country other than Greece and a short seminar on ethics in PSI; or such as category B (not at the initial stage)	at least 150 days of conference interpreting at least 320 hours of PSI within the framework of the Register and/or 40 days of conference interpreting or combination

To be eligible for the upper tier of the registry (Category A), candidates must meet the educational requirement of holding an undergraduate or postgraduate degree in interpreting. For candidates who lack such qualifications, the research team has introduced an entry-level category, which includes a screening process through both examination and training. Specifically, candidates for this entry-level category qualify by (a) passing a language proficiency test in two languages, one of which must be Greek, and (b) completing a brief training seminar focused on ethics in public service interpreting. By setting these prerequisites, the research team aimed to make entry into the registry more accessible, allowing capable candidates without formal educational credentials to participate. This approach widens access to a more diverse range of applicants while maintaining essential standards of quality, ultimately contributing to a professional framework that aligns with the Ministry's commitment to offering high-quality interpreting services in public service settings.

Regarding work experience requirements, the research team introduced specific guidelines for measuring experience, emphasizing the distinction between public service and conference interpreting. Experience in public service interpreting is typically measured in hours, whereas in conference interpreting, it is measured in working days, with each day representing 8 hours of work. With this in mind, the research team recommended realistic minimum hours and/or days of work for certain registry categories. For instance, to qualify for Category C, candidates must demonstrate at least 40 hours of professional experience in public service interpreting, acquired after registering in the preceding category. A key point raised by the research team is that only experience gained within the registry framework should be accepted. This restriction helps maintain the registry's integrity and ensures that administrators can reliably verify experience. Accepting outside experience could introduce challenges, such as difficulties in authenticating certificates, which could disrupt the registry's smooth operation.

In addition, the research team recognized that one of the most effective ways to motivate interpreters to pursue additional qualifications and advance within the registry is by linking higher registry levels to increased remuneration. To implement this incentive structure, the team proposed an initial hourly rate of EUR 30 for interpreters at the entry level of the registry, with an additional EUR 10 per hour for work conducted in emergency situations. As interpreters advance to each subsequent category in the registry, this rate would increase by 20%, rewarding interpreters for their professional growth and added expertise. To ensure interpreters are fairly compensated for their availability, the research team recommended a minimum payment period of 2 hours, regardless of the actual time worked. This measure is intended to protect interpreters from potential disruptions and guarantee fair payment, even if their services are ultimately not required due to factors outside of their control.

The research team submitted the above proposal and recommendations to the project's third partner, the law firm, for further refinement and development into a draft law. During the ensuing period of review and consultation between the two teams, it quickly became clear that there were significant differences in how each approached the project and understood its objectives. For instance, some members of the legal team mistakenly used the terms "translation" and "interpretation" interchangeably, suggesting a lack of familiarity with the distinct roles each term represents. This confusion was further reflected in the legal team's frequent references to written documents, indicating a focus on document translation rather than oral interpretation. Eventually, the legal team produced a draft law comprising seven articles, as detailed in Table 2. Article 4, titled "Categories of Interpreters and Remuneration," addressed the establishment of the registry and the

qualifications required for entry. However, the law firm diverged significantly from the university's initial proposals, ultimately implementing a substantially different structure that altered key elements and entry prerequisites for the registry.

Table 2 The content of the draft law

Article 1	Establishment of the Greek Registry of Public Service Interpreters
Article 2	Definitions of terms
Article 3	Purpose of the Registry
Article 4	Categories of Interpreters and Remuneration
Article 5	Terms and formal requirements for registration and certification in the Registry
Article 6	Terms and substantive requirements for registration and certification in the Registry
Article 7	Entry into force

More precisely, paragraph 2 of Article 4 provides for a registry with two categories as follows:

Category A

The first category includes applicants who have excellent command of the Greek language and (a):

- hold a bachelor's or master's degree in interpreting,
- hold language proficiency certificates if their proficiency in those languages is not fully covered by their academic degree and
- possess at least one year of professional experience in interpreting,

or/and (b):

- pass the Registry examinations,
- hold a bachelor's degree in a field other than interpreting,
- hold language proficiency certificates for all languages in which they intend to provide interpreting services, and
- possess at least two years of professional experience in interpreting.

Category B

The second category includes applicants who have excellent command of the Greek language and

- pass the Registry examinations in specific high-demand languages for which there is a very limited number of interpreters, such as Arabic, Dari, Farsi, Panjabi, Urdu, Somali, Kurmanji, and Sorani.

Moreover, important issues like remuneration and promotion are not directly addressed in the legal team's proposal but are instead left to secondary legislation. Paragraph 3 of Article 4 specifies that the remuneration of certified interpreters registered in the Greek Registry may be set by ministerial decision, aligning with rates established for interpreting services in Greece's public sector. This paragraph also allows for ministerial decisions to include provisions for promoting interpreters to higher categories, provided they meet the necessary qualifications.

Discrepancies and disparities

A close examination of the two registry drafts described above reveals significant disparities, largely stemming from contrasting viewpoints held by the legal office responsible for drafting the legislation and the research team developing the PSI register. The research team, drawing on extensive data, provided detailed recommendations to ensure that the registry would effectively serve its purpose. However, the legal office displayed a clear reluctance to align the draft law with these evidence-based recommendations, resisting key changes that would bring the legislative framework in line with the research findings. This divergence has led to discrepancies across several critical issues, as follows:

Educational qualifications: The first area of discrepancy concerns the educational qualifications required for registry entry under the legal team's proposal. Specifically, the draft law requires candidates in Category A to hold a bachelor's or master's degree in interpreting. However, conference interpreting programs in Greece are offered by only two higher education institutions and are limited to European languages, such as English, French, and German. For languages required by the Ministry of Migration and Asylum, no university-level interpreting programs are available in Greece. Additionally, the number of interpreting graduates in languages like English and French who might potentially work in refugee contexts is very small, generally not exceeding 10 per year. These graduates typically pursue careers in conference interpreting, which offers higher remuneration than public service interpreting. The draft does allow individuals without a degree in interpreting to qualify through exams if they hold a degree in another field. However, this requirement excludes many potential candidates who may be native speakers of the languages in demand but have not pursued higher education, which is not uncommon given the conditions in their countries of origin. As a result, the first category of the registry proposed by the legal team is at risk of being populated by a very limited number of interpreters.

Work experience: Another inconsistency concerns the proposed method for measuring candidate interpreters' work experience, which, as suggested by the legal team, is based on years rather than on specific hours or days worked. This approach is not only unusual in the interpreting field but also poses practical challenges. Measuring experience in years fails to account for the variable nature of interpreting assignments, which may differ greatly in intensity and duration. Additionally, registry administrators lack the capacity to verify each interpreter's employment status or daily work hours, making it difficult to confirm if candidates truly meet the experience criteria. For instance, conference interpreters typically work six-hour shifts with a partner, taking turns in the interpreting booth to manage the high cognitive load of the work – a model not applicable to public service interpreters, who often work in less structured, unpredictable settings. As a result, the experience criteria set by the legal team's proposal risk being both arbitrary and impractical, creating potential hurdles for candidates in substantiating their experience. This could also place undue administrative burdens on officials, who may be required to engage in exhaustive verification processes to confirm the legitimacy of documents provided by applicants, ultimately complicating the registry's operations.

Language proficiency certificates: In contrast to the Ionian University research team's proposal, which recommends that individuals without formal evidence of language proficiency take a language proficiency test administered by the Ministry, the legal team's proposal takes a different approach. Their registry model relies heavily on candidates submitting certificates of linguistic

competence to verify their language proficiency. However, this requirement presents major challenges for interpreters of certain languages. For many languages spoken by refugees, there are generally no standardized proficiency certifications, particularly those based on the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), which is commonly used in Greece. For instance, proficiency credentials for Asian and African languages or regional dialects are either non-existent in Greece or lack a recognized standard. Even for languages where such certifications are available, such as Arabic, general language proficiency certificates are insufficient to meet the specialized language demands of public service interpreting, which requires interpreters to understand cultural nuances, legal terminology, and situational language that general language exams do not assess. Moreover, many native speakers of the relevant languages are themselves first-generation refugees who have not had access to formal education or are unable to provide evidence of it. These individuals may have fled their countries under urgent circumstances, leaving behind certificates or relevant documents. As a result, requiring certificates as proof of proficiency creates a significant barrier for these candidates. For these reasons, language proficiency for the registry would be more accurately assessed through the specially designed language test administered by the Ministry of Migration and Asylum. This approach would ensure that proficiency is evaluated in a context-specific manner and would allow capable candidates to demonstrate their language skills even in the absence of formal certificates, thereby supporting a more accessible and effective registry system.

Excellent command of the Greek language: The legal team's proposed registry requires interpreters to demonstrate strong proficiency in the Greek language as a condition for registration. Article 4 of the draft law specifically mandates that interpreters in all registry categories must show an excellent knowledge of Greek if it is not their native language. Furthermore, other sections of the article stress the need for interpreters to hold language certifications in each language for which they intend to provide interpreting services. However, implementing this language requirement presents several practical challenges. First, many candidates, particularly first-generation refugees, risk exclusion from the registry due to limited Greek language skills, as they may not have received formal education in Greece. Additionally, this requirement leads to an unnecessary redundancy: interpreters in the second group of Category A are required to pass both the Registry examination and possess a separate language proficiency certificate. This double evaluation adds little value but creates extra hurdles for interpreters. Therefore, the Ministry's designated language test should be the sole measure for evaluating Greek language proficiency.

Languages in demand: The draft law's provision addressing languages in high demand – those for which there are few available interpreter – raises additional concerns, as it risks discriminating against asylum seekers based on the language they speak. Communication with authorities is a fundamental human right, and this right should be upheld universally, even for individuals speaking less common languages. To support this right, the interpreter registry should aim to include speakers of all languages and dialects commonly encountered by the Ministry of Migration and Asylum, drawing on international examples where over eighty languages are accounted for in similar registries. Migration patterns are fluid and ever-changing, and as such, so are the language needs associated with refugee and asylum issues. A language that is essential to the registry today may become less relevant or even unnecessary in the future, while new language needs may arise. Given this dynamic, specifying particular languages in the law, whether as requirements or even as guidelines, risks becoming outdated or restrictive. Instead, the registry should adopt a flexible

approach that adjusts to current migration trends, thereby ensuring effective and equitable communication support for all asylum seekers, regardless of their linguistic background.

Remuneration: The research team at Ionian University has recommended that interpreter classification and promotion within the registry should be accompanied by corresponding adjustments in compensation to ensure fair remuneration. However, Article 4, paragraph 3 of the draft law instead proposes that interpreters' pay should align with existing rates for interpreting services provided within Greece's public sector. In other words, the legal team suggests using public service interpreter compensation as a benchmark for the registry's interpreters. This approach, however, faces a significant obstacle: it does not accurately reflect current conditions in Greece, where no law specifies such standard rates. In fact, the profession of public service interpreter is not formally established within Greek law, and there is no standardized rate for interpreter fees in public services. The only exception may be found in the rates for court interpreters, but even here, the fees are set exceptionally low (around EUR 18 per trial, according to Ioannidis, 2018). Relying on such a benchmark could establish excessively low rates for registry interpreters, potentially deterring qualified candidates from joining the registry due to inadequate compensation.

Advancement to higher categories and prioritizing top-tier interpreters: The research team at Ionian University developed a registry system with four structured categories, allowing interpreters to advance progressively through each level. To encourage ongoing professional growth, the team recommended that the authorities prioritize recruiting interpreters from the highest available category whenever possible. Should interpreters from the top tier be unavailable (for instance, due to limited language combinations), authorities could then select candidates from the next category down, and so forth. However, the legal team's draft law does not require authorities to choose interpreters from the highest category first, nor does it clearly define a pathway for interpreters to move up the ranks. The draft includes only a vague clause suggesting that, at the discretion of the relevant ministers, provisions could allow interpreters to advance to a higher category if they meet specific requirements, though these requirements are not detailed. This lack of specificity and clear criteria undermines the motivation for interpreters to continuously improve and advance within the system.

Discussion

In the preceding sections, we examined the major points of contention between the legal team and the Ionian University research team regarding the establishment of the Greek Registry of Public Service Interpreters. Our analysis highlighted fundamental differences, especially in the legal team's approach and understanding of several critical issues within Greece's complex refugee crisis. Key areas of discrepancy included, among others, requirements around educational qualifications, work experience, language proficiency verification, remuneration, and the prioritization of recruitment from the top tier of the registry.

The university research team proposed a registry model that creates a structured yet flexible system, accommodating a wide range of interpreters, including those without formal qualifications. This model offers clear pathways for professional growth, encouraging interpreters to improve their credentials and advance within a tiered framework. Such an approach not only promotes equity and accessibility in public service interpreting but also establishes a robust foundation for addressing Greece's evolving public-sector communication needs.

In contrast, the legal team's proposed registry falls short of the research team's ambitious objectives, failing to address these critical issues. Its entry requirements are too restrictive, effectively excluding many interpreters who are already providing vital services in this sensitive area. By lacking the tiered structure of the Ionian University's model, the legal team's registry also omits opportunities for advancement, removing incentives for interpreters to enhance their qualifications. Consequently, the legal team's registry risks excluding capable interpreters and qualified individuals without formal documentation, potentially disrupting public services that rely on these interpreters. Moreover, this approach could reduce the registry to a static list of names, devoid of incentives for professional development and meaningful engagement.

A noteworthy aspect of the legal team's approach was their insistence on technical constraints associated with drafting the registry as legislation. When the research team highlighted the substantive weaknesses of the proposed model, the legal representatives consistently invoked perceived legislative limitations, dismissing empirical concerns as logistical hurdles. This defensive stance not only impeded meaningful collaboration but also underscored a broader communication breakdown between the two teams. Recognizing this dynamic is essential for understanding the challenges faced in aligning the registry with practical realities.

This analysis underscores a reluctance on the part of the legal team to integrate adjustments grounded in empirical research and scientific data – adjustments designed to ensure the registry aligns with the actual needs of interpreters, refugees, and public service providers. The research team's recommendations address key concerns, such as interpreter competency and the creation of an inclusive, accessible registry that serves diverse linguistic and cultural needs. The legal team's hesitancy, however, points to a broader issue: a lack of awareness or understanding of the unique role of public service interpreters and the systemic barriers they face in facilitating effective communication in high-stakes contexts. Specifically, the legal team's perspective lacks a nuanced understanding of the professional demands of interpreting and the intricate realities faced by interpreters and service providers in Greece. This lack of awareness has far-reaching implications, affecting not only procedural matters but also the functionality and inclusivity of the proposed registry.

Interpreting scholars highlight the critical need for adequately preparing both public service interpreters and the institutions they work with as well as policy makers to avert communication failures that could result in serious consequences (see Felberg & Sagli, 2019: 143 & 2023: 399; Valero-Garcés 2023: 19; Tatsidi et al., 2024). Misconceptions or distorted assumptions by public service providers regarding the interpreter's role "can lead to misunderstandings, place service users at risk, and result in the denial of access to services. Thus, if not addressed with appropriate measures, failing to overcome language barriers can cause unfairness and inequity" (Felberg & Sagli, 2019: 142). Likewise, "unawareness or ignorance on the part of the authorities as regards the selection and recruitment of suitable interpreters" (Pöllabauer, 2023:147) can harm asylum applicants' cases, ultimately affecting their access to justice and protection: when interpreters lack appropriate skills, applicants may struggle to present their cases accurately.

These cases point to a limited understanding among public service providers and policymakers regarding the specific demands of public service interpreting. Public service interpreting is far more complex than simple linguistic translation; policymakers must be aware of PSI dynamics, the languages involved, and the need for practical training. They should also consider how to train

service providers and create channels for involving these providers and interpreters in policymaking. The case of the Greek registry exemplifies this lack of awareness and highlights the need for training policymakers on interpreting issues to create a more functional and inclusive PSI framework.

References

- Carr S., Roberts, R., Dufour, A., & Steyn, D. (1997). *The critical link: Interpreters in the community*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Felberg, T. R., & Sagli, G. (2019). Training Public Service Employees in How to Communicate Via Interpreter in Norway: Achievements and Challenges. *FITISPos-International Journal*, 6 (1),141-155. DOI: 10.37536/FITISPos-IJ.2019.6.1.194
- Felberg, T. R., & Sagli, G. (2023). Training Public Service providers in How to Communicate Via Interpreter. In L. Gavioli and C. Wadensjö (Eds), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting* (pp. 399-413). Oxon & New York: Routledge.
- Hale, S. (2007). *Community Interpreting*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ioannidis, A. (2017). The sociological profile of court interpreters in Greece and the implementation of the Directive 2010/64/EU. In S. Grammenidis & O. Tsaknaki (Eds), *Proceedings of the 5th Meeting of Greek-speaking Translation Studies Scholars*. Thessaloniki: Aristotle University Thessaloniki, (Original language: Greek).
- Mikkelsen, H. (1996). The Professionalization of Community Interpreting. In M. Jérôme-O'Keeffe (Ed.), *Global vision: Proceedings of the 37th annual conference of the American Translators Association* (pp. 77-89). Alexandria, VA: American Translators Association.
- Pöllabauer, S. (2023). Research on interpreter-mediated asylum interviews. In L. Gavioli and C. Wadensjö (Eds), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting* (pp. 140-154). Oxon & New York: Routledge.
- Skaaden, H. (2023). Why should other professions care about the professionalization of interpreters? In L. Gavioli and C. Wadensjö (Eds), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting* (pp. 261-276). Oxon & New York: Routledge.
- Tatsidi, M., Ioannidis, A., Vlachopoulos, S. (2024). Do They Know? Stakeholder Quality Awareness in Public Service Interpreting in Greece. In K. Iacono, B. Heinisch & S. Pöllabauer (Eds.), *Zwischenstationen Kommunikation mit geflüchteten Menschen / Inbetween Communicating with Refugees* (pp. 217-226). Berlin: Frank & Timme.
- Valero-Garcés, C. (2023). General issues about public service interpreting: institutions, codes, norms, and professionalization. In L. Gavioli and C. Wadensjö (Eds), *The Routledge Handbook of Public Service Interpreting* (pp. 17-31). Oxon & New York: Routledge.
- Wadensjö, C. (1998) *Interpreting as Interaction*. London & New York: Longman.
- YA 8000/20/76/5-οστ' /01-12-2021 (2021). *Decision of the Minister of Civil Protection*. Retrieved 12/11/2024 from <https://www.ydeap.gr/wp-content/uploads/2021/12/661%CE%9746%CE%9C%CE%A4%CE%9B%CE%92-%CE%A9%CE%978.pdf>, (Original language: Greek).

OSMANLI TÜRKÇESİ GEÇ DÖNEM METİNLERİNİN ÇEVİRİ YAZISINI HAZIRLAMADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER VE ÖNERİLER

Ayşegül EKİCİ¹

ÖZ

19. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin Geç Dönemi'ni teşkil eder. 16. yüzyıldan itibaren standartlaşmaya başlayan klasik yazı dili ve imlasının, 18. yüzyılda da ağırlıklı olarak devam ettiği görülmektedir. Ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında konuşma dilinde küçük ünlü uyumuna yani günümüz Türkçesindeki söyleyişine geçilir. Türkiye Türkçesinin tarihsel süreci içerisindeki bazı değişikliklerin konuşma diline yansıdığı görülse de yazı dilinde tarihi imlanın devam ettiği ve konuşma diliyle yazı dili arasında farklılıkların olduğu görülmüştür. Zamanla bu Geç Dönem'de oluşturulan eski yazı metinlerinde de klişeleşmiş imladan uzaklaşıldığı ve modern imlaya geçişlerin olduğu gözlenmiştir. Ancak bu değişimde yazı diliyle konuşma dilinin son dönem metinlerinin çoğunluğunda tam bir bütünlük oluşturmadığı görülmektedir. Eski dönem ile yenin dil özelliklerini taşıyan bu tür eserler oldukça çelişkili bir imla yapısına sahiptir. Bazı yerlerde yazı dilinin klişeleşmiş imlasına uyulmaya çalışılırken bazı yerlerde dönemin dil özelliklerine uygun vokal kullanımları, harekelenmiş ek ve sözcükler bulunmaktadır. Bu nedenle bu tür metinlerin çeviri yazısını hazırlamada hangi prensibe bağlı kalınacağı konusunda güçlük çekilmektedir. Bazı bilim insanları mümkün olduğu kadar devrin lisanına yaklaşılması gerektiğini savunurken bazıları bu konuda neye ne ölçüde müdahale edileceğini belirleyip ona göre hareket edip bu konuda dikkatli olunması gerektiğini savunur. Bu bildiride Geç Dönem metinlerinin çeviri yazısını hazırlarken karşılaşılan güçlükler hakkında bilgi verilip Türkiye Türkçesinin zaman içindeki gelişimini ve değişimini gösteren konuşma dilinin dikkate alınması gerektiği ileri sürülerek bu bağlamda bazı çözüm ve öneriler yeniden değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Türkçesi, Geç Dönem, çeviri yazı, imla

DIFFICULTIES AND SUGGESTIONS ENCOUNTERED IN PREPARING TRANSLATIONS OF LATE OTTOMAN TURKISH TEXTS

ABSTRACT

The 19th centuries constitute the Late Period of Ottoman Turkish. It is seen that the classical written language and spelling, which started to be standardized from the 16th century, continued predominantly in the 18th century. However, especially in the second half of the 18th century, the spoken language adopted the small vowel harmony, that is, the pronunciation in today's Turkish. Over time, it has been observed that in the old written texts created in this Late Period, there has been a move away from the stereotyped spelling and a transition to modern spelling. Such works, which carry the language characteristics of the old period and the new, have a very contradictory spelling structure. While in some places, the stereotyped spelling of the written language is tried to be followed, in some places, there are vocal uses, vowel suffixes and words suitable for the characteristics of the period. For this reason, it is difficult to determine which principle to follow when preparing the transcription of such texts. While some scientists argue that one should get as close as possible to the language of the period, others argue that one should be careful in this regard. In this paper, information will be given about the difficulties encountered while preparing the transcription of the Late Period texts, and some solution suggestions will be re-evaluated by arguing that the spoken language, which shows the development and change of Turkey Turkish over time, should be taken into account.

Keywords: Ottoman Turkish, Late Period, transcription, orthography.

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Konya, aysegulaytekinckici@gmail.com

Giriş

Türk dilinin ilk izlerine Sümer kaynaklarında rastlanılmış olup ilk verileri Hunlardan kalan birkaç kelimedir. Bu kelimeler haricinde Moğolistan'da bulunan 6 satırlık Çoyr yazıtı (687-692) Türkçenin tarihi bilinen en eski metnidir. Köktürklerden kalan Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk anıtları ise, geçmişe eskiye dayanan hacim bakımından en büyük Türkçe metinleri içermektedir (Mermer, 2009, s. 2).

Tasniflere göre Türk dilinin tarihi gelişimi şu şekildedir.¹

1)Eski Türkçe Dönemi (5-13. yy.)

Türk dilinin yazılı belgelerle takip edilen dönemidir. Türklerin İslamiyet'ten önceki eserleriyle Müslüman olduktan sonraki eserleri bu dönemde verilmiştir. Eski Türkçe üç dönemde incelenmektedir.

a)Köktürk Türkçesi Dönemi (6-8. yy.)

Köktürk Devletinin 552 yılında kurulmasıyla başlayan bu dönem 745 yılında Uygurluların bu devleti yıkmasıyla sona erer. Bu döneme ait eser Köktürk Yazıtları veya diğer ismiyle Orhun Abideleri'dir. Moğalistan'da Orhun nehri kenarında bulunmalarından dolayı bu isimle de anılmıştır. Vezir Tonyukuk (724-726), Költigin (731) ve Bilge Kağan (735) adına dikilen bu anıtlar Türk dilinin en eski ve en hacimli eserleridir.

b) Uygur Türkçesi (8-13. yy.)

Uygur Türkçesi, Köktürk Türkçesinin devamı niteliğindedir. Uygur hanı Böğü Kağan, Maniheizmi devlet dini olarak kabul ettiği için bu dönemde yazılan eserler de Budizm ve Mani dinleriyle ilgili tercüme ve teliflerden oluşmaktadır. *Altun Yaruk* (Altın Işık), *İrk Bitig* (Fal Kitabı), *Kalyanam Kara Papam Kara* (İyi Düşünceli ve Kötü Düşünceli Prens), *Sekiz Yükmek* (Sekiz Yığın) gibi çoğu dinî eserlerdir.

c)Karahanlı Türkçesi (10-13. yy.)

Karahanlı Devleti, Doğu Türkistan'da 9. yüzyıl ile 12. yüzyıllar arasında hüküm sürmüştür. Karahanlı Türkçesi aynı zamanda Hakaniye Türkçesi olarak da anılmaktadır. Satuk Buğra Han'ın 924 yılında tahta geçip İslamiyet'i devletin dini olarak kabul etmesinden sonra başlangıçta Eski Uygur Türkçesine yakın olan Karahanlı Türkçesinde Arap ve Fars dillerinin etkisi yoğun bir şekilde görülmüştür. Bu dönemde *Kutadgu Bilig*, *Dîvânu Lugâti't-Türk*, *Atabetü'l-Hakayık* ve *Dîvân-ı Hikmet* gibi önemli eserler vücuda getirilmiştir (Odacı, 2024, s. 21).

2)Orta Türkçe (13-15. yy.)

Türkçe bu yüzyıldan itibaren Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olmak üzere ayrılmıştır. Türkçe bu dönemde birçok yazı diline ayrılmıştır. Karahanlı Türkçesinden Kuzey-Doğu ve Batı Türkçelerine geçiş Harezmi Türkçesiyle sağlanmıştır. Harezmi Türkçesi birtakım özellikleriyle Orta Türkçe denilmesini sağlamıştır.

Batı Türkçesini kullanan Oğuz Türkleri, Orta Asya'dan batıya doğru göç etmişler ve Hazar Denizi'nin batısı ve güneyi ile Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Kuzeydoğu Türkçesi ise Türkistan'da,

¹ Bk. Muharrem Ergin (t.y.) *Türkçenin Tarihi Gelişimi*.

Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak Türkleri ile Maveraünnehir'deki Türkler tarafından kullanılmıştır (Odacı, 2024, s. 23).

a)Kuzey ve Doğu Türkçesi

Kuzey ve Doğu Türkçesi 13. ve 14. yüzyıllar arasında Eski Türkçenin devamı olarak tek bir yazı dili olarak devam ederken 15. yüzyıldan itibaren Kuzey ve Doğu Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır ve bu diller iki yazı dilini de beraberinde getirmiştir.

Kuzey Türkçesi

Kuzey Türkçesi yakın zamanlara kadar devam etmiştir ve Kıpçak Türkçesi olarak nitelendirilmektedir. Kıpçak Türkleri, Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru yayılmışlardır. *Codex Cumanicus* (1303), *Hüsrev ü Şîrîn* (Kutb), *Kitâb-ı Gülistan bi't Türkî* (Seyf-i Sarayî) bu döneme ait önemli eserlerdir. Günümüzde Kazak, Kırgız, Tatar dilleri bu dilin devamı niteğindedir

Doğu Türkçesi

Harezm Türkçesinin devamı niteliğindedir. 15. yüzyılda Timur'la başlamış ve yerini 20. Yüzyılda Yeni Uygur Türkçesi ve Özbek Türkçesine bırakmıştır. Çağatay Türkçesi olarak da adlandırılmaktadır ve 500 yıllık bir süre içinde oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Ali Şir Nevâî'nin *Mecâlisü'ün-Nefâis*, *Muhâkemetü'l-Lügateyn*, Babür Şah'ın *Bâbürnâme*, Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Türkî*, *Şecere-i Terâkime* ve Hüseyin Baykara'nın *Dîvân* bu dönemin Türkçesiyle yazılmış olan önemli eserlerdir (Odacı, 2024, s. 23).

b)Batı Türkçesi

Batı Türkçesi 12. yüzyılın sonlarından itibaren Oğuz Türkleri tarafından oluşturulmuştur. Hazar Denizi'nin batısı ve güneyi, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Türkmenistan, Irak, Suriye, Balkanlar, Adalar ve Anadolu coğrafyasında hakimiyetini sürdüren bu yazı dili Oğuz Türkçesi olarak da adlandırılmıştır. Batı Türkçesinde saha bakımından Azeri sahası ve Osmanlı sahası olmak üzere iki farklı daire ortaya çıkmıştır. Günümüzde Batı Türkçesinin Azeri Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesi olmak üzere dört kolu bulunmaktadır. Batı Türkçesinin önemli kolu olan Türkiye Türkçesi Anadolu sahasında çeşitli dönemlerden geçmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi

Anadolu ile Rumeli bölgesinde Oğuz ağzına dayalı bir yazı dilinin oluştuğu,13-15. yüzyıllar arasını kapsayan dönemin diline Eski Anadolu Türkçesi denmektedir (Odacı, 2024, s. 25). Bu Türkçe, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son yılları, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti'nin ilk yılları olmak üzere üç ayrı dönemle varlığını sürdürmüştür.

Osmanlı Türkçesi

Osmanlı Türkçesi, Osmanlı'nın etkisi altında bulunan Kırım, Irak, Suriye, Adalar, Rumeli ve Kuzey Afrika'da kullanılan Türk yazı dilidir. 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Türk dilinin ve edebiyatının klasik eserlerinin verildiği dönemdir. Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesinin bazı özelliklerini klişeleştirmiş, ayrıca Arapça ve Farsçadan bazı unsurlar alarak bir yazı dili haline gelmiştir.

Türkiye Türkçesi

Batı Türkçesinin ulaştığı son şekildir ve Anadolu, Balkanlar, Avrupa Ülkeleri, Adalar, Irak, Suriye ve Kıbrıs'ta konuşulmaktadır. Türkiye Türkçesinin başlangıcı olarak Millî Edebiyat Dönemi'ndeki *Yeni Lisan Hareketi* kabul edilmiştir. II. Meşrutiyet (1908) ile Türkiye Cumhuriyeti

(1923) arasında çeşitli fikir akımları ortaya çıkmış bunlardan milliyetçilik dilde ve edebiyatta ağır basmıştır. Yeni Lisan Hareketi, yazı diliyle konuşma dilini birbirine yaklaştırmasını sağlamıştır (Odacı, 2024, s. 25).

Tasniften anlaşılacağı üzere Türklerin anayurtları olan Orta Asya'dan kuzey ve batı bölgelere göçler neticesinde beraberinde getirdiği dil unsurlarının yerli kültürle birleşmesi Türk dilinin yeni şivelerini oluşturmuştur. Osmanlı Türkçesi, Oğuz Türklerinin oluşturduğu Batı Türkçesinden gelmiş olup Eski Anadolu Türkçesinin devamı niteliğindedir. Zamanla bünyesine Arapça ve Farsça kelimeler almış ve yerini Türkiye Türkçesine bırakmıştır.

Geç Dönem Metinlerinin Çeviri Yazısını Hazırlamada Karşılaşılan Güçlükler

Türk dilinin tarihi gelişim süreci içerisinde Anadolu'da 13-16. yüzyıllar arasında yazılan eserlerde genellikle *Kur'an* imlasını temel alan hareke sistemine bağlı kalındığı ve kelimeler söylendiği biçimde harekelendiği için imla sorunu pek görülmez (Aksoy, 2021, s. v). 16. yüzyıla gelindiğinde artık imla standartlaşmıştır, ancak bu yüzyıldan itibaren hareke sisteminden uzaklaşılması, Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize çok fazla girmesi ve bunların yapı ve köken bakımından Türkçeden farklı olması, Türkçe kelimelerde bazı ünlü harflerin kullanılmaması ve Osmanlı Türkçesinde küçük ünlü uyumunun bulunmaması gibi nedenlerden dolayı zamanla yazım ve telaffuz farklılıkları oluşmuş ve birtakım imla problemleriyle karşılaşmıştır (Aksoy, 2021, s. v). Konuşma dilindeki birtakım değişimler zamanla yazıya geçer. Dolayısıyla eski dönem ile yenin dil özelliklerini taşıyan eserler oldukça çelişkili bir imla yapısına sahiptir. Bazı yerlerde yazı dilinin klişeleşmiş imlasına uyulmaya çalışılırken bazı yerlerde de dönemin dil özelliklerine uygun vokal kullanımları, harekelenmiş ek ve sözcükler bulunmaktadır. Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda te'lif edilen eserler üzerine hazırlanan tezlerde, metni hazırlamada takip edilecek dil ve imla hususiyetlerinde; bazı araştırmacılar tamamıyla tarihî imlaya sadık kalırken bazıları da dönemin diline göre kısmî değişiklikler yapmaktadır:

Örneğin, Yıldız'n (2006) hazırladığı *18. Yüzyıl Şâirlerinden Ferhad Paşa Divanı (Metin – İnceleme)* isimli tez çalışmasında:

Çekim ekleri: *Yükleme hâl eki*; düzlük – yuvarlaklık uyumuna göre değil sessiz harfle biten kelimelere “-ı, -i”; sesli harfle bitenlere ise “-yı, -yi” getirilmek suretiyle yazılmıştır: *Mâsivâyı, pâyüni. Bulunma ve ayrılma hâl ekleri*; sadece yumuşak şekilleri ile yazılmıştır; yazıdaki imlâ gözetilerek d'li şekilde kullanılmış, t'li şekilde kullanılmamıştır: *işitdim, itdim. İlgi hâl eki*; yuvarlak ünlü olarak yazılmıştır: *vasluñ, senüñ, baqdıguñ. İkinci şahıs iyelik eki*; yuvarlak ünlü olarak yazılmıştır: *göñlüñ, rüyuñda. Üçüncü şahıs iyelik ekleri*; sadece düz ünlü ile yazılmıştır: *boyına. Soru edatı*; düz ünlü olarak yazılmıştır: *baçar mı, yok mıdır. Bildirme eki* ünlü uyumuna uygun olarak yazılmıştır: *günâhımdır, gibi*

Yapım ekleri: Metinde geçen yapım eklerinin yardımcı ünlüleri düzlük – yuvarlaklık uyumuna göre yazılmıştır: *yazılır, gibi*.

Fiil zaman ekleri: *Geniş zaman*: geniş zaman eki olan –r ile birlikte yuvarlak ünlü kullanılmıştır: *gelür. –ar, –er* şeklindeki geniş zaman ekleri aynen yazılmıştır: *gider. Öğrenilen geçmiş zaman*; –mİş eki, düzlük yuvarlaklık uyumuna göre yazılmıştır: *çomuşam, olmuşam (G Bilinen geçmiş zaman*: –dİ eki, yumuşak ünsüz ile düz veya yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: *ağıtdı*.

Sıfat-fiil ekleri –dık ekinin sert ünsüzlü ve düz ünlülü (-tik) şekli kullanılmamış, yumuşak ünsüzlü ve yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır: *nidügi, gibi*.

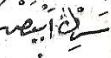

Zarf-fiil ekleri : -ıp eki yuvarlak ünlülü ve “p” ünsüzü ile yazılmıştır: bilüpdür. Kelimelerin imlâsı: et- fiili “it-” şeklinde yazılmıştır: it-. Bazı kelimeler, yazma metindeki imlasıyla yazılmıştır: qarşu, gice. “Elif” ve “yâ” ile yazılan “kapalı e”ler “i” ile gösterilmiştir: “itdi gibi (s. xxxiii-xxxv).

Şensöz (2017) tarafından hazırlanan *19.yy. Nakşî Halidî Şeyhi Süleyman Amasî ve Manzûm Ahlâk Kitâbı* adlı tez çalışmasının günümüz yazısına çevirisinde: çünki-çünkü; -dür-dir; itdi-etdi; niçün-niçin gibi kelimelerin ikinci şekillerinin kullanılmasına riâyet edilmiştir (s. 77).

Gündüz’ün (2018) *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)* isimli doktora tezinde kalıplaşmış imlası dolayısıyla -ub biçiminde yazılan zarf-fiil eki, transkripsiyonlu metinde -ıp, -ip, -up, -üp biçiminde günümüz imlasıyla gösterilmiştir: alıp, olup, gelip, düşüp. Metinde, -u zarf-fiil ekinin, de- fiiliyle birlikte kullanıldığı durumlarda, söz konusu ek yazıldığı gibi transkribe edilmiştir: rûşen diyü, vuslatda diyü. Metinde ط harfiyle yazılmış bütün Türkçe kelimeler, yazılış imlalarına bağlı kalınarak transkribe edilmiştir: taldursa, taldurtması, turlma, talduz. Metinde üçüncü tekil iyelik zamiriyle ilgili “anı, anda, anınla” gibi transkripsiyonunda Eski Anadolu Türkçesinin imlası korunmuştur: andan, anıñ, añı. Metinde geçen çün, girü, berü gibi edatların transkripsiyonunda Eski Anadolu Türkçesindeki imlaları dikkate alınmıştır: çokdan berü, girü, kullarıñçün. Metinde di-, it-, vir- fiilleri günümüz imlasına uygun olarak de-, et-, ver biçimlerinde transkribe edilmiştir: dense, mest etdi, verir gibi (s. 173).

Ekici (2022) tarafından hazırlanan *Nihânî Dîvânı (İnceleme-Metin)* isimli 19. yüzyıla ait metinde dil ve imla değişimleri şu şekilde gösterilmiştir:

Hoca kelimesinin hem “hoca” hem de Farsçadaki vāv-ı ma’düleli şekli “h̄āce” görülebilmektedir: “hoca” “h̄āce” ve bu durum vezin tasarrufu dışında gerçekleşmektedir. *İyelik eklerinde* düzleşme eğilimi görülmektedir. İyelik harflerinden önceki harflerin bazı kelimelerde modern imlaya göre harekelendiği görülmüştür. Bazı kelimelerde de

vokalle gösterilmiştir: “veledim” “seriñ ebyaz” “rüzıñ” “ağızıma” Geniş zaman “-r” ekinin kendinden önce yuvarlak ünlülü kullanımlarının devam ettiği

görülmektedir: “geçürmek” “yitürdüm” “gelürse” “virir/virür” Zarf fiil eki “-up/-üp” ve “-uban/-üben” şekilleriyle devam etmiş ve her zaman “vav” (و) ve “be” (ب) ile gösterilmiştir, hareketin yazıya değil konuşma diline göre konduğu bir örneğe rastlanılmamıştır:

 “yiyüp içüp” “tıutup” “kıyuben”. Emir eki olarak “-ğıl/-gil” ekinin

devam ettiği görülmektedir: “olmağıl” “işitgil” III. tekil şahıs bildirme eki için “-dur/-dür” ve “-durur/-dürür” ekleri kullanılmıştır “sā'idurur”; ancak ekin “-dirir” şeklinde

harekelendiği de görülmüştür: “māhīdirir” gibi. Atf “vav”ı olan “u, ü, vu, vü” (و) nün günümüz kullanımına uygun olarak “ve” (و) şeklinde harekelendiği görülmüştür. “mevlevî ve nakşî” gibi. Bazı sözcüklerin yazı diline göre yazılıp konuşma diline göre harekelendiği

görülmüştür: püser/ piser, zehāb/zihāb, fūrū/firū, ahrār/ihrār, zerk/zürk, kışırında/ kışırında

kufl/kıfl, dehan/dühan, sevād/ sivād, harrıñı/ hurrıñı (s. 627).

Bu örnekler ve günümüz yazısına çeviride izlenen yollar, imlanın günümüze yaklaştığını ancak yazı dili ile konuşma dili arasında tam bir paralellik kurulamadığı için eski yazı metnin imlasında birtakım tutarsızlıkların olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla metinlerin bu tutarsız imla yapılarından dolayı çeviri yazılarda birtakım güçlüklerle karşılaşmakta ve araştırmacıların çeviri yazı yöntemlerinde genelde ortak noktada birleşirse de bazı farklılıklar görülebilmektedir.

Aksoy'un (2021) belirttiği üzere Batılılaşma hareketleriyle Tanzimat Dönemi'nde¹ gündeme gelen alfabe ve imla meseleleri sorunu Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uzamıştır. Bu nedenle bu süreçte kesin kurallar konulamamış ve bu dönemde yazılan metinlerde çeşit çeşit imlalar görülmüştür (Aksoy, 2021, s. v).

Çözümler ve Bazı Öneriler

Dilin değişim süreci içerisinde bazı yazarlar standart imlaya göre yazım eğilimi gösterirler ancak bu durum Türkiye Türkçesinin gelişim sürecine aykırılık göstermektedir. Arapça ve Farsça kelimeler aslî şekillerini korurken değişiklik ve çeşitlilik daha çok Türkçe kelimelerde ve eklerde görülmüştür. Bu dönemde bu problemlere çözüm olması açısından imla ile ilgili bazı eserler yazılmıştır:

- *İmla-yı Osmani (Ahmet Rasim)
- *Usul-i İmla (Mehmed Raşid)
- *Usul-i İmla (Mehmed Eşref),
- *Kavaid-i İmla ve Tahrir (Yüzbaşı İhsan),
- *Risale-i İmla (Ateşizade Mehmed Bedreddin),
- *Usul-i İmla (Sarf ve İmla Encümeni) (Aksoy, 2021, s. 1).

Aksoy'un (2021) Sarf ve İmla Encümeni tarafından hazırlanan *Usul-i İmla*'nın Osmanlı Türkçesinin son döneminde ortaya çıkan imla sorunlarını ortaya koyması ve imla sorunlarına çözümler sunması, bu alanda çalışan birçok bilim insanına kaynak teşkil edecek nitelikler içermesi bakımından faydalı bir eser olduğunu belirtmiştir (s. 3).

“Uşûl-i imlâ bir lisânîñ elfâzını yazmak için ri'âyet olunması lâzım gelen kavâ'ididir. Yazı ile telaffuzun te'tâbuķı için lafzların bi't-ṭabi' söylenildiği gibi yazılması lâzım gelir; faķaṭ yazının her zamân telaffuza te'tâbuķ etmediği ma'lûmdur. İşte “uşûl-i imlâ” yazının telaffuza vücûh-ı tevâfuķ ve teħâlûfünü ta'yîn eder.” (s. 91).

Bu eserde ünlü ve ünsüz seslerin özellikleri ve eklerin yazılışı gibi birçok imla kuralı 42 madde halinde açıklanmıştır. Ayrıca kelimelerin orijinal şekilleri ve çeşitli kullanımlarıyla ilgili cedveller hazırlanmıştır.

Geç Dönem'de oluşturulan tarihî metinlerdeki imla problemlerinin çözümüne katkı sağlamak amacıyla Yıldız (2022) tarafından Viguier ve Carbognano'nun büyük bir kısmını Latin harfleriyle yazdıkları Türkçe gramer kitapları ile 18. yüzyılda kaleme alınmış örnek bir tarihî metin olan Göynüklü Ahmed Efendi Tarihi'ndeki imlâyı telaffuzlarıyla birlikte ele almış ve bu kaynaklardaki

¹ Münif Paşa'dan başlayarak hem bazı kurumlar hem de Mirza Feth Ahundov, Hüseyin Cahit, Ali Suavi, Celal Nuri gibi şahıslar tarafından bu sorun ele alınmıştır.

örnekleri karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Nitekim en çok karşılaşılan ek ve kelimelerin yazı ve konuşma dilindeki kullanımını açıklamıştır (s. 1111).

Yıldız'ın (2022) Develi'den (1998) aktardığı üzere 1533 yılından itibaren İtalyan şehir devletlerinin artan ticari etkileşimler neticesinde Türkçe öğrenmek üzere Osmanlı ülkesine gönderdikleri yetenekli gençlerin İstanbul Türkçesini esas alarak yazdıkları Türkçe gramer kitaplarının Latin harfli transkripsiyonlarında dudak uyumu görülmüştür (s. 1112). Yıldız, çalışmasında Viguiet, Carbognano ve Göynüklü Ahmed Efendi Tarihi'nden seçtiği çok sayıda örneklerle yapım eklerini ve çekim eklerini tek tek ele almış ve 18. yüzyılda dudak uyumuna geçildiğini örneklerle göstermiştir. Ayrıca bazı ünlü ve ünsüz mübadelelerini de tek tek açıklamış, birçok kelimenin de bugünkü kullanımına geçtiğini örneklendirmiştir.

Osmanlı Türkçesi Geç Dönem metinlerinin çeviri yazısını hazırlamada nasıl bir yöntem uygulanması gerektiği konusunda bazı düşünceler bulunmaktadır. Bu konuda takip edilmesi gereken yolu Robert Anhegger (1950) şu şekilde ifade etmiştir:

“...hangi prensibe dayanmak lazım geldiği meselesi bilhassa önem kazanıyor. Bir metni modernleştirerek neşretmek, tarihî mensur parçalar için -belki!- caizdir. Hâlbuki edebî ve manzum bir metin için -hele harekeli ise- böyle bir usul mevzubahs olamaz. Yalnız tatbik edilecek metot, eserin yazıldığı devrin lisanına mümkün olduğu kadar yaklaşmağa çalışmaktır” (s.135).

Anhegger'a göre eski yazı bir eser yazıldığı devrin lisanına mümkün olduğu kadar yaklaştırılmalıdır. Zeynep Korkmaz (1979) metin kuruluşuyla ilgili şu prensipleri açıklamıştır:

“Klasik Osmanlı devrine giren bazı metinlerde, metin kuruluşuna esas olan yazma veya yazmaların, imlaları bakımından devrin ve eserin dil yapısını ne dereceye aksettirmiş olduklarının tartışması yapılmadan, sırf klişeleşmiş imlaya bağlı kalınarak imlanın ünlüler bakımından elverişli olduğu yerlerde Eski Anadolu Türkçesinin fonetiğine, imlanın elverişli olmadığı yerlerde ise doğrudan doğruya bugünkü Türkiye Türkçesinin fonetiğine bağlı bir metin kurma yoluna gidilmesi, devrin ve eserin dil yapısını zedeleyici bir tutum” (s. 71).

Anhegger ve Korkmaz'ın vurguladığı üzere bir metinde devrin ve eserin dil yapısı korunmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle hareke mutlaka dikkate alınmalıdır. Aynı şekilde bir eserin yazıldığı dönemin lisanına mümkün olduğu kadar yaklaşılması gerektiğini savunmuşlardır.

Kutlar (2008) da Geç Dönem'de yazılmış metinler üzerinde çalışanların kelimeler ve eklerin imlasını değiştirme konusunda dikkatli olmaları gerektiğini bildirmiştir:

“Elbette geç döneme ait metinlerin çeviri yazılarını hazırlarken dildeki değişmelerin tümüyle göz ardı edilerek sadece klasik imlaya bağlı kalınması önerilemez. Ancak “neye, ne ölçüde” müdahale edeceğimize ilişkin ölçütleri önceden belirlemek ve fütursuz bir biçimde başı sonu belli olmadan yapılacak değiştirmelerden uzak durmak, ortaya çıkması muhtemel birçok sorunu önlemek noktasında oldukça önemlidir” (s. 510).

1. Bu görüşlerden hareketle bir metnin çeviri yazısını hazırlamada dikkat edilecek hususlar şunlardır:

1. Metni dönemin diline yaklaştırmaya çalışmak ve bu şekilde dönemin Türkçesi hakkında bir fikir oluşturmak

2.Dil konusunda çalışma yapan araştırmacılara doğru malzeme sunmak

Kutlar'ın (2008) belirttiği üzere nesre hazırlanan metinlerdeki kelime ve eklerin yazarın yaşadığı yüzyılda nasıl telaffuz edildiği, bunların yazıya nasıl geçirilmesi gerektiği ise hâlâ önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır (s. 500). Geç Dönem metinlerinin yazı çevrimi yapılırken eklerdeki ünlülerin ve kimi Türkçe kelimelerdeki ünsüzlerin değiştirilmesi gerekip gerekmediği gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Za'îfi'nin *Cevâhîrnâme*si üzerine yapılan araştırmalardan hareketle Kutlar (2008) bölgenin ağız özelliklerini gösteren yazı çevrimi yapılan metinler harekeli ise bunları değiştirilmemesi, eğer bu konuda ısrar gösteriliyorsa yapılan değişikliklerin dipnotta gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Böyle bir titizliğin bizler tarafından doğru yorumlanamayan bir özelliğin başkalarının ilgisini çekmesi ve böyle bir metnin dil çalışmalarında kullanılmasını sağlayacaktır. Böyle bir özen gösterilmezse hareketleri nedeniyle önemli bir metni sıradan bir metin haline dönüştürmek söz konusudur (Kutlar, 2008, s. 504).

Kartallıoğlu'nun (2007) da belirttiği üzere harekeli metinler eklerdeki ses uyumunu göstermede ikinci derecede önem taşımaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda az da olsa rastlanılan bu tür metinler oldukça değerlidir. Harekeler kalınlık-incelik uyumunu tespit etmeye elveriş göstermese de düzlük-yuvarlaklık uyumunun takibi yapılabilmektedir. Özellikle de kalıplaşmış imlada vokallerin gösterilmediği eklerde hareketler ipucu vermektedir (s. 463). Duman (1999) da aynı şekilde tarihî metinlerin harekeli olanlarında bu işaretlere itibar gösterilmesini belirtmiştir (s. 101).

Tulum (2002, s. 489) çevresinden duyduğu gibi yazan müstensihleri, ki bunlar imlayı iyi bilmemektedir, çok eleştirilseler de "eli öpülesiceler" olarak vasıflandırmıştır (s. 489). Kartallıoğlu (2007) eğer bu müstensihler olmasaydı, dildeki değişimleri görmenin mümkün olmayacağını ve onların imlaya meydan okurcasına telaffuzu kâğıda dökmeye çalıştıklarını, belirtmiştir (s. 464).

Türk dilinin tarihi gelişim süreci içerisinde önce konuşma dilinde görülen birtakım değişimler birden yazıya yansımamış belli bir süreç takip etmiştir. Bu değişimleri göstermesi bakımından harekeli metinler önem taşımaktadır.

Sonuç

Geç Dönem Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinlerin çeviri yazısı hazırlanırken yapılan hataların başında dilin değişimi gerekçesiyle vokallerle gösterilen eklerin ünlü harflerini, eklerin ünsüz harflerini ve kelimelerdeki ünsüzleri tamamıyla günümüz diline uygun bir şekilde okunması eğilimidir. Fakat bu eğilimin sınırları önceden belirlenmediğinde çeviri yazılı metinlerin imlasında tutarsızlıklar ortaya çıkmaktadır.

18. yüzyıldan itibaren dilde küçük ünlü uyumu görüldüğü için eski yazıda kalıplaşmış imla ile yazılan eklerin bu uyuma göre transkribe edilmesi uygun görülmektedir: gördü, oldu, bakıp, koruyup gibi. Ancak gelenek içerisinde yazılışı aynı şekilde süregelen bazı kelimelerin ve eklerin özgün halleri korunmalıdır: için anınçün, çünkü, bular, olar, oluban, misillü, olgıl, tapu, kapu, incü gibi. "Temām, zemān, hisāb, me'ārif, behār" kelimeleri kalınlık-incelik uyumuna göre günümüze uygun olarak "tamām, zamān, heṣāb, ma'ārif" şekilleriyle okunmalıdır. Kelimelerin başında bulunan (t) sesi günümüz Türkçesine uygun olarak (d) şekliyle okunabilir: dağ, doğru, doğanır, durmadın, dolab, duymaz kelimelerinde olduğu gibi. Metinde halk söyleşine uygun olan yumuşak ünsüzlü kullanımlar korunabilir: dürlü, tobrak, unudup, şübhesiz, ağac, bāğca gibi. Ayrıca -ca/-ce

eki de metinde ünsüz uyumuna girmemişse bu şekliyle korunabilir: Türkçe, hoşca, bağıdıkça kelimelerinde olduğu gibi.

Eski harflerle yazılmış Geç Dönem metninin çeviri yazısını hazırlarken dilin değiştiği gerekçesiyle metnin tamamen günümüz imlasına göre çeviri yazısının hazırlanması yanlıştır, çünkü dil bir oluşumdur ve birden değişmemiştir. Fakat mümkün olduğunca günümüz imlasına yaklaştırılmaya çalışılmalıdır, bunu sağlarken de ne ölçüde değişim yapılabileceği önceden tespit edilip bu belirlenen kuralların dışına çıkılmamalıdır. Çünkü aksi bir durum metnin imlasında tutarsızlık oluşturmaktadır. Ayrıca metin, ağız özellikleri taşıyor ve aynı zamanda harekeli ise dil çalışmalarında araştırmacılara olanak sağlaması için bu kelimeler olduğu gibi yazılmalı ya da dipnotta gösterilmelidir.

Kaynakça

- Aksoy, R. (2021). *Osmanlı Türkçesinde İmla Sorunları Çerçevesinde Usul-İ İmla (1333-1335) Adlı Eserin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale.
- Anhegger, R. (1950). 16. Asır Şairlerinden Za'îfi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4 (1-2), 133-166.
- Develi, H. (1998). 18. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine, *Doğu Akdeniz Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1, 27-36.
- Duman, M. (1999). Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair. *İlmi Araştırmalar*, 7, 65-104.
- Ekici, A. (2022). *Nihâni Divânı (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, M. (t.y.) Türkçenin Tarihi Gelişimi. https://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/muharrem_ergin_turkce_tarihsel_gelisim.pdf
- Gündüz, E. (2018). *Abdünnâfi İffet Efendi Ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Kartalioğlu, Y. (2008). Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Olmalıdır. *Turkish Studies*, 3(6), 458-481.
- Korkmaz, Z. (1984). Anadolu'da Türkçenin Yazı Dili Oluşu ve İlk Öncüleri. *Türk Dili Dergisi*, 390-391, 272-279.
- Kutlar, F. S. (2008). 16. ve 19. Yüzyılda Yazılmış İki Metnin İmlasına İlişkin Kimi Tespitler. *Turkish Studies*, 3(6), 499-510.
- Mermer, A. (2009). Dil ve Edebiyat Türkler ve Türkçe Türkçenin Tarihi Gelişimi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://www.kulturportali.gov.tr/mrepo/eKitap/eb-TurkceTarihiGelisimi/2/#zoom=z>
- Odacı, S. (2024). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Dili, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı içinde (ss.21-25), Ankara: Beşgen Yayıncılık.
- Şensöz, A. (2017). *19.yy. Nakşî Halidî Şeyhi Süleyman Amasî ve Manzûm Ahlâk Kitâbı*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tulum, M. (2002). 17. ve 18. Yüzyıllarda İstanbul Türkçesi: Sesler ve Uyumlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkler* (C. 11, ss. 489-508). Yeni Türkiye Yayınları.
- Yıldız, A. (2006). *18. Yüzyıl Şairlerinden Ferhad Paşa Divanı (Metin – İnceleme)*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, H. (2022). 18. Yüzyıl Tarihi Metninin Konuşma Dili Dikkate Alınarak Transkripsiyonu Üzerine Bazı Tespitler. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1110-1148. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1165245>

TELEVİZYONUN ÇAĞDAŞ TOPLUMUN MANEVİ YAŞAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Billure Aslanova¹

ÖZ

Hayatımızın bir parçası haline gelen televizyon, izleyicinin zamanı ve ilgisi için gelişen yeni medyayla rekabet etmektedir. Peki toplum – izleyiciler televizyonda ne görüyor? Bu onun manevi hayatını nasıl etkiliyor? Televizyon araştırmacıları televizyonun izleyicinin istek ve talepleri konusunda seçici ve eleştirel olması gerektiğine inanmaktadır. Televizyon sadece izleyicinin ilgisini takip etmekle kalmamalı, aksine onu kendi yönüne yönlendirmelidir. Aksi takdirde toplum ahlaki bir uçuruma düşebilir. Ne yazık ki günümüzde televizyon daha çok bilgilendirme ve eğlence işlevini yerine getirmekle birlikte toplumun ahlaki yaşamı üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Araştırmanın amacı televizyonun sosyal hayata olumsuz etkilerini tespit etmek ve çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Araştırmalar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ve ifade özgürlüğünün ilanından sonra, Sovyet sonrası ülkelerin televizyon ekranlarından hazırlıksız izleyicilerin üzerine yüksek düzeyde ahlaki baskı ve şiddetin yağdığını gösteriyor. O dönemde televizyondaki ortamın değişmesi, istikrarsızlık hissi, ağır ve yabancı bilgilerin bolluğu insanların ahlaki durumunu kötüleştiriyordu. Sunulan makalede televizyon kanallarının programlarında toplumun manevi yaşamını olumsuz yönde etkileyen hususlar tespit edilmiştir. Çözümler karşılaştırmalar ve analizlerle gösterilmektedir. Günümüz izleyicisinin izleyebileceği pek çok TV kanalı seçeneği var ancak doğru olanı seçmek her zaman mümkün olmuyor. Manevi gelişimi destekleyen yeni televizyonlar yaratmak için manevi gelişim odaklı yeni bir izleyici kitlesi oluşturmak gerekiyor. Bu amaca ulaşabilmek için televizyonun keyif verici, etkili bilgi sunması ve izleyicinin dünya görüşünü zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: televizyon, ahlaki değerler, etki, izleyici, izleyici, toplum.

THE IMPACT OF TELEVISION ON THE SPIRITUAL LIFE OF CONTEMPORARY SOCIETY

ABSTRACT

Television, which has become a part of our lives, competes with the developing new media for the time and attention of the viewer. So what does the society - the audience see on television? How does this affect his spiritual life? Television researchers believe that television should be selective and critical about the wishes and demands of the audience. Television should not only follow the interest of the audience, but on the contrary, it should direct it in its own direction. Otherwise, society may fall into a moral abyss. Research shows that after the dissolution of the USSR and the declaration of freedom of expression, high levels of moral pressure and violence were raining down on unprepared viewers from the television screens of the post-Soviet countries. The changing environment on television at that time, the feeling of instability, the abundance of heavy and foreign information worsened the moral state of people. In the presented article, the issues in the programs of television channels that negatively affect the spiritual life of the society were identified. There are many TV channel options for today's viewers to watch, but it is not always possible to choose the right one. In order to create new televisions that support spiritual development, it is necessary to create a new audience focused on spiritual development. In order to achieve this goal, television must provide enjoyable, effective information and enrich the viewer's worldview.

Keywords: television, moral values, influence, audience, audience, society.

¹ Bakü Devlet Üniversitesi, Gazetecilik Fakültesi, aslanovabillura@yahoo.com

Giriş

20. yüzyılın ortalarından itibaren toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelen televizyon, geniş kitleleri etkileme gücüne sahip temel iletişim araçlarından biridir. Televizyon bilgilendirme, eğitime ve eğlendirme işleviyle izleyici üzerinde, toplumun günlük yaşamında, kalkınma manzarasında ve ahlaki değerleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki toplumun sosyal, kültürel ve manevi gelişimine hem olumlu hem de olumsuz yönde yön vermektedir. Özellikle yeni medyanın yaygınlaştığı ve geliştiği modern çağda televizyonun izleyici üzerindeki etkisinin araştırılması, bir bütün olarak toplum yaşamına yönelik manevi hasarın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Televizyonun halk eğitimi sürecindeki rolü ve izleyici üzerindeki etkisi

Televizyonun en önemli işlevlerinden biri bilgiyi yaymak ve eğitmektir. Televizyon kanalları aracılığıyla her gün dünyadaki olaylara, toplumsal sorunlara ve farklı kültürlerle ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bu bilginin yayılması insanların bakış açısını genişletir, daha bilgili olmalarına yardımcı olur ve kamuoyunu etkiler. Başta belgeseller olmak üzere çeşitli televizyon programları, gazetecilik araştırmaları, kültürel ve eğitimsel kanallar toplumun her bireyine yeni ve farklı bilgi ve anlayışlar kazandırmaktadır.

Ancak bazen televizyonun bilgilendirme politikasında ve program ağında başarısız ve hatta olumsuz anlar dikkat çekebilmektedir. Örneğin, pek çok TV kanalının reyting mücadelesi vermesine rağmen, haber kavramı bazen pratikte "sansasyon" kavramıyla eşdeğer kabul ediliyor. Çünkü tecrübeler kötü haberlerin iyi haberlerden daha fazla ilgi çektiğini gösteriyor.

Televizyon kanalları, insanların bilinçaltına gizli mesajlar aktaran, zararlı eğilimleri aşılaman, ancak kitleler arasında popüler olan banal konulara sıklıkla yer veriyor. Dolayısıyla sıralama çabası daha derin ve kapsamlı konulara daha az yer ayrılmasına neden oluyor. Bu durum toplumun, özellikle de gençlerin entelektüel gelişimini ve bakış açısını etkilemeden geçmiyor. Araştırmalar şiddetin özellikle dizilerde yaygın olarak kullanıldığını gösteriyor. Şiddet sıklıkla farklılıkları ve sorunları çözmenin kabul edilebilir bir yolu olarak sunulur.

Televizyonda bilginin tasarlanması ve sunulması, manipülasyona ve tek taraflı ideolojik yaklaşımlara da geniş bir fırsat yaratabilmektedir. Bu durum izleyicide yanlış bir düşünce biçiminin oluşmasına neden olur.

Televizyon kültürün ve sosyal normların yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Gösterilen programlar, filmler, hatta sunulan müzik parçaları aslında toplumun değerlerini oluşturuyor ve tanıtıyor. Televizyonda gösterilen yaşam tarzları, cinsiyet sorunları, sosyal ilişkiler ve diğer kültürel normlar izleyicilerde belirli algılar ve beklentiler yaratmaktadır. Örneğin, özellikle dizi ve dizilerde gösterilen idealize edilmiş yaşam tarzları toplumun gerçek yaşam koşullarıyla çeliştiğinde, izleyici kendi yaşamına dair daha yüksek taleplerde bulunur. Bu nokta gençlerin kişilik oluşumu sürecinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü çocuklar, gençler ve gençler, farklı toplumlarda kabul edilen normlar, davranış modelleri ve gelenekler hakkında televizyon aracılığıyla bilgi almaktadırlar. Sunulan yanlış rol modelleri, yaşam tarzı ve davranış kalıpları ahlaki ve etik değerlere aykırı noktaların yayılmasına neden olabiliyor. Örneğin cinsiyet eşitsizliği, aile değerlerinin önemsizleştirilmesi ya da materyalist değerlere vurgu yapılması toplumun ahlaki zayıflığına, aile kurumunun gücüne zarar verir.

Televizyonun toplum üzerindeki olumsuz etkilerinden biri de toplumsal baskıların yanı sıra stereotipler yaratmasıdır. Televizyon bazen belirli etnik grupların, dini inançların, cinsiyetlerin ve

diğer sosyal grupların çarpıtılmış içeriğini ve basitleştirilmiş tasvirlerini sunar. Bu tür görüntüler toplumda bu gruplara yönelik yanlış tutumların oluşmasına zemin oluşturmakta, ayrımcılık duygularını artırmakta, hatta gerginlik ve nefrete neden olmaktadır. Bu tür programlar aynı zamanda izleyicilerin belirli sosyal sınıflar hakkında olumsuz stereotipler geliştirmesine de olanak tanır.

Ayrıca televizyonda sıklıkla reklamı yapılan fiziksel ve estetik idealler toplumda sosyal baskıların oluşmasına neden olmaktadır. Gençler, özellikle de kadınlar, televizyonda gördükleri “ideal” vücut tiplerine ve yaşam tarzlarına uyum sağlamak adına ruhsal ve psikolojik sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu kendinden şüphe duymaya, depresyona ve diğer psikolojik sorunlara yol açabilir.

Televizyonun toplumun manevi yaşamına etkisi sadece sosyal düzeyde değil aile yaşamında da kendini göstermektedir. Saatlerce ekran karşısında vakit geçiren aile bireyleri arasındaki iletişim zayıflıyor ve ilişkiler zarar görüyor. Bu, aile içindeki karşılıklı anlayış ve desteğin azalmasına neden olur. Özellikle gençler gündelik hayatın gerçeklerinden uzaklaşıyor ve aile içi çatışmalara neden oluyor. Çünkü televizyon onlara mükemmel yaşam tarzları ve idealleştirilmiş dünyalar sunuyor. Bazı televizyon programlarında ahlaki değerlerin ve aile değerlerinin yanlış tanıtılması, hatta değersizleştirilmesi aile kurumunun önemini azaltmakta, toplumda boşanmaların ve krizlerin artmasına fırsat yaratmaktadır. Sonuç olarak şiddet, şiddet, aile içi çatışmaların geniş çapta tartışıldığı programlar dizi senaryoları halinde sunulmakta ve yüksek reyting yarışı içinde olan televizyonda izleyicileri ve reklamları, psikolojik gerilimi, stresi ve yanlış düşünceleri izleyiciyle buluşturmaktadır.

Sonuç

Araştırmadan da anlaşılacağı üzere kamuoyunun oluşmasında televizyonun etkisi büyüktür. Ancak izleyiciyi bilgilendiren, eğlendiren, düşündürdiren ve eğiten televizyonun etkisi hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Araştırma sırasında televizyonun temel görevlerinden birinin, her şeyden önce kâr elde etmek olduğu sonucuna varılabilir. Bu görev çoğu zaman aynı derecede önemli bir görevle, yani izleyicinin yüksek ahlaki değerlerini oluşturmakla örtüşmektedir.

Televizyonun sunduğu içerikler, izleyicide yarattığı psikolojik ve duygusal tepkiler, yalnızca bireyi değil, bir bütün olarak toplumun düşünce ve davranışlarını da etkilemektedir. Sosyal açıdan televizyon, toplumun günlük yaşamını ve ortak değerlerini yansıtır, bazen de bu değerleri değiştirir. Kültürlerin ve ideolojilerin televizyonda temsili izleyicilerin dünya görüşünü şekillendirmektedir. Bu, sosyal yapılarda köklü değişikliklere yol açabilir.

Televizyonun psikolojik etkileri kişinin düşünce biçimini, duygu durumunu ve davranışlarını doğrudan şekillendirmektedir. Özellikle çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi daha güçlü ve hassas olduğundan izledikleri programların içeriğine dikkat edilmelidir.

Sonuç olarak televizyonun izleyiciler üzerindeki etkileri çok yönlü olup, zamanla daha da karmaşık hale gelmektedir. Televizyonun toplum üzerindeki rolünü anlamak, içeriğini üreten ve sunanlar kadar izleyiciler için de önemlidir. Bu bilgi, televizyon programlarının kamuoyuna daha faydalı ve olumlu etki yapacak biçimde tasarlanmasına yönelik olmalıdır. Televizyonda yayınlanan haber, program ve mesajların başarılı bir şekilde alınabilmesi için sosyal, kültürel ve psikolojik yönleri de dikkate alan daha dengeli ve sorumlu bir yaklaşım gerekmektedir.

Televizyonun manevi hayata etkisini düzenlemek için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

• Eğitim ve bilinçlendirme: Televizyonun olanaklarından doğru şekilde yararlanmak, özellikle gençler arasında ahlaki değerlerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla eğitim ve öğretime yönelik iyi model ve örnekler sunan programlara özel bir yer verilmelidir. farkındalık.

• Konu seçimine dikkat edilmesi: Sunulan konulara daha fazla dikkat edilmeli, ahlaki ve toplumsal değerleri yansıtan programların tanıtımına öncelik verilmelidir.

• Kültürel çeşitliliğin sunumu: Televizyonda kültürel çeşitliliğin daha duyarlı ve doğru bir şekilde sunulması önemlidir. Kültürlerarası anlayış ve empatinin oluşturulabilmesi için farklı etnik grupların, dillerin ve yaşam tarzlarının programlara dahil edilmesi önerilmektedir.

• Psikolojik etkilerin azaltılmasına yönelik düzenlemeler: Televizyon programlarının izleyiciler üzerindeki psikolojik etkisi göz önüne alındığında, duygusal etkisi güçlü olan veya şiddeti teşvik eden programların düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin yaşlarına uygun içeriklerin sağlanmasına dikkat edilmelidir.

• İzleyiciyle etkileşimli bir ilişki oluşturmak: Televizyon kanallarının izleyiciyle daha yakın bir ilişki kurması gerekiyor. Çeşitli sosyal ağlar ve interaktif platformlar aracılığıyla izleyicilerin görüş, talep ve şikayetleri düzenli olarak incelenmeli ve programlarda bunlara karşılık gelen veya daha doğru yön belirlenmelidir.

• Medya okuryazarlığının artırılması: Özellikle gençler ve yaşlılar arasında medya okuryazarlığının azaltılmasına yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar izleyicilere televizyon içeriğini nasıl analiz edeceklerini ve doğru şekilde anlayacaklarını öğretmek onları manipülasyona karşı daha savunmasız hale getirmelidir.

• Kitle İletişim Araçlarının sosyal sorumluluğunu artırmak için: Televizyon ve diğer kitle iletişim araçları sosyal sorumluluk çerçevesinde faaliyet göstermelidir. Programlar yalnızca ticari amaç taşımamalı, aynı zamanda toplumun kalkınmasına ve sosyal refahına da katkıda bulunmalıdır.

Bu öneriler televizyonun toplum üzerinde daha sorumlu ve olumlu etki yaratacak yönde faaliyet göstermesini sağlayabilir. Bahsi geçen öneriler aynı zamanda izleyicinin medya ile sağlıklı ve dengeli bir şekilde etkileşime geçmesi için de önemli adımlardır.

Kaynakça

Başirli A., Cavadova H., İzzatli S. (2017). Yeni medya gazeteciliği. Bakü.

Alizade Y.M., Maharramli Q.M. (2006). Azerbaycan yayını: tarih ve modernlik. Nurlan.

Hüseynova H. (2014). Televizyon eleştirisi. Bakü.

TV kanallarının yayın politikası izleyicinin ve toplumun çıkarlarına hizmet etmelidir. Azerbaycan gazetesi. (08.10.2009). 3-5.

Şahin D. (2020, 9 april). *Televizyon ve medyanın toplum psikolojisine etkileri*. <https://drdogansahin.com/televizyon-ve-medyanin-toplum-psikolojisine-etkileri/>

Uyer G. (2021, 18 may). *Televizyon ve insan üzerindeki etkileri*. <https://www.akademikakil.com/televizyon-ve-insan-uzerindeki-etkileri/gultenuyer/>

Doğan Karacoşkun M. (2002). *Bireysel ve toplumsal çözümlerde televizyon faktörü üzerine düşünceler*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223862>

Boretskiy R.A. (2002). *Ostorajno, televideniya!* İKAR.

Saruxanov V.A.(2002). *Azbuka televideniya*. Aspekt Press.

TRANSCREATION STRATEGY FOR TRANSFERRING REALIA IN TRANSLATING STAND-UP COMEDIES

Danila A. SITNIK¹

Ekaterina V. Zubkova²

ABSTRACT

Humor and realia have always been stumbling blocks for translators. When translating a comedy, the translator often has to sacrifice accuracy for the sake of preserving the translation invariant – the humorous effect. Whenever cultural realia serve as a base for a joke, there is a need to perform a complex transformation of the meaning, taking into account the target audience's cultural specifics. This kind of transformation is called transcreation. In audiovisual translation, the complexity increases even more. The translator's liberty of creation is limited by the video sequence, timing, articulation (in dubbing), comfortable reading speed (in subtitling). Stand-up shows are characterized by their focus on humor, which requires humorous effect to be preserved as much as possible in translation. If the translator succeeds to do so, the communicative intention of the author is successfully conveyed, and the dynamic equivalence is respected. In other words, recipients of both original and translated versions experience the same emotional impact. Stand-up comedies occupy a marginal position among audiovisual genres. Firstly, they generally consist of the comedian's monologue with rare interactions with the audience. Secondly, stand-up comedies' video sequence is normally a recording of a live performance and contains nothing except the comedian on stage. These specifics suggest that transcreation will not cause great difficulties in translating. However, transcreation is a controversial strategy and is obviously not always appropriate. Therefore, we believe it is necessary to identify the conditions under which it is applicable. We studied the performances of American stand-up comedians Matt Fulchiron, Al Jackson, Jasper Red, Jessi Klein, Nate Bargatze, Dan Cummins, Juston McKinney, Tony Rock and Hari Kondabolu and their translations into Russian. We have identified various techniques of realia transferring: calque, semi-calque, semantic neologism, explanation, transcription, the last one being the most frequent. To test our transcreation applicability hypothesis, we have created our own translation of excerpts from Matt Fulchiron's show, which we will present in our speech. We believe that the transcreation strategy, including the use of a functional analogue, results in better preservation of the humorous effect and an increased level of dynamic equivalence in the translation. As for the author's communicative intention and style, they are fully preserved in translation.

Keywords: audiovisual translation, realia, dynamic equivalence, transcreation, stand-up comedy

STAND-UP KOMEDİLERİNİN ÇEVİRİSİNDE ÖZOLGU UNSURLARININ AKTARIMI İÇİN ÇEVİRİYARATIM STRATEJİSİ

ÖZ

Mizah ve özolgu unsurları çevirmenler için her daim zorlu bir engel oluşturmuştur. Bir komediyi çevirirken çevirmen, çevirinin değişmezi olan mizah etkisini korumak uğruna çoğu zaman erek metnin kaynak metinle örtüşmesinden ödün vermek durumunda kalmaktadır. Kültürel özolgular bir şaka için temel tekil ettiğinde, anlamın erek kitlenin kültürel özelliklerini dikkate alarak karmaşık bir şekilde dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu tür dönüşümlere çeviriyazım adı verilmektedir. Görsel-işitsel çeviride ise bu karmaşıklık daha da artmaktadır. Çevirmenin yaratma özgürlüğü, video sekansı, zamanlama, telaffuz (dublajda), rahat okunabilirlik hızı (altyazıda) gibi unsurlarla sınırlanır. Stand-up gösterileri, mizah odaklı olmalarıyla öne çıkarlar ve bu durum çeviride mizah etkisinin mümkün olduğunca korunmasını gerektirir. Çevirmen bunu başarırsa, yazarın iletişimsel amacı başarıyla aktarılmış olur, devingen eşdeğerlik korunmuş olur. Başka bir deyişle, hem kaynak metnin hem de çeviri metnin alıcıları aynı duygusal etkiyi yaşamaktadır. Stand-up komediler, görsel-işitsel türler arasında marjinal konuma sahiptir. Öncelikle, bu komediler genellikle komediyenin monoloğundan oluşur ve seyirciyle nadiren etkileşim içerir. İkinci olarak, stand-up komedilerdeki video sekansı genellikle canlı bir performansın kayıdır ve sahnedeki komedyen dışında başka bir öge içermez. Bu özellikler, çeviriyaratımın

¹ Master's St., Perm National Research Polytechnic University, danila.sitnik40@gmail.com

² Assoc. Prof., Perm National Research Polytechnic University, vvkate@mail.ru

çeviride büyük zorluklara neden olmayacağı anlamına gelebilir. Ancak çeviriyaratım tartışmalı bir strateji olmakla birlikte her zaman kullanmaya uygun değildir. Bu nedenle, hangi koşullar altında uygulanabilir olduğunu belirlemek gerektiğine inanıyoruz. Bu çalışmada Amerikalı stand-up komedyenlerinden Matt Fulchiron, Al Jackson, Jasper Red, Jessi Klein, Nate Bargatze, Dan Cummins, Juston McKinney, Tony Rock ve Hari Kondabolu'nun performanslarını ve bu performanların Rusçaya çevirilerini inceledik. Özlülerin aktarımı için çeşitli teknikleri tespit ettik: ödünçleme(calque),yarı ödünçleme (semi-calque), anlambilimsel yeni yapılandırma, açıklama ve çeviriyazı. Çeviriyazı en sık kullanılan teknik olmuştur. Çeviriyaratım uygulanabilirlik hipotezimizi denemek için Matt Fulchiron'nun gösterisinden alıntılar içeren kendi çevirimizi oluşturduk. Bu çevirilere sunumumuzda yer vereceğiz. Çeviriyaratım stratejisinin, işlevsel bir karşılığın kullanılmasını da içerecek şekilde, mizahi etkinin daha iyi korunmasını ve çeviride daha yüksek bir devingen eşdeğerlik düzeyinin sağlanmasını mümkün kıldığına inanıyoruz. Yazarın iletişimsel amacı ve üslubu çeviride tamamen korunmuştur.

Anahtar Kelimeler: görsel işitsel çeviri, özlüler, devingen eşdeğerlik, çeviriyaratım, stand-up komedi

Translating stand-up comedies should be considered as part of audiovisual translation (AVT) in general, although it remains at the margin of the AVT practice and theory due to the specifics of the genre.

Like any other kind of audiovisual content, stand-up comedies are multimodal, in other words, they combine several visual and verbal sign systems which complete and interfere with each other (Gambier 2006: 45, Kozulyaev 2018: 54). When it comes to translating, it can only apply to recorded, and not live, shows. Before airing a show on TV or a streaming platform, additional sign systems are sometimes added, such as video cutting and editing, sound and visual effects, although this happens rarely. All in all, both audial and visual streams of a stand-up show are relatively simple compared to a movie or a TV show. A translator faces less “technical” challenges which abound in film translation, such as minding the visual sequence, cuts, on-screen text, non-verbal sounds, dual and plural speakers etc. From the formal point of view, a translator only has to make sure the translated text fits the original timing, speech tempo, pauses and meaningful gestures of the comedian.

On the other hand, the major challenge is to translate humor. In a stand-up comedy, humor is everything: a show is created to make people laugh, and if they don't, it means its author failed. The same can be said about the translation: if a translated show doesn't sound funny to the international audience, it means the translator didn't achieve their purpose. Obviously, the translation invariant is to be the humorous effect experienced by the audience.

This purpose-oriented approach agrees both with the skopos theory, which states that “A translation is *adequate* if the choice made of target language signs is consistently in line with the requirements of the translation purpose” (Reiss, Vermeer 2014: 127), and with the concept of dynamic equivalence, put forward by Eugene Nida who stated that “there should be a high degree of equivalence of response, or the translation will have failed to accomplish its purpose” (Nida 1969: 24). In AVT studies, dynamic equivalence means the same emotional response to an audiovisual text in both original and translated versions.

Transferring humor to ensure the same emotional response is a hard mission. Some factors that make the task even more complicated are untranslatable elements such as cultural realia – words and expressions for culture-specific items that lack equivalents in the target language.

As we stated above, when translating a stand-up comedy, the only invariant is the humorous effect experienced by the audience. This allows us to assume that all cultural realia and other lacunes are not important per se, but are only relevant as building material for a joke they are used in.

To explore how realia-based jokes are transferred in practice, we analyzed an episode of the Comedy Central Presents stand-up show featuring American comedian Matt Fulchiron. We applied an analysis algorithm based on Irina Alekseeva's scheme of pre-translation analysis (Alekseeva, 2004). Matthew Fulchiron is a famous American comedian whose performances are invariably successful among a diverse audience. The performance took place in 2012 and was intended for a specific group recipient: lower-middle-class adult audience. We found 26 realia in the text, of which three are used for comparison, seven provide a scene for a humorous situation and sixteen are the basis of a humorous situation. It is noticeable that the prevailing type are realia serving as a basis for a joke. Here are some examples:

Original show text	Professional translation
Need the money, broke as a by-clock in Newark. Take that, Newark. You could've been New York if you tried harder or... or pronounced your name a little bit different.	Мне нужны бабки. Я беден как бомж из Ньюарка. Так тебе, Ньюарк (<i>transcription</i>). А мог бы быть Нью-Йорком (<i>transcription</i>), если бы старался. Ну или название своё произносил чуть по-другому.
Got stoned two weeks ago, went to Las Vegas to gamble, spent an hour and a half playing Coke machine. Like, yeah, I won a prize every time but try cashing in five hundred Dr Peppers, they don't accept it.	Две недели назад я обкурился и уехал в Лас-Вегас (<i>transcription</i>) поиграть. Полтора часа играл с автоматом с газировкой. Выигрывал каждый раз, но в казино не принимают Доктора Пеппера (<i>transcription</i>).
Ten years from now, you turn on the news and they are going to sound like a rap album but without the beats. You turn the news, it's going to be like "...The Five— 0 are running a quick fastener hurry on Robert Stevens... Now that's a dope story, ABC News represents".	Через десять лет, новости будут похожи на рэп-альбом, только без битов. Новости будут вот такие: «...Легавые (<i>explanation</i>) гнались за неким Робертом Стивенсоном в попытке его повязать... Главный по охеренным историям на Эй-Би-Си» (<i>transcription</i>).

As we can see, transcription is the most frequent method of transferring realia. Other methods we observed include calque, semi-calque, semantic neologism and explanation. The problem with these methods is that they either leave the audience face-to-face with an unknown name, brand or place that conveys no personal experience or emotional background, or saves the joke while making it less amusing by eliminating an unexpected element such as, again, a name, brand or place used in a non-typical context.

In order to transfer both realia and humorous effect, transcreation strategy may be applied. In translation studies, transcreation is considered a complex creative practice combining translation and recreation. This strategy is to be applied when direct translation is not enough, when there is a need to "take account of the impact of cultural distance when translating" (Katan, 2016: 368). Malenova describes three levels of creative practices applied in translation: *transcreation*, *transadaptation*, and *transculturation*. All three imply "creative processing of the original text used when other, more faithful translation strategies, lead to no satisfactory result" (Malenova 2018: 782). She defines transcreation as "a strategy of creative rethinking of a source text segment (shot, subtitle, dialogue, scene, comic's panel, etc.) with subsequent generation of a new target text segment in conformity with given polysemiotic context, taking into consideration the characteristics of communicative situation, technical constraints and anticipated recipients' response" (Idem).

Therefore, when translating realia-based jokes in stand-up comedies, transcreation may help to achieve dynamic equivalence.

We used transcreation to create our own translations of stand-up performances. Here are our versions of the fragments we cited above:

Professional translation	Our translation
Мне нужны бабки. Я беден как бомж из Ньюарка. Так тебе, Ньюарк (<i>transcription</i>). А мог бы быть Нью-Йорком (<i>transcription</i>), если бы старался. Ну или название своё произносил чуть по-другому.	Мне так нужны деньги, что я себя чувствую бомжом из Омска. Получай, Омск (<i>functional equivalent</i>). А мог бы быть Томском (<i>functional equivalent</i>), если бы не прохлаждался. Ну или если бы стоял на другой реке.

In this micro-context, the comedian talks about his poor financial situation, comparing himself to a homeless man from the city of Newark. The humorous effect of this joke lies in the similarity of the names of the two American cities, New York and Newark, and their comparison – it is obvious that New York is a much more developed and larger city than Newark. A professional translator transcribed these realities, but while an average Russian-speaking viewer knows about New York, they have hardly ever heard of Newark. In order to increase recognition by Russian-speaking viewers, we suggest using the transcreation strategy. We use functional equivalents to transfer these realities – the Russian cities of Tomsk and Omsk, which also have similar names. Evidentially, we had some translation challenges. The first was to find out which city – Tomsk or Omsk – is more developed and generally better. We conducted a research where we discovered that Tomsk is overall better, richer and safer. The second challenge was to connect the line “...or pronounced your name a little bit different” to these particular Russian cities we used. Our solution was to use the etymology of said cities, as both names come from the names of the rivers they were founded on – Om’ and Tom’.

Professional translation	Our translation
Две недели назад я обкурился, и уехал в Лас-Вегас (<i>transcription</i>) поиграть. Полтора часа играл с автоматом с газировкой. Выигрывал каждый раз, но в казино не принимают Доктора Пеппера (<i>transcription</i>).	Две недели тому назад я решил дунуть и оказался в Лас-Вегасе (<i>transcription</i>). Там я полтора часа играл в автомат с газировкой. Я, конечно, выиграл, но оказалось, что в казино не могут обналичить пятьсот бутылок дюшеса (<i>functional equivalent</i>).

In this micro-context, the comedian speaks about his experience of travelling to Las Vegas after smoking cannabis. The humor of this joke lies in the absurdity of the situation the comedian finds himself in under the influence of illegal substances. The professional translator used transcription for both realia in the micro-context, while we, adhering to the transcreation strategy, propose to render Dr. Pepper, a brand of soda not so well known to the Russian public, with a functional equivalent – Dyushes lemonade. The use of the functional equivalent will increase the recognition by Russian-speaking audience, and, consequently, will lead to a better preservation of the humorous effect and increase the level of dynamic equivalence as Dyushes generations of viewers are familiar with it.

The main translation challenge was translating the last sentence, because we tried to preserve all the details (five hundred Dr Peppers / 500 БУТЫЛОК) which made this sentence a bit overloaded.

Professional translation	Our translation
Через десять лет, новости будут похожи на рэп– альбом, только без битов. Новости будут вот такие: «...Легавые (<i>explanation</i>) гнались за неким Робертом Стивенсоном в попытке его повязать... Главный по охеренным историям на Эй-Би-Си». (<i>transcription</i>)	Через 10 лет нам будут зачитывать не новости, а рэп, только без битов. Что– то типа такого: «...Менты (<i>explanation</i>) гнались за неким Робертом Стивенсоном, пытаюсь положить его лицом в землю... С вами был спец по трэш– историям, телеканал «Россия 24». (<i>functional equivalent</i>)

Here, the comedian satirically imagines what news will look like in ten years. He compares them to rap songs and even parodies a rap style newscast. The joke mocks the rap culture that has infiltrated news channels such as ABC News. A professional translator transferred the realia through transcription and explanation. This time we will begin with the realia analysis. Firstly, Five-O is a neutral slang name for police officers that came into street language from the Hawaii Five-O movie. The professional translator used the explanation 'Легавые', which, in our opinion, retains the humorous effect worse because the word is outdated. We suggest using the word 'Менты' which is as neutral as the original expression but not as outdated as 'Легавые'. Secondly, ABC News is one of the most famous news channels in the United States. A professional translator used transcription, but we assume that Russian-speaking viewers are not familiar with this channel, which again leads to a worse preservation of the humorous effect. We suggest transmitting this element with the TV channel 'Russia 24'. 'Russia 24' is one of the most famous news channels in the Russian Federation. The main translation challenge we had was picking the neutral slang name for police officers.

We believe that the use of this functional equivalent led to greater recognition by Russian-speaking viewers, and therefore to a better preservation of the humorous effect and a higher level of dynamic equivalence for each and every micro-context. We also think that the author's communicative intention and style of the original were fully conveyed in our translation.

In conclusion, we can state that there is a need for a detailed study and reflection on the means and strategies of conveying realia in stand-up shows and other kinds of comedies, as the humorous effect in there is often based on realia.

References

- Gambier, Y. The Position of Audiovisual Translation Studies. 2006. URL: https://www.ufs.ac.za/docs/librariesprovider20/linguistics-and-language-practice-documents/summer-school-2016/reading-materials/gambier_2014.pdf?sfvrsn=2
- Kozulyaev, A. V. Seven tasks for audiovisual training: Teaching audiovisual localization personnel to meet continuous delivery goals. *Multilingual*, #174, Volume 29, Issue 2, February/March 2018.
- Reiss, K.; Vermeer, H. J. *Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained*. Routledge, 2014. 240 p.
- NIDA, E. A., Charles R. TABER. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1969.
- Алексеева, И. С. Введение в переводоведение. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с. [Alekseeva, I. S. *Vvedenie v perevodovedenie / Introduction into Translation Studies*. Moscow, Akademiya publishing house, 2004. 352 p.]
- Katan D. Translation at the cross-roads: Time for the transcreational turn? // *Perspectives*. 2016. № 24(3). С. 365381.
- Malenova, E. D. Creative Practices in Translation of Transmedia Projects / E. D. Malenova // *Journal of Siberian Federal University, Humanities and Social Sciences*. 2018. Vol. 11, No. 5. P. 775-786.

CONFERENCE INTERPRETING: CLASSROOM AND REAL-LIFE EXPERIENCE

Elena Krasovskaya¹

ABSTRACT

This paper aims to look into certain aspects of teaching and studying conference interpreting and, importantly, the learners' classroom experience as opposed to real-life experience of an actual conference interpreter. In the classroom today, we enjoy all the wonderful advantages that technology has made available: high quality audio-visual equipment, multimedia systems and applications, and more. We use them to reproduce the situation and conditions a conference interpreter finds themselves in in real life. That can be likened to what is known as "simulation modeling" in science: a method used to demonstrate the effects of certain conditions and actions when the real system is impossible or unacceptable to engage (for reasons of safety, costs involved, etc.). However, certain features of the actual experience remain stubbornly elusive. We can reproduce it all except the presence of a live audience and the responsibility that ensues. Under classroom conditions, the learners instinctively assume responsibility to their instructor or professor and, possibly, also to their fellow group mates, whereas in real life an interpreter's responsibility is always to the target audience. As a result, people in the classroom get the feeling as if they were being tested, assessed for competence and linguistic ability, which, in turn, leads to a shift in focus from delivering the message in a pithy clear way to proving themselves and their worth. In other words, it changes their perception of the whole situation, their target and motivation.

A lot of time and effort is invested in studying and teaching various translation and interpreting techniques, approaches etc., while psychological aspects remain largely underestimated and overlooked. Addressing these aspects could help create a classroom environment conducive to learning practical skills and behaviors, boosting learners' confidence and self-esteem, which, in turn, facilitates successful learning outcomes.

Keywords: conference interpreting, target audience, simulation, psychological aspects

УСТНЫЙ ПЕРЕВОД В КЛАССЕ И В ЖИЗНИ

Елена Александровна Красовская

Аннотация

Мы рассмотрим некоторые отдельные аспекты обучения устному переводу и то, как опыт, приобретаемый обучающимися во время занятий, соотносится с опытом устного переводчика в реальных условиях. На занятиях по переводу мы используем замечательные возможности, которые появились благодаря современным технологиям: высококачественное аудио- и видеоборудование, мультимедийные системы, приложения и пр. С их помощью мы стараемся воспроизвести условия, максимально приближенные к реальности устного перевода. Это подобно тому, что в науке называют «имитационным моделированием»: данный метод позволяет в искусственно созданных условиях изучать явления и процессы, изучение которых в естественных условиях по каким-либо причинам не представляется возможным (то есть реальная система заменяется моделью). Однако смоделировать в искусственных условиях удается не всё: мы не можем воссоздать настоящую живую аудиторию и воспроизвести то, как ощущает себя переводчик перед лицом этой аудитории (слушателей). На занятиях обучающиеся подсознательно настроены на то, чтобы показать (или оправдать) себя перед преподавателем и, возможно, перед другими студентами группы, тогда как в реальной жизни переводчик всегда работает на целевую аудиторию. В результате у них возникает подспудное ощущение, что их тестируют, проверяют на предмет профессиональной компетентности и владения языком, что, в свою очередь, приводит к смещению целевой установки: вместо того, чтобы стремиться четко и ясно донести до слушателя смысл сообщения, они (неосознанно) стараются доказать свою состоятельность — показать, что они всё услышали правильно. Таким образом, получается, что студенты принципиально иначе воспринимают данную ситуацию в целом, свои цели и задачи.

Мы много работаем над техникой перевода, изучаем различные переводческие приёмы, методы и подходы, но психологические аспекты устного перевода зачастую ускользают из поля нашего зрения и остаются неучтенными. Если же мы обратим на них должное внимание, то сможем создать такую среду обучения, которая будет способствовать освоению практически значимых для устного переводчика навыков, появлению уверенности, повышению самооценки обучающихся. В этом случае шансов добиться успеха у нас будет намного больше.

Ключевые слова: устный перевод, целевая аудитория, имитация, психологические аспекты

¹ Senior Lecturer at Saint Petersburg State University (SPbU). el.krasovskaya@gmail.com, e.krasovskaya@spbu.ru

Introduction

Conference interpreting is a relatively new profession, by historical accounts. Most agree that its history begins at the Conference of Versailles of 1919, where the first official consecutive conference interpreting took place. The first major event of international importance to use simultaneous interpreting, which requires specialized equipment, was the Nuremberg Trials of 1945-1946. Today, conference interpreting is an established profession that supports a vast variety of international events. The demand for professional conference interpreters brought about the need for educational programs and institutions providing the necessary skills and qualifications for the job. Interpreting schools have been set up over the years, and although this discipline does not have such a long-standing history as language studies, there are certain theories and approaches that can now be considered traditional in this field. The methodology of teaching conference interpreting may, of course, differ depending on the country and a particular school, but there seem to be certain issues that tend to arise in a classroom setting as such, and those issues are a major impediment to successful learning outcomes.

The observations presented in this paper are based on my own experience in teaching conference interpreting weighed against my experience as an actual conference interpreter.

Learning by doing

In the academic environment, conference interpreting is often studied (and taught) alongside translation. It may seem natural. My belief, however, is that the difference between the two “formats” is comparable to the difference between two languages; each implies a totally different approach, and, importantly, a different mindset. They are different by nature: not just different “formats” but, rather, different worlds. Conference interpreting requires specific skills no amount of experience in written translation can supersede. More than that, theoretical knowledge obtained through translation studies may get in the way of acquiring those skills, not to speak of “survival techniques” that are absolutely critical for a conference interpreter.

I have always been very skeptical of too much “theory” when it comes to conference interpreting. That is not to say that no generalizations can be made or no patterns revealed. They are, however, of little practical value when we try to translate them into the classroom setting where we aim to teach our students the skills of conference interpreting.

In the context of language teaching, similar issues are bound to arise with grammar: certain patterns and regularities that exist in a language can be formalized, but any attempt to de-formalize them for the purpose of teaching someone how to speak the language fails to produce the desired result (mind that we are not talking about formal grammar as in computer science). Spoken language is not “based” on grammar; on the contrary, grammar rules are derived from language as it is spoken today. A chicken-and-egg problem, some might say. Yet, in practical terms, it makes a big difference.

Simply put, we can theorize all we want, but that does little or nothing to help our students acquire and master skills that would be of real practical use to them when they “go out into the big wide world out there” and find themselves in a real conference setting (as opposed to a classroom setting). No amount of theory can produce a successful conference interpreter. My belief is that we should go for what can be called “learning by doing” rather than learning by lecture and theory; experiential rather than cognitive learning. In this respect, I feel obliged to mention Andrei Falaleyev, a simultaneous conference interpreter with a big name in the industry, who has also been active in teaching simultaneous conference interpreting for over forty years now. He suggests

moving from demonstration to practice rather than from theory to practice. I have attended his conference interpreting courses and cannot but acknowledge the validity of this approach.

There can be no denying that a conference interpreter requires a wealth of knowledge in a vast variety of different areas. However, conference interpreting in and of itself is a skill. And as such it can only be acquired through demonstration learning followed by guided practice. As they say, if you want to learn how to swim, you need to step into the water.

Simulation

In the classroom setting, we try to reproduce the conditions typical of what you would normally expect to find at a real conference. Today, we enjoy all the wonderful advantages that technology has made available: high quality audio-visual equipment, multimedia systems and applications, and more. All that is, without a doubt, absolutely invaluable in reproducing the situation and conditions a conference interpreter finds themselves in in real life. I believe this can be likened, to some extent, to what is known as “simulation modeling” in science: creating a representation (model) of a real system (target system) in order to “simulate” the processes and conditions of the real system for the purpose of risk-free dynamic experiments. The method is used to demonstrate the effects of certain conditions and actions when the real system is impossible or unacceptable to engage (for reasons of safety, costs involved, etc.). For scientific research purposes, numerical simulation is widely used to create a digital prototype of the target system. Models can also be physical, e.g. wind tunnels to simulate conditions of real flight. The use of simulation and simulators is increasingly common; it extends far beyond research applications to learning environments and entertainment: think of racing or flight simulator cockpits, or immersive technology like virtual reality, etc.

In the classroom, we try to provide conditions for true-to-life conference interpreting experience. There are, however, certain aspects that defy simulation. We can reproduce it all except the presence of a live audience and, importantly, the responsibility that goes along with it. The material we use, the equipment (the headphones, microphones, booths, screens etc.) — everything is very much like in real life, except one thing: the learners do not get to see the audience and their response. Under classroom conditions, the students know they are listened to by their instructor/professor and, on certain occasions, by their fellow group mates. So they instinctively assume responsibility and accountability to their professor and, possibly, to other students who might be listening, whereas in real life an interpreter’s responsibility is always to the target audience — people to whom the primary source (the original) is, by definition, inaccessible. And that is the key difference.

As a result, learners in the classroom subconsciously get the feeling of being tested, assessed for competence and linguistic ability. They are acutely aware of the fact that those listening to them understand the original, so they inevitably expect their own rendition to be measured against it (“Did I get it right?”), which, in turn, leads to a shift in focus from delivering the message in a pithy clear way to proving themselves and their worth. In other words, it changes the learners’ motivation, their perception of the whole situation and their target.

Know your target

From personal experience as a conference interpreter, I know what it feels like to be facing a live audience. It can be quite challenging, but that is a different kind of challenge. Your major concern is clarity, coherence and timing rather than “faithfulness” to the primary source. Your failure to deliver

the message in a clear audience-friendly way will result in communication failure. The responsibility is all yours, and you cannot relinquish control. There is no higher authority to measure your words against the original. You have to have confidence to see it through to the end, which is hardly possible without keeping “cool, calm and collected”. These aspects may have more to do with psychology than methodology, but their relevance is not to be misjudged.

A number of questions arise: How do you appeal to your audience? And what of their perceived needs? How to predict the possible outcomes of your decisions as an interpreter? The answers lie in knowing your target.

In marketing and advertising, this idea has long been recognized as pivotal: the product is to be “pulled from the end” rather than “pushed from the beginning”. You do not make a product with the resources you have at your disposal and then think of how to sell it to the consumer. Instead, you should identify your target audience, anticipate (or, sometimes, create) demand and then work to meet it. Successful marketing leads to a customer ready to buy. Production, with all its technicalities, comes second. Disregard of these principles leads to what is known in marketing as the “better mousetrap fallacy”. Imagine a company that has designed an innovative product: a perfect mousetrap that, unlike other—cheaper—mousetraps, never fails to catch a mouse. It is expensive but reusable. A typical housewife who discovers a trap with a mouse in it feels obliged to clean it for further use. Very soon she tires of the experience and comes to hate the perfect mousetrap, switching back to cheap disposables (however imperfect). As a result, demand for the product dries out, and it has to be discontinued.

Here is another quote to illustrate the idea:

““Build a better mousetrap, and the world will beat a path to your door.” This is one of the most quoted innovation credos. Yet it’s also untrue.

Innovation experts call this the “Better Mousetrap Fallacy”, because the credo focuses solely on the technology and not on the consumer. Consumers really don’t care about a better mousetrap. They care about fewer mice.

Or as HBS marketing professor Ted Levitt put it, “People don’t want to buy a quarter-inch drill. They want a quarter-inch hole.”” (<https://marketoonist.com/2011/08/a-better-mousetrap.html>)

It appears that the “better mousetrap fallacy” is often the case when it comes to conference interpreting as well. Ignoring the audience and focusing solely on the original and being “faithful” to it (through certain “techniques”) leads to a rendition that may simply not connect. You cannot possibly meet the consumers’ needs without having a clear idea of who those people are, which calls for in-depth research into different audiences and their respective backgrounds. There is no such thing as “universal/perfect” rendition (interpretation, translation): “consumers really don’t care about a better mousetrap. They care about fewer mice”.

Informed awareness of your target audience is what defines it all (the tone of voice, the choice of vocabulary, grammatical structures etc.). That, in turn, suggests taking a certain perspective: assuming a standpoint that would enable you to see the world through their eyes — a meta-position. To quote psychologist and researcher Vlad P. Glăveanu, “adopting a meta-position in regard to reality is instrumental for opening up the possible and constitutes the first step toward exploring it. In psychological terms, a meta-position is represented by that symbolic (and/or physical) standpoint from which other positions and the relations between them can be perceived at once. The fact that meta-positions render existing positions and perspectives visible makes them essential for

developing more open ways of thinking about the world and more flexible ways of acting on it. Meta-positions accomplish this important role through their relation to agency, wonder, imagination, and creativity <...>. Together with difference and multiplicity, meta-positions are thus conditions of possibility for becoming aware of and acting on the possible” (Glăveanu, 2020).

Conference interpreting as a profession is not about making or selling things; it is about establishing a connection and generating understanding. The end result —the “product”—is a happy audience that nods in agreement where it is appropriate, laughs when you say something that is meant to be funny (not when you slip), and generally responds in the way you expect them to. An interpreter should aim to make the same impact on the target audience as the original, recapture the impression and evoke the same emotional response. I believe that is what we should try to instill in the learners.

In the academic context, a lot of time and effort is invested in studying and teaching various translation and interpreting techniques, methods and approaches, while other aspects remain largely underestimated and overlooked. Addressing these aspects is indispensable in creating an environment conducive to learning practical skills and behaviors, boosting learners’ confidence and self-esteem, which, ultimately, facilitates successful learning outcomes.

References

- 100 Years of Conference Interpreting (2021). Edited by Kilian G. Seeber, Cambridge Scholars Publishing
- Borshchev, A. & Grigoryev, I. The Big Book of Simulation Modeling. <https://www.anylogic.com/resources/books/big-book-of-simulation-modeling/>
- Glăveanu, V. (2020). *The Possible: A Sociocultural Theory*. Oxford University Press.
- <https://marketoonist.com/2011/08/a-better-mousetrap.html>

ON THE PROBLEM OF TRANSFERRING CULTURALLY MARKED INFORMATION IN CHILDREN'S LITERATURE

Elena PRIVALOVA¹

ABSTRACT

Translation of children's foreign literature serves highly important aims of bringing nations and cultures closer together, overcoming barriers and building bridges between people. However, children's literature in the context of translation has not been studied enough yet. This article examines the problem of culturally marked information in children's literature. The research has been carried out using German children books as the original texts and their translation into Russian. The comparison has been undertaken with the focus on analysing the vocabulary conveying the national picture of the world in children's literature. Among the elements conveying the national and cultural key features of the text such lexical items as proper names, names of culinary specialties, toponyms, lexical items reflecting the features of the education system; children's folklore (games, songs); traditions (holidays) have been brought to light. In addition, motives that reflect the German worldview as a whole and the values of German society that come to the fore have been elicited.

Keywords: children's literature, culturally marked information, national cultural values

Introduction

This article analyses the role of translation in the literary process and cultural exchange between nations. While performing an entertaining function at first sight, children's books lay the foundations of tolerance in the reader's mind, a fundamental interest in representatives of other cultures, and openness to the world, which in their future life can contribute to a basement of trust, friendly attitude and cooperation. In addition, translated literature influences the literary process within the country, giving momentum to new trends and themes, and motivating domestic authors to create new books.

Further, the article examines the value of conveying the national picture of the world in children's literature. The era of globalization has led to the fact that the pictures of the world of children from different countries have become closer. The positive aspect of this phenomenon for the perception of translated literature consists in the absence of difficulties in understanding the details of a fiction text. However, the value of translated literature is seen, among other things, in conveying the culturally marked information, the flavour of another country, and the peculiarities of the national picture of the world. Important markers of such cultural patterns are culturally marked lexical items, the translation of which is associated with difficulties specifically in children's literature.

Children literature has become an object of careful attention of scientists in recent decades. In Germany, since its establishment at universities in the 1960s, research into children's and young adult literature has developed into an independent discipline of literary studies. In view of the inter- and transmedia developments in storytelling and the increasing adaptations of children's and young adult literature (films, series, audio books, apps, etc.), an interdisciplinary development in the

¹ PhD in Philology, Assistant Professor at the Department of Lexicology and Stylistics of German, Faculty of German, Moscow State Linguistic University, Senior Teacher at the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication, Financial University under the Government of the Russian Federation, privalova.ep@yandex.ru

direction of media studies has also been included in the research program. The cultural studies turn in the humanities and social sciences being observed is experiencing methodological development of the research field that takes up current theoretical positions and discourses. In Germany, the Gesellschaft für Kinder- und Jugendliteraturforschung (GKJF) e.V. / Society for Children's and Young Adult Literature Research (GKJF) e.V., established in 1987, is dedicated to the task of promoting the exchange of ideas and experiences between researchers of children's and young adult literature and media and of contributing to a deepening of scientific and cultural knowledge in these fields. The society publishes the yearbook of the Society for Children's and Young Adult Literature Research and organizes annual scientific conferences. In Austria, Austrian Society for Children's and Youth Literature Research at the University of Vienna a platform that serves to initiate and promote research contributions on children's and young adult literature.

The research is mostly conducted in the sphere of literature studies and literature criticism. However, articles and theses devoted to the problem of translating the children's literature also arise. For instance, the thesis by A. Blümer (Blümer 2016) gives an overview of the various theories of literary translation and focuses more on theories of children's literature translation, which developed relatively late. The eternal dilemma between freedom or faithfulness of the translation to the original, or source language or target language orientation, alienating or naturalizing translation, also shapes the discussion in the field of children's literature.

Theses published in Russian language are also devoted to different aspects of children's literature, the problem of genres and categories, language features, children's speech peculiarities, problems of translation focusing mostly on translations from English into Russian (Tokpayeva 2020; Kapkova 2005).

The translation theory has worked out methods of translation of the fiction literature, including culturally-significant patterns in a literary text. In Russian tradition, there are numerous classical titles in this field (e.g. S. Vlahov, S. Florin; N. Gal; N. Arutyonova etc.).

However, the problem of translating modern children's literature from German into Russian with the focus on transferring culturally-marked information has not been investigated in the sufficient way yet. While in the process of translating a work for adult readers and even for teenagers, a translator has at his disposal such tools as a translation commentary, a footnote, or at least an explanation in the text, then while translating books for children, especially for preschool readers, a translator is very limited in the use of special explanatory techniques.

The specifics of the work of a translator of children's and youth literature is also connected with the fact that in childhood and adolescence, in the process of active socialization, the basics of understanding the world order, society consciousness in all its aspects, including the attitude and perception of other cultures are laid. That is why it is important to include foreign works in the circle of children's and youth reading. Familiarity with translated literature contributes to the formation of a positive and respectful attitude towards representatives of other cultures, interest in the values and traditions of other peoples, allows you to see what is common in cultures through the prism of childhood and adolescence.

The specificity of the development of the reader's linguistic competence is of key importance. The translator, creating a text in the target language, bears responsibility to the young reader, since the translated work can to a certain extent influence the development of the reader's speech. In addition, based on what he has read, the reader develops an idea of a foreign-language culture, the

phenomenon of which is a work of art. The educational function, realized not in the didactic nature of literature, but in the transfer of values, is also indirectly performed in translation. Of course, the young reader has the right to receive aesthetic pleasure from reading translated literature, which is also the translator's responsibility.

The aim of this report was, firstly, to evaluate the presence of culturally-relevant information in books for small children, secondly, to describe types of such information and, thirdly, to analyze and to suggest ways of their transferring into another language and culture.

Materials and Methods

The practical part of the article analyzes the culture-specific concepts and cultural patterns in the texts of German children's literature, as well as the special approach to their translation.

In this research, culturally-marked elements have been researched on the material of German book series aimed at preschool children and published in Germany in 2010-2024. Comparison between original text and translated text if the books have a Russian translation, has been fulfilled with focus of culturally-relevant information. In the course of the study, a descriptive and comparative method of linguistics was used.

Results

As one of the most important culturally marked elements in German books for small readers to be mentioned are *onyms*.

Despite the translation principle of using the method of transcription and transliteration while transferring proper names, in books, especially for small readers, translation of characters' proper names in the course of domestication approach can be sometimes observed.

However, the most widely used method in translation from German into Russian is still transliteration. In the popular series about Jakob aimed at readers of 2 years old onwards (German edition by Carlsen Verlag, in Russia translated by Alpina Publishers) following names of the characters can be detected: *Paul – Пауль (not Pavel), Leo – Лео (not Lev), Jakob – Якоб (not Jakov)*

It is worth mentioning that in German children books not only German proper names can be found but also names originating from other cultures. German children books have traditionally a strong social component. Even books for very small readers reflect, to a certain extent, actual processes in the society, for example migration process and intercultural interaction:

German	Russian
Lars zeigt sein Buch mit den vielen Autos und Semire hat ein türkisches Bilderbuch mitgebracht [Conni entdeckt die Bücher].	Ларс показывает книжку с машинками, а Самира принесла турецкую книжку с картинками [Конни читает].

Foreign names are occasionally changed adding Russian endings to enable declension and ease pronunciation: Hanne – Ханна, Semire – Самира. The sentence introducing the proper name as a marker of another culture differing from the German culture, contains an explicit indication of the girl's origin (Semire brings a beautiful Turkish book).

Onyms can be detected in form of charactonyms that play an important role in representing a foreign culture, a foreign way of thinking, foreign sense of humour. In the book “Leonard. Ein Traktor sucht das Abenteuer“ agricultural machines have proper names: *Milchlaster Michel*, *Mähdrescher Matze* that are connected with a wordplay. The name of the milk truck, Michel sounds like ‘Milch’ meaning milk in German. Combine harvester Matze is an abbreviation of ‘Matthäus’ and at the same time means ‘Matzah’, Jewish bread. Of course, preserving the wordplay and cultural subtext is a great challenge while translating this picture book for children.

In the detective series “Die Jagd nach dem magischen Detektivkoffer“ the family named ‘Stiefel’ (‘boots’) are the main characters of the story. This name contains a hint at the twins who live in this family.

German	Russian
In dem kleinen roten Reihnhaus in der Mondstraße 13 wohnt die Familie Stiefel. [<i>Die Jagd nach dem magischen Koffer</i>]	Семья Штифель живет в маленьком домике красного цвета по адресу: Лунная улица, дом 13. [<i>Волшебный чемоданчик</i>]

Another special lexical item in the same context is ‘Reihnhaus’. This type of a row house is a typical building in Germany and often mentioned in children books. Both the culturally-marked elements have gone lost in the translation.

A special case of culturally-marked information is connected with *intertextuality*.

A culturally bound item can be present without direct naming in the form of implication. The context brought above as an example in Item 1, in which children show their favorite books to their friends in the kindergarten, contains an intertextuality element:

German	Russian
Julia hat ein tolles Buch von einem Gespenst [<i>Conni entdeckt Bücher</i>].	Юлия принесла книгу о привидении [<i>Конни читает</i>].

The most famous book about a ghost in German is the book by Otfried Preußler (1923-2013), which is obviously meant in the context. Of course, a small reader cannot understand this, but maybe their parents who read the book aloud can. In this case we cannot expect a foot-note in a picture book for young readers, but on the other hand a comment for adults at the end of the book could be advisable, with the sole aim to preserve most of the culturally relevant information contained in the book.

In the context of intertextuality such elements as traditional songs, popular games, children verses, references to literary works should be named.

In translating such elements for young readers following approaches can be faced:

The method of generalization through elimination or dropping culturally marked information is sometimes used to make reading and understanding easier for a small reader. For example, in the context of a birthday party at the kindergarten a German traditional birthday song entitled “Wie schön, dass du geboren bist..” (written 1981 by Rolf Zuchowski) is presented in form of a full refrain text on a separate page and an explicit description of the way children sing the song. That is fully

lost in the translation. The page with the song text cannot be detected in the text of the Russian translation.

German	Russian
Alle singen ein Geburtstagslied für Conni. Dabei wird geklatscht und mit den Händen gestampft [<i>Conni hat Geburtstag</i>].	Все поют поздравительную песню. [<i>Конни празднует день рождения</i>].

A game chosen by the main character with the title ‘*armer schwarzer Kater*’, the rules of which are also briefly described in the text, is not present in the translation either.

That’s why the methods of explanatory translation or domestication seem to serve the aim of transferring culture in a more effective way.

Children books under investigation are polymodal texts in which illustrations support the text in an expressive way. Pictures in children’s books can help the translator to understand the context as well as the reader to imagine better what is meant. For example, a book about Jakob contains a verse for a dynamic children game at a training:

German	Russian
Ringel, rangel, reihe, Wir sind der Kinder dreie, sitzen unterm Hollerbusch, machen alle husch-husch-husch! [<i>Jakob geht zum Kinderturnen</i>]	Эй, дружок, все в кружок Встанем по порядку! Хоровод поведём, Сделаем зарядку! К нам идёт сюда волчок – Прячьтесь, дети, под кусток! [<i>Якоб идет на гимнастику</i>]

The verse is followed by a short game description as well as illustrated by a picture so that the small reader gets a full idea of it. The translation is fulfilled based on the principle of domestication in the style of a Russian children game verse though reflecting the sense of the game and containing directions in the last line.

Traditions and holidays as culturally-marked patters take a significant place among culturally relevant topics. Such texts bear a number of culturally marked elements. The most popular and important holidays dealt with in children’s books are Christmas and Eastern, which reflects the German national picture of the world.

Books about Christmas that are sold very well as seasonal goods are in demand among publishers. But they all face the problem of different traditions and the necessity of domestication the contents. In the example under consideration the principle of domestication has been chosen in the course of translation.

German	Russian
<p>„Das ist ja eine schöne Bescherung!“ schimpft Mama. Conni weint. Es ist doch bald <i>Weihnachten</i> – im Laden liegen schon <i>Lebkuchen</i> und <i>Nikoläuse</i>. Mama räumt seufzend auf. Sie erklärt Conni, dass erst die Herbstferien kommen und dann noch <i>Nikolaus</i> und <i>Advent</i>. Da hat Conni eine gute Idee. Sie wird Mama einen <i>Adventskalender</i> basteln! Und neuen <i>Weihnachtsschmuck</i>! [Conni feiert <i>Weihnachten</i>]</p>	<p>– Сколько шариков разбилось! Ничего себе! – сокрушается мама. – Я только посмотреть хотела, – хнычет Конни. – Ведь уже везде продают шоколадных Дедов Морозов, мишуру и игрушки. Значит, совсем скоро <i>Новый год</i>! – Конни, сейчас только ноябрь, – вздыхает мама, – до Нового года еще далеко. Сначала будут осенние каникулы. И только потом, через четыре недели декабря, наступит <i>Новый год</i>. – Ну вот... - расстраивается Конни. – О, придумала! Я сделаю календарь ожидания Нового года и новые елочные игрушки! Так <i>Новый год</i> придет быстрее! [Конни празднует <i>Новый год</i>]</p>

In this text Christmas is replaced by New Year's Eve, Advent, concept which is absent in Russian culture, is replaced by "waiting for four weeks". The lexem "Bescherung" which means giving presents at Christmas and at the same time used in an exclamatory sentence to express discontent, has been lost in the translation. However, the problem of the difference in the number of days within those Christmas is expected has been easily solved by the translator:

German	Russian
<p>Zuerst malt Conni ein Winterbild und schneidet 24 Türchen hinein. [Conni feiert <i>Weihnachten</i>]</p>	<p>Конни рисует красивый зимний пейзаж. Она терпеливо ждёт, пока всё высохнет, а потом аккуратно вырезает тридцать одно маленькое окошко. [Конни празднует <i>Новый год</i>]</p>

The method of descriptive translation is very helpful to transfer lacunas:

German	Russian
<p>Bald ist der erste Advent. Mama und Conni binden den Adventskranz. [Conni feiert <i>Weihnachten</i>]</p>	<p>Сегодня важный день! Ровно через месяц наступит <i>Новый год</i>. – Ну что, Конни. Пора плести венок, - говорит мама. [Конни празднует <i>Новый год</i>]</p>

The method of domestication leads to replacing the culturally-marked information, traditional stories through fairytales and stories well-known by the children of the target culture:

German	Russian
<p>Am ersten Advent zündet Papa die erste Kerze an. Es riecht nach Wachs und Tannenduft, nach Kakao und Keksen. Mama schlägt das Buch mit der Weihnachtsgeschichte auf. „An <i>Weihnachten</i> feiern wir nämlich die Geburt von Jesus Christus“, erklärt sie. Conni weiß das schon lange, aber sie hört die Geschichte von Josef und Maria, vom Stern und vom Kind in der Krippe im Stall immer wieder gerne. Danach singen sie alle Weihnachtslieder, die sie kennen. [Conni feiert <i>Weihnachten</i>]</p>	<p>Мама открывает книгу и читает любимую сказку Конни о том, как ребята и лесные зверьки вместе готовились к Новому году. Они нашли самую красивую елочку в лесу и нарядили ее, а потом весело водили хоровод и звали Дедушку Мороза. – Ровно в двенадцать часов пришел Дедушка Мороз и раздал всем ребятам и зверятам подарки. Каждый получил то, о чем больше всего мечтал, - закончила мама сказку. [Конни празднует <i>Новый год</i>]</p>

The method of preserving cultural symbols on the textual and on the visual level is also used. A hare is a symbol of Eastern in Germany, so a story around Eastern with a hare as a character fully corresponds to the aim of introducing a foreign culture to a small reader as target audience [Conni und der Osterhase].

Relevant topics from social life, educational system as well as social problems, such as the problem of environment protection a children's book can contain, are also supposed to reveal culturally marked patterns and values of the society.

Some topics are culturally marked, for example popular sports as football even played by the girl Conni, the main character of the series published in Germany for the last 30 years, and horse riding reflecting the hobby of a large part of German girls. Books about learning to swim contain mentioning of the German system of special signs which children get having proved their swimming skills. The first step is the so called Seepferdchen (seahorse sign) [Conni macht das Seepferdchen].

Consciousness in the attitude to the environment, active position in protecting the environment is also reflected in books for children [Conni kümmert sich um die Umwelt] and is an important value of German society.

Discussion

No guidelines or rules exist that could prescribe the translator to act in a definite way while translating books for small readers. However, the value of conveying the national picture of the world in children's literature should be brought into focus. The theory of translation studies has elaborated a number of approaches and methods as generalization, domestication, explicit description that can be used not to lose relevant culturally-marked information. In many cases, the visual component is very helpful in transferring information that can be hardly transferred with language means. However, another point is to be taken into account. A modern children's book is a commercial project, a product of the publishing house and its team that should go on sale and be successful. While evaluating the translation results, it is necessary to consider that a translation can be influenced by the commercial interests of the Publisher who chooses an alternative translation strategy based on the market knowledge.

Rather often charactonyms in books for small children can be faced. In this case a relevant question arises which makes the translator choose whether to preserve the atmosphere of a foreign culture or to convey the meaning of the name being for instance a basis for humour effect etc. On the other hand, preserving the atmosphere of a foreign culture in a very strong way can bear the risk of complicating the perception of the young reader which can lead to the situation of losing interest in the book.

It should be underlined that in case of applying the method of generalization culturally relevant information gets lost. Children do not get in touch with other cultures though they had a chance to do it through the book.

L. S. Tokpayeva stresses the meaning of the translated foreign literature for children getting in touch with the new world and culture: "With the help of translated literature, children discover the world and culture of foreign-language literature. Having an idea about the cultures of other countries through a children's book is invaluable knowledge for a child," [Tokpayeva 2018, p. 565]. The translator's responsibility lies in recognizing and skillfully conveying such specifics, because the reader forms an idea of another culture on the basis of the translation.

Conclusion

The analysis of a number of German children's books with the focus on culturally-marked elements has shown that even books for young readers contain rather dense culturally-relevant information especially as compared to their volume which proves the argument of literary text being part of a culture and having strong connections with it. Though transferring such culturally-relevant patterns in the course of translation is a special challenge for translators, some approaches and methods can still be applied to preserve valuable information contributing to building cultural bridges between nations. The research has shown that translators often choose a strategy depending on their view of their target audience, balancing between the aim of making the text suitable and understandable for small readers and preserving culturally marked elements caring about the young readers' getting acquainted with a foreign culture.

References

- Babkov, V. Wordplay. Practice and ideology of literary translation. Moscow: AST, 2022 [In Russ.]
- Blümer, A. (2016). Mehrdeutigkeit übersetzen: englische und französische Kinderliteraturklassiker der Nachkriegszeit in deutscher Übertragung. Europäische Hochschulschriften: Reihe Kinder- und Jugendkultur, -literatur und -medien. Theorie-Geschichte-Didaktik, Bd. 106.
- Gal, N. The Living and the Dead Word. Moscow, 2022 [In Russ.]
- Grimm, S. Jakob spielt Fußball, Calsen.
- Kapkova, S.Yu. (2005). Linguistic and stylistic means of expressing the comic and eccentric in the language of modern children's English literature and the specifics of their translation into Russian (based on the works of S. Milligan and J.K. Rowling). // Abstract of dissertation for a Ph.D. in Philology. Voronezh, 2005 [In Russ.]
- Kolb, S., Faust. Ch. Leonard. Ein Traktor sucht das Abenteuer. Magellan, 2022.
- Logical Analysis of Language. Translation of Literary Texts in Different Eras (editor-in-chief N. D. Arutyunova) (2012). Moscow, Russian Academy of Sciences [In Russ.]
- Schneider, L. Conni entdeckt die Bücher, Calsen.
- Schneider, L. Conni feiert Weihnachten, Calsen.
- Schneider, L. Conni hat Geburtstag, Calsen.
- Schneider, L. Conni kümmert sich um die Umwelt, Calsen.
- Schneider, L. Conni macht das Seepferdchen, Calsen.
- Schneider, L. Conni und der Osterhase, Calsen.
- Stronk, K. Die Jagd nach dem magischen Koffer. Ravensburger, 2020 [In Russ.].
- Tokpaeva, L. S. (2020). Speech features of children's folklore (based on Russian, Kazakh and English languages) // Abstract of dissertation for a Ph.D. in Philology. Ufa, 2020 [In Russ.].
- Tokpaeva, L. S. (2018). On the issue of speech features of children's translated literature. // World of science, culture, education. No. 6 (73) [In Russ.].
- Vlahov S., Florin S. The Untranslatable in Translation. Moscow: International Relations, 1980 [In Russ.].

MUSTAFA KUTLU'NUN "UZUN HİKÂYE" ADLI ESERİNİN ARAPÇAYA TERCÜMESİNDEKİ ÇEVİRİ TEKNİKLERİNİN İNCELENMESİ

Fawzy Eid Bekhit ABDELAAL¹

ÖZ

Edebiyat, halkların ve toplumların yaşamını yansıtan bir aynadır. Bir terim olarak dil de bunu ifade etmek için kullanılan bir araçtır. Bu, edebî ürünleri orijinal dilinden başka bir dile aktaran ve halklar arasındaki kültürel etkileşime direkt katkıda bulunan önemli bir çabadır. Ayrıca bu çalışma, kültürler arasındaki uyum ve farklılıkları anlamamıza imkân sağlar. Ancak tüm bunlar, hem orijinal dile hem de hedef dile tam bir hâkimiyet gerektirir. Buradan hareketle Türkçeden Arapçaya çevrilen kitapların sayısı, diğer bazı dillere kıyasla az olmasına rağmen; son dönemde Türkçeden Arapçaya çeviri hareketi hız kazanmış, edebî kitaplar da bu çeviriler arasında yerini almıştır. Son dönemlerde birçok eseri Arapçaya çevrilen ünlü yazarlar arasında; Orhan Pamuk, Elif Şafak ve Aziz Nesin gibi isimler örnek verilebilir. Bu isimlere ek olarak eserleri Arapçaya çevrilen yazarlardan biri de Mustafa Kutlu'dur. 1947 yılında Türkiye'nin Erzincan şehrinde doğan Kutlu, çağdaş Türk yazarlardan biridir. Mustafa Kutlu'nun üslubundan bahsetmek istendiğinde; yazım tarzını diğer yazarlardan ayırt eden en önemli unsurun, ahlaki ve İslami değerleri okuyucuya sunması olduğu ortaya çıkmaktadır. Üstelik yazar, bunu bir vaaz olarak ya da doğrudan ahlaki bir öğüt gibi hissettirmeden edebî bir üslupla yapar. Bununla birlikte okuyucu, ahlaki değerlerle uzantılı bir edebî eser okuduğunu hisseder. Birçok edebî eser kaleme alan Kutlu'nun dört kitabı Arapçaya çevrilmiştir. 'Ya Tahammül Ya Sefer', 'Yoksulluk İçimizde', 'Kapıları Açmak' ve 'Uzun Hikâye', yazarın Arapçaya çevrilen eserleri olarak bilinmektedir. Kutlu, çeşitli alanlarda üretkenliğe sahip bir yazardır. Hikâyeler, düşünce ve çocuk kitapları arasında çeşitlilik gösteren birçok eseri vardır. Yazar, telif hayatına 1970 yılında yayımladığı "Orta'daki Adam" adlı kitapla başlamıştır. Bu tarihten itibaren kırkı aşkın eseri kaleme almıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Kutlu'nun Arapçaya çevrilen eserleri arasında yer alan 'Uzun Hikâye', Hüseyin Baki'nin çevirisiyle Arapça literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmada söz konusu romanın Arapçaya çevrilen hâli ile orijinal metni karşılaştırılmıştır. Çalışmamız kaleme alınırken Arapça literatürde konuyu yakından ilgilendiren birtakım kaynaklara rastlanılmış, kimi yerlerde bu kaynaklardan istifade edilmiştir. Ayrıca bu çalışmanın amacı, çevirmenin kullandığı çeviri tekniklerini tahlil etmektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kutlu, Hüseyin Baki, Uzun Hikâye, Çeviri Teknikleri.

INVESTIGATION OF TRANSLATION TECHNIQUES IN ARABIC TRANSLATION OF MUSTAFA KUTLU'S STORY CALLED "LONG STORY"

ABSTRACT

Literature is a mirror that reflects the lives of peoples and societies. Language as a term is also a tool used to express this. Transferring this literature and literary products from their original language to another language is an important effort that directly contributes to the cultural exchange between people. Additionally, this study allows us to understand the harmony and differences between cultures. However, all of this requires complete command of both the original language and the target language. Based on this, although the number of books translated from Turkish to Arabic is low compared to some other languages, the translation movement from Turkish to Arabic has gained momentum recently; Literary books also took their place among these translations. Among the famous writers whose many works have been translated into Arabic recently are Orhan Pamuk, Elif Şafak, and Aziz Nesin. In addition to the above is a contemporary Turkish writer Mustafa Kutlu, born in 1947 in Erzincan, Turkey. When asked to talk about Mustafa Kutlu's style; it turns out that the most important factors that distinguishes his writing style from other writers is his presentation of morals and Islamic values to the reader. Moreover, the author does this in a literary style without making it feel like a sermon or a direct moral advice. However, the reader feels that he is reading a literary work with moral values. Four books of Kutlu many literary works have been translated into Arabic. "Ya Tolerance Ya Sefer", "Poverty Within Us", "Opening the Doors" and "Long Story" are the known author's works translated into Arabic. Kutlu is a productive writer in various fields. He has many works ranging from stories, thoughts, and children's books. The author started his copyright life with the book "Orta'daki Adam" published in 1970. Since then, more than forty of his works have been published. As stated above, "Long Story", which is among Kutlu's works translated into Arabic, was brought into Arabic literature with the

¹ Selçuk Üniversitesi, fawzy.abdeaal@selcuk.edu.tr

translation of Hüseyin Baki. While writing our study, some sources closely related to the subject were found in Arabic literature and these sources were used in some places. In this study, the Arabic version of the novel in question was compared with its original text with the aim of analyzing the translation techniques used by the translator.

Key Words: Mustafa Kutlu, Hüseyin Baki, Long Story, Translation Techniques.

Giriş

Mustafa Kutlu, 6 Mart 1945 tarihinde Erzincan ilinde doğmuş Türk yazar ve edebiyatçıdır. 1968 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. Kutlu bir süre çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra, 1990 yılının mart ayında *Dergâh* dergisinin genel yayın yönetmenliği görevini üstlenmiştir. 1995 yılından bu yana *Yeni Şafak* gazetesinde kültür ve spor konularında birçok makale kaleme almaktadır. Kırtan fazla eseri bulunan yazar Kutlu'nun çalışmaları arasında yer alan *Uzun Hikâye* adlı eser, aynı adla sinemaya da uyarlanmıştır. Kutlu'nun Arapçaya çevrilmiş eserleri şunlardır:

1. *Ya Tahammül Ya Sefer* (التحمل أو السفر)
2. *Kapıları Açmak* (فتح الأبواب)
3. *Yoksulluk İçimizde* (الفقر في داخلنا)
4. *Uzun Hikâye* (الحكاية الطويلة)

1. Ya Tahammül Ya Sefer

Bu eser, Kutlu'nun en çok basılan kitaplarından biridir. İlk baskısı 1983 yılında yapılmıştır. Son baskısı İstanbul'da *Dergâh* Yayınları tarafından tamamlanan kitap, on üç hikâyeden ve yüz yirmi dört sayfadan müteşekkildir. Eserin Arapça çevirisi, Muhammed Süleyman tarafından yapılmış ve Mısır'da faaliyet gösteren *el-Merkezu'l-Mısri li'l-Matbû'ât* tarafından 2020 yılında basılmıştır.

2. Kapıları Açmak

İlk baskısı 2007 yılında yapılan bu eser, yirmi iki baskıya ulaşmıştır. 2022 yılında yayımlanan son baskısı ise yüz seksen iki sayfadan müteşekkil olarak okuyucuyla buluşmuştur. Arapça'ya çevirisi Muhammed İzzeddin Seyf tarafından yapılmış ve yine *el-Merkezu'l-Mısri li'l-Matbû'ât* tarafından 2020 yılında basılmıştır.

3. Yoksulluk İçimizde

İlk baskısı 1983 yılında yapılan bu eser, 2023 yılı itibarıyla otuz sekiz baskıya ulaşmıştır. Son baskısı yüz dört sayfa olan bu eserin Arapçaya çevirisi, Hüseyin Baki tarafından yapılmış ve *el-Merkezu'l-Mısri li'l-Matbû'ât* tarafından 2020 yılında basılmıştır. Söz konusu eserde orijinal metin ile çevrilmiş hâli arasında sayfa sayısı bakımından büyük bir benzerlik göze çarpmaktadır.

4. Uzun Hikâye

Kutlu'nun en meşhur eserlerinden biri olan bu kitap, 2000 yılında yayımlanmaya başlamış; 2024 yılında ise yetmiş dokuzuncu baskıya ulaşmıştır. Kitap, yüz on dört sayfadan ibaret olup aynı adla 2012 yılında beyaz perdeye uyarlanmıştır. Arapçaya çevirisi Hüseyin Baki tarafından yapılan kitap, 2020 yılında Katar'da faaliyet gösteren *Hamad Bin Halife Üniversitesi Yayınları* tarafından yüz kırk dört sayfa olarak basılmıştır.

Uzun Hikâye, bir babanın ve oğlunun hayat mücadelesini ve yaşadıkları duygu yüklü serüveni konu edinmektedir. Annesini kaybeden oğluna daha iyi bir yaşam sunmak için onu büyük şehre

götürmeye çalışan baba, yolculuk boyunca kaderin onlar için hazırladığı beklenmedik olaylarla karşılaşır.

Edebî Çeviri

Edebî çeviri; şiir, hikâye, tiyatro vb. edebî türlerin çevirisini ifade etmektedir ('Anâni, 2023, s. 15). Çevirmenin kültürel birikimi ve dilsel yetkinliği, çevirinin istenilen nitelikte ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Çevirmen, dil ekseninde bir yazar; dolayısıyla düşünsel anlamda da bir yorumcu olarak değerlendirilmektedir ('Anâni, 2023, s. 7). Bu bağlamda çeviri, oldukça zahmetli bir uğraş olarak sayılmakta ('Alîle, 2019, s. 155), bu çaba süresince çevirmenin yetkinliği ne düzeyde olursa olsun hata yapma ihtimali her zaman bulunmaktadır. Bunun yanında yazarın zihnindeki fikir tam olarak olgunlaşmamış olabileceği gibi yazarın ifadelerinde eksiklikler bulunması da muhtemeldir ('Anâni, 2023, s. 13).

Uzun Hikâye Romanının Çevirisinde Kullanılan Teknikler

Çevirmen, söz konusu romanı Arapçaya tercüme ettiği sırada çeşitli tekniklerden faydalanmıştır. Bu noktada öne çıkan teknikler, eksiğiyle ve fazlasıyla bir bütün olarak değerlendirilecektir. Ayrıca söz konusu çalışmada çevirinin istenen düzeyde olmadığı cümlelere ilişkin öneriler sunulacaktır. Buradan hareketle roman genelinde kullanılan ve burada temas edilecek başlıca teknikler şunlardır:

Açıklayıcı Eşdeğerlik

Çevirmen, açıklayıcı eşdeğerlik yöntemini kullanmıştır. Bu yöntem, çevrilen bazı kelimelerin anlamını açıklamak amacıyla ek kelimeler kullanmayı gerektirir. Ancak bu teknik kullanılırken gereksiz uzatmalara yol açmamalıdır. Örneğin bu yöntem, aşağıdaki paragrafın çevirisinde şu şekilde tercih edilmiştir:

Örnek 1

Orijinal Metin:

Nereliyim acaba?

Bunu kendime sorar, bir cevap bulamam.

Coğrafyaya, mekâna dair bir bağlanma, bir aidiyet duygusu yok bende (Kutlu, 2024, s. 18).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"إذن فمن أين أنا يا ترى؟ كنت أسأل نفسي هذا السؤال إلا أنني لم أكن أملك له أي جواب، فليس لدي صلة بأي مكان في هذه " (Kutlu, 2020, s. 18).

Çeviride anlamı aktarmak için ek kelimeler kullanılmıştır. Bu noktada çevirmen, okuyucunun metni daha iyi kavrayabilmesi amacıyla eksik görülen kısımları tamamlamayı tercih etmiş olabilir. Ancak eklenen "إلى هذه البلدة" (bu beldeye) ifadesi, yazarın metninde yer almayan bir anlam katmıştır. Öte yandan "جغرافيا" (coğrafya) kelimesi, fiilen yazarın vurgulamak istediği genel anlamı taşımakta olup belirli bir yer ile ilişkilendirilmemiştir.

Önerilen Çeviri:

"إذن فمن أين أنا يا ترى، كنت أسأل نفسي هذا السؤال فلا أجد جواباً. ليس لدي أي ارتباط أو شعور بالانتماء للجغرافيا أو المكان"

Örnek 2

Orijinal Metin:

İlk duruşmada tutuklandı.

Hâlbuki tutuklamayı gerektirecek bir durum yoktu ortada (Kutlu, 2024, s. 89).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"وفي المحاكمة الأولى ألقى القبض على أبي. مع أنه لم يكن هناك أي سبب لاعتقال والدي" (Kutlu, 2020, s. 109).

Bu çeviride şu eksiklikler dikkat çekmektedir:

Orijinal metinde bir kez üçüncü tekil şahıs zamiri kullanılmışken, çeviride metninde fazlalık olarak iki farklı isimle ("أبي" ve "والدي") karşılaşılmıştır. Bu tercih, çeviriyi gereksiz yere uzatmış, metne de ek bir anlam katmamıştır.

Ayrıca, "duruşma" kelimesi "جلسة المحاكمة" olarak çevrilmeliydi. Çünkü "duruşma" kelimesi "mahkeme" (محاكمة) anlamını değil, mahkeme oturumunu ifade etmektedir.

Önerilen Çeviri:

"وفي أول جلسة محاكمة ألقى القبض عليه، مع أنه لم يكن هناك أي سبب يقتضي اعتقاله."

İzah (Açıklama): Çevirmen tarafından kullanılan tekniklerden biri de izah tekniğidir. Bu teknik, bir ifadenin açıklamasının, tanımlayıcı eşdeğer teknikten daha fazla kelime kullanılarak yapılmasını içerir. Aşağıda yer alan örnekler, izah tekniğini ortaya koyar niteliktedir:

Örnek 3

Orijinal Metin:

Eserinizi takdirle okuduk (Kutlu, 2024, s. 83).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"قرأنا بحثكم بكل عناية ونحن نشمن لكم هذا العمل غالبا" (Kutlu, 2020, s. 102).

Orijinal metindeki ifadenin yalnızca üç kelimedenden ibaret olduğu ve birebir çevirisinin "Eserinizi takdirle okuduk." olduğu açıktır. Ancak çevirmen, "takdir" kelimesinin karşılığı olarak "بكل عناية" ifadesini tercih etmiştir. Oysaki "takdir" kelimesi, hem Arapça hem de Türkçe arasında ortak bir anlam taşıdığı için metnin "عملكم بكثير من التقدير" şeklinde çevrilmesi mümkün olabilirdi.

Bu noktaya kadar çeviride dikkate değer bir sorun bulunmamaktadır. Ancak çevirmen, orijinal metinde yer almayan "ونحن نشمن لكم هذا العمل غالبا" cümlesini eklemiştir. Söz konusu ifade, metnin genel anlamıyla uyumlu olsa da çeviriye nitelik açısından herhangi bir değer katmamış ve gereksiz bir detay olarak metne eklenmiştir. Bunun yanı sıra bu ekleme, edebî bir üsluptan ziyade gazetecilik diline daha yakın bir anlatıma sahiptir.

Kelime Kelime Çeviri: Çevirmenin Kullandığı Yöntemler Üzerine Bir İnceleme

Yazarın çeviri sürecinde sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri de kelime kelime çeviri (literal translation) yöntemidir. Bu teknik, bazı noktalarda başarıyla uygulanmış olsa da özellikle edebî ifadelerin yer verildiği örneklerde istenilen anlamın hedef dile doğru bir şekilde aktarılmasında birtakım başarısızlıklar yaşanmıştır. Buna örnek olarak aşağıda yer verilen cümle zikredilebilir:

Örnek 4

Orijinal Metin:

Kasabanın kulağı kesik ihtiyarları... (Kutlu, 2024, s. 35).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"كبار السن الذين لا يسمعون بشكل جيد في تلك البلدة" (Kutlu, 2020, s. 41).

Çevirmenlerin karşılaştığı en yaygın zorluklardan biri, ifadeler ile kalıp cümlelerin hedef dile aktarılmasıdır. Hâliyle bu süreç, çevirmenin hedef dildeki uygun karşılıkları derinlemesine bilmesini gerektirmektedir. Dahası, söz konusu ifadeler çoğu zaman çeviri sürecini daha da karmaşık hâle getiren çeşitli mecazları içerebilmektedir. (Baker, 1992, s. 68). Bu çeviri, yazarın orijinal metinde iletmek istediği mesajı farklı bir yöne çekmiştir. Türk dilinde yer alan "kulağı kesik" ifadesi; işitme kaybını değil, bilakis yaşam tecrübesi ve bilgi birikimine karşılık olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu cümlede geçen yaşlı bireyler, uzun yıllar boyunca elde ettikleri bilgi ve tecrübeleriyle okuyucuya tanıtılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu cümlenin daha uygun bir çevirisi şu şekilde olabilirdi:

"المخضرمون من عجائز هذه البلدة" أو "عجائز البلدة ذوي الخبرة والتجربة"

"Bu kasabanın bilge ve tecrübeli yaşlıları" veya "Kasabanın görmüş geçirmiş yaşlıları."

Yukarıda görüldüğü üzere bu tür yanlış anlamalar, yalnızca bu örnekle sınırlı kalmamış; çevirmenin kelime kelime çeviri yöntemine olan bağlılığı, başka örneklerde de benzer sorunlara yol açmıştır. Burada temas edilen çeviri yöntemine dair karşılaşılan ikinci bir örnek şu şekildedir:

Örnek 5

Orijinal Metin:

Onun da bir sıkımlık canı var (Kutlu, 2024, s. 82).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"يمتلك مزاجا عصبيا" (Kutlu, 2020, s. 101).

Yukarıda yer verilen çeviri, yazarın iletmek istediği asıl anlamdan uzaklaşmıştır. Çünkü bu ifade, bir bireyin sinirli yapısından ziyade zayıf ve güçsüz oluşunu tanımlamaktadır. Ayrıca "يمتلك" kelimesinin kullanımı, dilsel bağlam açısından uygun değildir. Daha isabetli bir çeviri "الذي لا حول له" şeklinde olabilirdi.

Kelime kelime çeviri yönteminin bu tür kapsam alanları, çevirmenlerin, kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak başka çeviri tekniklerine yönelmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türk ve Arap kültürleri birçok ortak özelliği paylaşıyor da iki kültür arasında dikkate değer farklılıklar bulunmaktadır. Hâliyle bu durum, özellikle kültürel bağlam taşıyan - atasözü, deyim ve kültüre özel tanımlamalar gibi - ifadelerin çevrilmesinde önemli zorluklar yaratmaktadır. Bu tür ifadelerde açıklama notları gibi tekniklerin kullanımı uygun bir çözüm olabilir. Bu bağlamda aşağıda verilen şu örnek, bu tespiti açıkça izah etmektedir:

Örnek 6

Orijinal Metin:

Babam, annem ile ailesinin izni olmaksızın evlenmiş. Açıkçası kaçırmış annemi (Kutlu, 2020, s. 10).

Arapçaya Çevrilmiş Hâli:

"أبي تزوج أمي بطريقة الخطيفة" (Kutlu, 2020, s. 9).

Görüldüğü üzere kelime kelime çeviri yöntemi, okuyucunun ifadeyi doğru bir şekilde anlamasına engel olmuştur. Nitekim Türk kültürüne aşina olmayan bir okuyucu, bu ifadeyi kavramakta güçlük çekebilir. Yine okuyucu, "kaçırma" yoluyla yapılan evliliğin, bireysel bir davranış mı yoksa o dönemde yaygın bir gelenek mi olduğu konusunda tereddüt yaşayabilir. Arap kültüründe bu tür bir evlilik şeklinin modern dönemde bilinmediği gibi geçmişte de bir örneğine rastlanmamıştır. Buradan hareketle okuyucunun, söz konusu evlenme şeklinin Türk toplumunda belirli bir dönemde mevcut olan bir uygulama olduğunu anlaması için ek açıklamalar gereklidir.

Açıklama notlarının kullanılması önerisinin temel gerekçesi, kelime kelime çeviri yönteminin, okuyucuda belirsizliğe yol açma ihtimalidir. Alternatif olarak açıklayıcı eşdeğer veya genişletilmiş açıklama teknikleri kullanılabilir. Ancak bu teknikler, metne fazladan bilgi eklenmesini gerektirdiği için orijinal metnin sadeliğini etkileyebilir. Öte yandan notların kullanımı; sayfanın alt kısmında, kısa ve öz bir açıklama şeklinde gerçekleştirilebilir. Örneğin bu tür bir evliliğin, ailelerin onaylamadığı durumlarda gençlerin başvurduğu bir yöntem olduğu ve genellikle kızın rızasıyla gerçekleştirildiği belirtilmelidir.

Sonuç

Edebî eserlerin çevirisi, kültürler arası etkileşimi sağlayan en önemli araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu süreç, oldukça zorlu bir faaliyet olup çevirmenin geniş kapsamlı bilgi birikimine ve farklı disiplinlerde uzmanlığa sahip olmasını gerektirmektedir. Çevirmen, edebî bir eseri çevirirken kullanacağı yöntem ve teknikleri özenle seçmeli, bu yöntem ve tekniklere uygun olanları tercih etmelidir. Ayrıca yalnızca belirli bir çeviri tekniğine bağlı kalmamalı, farklı teknikler arasında denge kurarak metnin bağlamına ve türüne uygun yöntemleri kullanmalıdır. Çevirdiği dilin edebiyatına ve kültürel bağlamına da hâkim olması gereken çevirmen, bu bağlamda bir yazar olarak da değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan Mustafa Kutlu'nun *Uzun Hikâye* adlı eserinin Arapçaya çevirisinin yapılması, romanın temel içeriğini ve ele aldığı Türk hayat tarzı ile kültürünü Arap okuyuculara aktarmada başarılı bir örnek teşkil etmektedir. Bu kapsamda adı geçen eserin çeviri sürecinde genellikle birebir tercüme tekniği ön planda tutulmuş ve bu yöntem, romanın cümle ve paragraflarının büyük ölçüde doğru bir şekilde Arapçaya aktarılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte bazı durumlarda çevirmen, Arap diline uygun ifadelerin seçimi konusunda zorluk yaşamış ve birkaç noktada yazarın kastettiği durumları tam anlamıyla kavrayamadığı için çeviride birtakım hataların görülmesine sebebiyet vermiştir.

Bunlara ek olarak Türk ve Arap kültürleri arasında tarihi, kültürel ve dinî bağlarla desteklenen çok sayıda ortak değer bulunmaktadır. Ancak Türk edebiyatından Arapçaya yapılan çeviriler, diğer dillerden yapılan çevirilere oranla oldukça sınırlı düzeydedir ve bu çeviriler Türk edebiyatının çeşitliliğini tam anlamıyla yansıtamamaktadır. Ayrıca Arapçaya çevrilen eserlerin büyük bir kısmı, sadece belirli Türk yazarlarla sınırlı kaldığı için Türk edebiyatının belli başlı örneklerini tanıtmada yetersiz kalmıştır.

Tüm bunların yanında Türkçeden Arapçaya çeviri süreçlerinin geliştirilmesi adına daha sistematik ve hızlı adımlar atılması gerekmektedir. Çeviri sorunlarının tartışılması ve çözüm yollarının geliştirilmesi amacıyla belirli sıklıklarla çeviri atölyeleri organize edilmeli ve bu alandaki

akademik programlar güçlendirilmelidir. Sonuç itibariyle üniversitelerin mütercim tercümanlık bölümlerindeki uygulama ve pratik çeviri programlarının geliştirilmesi, yeni çevirmenlerin becerilerinin artırılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

Anânî, M. (2023). *et-Tercemetu'l-Edebiyye Beyne'n-Nazariyye ve't-Tatbik*. United Kingdom York House: Muessesetu Hindâvî.

Anânî, M. (2023). *Fennu't-Terceme*. United Kingdom York House: Muessesetu Hindâvî.

Alîle, S. S. (2018). Suûbâtu't-Tercemeti'l-Edebiyye fi Zilli Tekniyyâti't-Terceme. *Temessulât*, (5), s. 155.

Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. New York: Routledge.

Bâkî, H. (2020). *el-Hikâyetu't-Tavîle*. Doha: Dâru Câmiati Hamed b. Halife li'n-Neşr.

Kutlu, M. (2024). *Uzun Hikâye*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

NEW STRATEGIES AS THE WAYS OF SOLVING READING PROBLEMS IN THE CLASSROOM

Gulnar MUSAYEVA¹

ABSTRACT

Reading proficiency is an essential component of academic success, yet many students face challenges that hinder their learning and long-term achievement. This article examines innovative strategies to address these difficulties in the classroom. Differentiated instruction, including flexible grouping and tailored materials, is discussed alongside the use of technology-enhanced tools such as gamified platforms and e-books. The benefits of systematic phonics instruction for early readers and the importance of scaffolded reading experiences in supporting learning processes are highlighted. Emotional and motivational barriers are addressed by promoting a growth mindset, celebrating small successes, and creating a supportive environment. Continuous monitoring and assessment are emphasized as critical for evaluating progress and refining approaches. The combined implementation of these methods provides a holistic and sustainable solution for improving reading skills. This article aims to guide educators in creating inclusive and effective learning environments that cater to diverse student populations and support lifelong literacy development.

Keywords: Reading proficiency, differentiated instruction, phonics instruction, scaffolded reading, technology-enhanced learning, emotional barriers, literacy development, classroom strategies.

SINIFTA OKUMA SORUNLARINI ÇÖZME YOLLARI OLARAK YENİ STRATEJİLER

öz

Okuma yeterliliği, akademik başarı için vazgeçilmez bir unsur olmasına rağmen, birçok öğrenci okuma problemleriyle karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyerek uzun vadeli akademik başarıya engel teşkil edebilir. Bu makalede, sınıfta okuma problemlerini çözmek için kullanılan yenilikçi stratejiler incelenmiştir. Farklılaştırılmış öğretim, esnek grup çalışmaları ve bireysel seviyelere uygun materyal seçimi gibi yöntemler detaylandırılmıştır. Ayrıca, teknoloji destekli öğrenme araçlarının, oyunlaştırılmış platformların ve e-kitapların okuma becerilerini geliştirmedeki rolü vurgulanmıştır. Sistematik fonetik öğretiminin erken dönem okuyucular üzerindeki olumlu etkileri ve yapılandırılmış okuma deneyimlerinin öğrenme süreçlerini desteklediği tartışılmıştır. Duygusal ve motivasyonel engellerin ele alınması, büyüme zihniyetinin teşvik edilmesi ve küçük başarıların kutlanması önerilmektedir. Bunun yanında, sürekli değerlendirme ve izleme süreçleri, stratejilerin etkinliğini artırmak için kritik öneme sahiptir. Bu yöntemlerin bir arada kullanımı, okuma becerilerinin geliştirilmesine yönelik bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşım sunmaktadır. Makale, öğretmenlere çeşitli öğrenci grupları için kapsayıcı ve etkili öğrenme ortamları oluşturma konusunda rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okuma yeterliliği, farklılaştırılmış eğitim, fonik eğitimi, destekli okuma, teknoloji destekli öğrenme, duygusal engeller, okuryazarlık gelişimi, sınıf stratejileri.

¹ MSc, Sheki branch of ASPU, guln994@gmail.com

Reading proficiency forms the cornerstone of academic success, yet many students grapple with reading challenges that impede comprehension and retention. Addressing these difficulties in the classroom requires innovative strategies tailored to diverse learner needs. This article explores contemporary strategies to mitigate reading problems and foster literacy among students.

Introduction

Reading difficulties are a common hurdle in educational settings, impacting not only academic performance but also lifelong learning. Educators are tasked with identifying effective strategies to aid struggling readers, enhance comprehension, and nurture a love for reading. This article delves into evidence-based approaches to solving classroom reading problems.

Understanding Reading Problems

Reading problems manifest in various forms, including phonemic awareness issues, fluency struggles, vocabulary deficiencies, and comprehension gaps. Research highlights the importance of early intervention, as unresolved difficulties can snowball into larger academic setbacks (Shanahan & Lonigan, 2023).

Strategies for Addressing Reading Problems

1. Differentiated Instruction

Tailoring teaching methods to individual learner needs is pivotal. Differentiated instruction enables educators to address varied reading levels within the same classroom. Techniques include:

Flexible Grouping: Small groups based on reading abilities allow targeted support.

Choice of Materials: Providing diverse texts ensures student engagement and accessibility.

2. Technology-Enhanced Learning

Digital tools offer personalized learning experiences. Applications like reading software and e-books with embedded dictionaries enhance vocabulary and comprehension (Wright et al., 2023). Gamified platforms make learning interactive and appealing, especially for younger students.

3. Explicit Phonics Instruction

Systematic phonics teaching improves decoding skills, especially in early readers. Structured programs emphasize letter-sound relationships, enabling students to read unfamiliar words with confidence (Ehri, 2023).

4. Interactive Read-Alouds

Read-aloud sessions involve teachers modeling fluent reading while engaging students in discussions. This strategy promotes listening comprehension and exposes students to complex vocabulary in context.

5. Scaffolded Reading Experiences

Scaffolding involves breaking down reading tasks into manageable steps. Techniques include:

Pre-reading activities (activating prior knowledge).

Guided reading sessions.

Post-reading discussions to reinforce comprehension.

6. Peer-Assisted Learning

Pairing struggling readers with proficient peers fosters collaboration and motivation. Peer-assisted strategies, such as reciprocal teaching, encourage active engagement and mutual support.

Addressing Emotional and Motivational Barriers

Reading difficulties often affect students' self-esteem and motivation. Creating a supportive environment is crucial. Strategies include:

Celebrating small achievements to boost confidence.

Encouraging a growth mindset to view challenges as opportunities for improvement.

Monitoring and Assessment

Continuous assessment is essential for tracking progress and refining strategies. Tools such as formative assessments, reading inventories, and standardized tests provide insights into student development.

Conclusion

Solving reading problems in the classroom demands a multifaceted approach. By incorporating differentiated instruction, leveraging technology, and addressing emotional barriers, educators can create an inclusive learning environment that supports all readers. Future research should focus on long-term impacts of these strategies, ensuring sustainable literacy development.

References

- Ehri, L. C. (2023). *The science of learning to read: Insights for phonics instruction*. *Reading Research Quarterly*, 58(2), 123-145.
- Shanahan, T., & Lonigan, C. J. (2023). *Early interventions in literacy: A systematic review*. *Journal of Educational Psychology*, 115(3), 567-589.
- Wright, K., Chen, J., & Patel, S. (2023). *Digital tools in literacy education: A meta-analysis of effectiveness*. *Computers & Education*, 192, 104620.

İKİ DİL, TEK RUH: SABAHATTİN ALİ’NİN “BÖBREK” ADLI HİKÂYESİNİN GÜRCÜCE ÇEVİRİSİNDE DİLSEL VE KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMLER

TWO LANGUAGES, ONE SOUL: LINGUISTIC AND CULTURAL TRANSFORMATIONS IN THE GEORGIAN TRANSLATION OF SABAHATTIN ALI’S “BÖBREK”

Gül Mükerrerem ÖZTÜRK¹

ABSTRACT

This study compares the cultural and linguistic transformations in the Georgian translation of Sabahattin Ali’s short story *Böbrek*, translated as *Tirkmeli* (თირკმელი) by Turkologist Nodar Janaşia and published by Sakhelgami in 1957. The translation highlights significant cultural adaptations, particularly in themes of social pressure and health issues. While the source text emphasizes individual struggles and internal conflicts, the target text shifts these themes toward familial concerns due to cultural differences. For instance, the source text’s expression of "shame," as in "Gurbet ellerde çoluğun çocuğun bıçağıyla doğranmak korkusu," is reinterpreted in the target text as a collective fear for family welfare. Similarly, the target text interprets metaphors such as "waiting like a wolf," symbolizing opportunism, with a stronger tone, transforming the subtle connotation of "waiting" into the more direct "snatching." Such semantic shifts reflect tonal divergences but also cultural alignment. The translator balances foreignization, preserving the original structure, and domestication, adapting to the target culture. These strategies play a significant role in conveying social codes, leading to both fidelity to the source and cultural reinterpretation. This study highlights the impact of translation strategies and calls for further research on cultural code transmission and overcoming linguistic barriers in literary translations.

Keywords: Comparative translation, Böbrek, Georgian translation, Sabahattin Ali, linguistic transformation

Giriş

“Kültür” kelimesi, Latince “cultura” sözcüğüne dayanmaktadır. Bu sözcük, “inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak” anlamlarına gelen “colere” fiilinden türetilmiştir. Batı dillerinin etkisiyle Türkçeye girmiş olan “hars” sözcüğü ise Arapça kökenlidir ve "tarla sürmek" anlamına gelmektedir. Tarihsel bağlamda, eski Yunan anlayışında “kültür” kavramı, “içsel kültür” ve “ruh kültürü” manalarını taşıyan παιδεία (“paydeia”) kelimesiyle ilişkilendirilmiştir. Fransızcada ise XVII. yüzyıla kadar bu sözcük, bu anlamda “kültür” terimiyle ifade edilmiştir. Ünlü Fransız düşünürü Voltaire, “culture” sözcüğünü “insan zekâsının (esprit) oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi” anlamında kullanmıştır (Güvenç, 2003: 123).

Toplumlar, gelişim süreçlerinin her aşamasında kendilerine özgü bir kültür oluşturur. Ancak her toplum, kendi kültürünü oluştururken geçmişindeki kültürel mirasın temelleri üzerine bu inşayı gerçekleştirir. Bu nedenle kültür, toplumların yaşam tarzını belirleyen önemli bir unsur haline gelir. Antropolog Edward Burnett Tylor’ın *Primitive Culture* adlı eserindeki ünlü ifadesine göre kültür, “bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, adetleri ve bireyin toplumunun bir üyesi olarak kazandığı diğer tüm yeti ve alışkanlıkları içeren karmaşık bütün” dür (Eagleton, 2011: 46).

¹ Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü, Rize/TÜRKİYE. E-posta: gul.ozturk@erdogan.edu.tr

Stuart Hall ise kültürü, “yaşanmış pratikler” ya da “bir toplum, grup ya da sınıfı kendi varoluş koşullarını deneyimleme, yorumlama ve anlamlandırma olanağı sağlayan pratik ideolojiler” biçiminde görür (Eagleton, 2011: 46).

Her birey, diğer insanlarla iletişimini dil aracılığıyla sağlar. Kültürün en önemli ve temel aktarıcısı dildir. Daha da önemlisi, dilin bir öge olarak içinde bulunduğu kültürü tanımakla her şey başlar. İnsanoğlunun varoluşundan itibaren her toplumda kendine özgü kültürel farklılıklar ortaya çıkmış, buna bağlı olarak dil anlayışı da çeşitlenmiştir. Dil, toplumun bir yansımasıdır; günlük hayatın alışlagelmiş olaylarında, bilimde, düşüncede, iletişimde, geleneklerde, sanatta, inançlarda, eğitimde, ekonomide, kısacası yaşamın her alanında bir koordinasyon oluşturarak toplumsal düzeni sağlamaktadır (Dağabakan, 2006: 210). Her milletin kendine özgü gelenek ve göreneklere sahiptir; bu değerler, toplumun tamamını kapsar ve bireylere yaşamları boyunca onlara eşlik eder. İnsanlar ne kendi kültürlerinden tamamen vazgeçebilir ne de başka bir kültüre tam anlamıyla uyum sağlayabilir. Bir toplumda kabul edilen gelenekler, başka bir toplumda aynı şekilde kabul görmeyebilir. Bu nedenle, kültürel farklılıkların temelinde din, coğrafi koşullar ve yaşam tarzları gibi unsurlar yer alır.

Örneğin, Gürcü kültürüne baktığımızda edebiyatın başlangıç dönemlerinde dini temeller üzerine şekillendiğini görmekteyiz. Gürcü edebiyatının kökleri, Hristiyanlığın 4. yüzyılda resmi olarak kabul edilmesiyle derin bir bağa sahiptir. Bu dönemde edebi eserlerin çoğu dini metinler ve kilise merkezli yazılar çevresinde gelişmiştir. Dinsel metinlerin dili olarak Eski Gürcüce (*Hagiografik Gürcüce*) kullanılmış; bu dil, kilise ve edebiyatın temel ifade aracı haline gelmiştir. Gürcü edebiyatında, Ortodoks Hristiyanlık kültürünün etkisiyle yazılmış dini şiirler ve ilahiler büyük bir yer tutarken, Şota Rustaveli'nin *Kaplan Postlu Şövalye* adlı eseri, kültürün manevi ve dünyevi yönlerini bir araya getiren ender epik örneklerden biri olarak ön plana çıkar.

Edebiyat ile kültür arasındaki ilişkiye dil aracılık etmektedir. Dünya edebiyatı, en eski çağlardan günümüze kadar her dönemi, sosyal sınıfı ve kültürel katmanı kapsayarak milletlerin yaşam tarzını, zevklerini, dünya görüşlerini ve yaratıcı güçlerini gösteren bir duygu, düşünce dünyasıdır. Yazılı ve sözlü edebiyat ise geçmişten günümüze kadar halkların yaşam tarzlarını, inançlarını ve değer yargılarını barındıran bir hazine olarak karşımıza çıkar. Yazılı edebiyatın en önemli türleri arasında yer alan roman, öykü ve şiirler, bir dönemin mimarisinden, o dönemde yaşayan insanların düşünce dünyasına, yaşam biçimlerine ve nesnelere bakış açısına kadar birçok özelliği yansıtmaya gücüne sahiptir.

Çeviri ve Kültür

Çeviri, dil ve kültür arasında bir köprü görevi görerek bireylerin ve toplumların birbiriyle etkileşim kurmasını sağlayan ayrılmaz önemli bir araçtır. Her çeviri eylemi, kültürler arası bir aktarımı sembolize eder. İnsanlık tarihi boyunca, farklı millet ve kültürlerin iletişimi çeviri sayesinde mümkün olmuştur. Günümüzde, küreselleşen dünyada çeviri, uluslararası anlaşmalardan kültürel etkileşimlere kadar birçok alanda temel bir rol üstlenmektedir. Vardar'a göre, çeviri, her dönemde uygarlıklar arasında bir köprü olmuş, farklı toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştırmış ve tarihsel-toplumsal çevreyi aşarak kültürel değerlerin paylaşılmasına olanak sağlamıştır (Vardar, 1981:172-183). Çeviri olgusu, bireylerin ve toplumların iletişim kurmasını, iş birliği yapmasını ve kültürel birikimlerini paylaşmasını sağlar

Tüm bu bilgilerin ışığında, bu çalışmada, Sabahattin Ali'nin "Böbrek" adlı hikâyesinin Gürcüceye çevrilmesi sürecinde karşılaşılan kültürel ve dilsel dönüşümleri incelenecek; bu çevirinin, Türk edebiyatının Gürcü okurlarına ulaşmasındaki rolü analiz edilecektir. Çalışma kapsamında, çeviri sırasında ortaya çıkan anlam kaymaları, dilsel dönüşümler ve kültürel aktarımlar analiz edilerek, kaynak kültür ve erek kültür arasındaki etkileşim ele alınacaktır.

Böbrek Adlı Eserinin Gürcüceye Çevirisinin Analizi ve Kaynak ile Erek Metin Yazarlarına İlişkin Bilgiler

Sabahattin Ali ve "Böbrek" Adlı Eseri Hakkında Bilgi

Sabahattin Ali, 20. yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen hikâye, roman ve şiir yazarlarından biridir. 25 Şubat 1907 yılında Gümölcine'ye bağlı İğrider'e doğmuş, eğitim hayatını İstanbul Erkek Öğretmen Okulunda tamamlamıştır. İlk şiir ve öyküleri okul gazetelerinde yayımlanmış, edebi kariyerine "Şarkı" adlı şiiriyle başlamıştır. Almanya'da aldığı eğitim, Batı ve Rus edebiyatını tanınması ve sosyalist düşüncelerle tanışmasında etkili olmuştur.

Yazarlık kariyerinde, toplumun birey üzerindeki etkilerini ve toplumsal gerçekçiliği ele alan eserler vermiştir. İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf* ve *İçimizdeki Şeytan* gibi eserleri büyük ilgi görmüştür. Bunların dışında, *Kürk Mantolu Madonna romanı* ve *Sırça Köşk* adlı öykü kitapları Sabahattin Ali'nin edebi mirasının en önemli parçalarından ikisidir. Nazım Hikmet, Nihal Atsız ya da Aziz Nesin gibi daha birçok isimle yakın ilişkili olan yazar, siyasal baskı sonucunda hayatının çeşitli dönemlerinde davalara ve hapisle karşı karşıya kalmıştır. 1948 yılında vefat etmiştir. Türk edebiyatında Sabahattin Ali, insan yaşamını, toplumsal meseleleri ve bireyin çatışmalarını derinlemesine gözlemleyerek eserlerine yansıtmış ve bu yüzden bir Türk edebiyat öncüsü haline gelmiştir.

Yazarın *Böbrek* adlı hikâyesi, bireyin sağlık sorunları ve toplumsal baskılar arasında yaşadığı duygusal çatışmaları işler. Hikâye, bir insanın sağlık problemlerinin, onun içsel dünyasında ve toplumla olan ilişkilerinde yarattığı etkiyi gözler önüne sererken, aynı zamanda bireyin bu sorunlarla nasıl başa çıktığını da anlatır. Eserin temaları, toplumun birey üzerindeki etkisini vurgulayan toplumsal ve kültürel katmanlar barındırır. Bu nedenle, hikâye başka bir dile çevrilmesi sırasında bu derinliklerin ne ölçüde aktarılabildiği, bu çalışmanın odak noktalarından biri olarak ele alınmaktadır.

Nodar Canaşia ve Erek Metin Çevirisi Hakkında Bilgi

Nodar Canaşia, 20. yüzyılın ortalarında Türkoloji alanında çalışmalar yapmış Gürcü bir Türkologdur. Gürcü dilbilimci ve Türkolog Prof. Dr. Nodar Canaşia, 1 Ocak 1925'te Tiflis'te doğmuştur. Tiflis Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi Türkoloji Bölümünde eğitim almış, 1951 yılında mezun olduktan sonra aynı bölümde öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır. 1955 yılında "Yukarı Tsalka'da Türkçe Konuşan Nüfusun Dil Özellikleri" başlıklı tezini tamamlayarak filoloji bilimleri adaylığını kazanmış, 1970 yılında ise "Türkçe Fiillerin Morfolojisi" üzerine yaptığı doktora çalışmasıyla bilim dünyasına önemli katkılar sunmuştur.

1973 yılından itibaren Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü başkanlığı görevini yürüten Canaşia, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi, dil morfolojisi, çeviri teorisi ve Türkoloji alanında sayısız akademik çalışmalar ortaya koymuştur. "Türkçe Fiillerde Morfoloji", "Türk Dili Dilbilgisi Cetvelleri" ve "Çağdaş Türkçede Fiil Sistemi" gibi önemli monografiler kaleme almış;

makaleleri, bilimsel kongrelerde sunduğu bildirileri ve çevirileriyle uluslararası tanınırlık kazanmıştır.

Canaşia, hem Sovyetler Birliği'nde hem de uluslararası platformlarda Türkolog kimliğiyle saygın bir bilim insanı olarak da anılmaktadır. 1957 yılında Sakhelgami (სახელგამი) yayınevi tarafından yayımlanan çevirisi, Sabahattin Ali'nin "Böbrek" hikâyesini "Tirk'meli" (თირკმელი) adıyla Gürcü okurlarına sunmuştur. Canaşia'nın bu çevirisi, dönemin Gürcü kültüründe Türk edebiyatının tanıtılmasına yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Canaşia'nın çeviride kullandığı stratejiler, dönemin Gürcü okurlarının kültürel kodlarına hitap edecek şekilde uyarlamalar içerir. Bu çalışma, Canaşia'nın çeviride kullandığı teknikleri, eserin orijinal yapısına ne kadar sadık kaldığını ve çevirinin Gürcü okurlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Böbrek adlı hikâyesini Gürcüceye "Tirk'meli" (თირკმელი) adıyla çevirdiği erek metinde dört strateji dikkat çekmektedir.

1. Kelimesi kelimesine çeviri,
2. Anlamsal açıklama,
3. Erek dildeki karşılıkların tercih edilmesi,
4. Kişisel yorum ve uyarlama,

Bunun yanı sıra, çevirmenin bu stratejilerin dışında, erek metni daha akıcı, anlaşılır ve erek kültüre uygun hale getirme çabasında olduğu da görülmektedir. Bu doğrultuda, çeviride eklemelere, eksiltmelere, kültürel uyarlamalara, açıklamalara, stil ve üslup değişikliklerine yer verilmiştir.

1. Kelimesi Kelimesine Çeviri

Örnek

Kaynak Metin: Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut, elinde yiyecek sepeti, arkasında hammal, Sirkeci'deki "Güzel Nevşehir" otelinin daracık kapısından girdi (Ali, 2020, s.9).

Erek Metin: ძველი ნიგდელი სამოქალაქო მოხელე ავნი აკბულითი ხელში სანოვაცის კალათი სირქეჯის სასტუმროს „მშვენიერი ნევშეჰირის“ ვიწრო კარში შევიდა. უკან მუშა მოჰყვებოდა (s.3).

Yukarıda verilen örnekte, kaynak metindeki ifadelerin birebir karşılıklarının erek metinde aynen yer aldığını gözlemlemekteyiz. Özellikle "Niğde eski nüfus memuru", "elinde yiyecek sepeti", "Sirkeci'deki Güzel Nevşehir oteli" gibi kaynak metinde yer alan ifadelerin, erek metne "ძველი ნიგდელი სამოქალაქო მოხელე", "ხელში სანოვაცის კალათი" ve "სირქეჯის სასტუმროს „მშვენიერი ნევშეჰირის“" şeklinde aktarılması, kelimesi kelimesine bir çeviri yapıldığını açıkça göstermektedir.

Örnek

Kaynak Metin: Siyah etekli, topukları yırtık siyah çoraplı, şipidik terlikli şişman bir kadın yerleri siliyordu (Ali, 2020:10).

Erek Metin: შავკაბიანი, მსუქანი ქალი, რომელსაც ფეხზე ფოსტლები და ძირგამოხეული შავი წინდები ეცვა, იატაკს ქმენდა (s.4).

Kaynak metinde yer alan "Siyah etekli", "topukları yırtık siyah çoraplı" ve "şipidik terlikli" gibi betimlemeler, erek dile "შავკაბიანი", "ძირგამოხეული შავი წინდები" ve "ფეხზე ფოსტლები"

შეკლდე დოგრდანი აქარილმუშტი. ჭვირმენ, ანამი ვეი აიპი დეგუშტირმენ დუ იფადერი ერეკ მეტნე ტაშყარაკ კელიმესი კელიმესინე ბირ ჭვირი იშლემი გერქეღესტირმუშტი.

2. ანლამსალ აჩილამა

Örnek

ყაყნაკ მეტინ: Elhamdülillah იში ფენა დეგუღმუშ, ამა, გეჩენლერდე მემლექეტენ ბირაკჷ ხისმუ ჰასტა ოლუქ ოსტანბულ'ა გელმუშლერ, ონარი დოქორ დოქორ გეჯდირმექტენ იშლერი ყუზუსტუ კალმუშ. ოღლუ ბირბირინინ ოლიდენ ეკმეგინი ალმაკ იჩინ კურტ გიბი ბეკლიყორმუშ. დოქორუნ და იყისინი, ჰელალ სუტ ემმუშინი ბულუნყაყა კადარ ჰაყლი დოლაშმუშლარ, ჰაყლი მასარიფე გირმუშლერ (Ali, 2020:11).

ერეკ მეტინ : ღვთის წყალობით კარგად მიუდიოდა საქმე. მაგრამ ამას წინათ რამდენიმე ავადმყოფი ნათესავი ჩამოუვიდა სოფლიდან და მათს ექიმებთან ტარებაში საქმე უპატრონოდ დაურჩა; სხვა კი წაგლეჯაზეა მგელივით, შენსას რას დაეძებს. კარგი და პატიოსანი ქიმის პოვნამდე ბევრი უხეტიალიათ, დიდი ხარჯი უნახავთ (s. 5).

ყაყნაკ მეტინდეკი "ღღლუ ბირბირინინ ოლიდენ ეკმეგინი ალმაკ იჩინ კურტ გიბი ბეკლიყორმუშ" იფადესი, გურცუჯედე დეტაყლანდირილარაკ "სხვა კი წაგლეჯაზეა მგელივით, შენსას რას დაეძებს" (ბაშკასი კურტ გიბი კენდი პაყინი ალმაკ იჩინ ბეკლიყორ, სენინკინი ონემსემეჯ) შეკლდე აქარილმუშტი. ბუ, იფადენინ ერეკ კულტურდე დაჰა აჩიკ ვე ანლასილარ ჰალე გეტირლმესი ამაციყაყა აყილდუგინი სოყლყებილერი. ჭვირმენინ ბუ სტრატეჰიყი კულანარაკ ანლამსალ ბირ აჩიკლიკ საგლამაყა ჭალუშტიგუ აშიკარდირ.

Örnek

ყაყნაკ მეტინ: Adamın karnını bir yardılar mı, yandı fıkaraya gayrı... Hasta olan yerini de değerler, hasta olmayan yerini de... Oranın usulü öyle... Yeni yetişen doktorlar bakacaklar, afat olan yer ile sağlam yeri ayırt etmesini öğrenecekler. O profesör dediğın, hastaya elini bile değmez, başına kum gibi üşüşen parmak kadar oğlanlara, kızlara: -Kes şurayı, kes burayı!- der, o zibidiler de çalarlar bıçağı. Allah yardımcın olsun. Dedim ya, sana o mektubu veren doktor dostun değil imiş (Ali, 2020: 13).

ერეკ მეტინ: ადამიანს მუცელი თუ გაუჭრეს, მერე მორჩა... წასულთია იმისი საქმე... იქ წესთია ასეთი... ახლად გამორეკილი ექიმები სინჯავენ ავადმყოფს და მასზე სწავლობენ სალი და ავადმყოფი ადგილების გარჩევას. შენ რომ ამბობ, ის პროფესორი ავადმყოფს ხელსაც არ ჰკიდებს. ბუზივით გარშემოხვეულ გოგო-ბიჭებს ეუბნენა - აქ გაკვეთე, იქ გაკვეთეო - და ის უვიციებიც დანას ატრიალებენ. ღმერთი იყოს შენი შემწე! ხომ გეუბნები, მაგ წერილს დამწერი ექიმი არ ყოფილა შენი კეთილისმურველი (s. 7).

ყაყნაკ მეტინდეკი "ყენი ყეტიშენ დოქორლარ ბაკაკლარ, აფათ ოლან ყერი ოლე საგლამ ყერი აყირტ ეტმესინი ოგრენეკლერ" იფადესი, ერეკ მეტინდე "ახლად გამორეკილი ექიმები სინჯავენ ავადმყოფს და მასზე სწავლობენ სალი და ავადმყოფი ადგილების გარჩევას" (ყენი დოქორლარ ჰასტაყი მუაყენე ედიყორ ვე საგლამი ოლე ჰასტა ოლან ყერლერი ბირბირინინ აყირტ ეტმეყი ოგრენიყორლარ) შეკლდე დეტაყლი ოლარაკ იფადე ედილმუშტი. ბუ, ერეკ კულტურდე ანლამინ დაჰა აჩიკ ვე ანლასილარ ჰალე გეტირლმესი ამაციყაყა აყილან ბირ აჩილამა ოლარაკ ოლე ალბილერი.

Örnek

ყაყნაკ მეტინ: Üzülme dedim ya! Müslümanın Müslümana yardım etmek borcu. Bu hasta halinde İstanbul gibi yere derman aramaya gelmişsin, seni yüzüstü bırakmak hemşeriliğe sığar mı? Bak dinle beni: Şu koskoca şehirde bir tane esaslı doktor gördüm, o da Sağlık Yurdu'nun sahibi İrfan Bey. Bıçağının dokunduğu yerde illet kalmıyor. Eli pek hafif. Dört yerinden karnını deştiği adamlar

bir hafta sonra Haydarpaşa'ya, trene yürüye yürüye gidiyorlar. Hele böbrek, ciğer, yürek ameliyatında Avrupa'da bile üstüne yok diyorlar (Ali, 2020:14).

Erek Metin: ნუ წუხხარ-მეთქი, ხომ გითხარი. ყოველი მუსლიმანი ვალდებულია მუსლიმანს დაეხმაროს. ავადმყოფი კაცი სტამბოლში წამოსულხარ დახმარების საძებრად და შენი მარტოხელა მოტოვება განა შემშვენის? შენ მხოლოდ ყური მიგდე: ამ ვეებერთელა ქალაქში ერთი საუკეთესო ექიმი ვნახე, ჯანმრთელობის ღმერთია, ივან ბეი. მის მიერ დანადასმულ ადგილზე კვალიც არ რჩება. ძალიან მსუბუქი ხელი აქვს. ისინიც კი, ვისაც ოთხ ადგილზე გაუჭრის მუცელს, ერთი კვირის შედეგ ჰაიდარფაშაში მიმავალი ტრამვაისკენ სულ სირბილით მიდიან. განსაკუთრებით კარგად აკეთებს თირკმლების, ფილტვებისა და გულის ოპერაციას (s. 8).

Kaynak metindeki "Bıçağının dokunduğu yerde illet kalmıyor" ifadesi, erek dilde "მის მიერ დანადასმულ ადგილზე კვალიც არ რჩება" (Onun bıçağının değdiği yerde iz bile kalmıyor) şeklinde detaylandırılmıştır. Ayrıca, "Dört yerinden karnını deştığı adamlar bir hafta sonra Haydarpaşa'ya, trene yürüye yürüye gidiyorlar" ifadesi, erek metinde daha görsel bir şekilde anlatılarak anlamsal bir açılımla yakalanmıştır.

Örnek

Kaynak Metin: Yok canım, dedi, sana söyledim ya, helal süt emmiş adam! Ondaki insanıyeti kimsede bulamazsın. Halden anlar, paran çıkışmazsa derdini ameliyatsız da sağaltır. Bir de tatlı konuşmaları var, hani insanın illetini diliyle çekip alıyor desem hilafsız... (Ali, 2020: 15).

Erek Metin: არა, გენაცვალე, ავი გითხარი, წესიერი კაცია-მეთქი. იმისოდენ ადამიანობას სხვაგან ვერ ნახავ. შევა შენს მდგომარეობაში. ფული თუ არ გეყო, სატკივარს უოპერაციოდაც მოგირჩენს. თან კიდევ ტკბილი საუბარი იცის. ავადმყოფს ენით კურნავს-მეთქი, რომ გითხრა, გადაჭარბებული არ იქნება (s. 8).

Kaynak metindeki "Bir de tatlı konuşmaları var, hani insanın illetini diliyle çekip alıyor desem hilafsız" ifadesi, erek dilde "ავადმყოფს ენით კურნავს-მეთქი, რომ გითხრა, გადაჭარბებული არ იქნება" (Hastayı diliyle iyileştiriyor desem, abartmış olmam) şeklinde daha açıklayıcı bir şekilde ifade edilmiştir. Buradan çevirmenin erek kültürdeki anlamın daha sade ve doğrudan anlaşılır hale gelmesine katkıda bulunmak için bir açılımla yapma stratejisi uyguladığını söyleyebiliriz.

3. Erek Dildeki Karşılıkların Tercih Edilmesi Stratejisi

Örnek

Kaynak Metin:

-Geçmiş olsun, rahatsız mısınız?

-Evet, dermanım yok... Yol da az değil... İstanbul'un sıcağı da yamanmış ha! (Ali, 2020:9).

Erek Metin:

-არა უშავს, მალე გაგივლით. ავად ხართ, არა?

-დიახ, - უპასუხა ავნიმ, - ქანცი გამომელია. გზა გრძელი გამოდგა და სტამბოლშიც კარგა მაგარი სიცხე სცოდნია! (s. 4).

Kaynak metinde geçen diyalogda "Geçmiş olsun" ifadesinin Gürcü dilinde birebir karşılığı olmamasına rağmen, erek dilde yaygın olarak kullanılan "არა უშავს, მალე გაგივლით" (Sorun değil, yakında geçer) karşılığı tercih edilmiştir. Çevirmenin uygulamış olduğu bu strateji, kültürel bağlamı dikkate alarak okuyucunun daha iyi anlamasını kolaylaştırmıştır.

Örnek

Kaynak Metin: Ayak esnaflığı yapar, memleketten elma kurusu, fasülye, nohut getirir, buradan oraya da kıl çuval, kösele, mih, nalça gönderirmiş (Ali, 2020:11).

Erek Metin: გამოირკვა, რომ ეს მოკლევწერიანი კაცი ვაჭარი იყო: თავისი მშობლიური მხრიდან ვაშლის ჩირს, ლობიოს და მუხუდოს ეზიდებოდა, აქედან კი ტომრებს, ფეხსაცმლის საზირე ტყავს, ლურსმანსა და ნალებს აგზავნიდა (s. 5).

Kaynak metindeki "ayak esnaflığı yapar" ifadesi, erek dile "ვაჭარი იყო" (ticaret yapıyordu) şeklinde aktarılarak kaynak metindeki deyimsel ifadeyi doğal ve anlaşılır bir şekilde erek metne aktarmayı başarmıştır. Çevirmenin uyguladığı bu strateji, hem erek dil okuyucusunun metni kolay anlamasını kolaylaştırmasına hem de erek dildeki akıcılığı yakalamasına katkı sağlamıştır.

Örnek

Kaynak Metin: Yok canım, dedi, sana söyledim ya, helal süt emmiş adam! Ondaki insanıyeti kimsede bulamazsın. Halden anlar, paran çıkışmazsa derdini ameliyatsız da sağaltır. Bir de tatlı konuşmaları var, hani insanın illetini diliyle çekip alıyor desem hilafsız... (Ali, 2020:15).

Erek Metin: არა, გენაცვალე, აკი გითხარი, წესიერი კაცია-მეთქი. იმისოდენ ადამიანობას სხვაგან ვერ ნახავ. შევა შენს მდგომარეობაში. ფული თუ არ გეყო, სატკივარს უოპერაციოდაც მოგიჩვენებს. თან კიდევ ტკბილი საუბარი იცის. ავადმყოფს ენით კურნავს-მეთქი, რომ გითხრა, გადაჭარბებული არ იქნება (s. 8).
Kaynak metindeki "helal süt emmiş adam" ifadesi, erek dile "წესიერი კაცია" (düzgün bir insan) aktarılmıştır. Bu, erek metinde doğal bir karşılık kullanılarak kaynak metindeki ifadenin anlamını korunmuş bir çeviri örneğidir.

Örnek

Kaynak Metin: Bak düşün, taşın. İstersen benim kliniğe yatırayım, ama şenin için biraz masraflı olur (Ali, 2020: 25).

Erek Metin: იფიქრე, აწონ-დაწონე, თუ გინდა ჩემს კლინიკაში დაგაწვენ, მაგრამ შენთვის ცოტა ძვირი იქნება (s. 17).

Kaynak metinde yer alan "Bak düşün, taşın" ifadesi, erek dile "იფიქრე, აწონ-დაწონე" (düşün, tart) olarak aktarılmıştır. Bu ifade, erek dildeki doğal karşılığı tercih edilerek kaynak metindeki anlamı korumuş ve erek dil okuyucusunun metni daha kolay anlamasını sağlamıştır.

Örnek

Kaynak Metin: Avni de tekrar sancılar başladı. Yeniden röntgenler, idrar tahlilleri, konsültasyonlar yapıldı (Ali, 2020: 28).

Erek Metin: ისევ დაეწო ტკივილები. ხელახლა გაატარეს რენტგენზე, შარდის ანალიზი გაუკეთეს (s. 20).

İlginç bulduğumuz bir diğer örnek, kaynak metindeki "röntgenler, idrar tahlilleri, konsültasyonlar" ifadelerinin erek dile "რენტგენი, შარდის ანალიზი" (röntgen, idrar analizi) olarak çevrilmesidir. Burada "konsültasyon" ifadesi sadeleştirilmiş ve günlük dile uygun hale getirilerek erek dile aktarılmıştır.

4. Kişisel Yorum ve Uyarlama

Örnek

Kaynak Metin: Avni de çoluk çocuğuyla helallesip bıçağın altına yatmış. Beş-altı ay rahat etmiş ama hastalık bu sefer öteki böbrekte tepmiş (Ali, 2020:11).

Erek Metin: ავნიც ცოლ-შვილს დაემშვიდობა და საოპერაციო მაგიდაზე დაწვა. ხუთი-ექვსი თვე მოსვენებული იყო. ახლა კი სენი მეორე თირკმელზე გადასულა (s.5).

Kaynak metindeki "bıçağın altına yatmış" ifadesi, erek dilde "საოპერაციო მაგიდაზე დაწვა" (ameliyat masasına yattı) şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, okuyucunun ifadeyi doğrudan anlaması için açıklayıcı ve yorumlu bir yaklaşımla uyarlamıştır. Ayrıca, çevirmen "hastalık bu sefer öteki böbrekte tepmiş" ifadesini ise "სენი მეორე თირკმელზე გადასულა" şeklinde erek metne aktararak daha yumuşak ve doğal bir dille çevri anlayışı benimsemiştir.

Örnek

Kaynak Metin: Adamın karnını bir yardılar mı, yandı fıkara gayrı... Hasta olan yerini de deşerler, hasta olmayan yerini de... Oranın usulü öyle... Yeni yetişen doktorlar bakacaklar, afat olan yer ile sağlam yeri ayırt etmesini öğrenecekler. O profesör dediğin, hastaya elini bile değmez, başına kum gibi üşüşen parmak kadar oğlanlara, kızlara: -Kes şurayı, kes burayı!- der, o zibidiler de çalarlar bıçağı. Allah yardımcın olsun. Dedim ya, sana o mektubu veren doktor dostun değil imiş (Ali, 2020:13).

Erek Metin: ადამიანს მუცელი თუ გაუჭრეს, მერე მორჩა... წასულია იმისი საქმე... იქ წესია ასეთი... ახლად გამოჩეკილი ექიმები სინჯავენ ავადმყოფს და მასზე სწავლობენ სადი და ავადმყოფი ადგილების გარჩევას. შენ რომ ამბობ, ის პროფესორი ავადმყოფს ხელსაც არ ჰკიდებს. ბუზივით გარშემოხვეულ გოგო-ბიჭებს ეუბნენა - აქ გაკვეთე, იქ გაკვეთეო - და ის უვიციებიც დანას ატრიალებენ. ღმერთი იყოს შენი შემწე! ხომ გეუბნები, მაგ წერილს დამწერი ექიმი არ ყოფილა შენი კეთილისმსურველი (s. 7).

Çevirmen, kaynak metindeki ifadeleri erek metin okuyucuların anlayacağı şekilde yorumlama ve uyarlama eylemine girmiştir. Örneğin, kaynak metinde yer alan "hasta olan yerini de deşerler, hasta olmayan yerini de" ifadesi, "სინჯავენ ავადმყოფს და მასზე სწავლობენ სადი და ავადმყოფი ადგილების გარჩევას" (Hastayı muayene ediyorlar ve sağlıklı ile hasta olan yerleri ayırt etmeyi öğreniyorlar) şeklinde erek metne daha detaylı ve açıklayıcı bir dille aktarılmıştır.

Kaynak Metin ve Erek Metin Arasındaki Kültürel Farklılıkların Karşılaştırılmalı Analizi

Örnek

Kaynak Metin:

Yok canım, dedi, sana söyledim ya, helal süt emmiş adam! Ondaki insanıyeti kimsede bulamazsın. Halden anlar, paran çıkışmazsa derdini ameliyatsız da sağaltır (Ali, 2020:15).

Erek Metin:

არა, გენაცვალე, აკი გითხარი, წესიერი კაცია-მეთქი. იმისოდენ ადამიანობას სხვაგან ვერ ნახავ. შევა შენს მდგომარეობაში. ფული თუ არ გეყო, სატკივარს უოპერაციოდაც მოგირჩენს (s. 8).

"Helal süt emmiş" ifadesi, Türkçede dürüst ve iyi niyetli bir insanı tanımlar. Erek metne bu ifade "წესიერი კაცი" (düzgün bir insan) şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen, deyimini anlamını koruyarak hedef dile doğal bir karşılık sağlamıştır. Bu yöntem, kaynak metindeki deyimsel yapıyı erek metin okuyucusuna anlaşılabilir şekliyle ulaşmasına katkı sağlamıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Ama üzülme demek de boş laf, can pazarı bu (Ali, 2020:13).

Erek Metin:

თუმცა „ნუ წუხხარ“ საქმეს არა შველს. აქ სიცოცხლის საკითხი დგას (s.7).

"Can pazarı" Türkçede hayati bir tehlike veya ölüm-kalım mücadelesini ifade eder. Erek dilde bu ifade, "სიცოცხლის საკითხი დგას" (hayat meselesi) şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, deyimini kültürel bağlamda anlaşılır kılmak için açıklayıcı bir anlatım tarzı benimsemiştir.

Örnek

Kaynak Metin:

Allah yardımcın olsun. Dedim ya, sana o mektubu veren doktor dostun değil imiş (Ali, 2020:13).

Erek Metin:

ღმერთი იყოს შენი შემწე! ხომ გეუბნები, მაგ წერილს დამწერი ექიმი არ ყოფილა შენი კეთილისმსურველი (s. 7).

"Allah yardımcın olsun" ifadesi, Türkçede bir dua ve iyi dilek anlamı taşımaktadır. Erek dilde bu ifade "ღმერთი იყოს შენი შემწე" (Tanrı senin yardımcın olsun) şeklinde birebir çevrilmiştir. Çevirmen, bu deyimini dinî ve kültürel anlamını koruyarak erek dile uygun şekilde aktarmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Bir de tatlı konuşmaları var, hani insanın illetini diliyle çekip alıyor desem hilafsız... (Ali, 2020:15).

Erek Metin :

თან კიდევ ტკბილი საუბარი იცის. ავადმყოფს ენით კურნავს-მეთქი, რომ გითხრა, გადაჭარბებული არ იქნება (s. 8).

"İnsanın illetini diliyle çekip almak" ifadesi, Türkçede mecazi bir ifade olup, tatlı dille insanları etkileyip teselli etmeyi ifade eder. Erek dilde bu ifade "ავადმყოფს ენით კურნავს" (Hastayı diliyle iyileştiriyor) şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, deyimini anlamını hedef dilde koruyarak başarılı bir uyarlama yapmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Malum ya, yorganına göre ayağını uzat demişler (Ali, 2020:16).

Erek Metin:

ხომ გაგიგონია, ფეხი იმდენზე გაჭიმე, რამდენზეც საბანი გაგწვდებაო (s. 9).

"Yorganına göre ayağını uzat" ifadesi, Türkçede gelirine göre harcama yap anlamında kullanılan bir deyimdir. Erek dile bu ifade, "ფეხი იმდენზე გაჭიმე, რამდენზეც საბანი გაგწვდებაო" (Battaniyene göre ayağını uzat) şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen, deyimini anlamını birebir yansıtarak erek dil okuyucusunun kaynak dildeki anlamı kavrayabilmesine olanak sağlamıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Attı köpoğlu köpek! Devletin hastanesinde adamı çoluğa çocuğa doğratırlar mı? (Ali, 2020: 20).

Erek Metin:

მომატყუა იმ ძაღლის შვილმა. სახელმწიფო საავადმეტოფოში ადამიანს ბავშვებს აკუწინებენო (s. 13).

Kaynak metinde kullanılan Attı köpoğlu köpek!" ifadesi, Türkçede hem hayal kırıklığını hem de öfkeyi mecazi bir şekilde dile getiren bir deyimdir. Erek dilde bu ifade "მომატყუა იმ ძაღლის შვილმა" (O köpeğin oğlu beni kandırdı) şeklinde çevrilmiştir. Çevirme, kaynak metindeki ifadenin anlamını erek dile başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Ne yaparsın, can her şeyden üstün. Bu gideceğim doktor da profesörmüş (Ali, 2020:12).

Erek Metin:

რას იზამ, მთავარი ჯანმრთელობაა. ეს აქაური ექიმი პროფესორი ყოფილა (s.6).

"Can her şeyden üstün" ifadesi, Türkçedeki "Can çıkmayınca huy çıkmaz" atasözünü çağırıştır. Erek dilde bu ifade, "მთავარი ჯანმრთელობაა" (Sağlık her şeyden önce gelir) şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, kaynak kültürün anlamını koruyarak hedef dilde daha doğrudan bir karşılık kullanmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Elhamdülillah işi fena değilmiş, ama, geçenlerde memleketten birkaç hismı hasta olup İstanbul'a gelmişler, onları doktor doktor gezdirmekten işleri yüzüstü kalmış (Ali, 2020:11).

Erek Metin:

ღვთის წყალობით კარგად მიუდიოდა საქმე, მაგრამ ამას წინათ რამდენიმე ავადმყოფი ნათესავი ჩამოუვიდა სოფლიდან და მათს ექიმებთან ტარებაში საქმე უპატრონოდ დაურჩა (s. 5).

Kaynak metinde yer alan "Elhamdülillah işi fena değilmiş" ifadesi, Türkçede şükretmeyi ve mevcut durumu olumlu görme yaklaşımını ifade etmektedir. Gürcücede bu ifade, "ღვთის წყალობით კარგად მიუდიოდა საქმე" (Tanrının yardımıyla işi fena gitmiyordu) şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, deyim anlamını hedef dilde açıklayıcı ve konteskte uygun bir şekilde yansıtmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Allah yardımcın olsun. Dedim ya, sana o mektubu veren doktor dostun değil imiş (Ali, 2020: 13).

Erek Metin:

ღმერთი იყოს შენი შემწე! ხომ გეუბნები, მაგ წერილს დამწერი ექიმი არ ყოფილა შენი კეთილისმსურველი (s. 7).

Kaynak metinde geçen "Allah yardımcın olsun" ifadesi, Türkçede sıkça kullanılan bir iyi dilek cümlesidir. Erek dilde "ღმერთი იყოს შენი შემწე!" (Tanrı senin yardımcın olsun!) şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviriyle, dua anlamını birebir korunurken, hedef kültür okuyucusuna anlaşılır bir dille aktarılmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

-Geçmiş olsun, rahatsız mısınız?

-Evet, dermanım yok... Yol da az değil... İstanbul'un sıcağı da yamanmış ha! (Ali, 2020:9).

Erek Metin:

-არა უშავს, მალე გაგივლით. ავად ხართ, არა?

-დიახ, - უპასუხა ავნიმ, - ქანცი გამომელია. გზა გრძელი გამოდგა და სტამბოშიც კარგა მაგარი სიცხე სცოდნია! (s. 4).

Yukarıdaki diyalogda geçen "Geçmiş olsun" ifadesi, Türkçede bir iyi dilek ve teselli anlamına gelmektedir. Erek dilde bu ifadeyi "მალე გაგივლით" (Yakında geçer) olarak çevrildiğini görmekteyiz. Çevirmen, hedef dilde birebir çeviri yerine anlamı doğal bir şekilde aktarmayı tercih etmiştir.

Örnek

Kaynak Metin:

Aman aman, bu sancılar böyle gelip, gittikçe karşıma Azrail çıksa medet ya melaikede eline sarılacağım (Ali, 2020:19).

Erek Metin:

ჰაი დედასა! თუ ეს ტკივილები ასე გამიგრძელდა, აზრაილიც რომ მომევიწიოს, დახმარება შემომთავაზოს და ანგელოზი ვარო, მითხრას, ფეხებში ჩავუვარდები (s. 12).

Kaynak metinde yer alan "Allah canını almasın" anlamına gelen ifade, Türkçede mecazi bir dua veya beddua olarak kullanılır. Erek dile, "აზრაილიც რომ მომევიწიოს..." (Azrail bile gelse...) şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen, ifadenin duygusal bağlamını koruyarak, hedef kültür okuyucusuna uygun bir üslup kullanarak aktarmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

O profesör dediğin, hastaya elini bile değmez, başına kum gibi üşüşen parmak kadar oğlanlara, kızlara: -Kes şurayı, kes burayı!- der, o zibidiler de çalarlar bıçağı. Allah kahretsin! (Ali, 2020:13).

Erek Metin:

შენ რომ ამბობ, ის პროფესორი ავადმყოფს ხელსაც არ ჰკიდებს. ბუზივით გარშემოხვეულ გოგო-ბიჭებს ეუბნებოდა: "აქ გაკვეთე, იქ გაკვეთეო". ღმერთმა დასწყევლოს! (s. 7).

Kaynak metinde yer alan "Allah kahretsin!" ifadesi, Türkçede öfke ve kızgınlık dile getirilmesi için kullanılan bir ifadedir. Erek dilde bu ifade, "ღმერთმა დასწყევლოს!" (Tanrı lanet etsin!) şeklinde birebir çevrilmiş ve ifadenin duygusal gücünü ve anlamını korunarak erek metne aktarılmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Ayak esnaflığı yapar, memleketten elma kurusu, fasülye, nohut getirir, buradan oraya da kıl çuval, kösele, mih, nalça gönderirmiş (Ali, 2020:11).

Erek Metin:

გამორკვა, რომ ეს მოკლევადიანი კაცი ვაჭარი იყო: თავისი მშობლიური მხრიდან ვაშლის ჩირს, ლობიოს და მუხუდოს ეზიდებოდა, აქედან კი ტომრებს, ფესაცმლის საზირე ტყავს, ლურსმანსა და ნალებს აგზავნიდა (ს. 5).

"Kıl çuval", Türk kültüründe tarım ürünlerinin taşınmasında kullanılan dayanıklı bir çuval türüdür. Erek dilde bu ifadenin, "ტომრები" (çuval) şeklinde aktarıldığını söyleyebiliriz. Çevirmen, kıl çuvalın detayına girmeden genel bir terim kullanmayı tercih etmiştir.

Örnek

Kaynak Metin:

Buradan oraya da kıl çuval, kösele, mih, nalça gönderirmiş (Ali, 2020:11).

Erek Metin:

აქედან კი ტომრებს, ფესაცმლის საზირე ტყავს, ლურსმანსა და ნალებს აგზავნიდა (ს. 5).

"Nalça", Türk kültüründe at nalı veya demir işçiliğinde kullanılan küçük demir parçaları anlamına gelmektedir. Erek dile bu terim, "ნალები" (nal) olarak çevrilmiştir. Çevirmen, kaynak metindeki bu kültürel detayı doğrudan anlamını koruyarak aktarmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Başında eski püskü bir fes vardı (Ali, 2020:16).

Erek Metin:

ძველი ფეზი ეხურა (ს. 9).

"Fes", Osmanlı dönemine ait ve Türk kültürüne özgü bir başlık türüdür. Çevirmen, bu kelimeyi erek dile doğrudan "ფეზი" (fes) olarak aktarmış ve kaynak metindeki anlamı korumuştur. Bu yaklaşımla kültürel özgünlük korunarak metnin akıcılığı sağlanmıştır.

Örnek

Kaynak Metin:

Ayağında eski kösele ayakkabılar vardı (Ali, 2020:18).

Erek Metin:

ძველი ტყავის ფესაცმელი ეცვა (ს. 11).

"Kösele ayakkabı", Türk kültüründe dayanıklılığı ve uzun süre kullanımını ifade eder. Erek dilde bu ifade, "ძველი ტყავის ფესაცმელი" (eski deri ayakkabılar) olarak çevrilmiştir. Çevirmen, ayakkabının dayanıklılığına doğrudan vurgu yapmasa da kaynak metindeki anlamı erek dile başarılı bir şekilde aktarmayı sağlamıştır.

Sonuç

Sabahattin Ali'nin *Böbrek* adlı hikâyesinin Gürcüce çevirisi, Türk ve Gürcü kültürleri arasındaki dilsel ve kültürel etkileşimi ortaya koyan bir çalışmadır. Yapılan incelemeler, çevirmenin hem kaynak metne hem de erek metnin okuyucularına karşı duyarlılığını göstermektedir. Çevirmenin kullandığı stratejiler, yalnızca dilsel aktarımı değil, aynı zamanda kültürel unsurların yorumlanarak ve uyarlanarak korunmasını da imkân sağlamaktadır.

Çalışmada ele alınan örneklerden yola çıkarak, çevirmenin kaynak metindeki kültürel ve dilsel öğelere yönelik iki temel yaklaşımdan birini benimsediğini söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi ya birebir koruma yoluna gidilmesi ya da eşdeğerliliği sağlamak amacıyla kültürel uyarlamalara gidilmesidir.

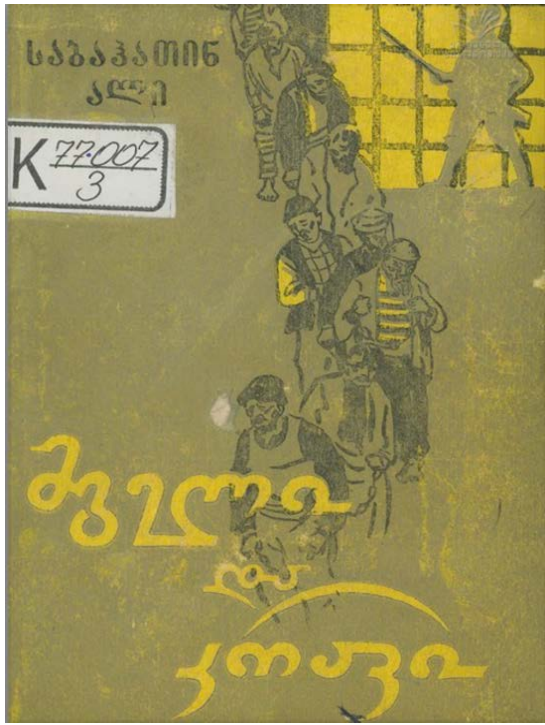
Gürcüce ve Türkçe arasında yapılan çevirilerde, iki dilin kültürel ve dilsel özelliklerinden kaynaklanan bazı zorluklar öne plana çıkmaktadır. Özellikle deyimler, atasözleri, dua ve beddualar vb. ifadeler her iki dilde farklı şekillerde ifade edilebilmekte, bu da çeviri sürecinde anlam kaymalarına ya da uyarlamalara neden olmaktadır. Örneğin, "Allah razı olsun" gibi ifadenin Gürcüceye çevrilmesi sırasında bu kavramın kültürel bağlamı, "ღმერთმა ხელი მოგომართოს" (Tanrı yardımcın olsun) gibi uyarlamalarla dile getirilebilir.

Türkçenin eklemeli yapısı ile Gürcücenin kökten türeyen dil yapısı, çeviride dikkat çeken noktalardan biridir. Türkçede kısa ve öz bir şekilde ifade edilen kalıplar, Gürcücede daha uzun ve dolaylı olarak ifade edilmektedir. Örneğin, Türkçede kullanılan "takunya" ve "peçe" gibi ifadelerin Gürcücede doğrudan karşılığı bulunmayabilir ve bu durumda çevirmen, daha genel ifadeler seçerek "ayakkabı" veya "örtü" gibi terimleri tercih edebilir. Bu durum, çeviri sırasında cümle yapısını basitleştirebilir, ancak aynı zamanda metnin orijinal bağlamını da belirsizleştirebilir.

Türkçe ve Gürcüce arasında kelime transferleri de çeviri sürecinde öne çıkmaktadır. Türkçede kullanılan "şalvar" veya "fes" gibi terimler, erek dile "შალვარი" ve "ფესი" şeklinde aktarılmıştır. Bu terimler, kültürel bağlamları korunarak iki dil arasında anlam kaybı olmadan aktarılabilmektedir. Ancak, Türkçedeki "bey" veya "hanım" gibi ünvanların Gürcücede her zaman birebir karşılığı bulunmaması, bu terimlerin çeviri sırasında çıkarılmasına veya Türkçedeki halleriyle korunmasına neden olabilir.

Kaynakça

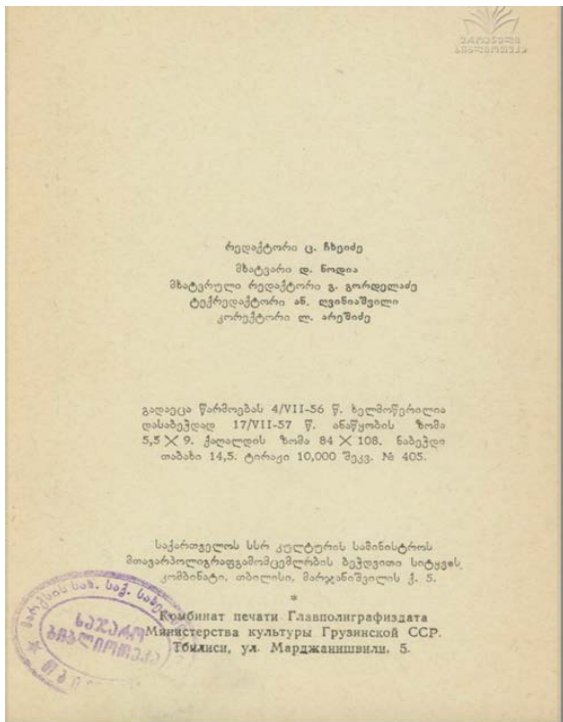
- Ali, S. (2020). *Böbrek* (Tirkmeli [თირკმელი], N. Canaşıa, Çev.). İstanbul: Sakhelgami Yayınevi.
- Dağabakan, B. (2006). Dilin toplumsal düzen üzerindeki etkileri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 55(210), 210-230.
- Eagleton, T. (2011). *Kültür: Toplum ve sanat ilişkisi üzerine*. (Çev. S. Yavuz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güvenç, B. (2003). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, S. (2011). Kültür ve ideoloji: Yaşanmış pratikler. In T. Eagleton, *Kültür: Toplum ve sanat ilişkisi üzerine* (s. 46). (Çev. S. Yavuz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vardar, B. (1981). Çeviri ve kültür ilişkisi. *Çeviri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 172-183.
- <http://ena.ge/explanatory-online> (Erişim tarihi: 01 Nisan 2024).
- Sabahattin Ali'nin eserlerinde doktorlar ve hastaneler. (n.d.). *İnsan Okur*. <https://www.insanokur.org/sabahattin-alinin-eserlerinde-doktorlar-ve-hastaneler/> (Erişim tarihi: 01 Nisan 2024).
- Natsionalny Korpus Russkogo Yazıka (HKPЯ) [Ruşçanın Ulusal Derlemi (RUD)]. (n.d.). <https://www.ruscorpora.ru>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (n.d.). Tariz. <https://www.tdk.gov.tr>

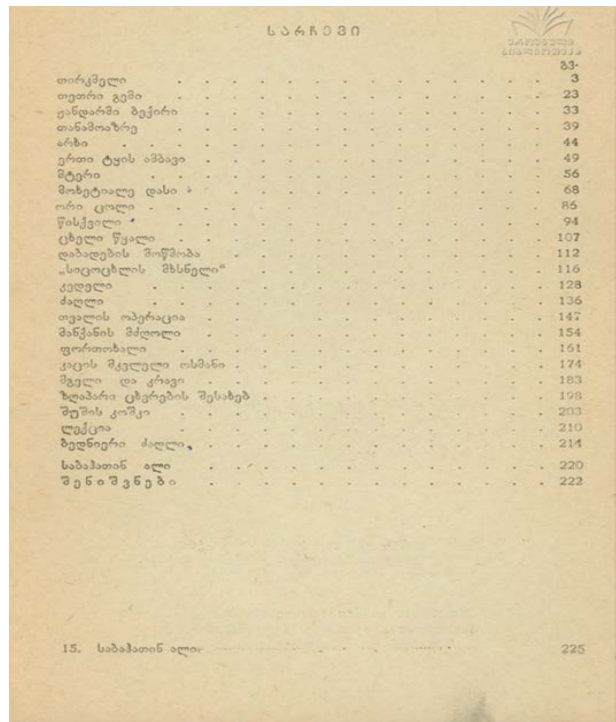
Görsel 1: Sabahattin Ali'nin "Böbrek" adlı hikâyesinin Gürcüce çevirisinin ön kapağı.

Görsel 2: "Böbrek" hikâyesinin Gürcüce çevirisinin iç kapağı

Görsel 3: "Böbrek" hikâyesinin Gürcüce çevirisinin arka kapağı

Görsel 4: "Böbrek" hikâyesinin Gürcüce çevirisinin içerik kısmı

PROF. DR. ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU'NUN FARS EDEBİYATINDAN YAPTIĞI ÇEVİRİLER

Güngör LEVENT MENTEŞE¹

ÖZ

1957 yılında Trabzon'da dünyaya gelen Adnan Karaismailoğlu ilmi ve sürekli öğrenmeyi kendine hayati bir kural edinmiş önemli bir ilim adamı, eğitmen ve çevirmendir. Eğitim ve öğretimle meşgul olan ve ona önem veren bir ailede büyümüştür. Karaismailoğlu ilk, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da yapmıştır. Yüksek tahsile 1975 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arap- Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde başlamış ve buradan 1979 yılında mezun olmuştur. 4 Temmuz 1980 yılında aynı bölüme Araştırma görevlisi olarak atanmıştır. 1979-1985 yılları arasında Yüksek lisans ve doktora öğretimini Fars Edebiyatı alanında aynı üniversitede tamamlamıştır. Doktora tezini Prof. Dr. Nazif ŞAHİNOĞLU önderliğinde *Sirâcî; Hayatı, Divânının Tenkitli Metni ve Tahlili* başlıklı çalışma ile gerçekleştirmiştir. Prof. Dr. Adnan KARAIŞMAİLOĞLU çalışma hayatına 1979-1990 Atatürk Üniversitesi, 1990-1997 Selçuk Üniversitesi ve son olarak 1997-2024 yılları aralığında Kırıkkale Üniversitesi'nde devam etmiştir. Bu zaman zarfında birçok makale, telif ve tercüme eserlere imza atmıştır. Karaismailoğlu'nun yapmış olduğu bu çeviriler Klasik Fars Edebiyatı sahasında önemli şahsiyetlere ait Farsça eserlerden oluşmaktadır. Onun edebiyat alanına kazandırdığı bu değerli çeviriler ve basım tarihleri şöyledir: Molla Câmî'ye ait *Baharistan* (2004), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî'si* (2012), Sa'dî'nin *Bostan* ve *Gülistan* adlı eserleri (2018), Ferîdüddîn Muhammed Attâr'ın *Pend-i Attâr (Pendnâme)*si (2019) ve son olarak Mevlânâ Celâleddîn'in *Fihî Mâ Fih* (2022). 20 Mart 2024 tarihinde emekliliğe ayrılan A. KARAIŞMAİLOĞLU, uzun yıllar resmi ve özel zeminlerde gerçekleştirdiği bilimsel ve kültürel faaliyetlerine halen devam etmektedir. Bu çalışmada adı geçen bu altı eserde kaynak dil Farsçadan erek dil Türkçeye aktarım esnasında faydalanılan asıl kaynak nüshalar hakkında gerekli bilgilerin verilip verilmediği, eserlerin kaynak dilden mi yoksa ara dillerden mi çevrildiği, neden bu eserlerin çevirilerinin yapıldığı, bu eserlerin çevirileri esnasında çevirmenin nasıl bir yol izlediği hakkında gerekli tetkikler yapılacaktır. Çalışmada çevirmeni daha yakından tanıtabilmek amacı ile kendisine ait eserlerin bir künyesi de yer alacaktır. Bu tebliğde söz konusu çevirilerin içeriği ve üslubu üzerinde durulacak, yazarın çevirideki yöntemi ve tarzı ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışmanın sonunda çevirmenin kaynak yazarlar, eserlerinin içeriği ve bu eserlerin en önemli yazma nüshaları hakkında gerekli açıklamalara yer vermiştir. Çevirmen, çevirilerini yaptığı bu eserlerin yazarlarının Klasik Fars Edebiyatında önemli kişiler olduğunu ve bu sebeple bu eserlerin yeniden çevirilerinin yapılmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Karaismailoğlu'nun kaynak dil Farsçadan yaptığı bu çevirilerde kaynak odaklı bir çeviri anlayışını benimsediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adnan Karaismailoğlu, Hayatı, Çalışmaları, Çevirileri, Molla Câmî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sa'dî-i Şîrâzî, Ferîdüddîn Muhammed Attâr.

TRANSLATIONS BY PROF. DR. ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU FROM PERSIAN LITERATURE

ABSTRACT

Adnan Karaismailoğlu, born in 1957 in Trabzon, is an important scholar, educator, and translator who has made lifelong learning and the pursuit of knowledge his guiding principle. He was raised in a family that valued education and teaching. Karaismailoğlu completed his primary, secondary, and high school education in Trabzon. In 1975, he began his higher education at the Faculty of Science and Literature at Atatürk University, majoring in Arabic and Persian Language and Literature, and graduated in 1979. On July 4, 1980, he was appointed as a research assistant in the same department. Between 1979 and 1985, he completed his master's and doctoral studies in Persian Literature at the same university. His doctoral thesis, titled *Sirâcî: His Life, Critically Edited Text of His Divan, and Analysis*, was supervised by Prof. Dr. Nazif ŞAHİNOĞLU. Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu continued his academic career at various institutions: Atatürk University (1979-1990), Selçuk University (1990-1997), and finally at Kırıkkale University (1997-2024). Throughout his career, he has authored numerous articles, original works, and translations. His translations primarily focus on significant works in Classical Persian Literature, created by prominent figures in the field. The valuable translations and publication dates that he contributed to the field of literature are as follows: Molla Câmî's *Baharistan* (2004), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî's *Masnavi* (2012), Sa'dî's *Bostan* and *Gülistan* (2018), Ferîdüddîn Muhammed Attâr's *Pend-i Attâr (Pendnâme)* (2019), and lastly, Mevlânâ

¹ Arş. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, gungorlevent49@windowslive.com.

Celâleddin's *Fihî Mâ Fih* (2022). A. Karaismailoğlu, who retired on March 20, 2024, continues his scientific and cultural activities, which he has carried out for many years in both official and private spheres. This study will examine whether the necessary information has been provided about the original source texts used in the translations from Persian to Turkish in the six mentioned works, whether the translations were made directly from the source language or through intermediary languages, the reasons for translating these works, and the methodology followed by the translator during the translation process. To better introduce the translator, a bibliography of his works will also be included in the study. This paper will focus on the content and style of the translations, and attempt to analyze the translator's method and approach. At the end of the study, the translator will offer the necessary explanations regarding the original authors, the content of their works, and the most important manuscript versions of these works. The translator emphasizes that the authors of these works are significant figures in Classical Persian Literature, and therefore, the retranslation of these works is of great importance. It is observed that Karaismailoğlu adopted a source-oriented translation approach in his translations from Persian.

Keywords: Adnan Karaismailoğlu, His Life, Works, Translations, Molla Câmî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Sa'dî of Shiraz, and Ferîdüddîn Muhammed Attâr.

Giriş

Çeviri, bir dilden başka bir dile sözlü ya da yazılı aktarım olarak tanımlanmaktadır.¹ Çeviri ediminin sıralanması okuma-anlama-yazma olarak tasnif edilmektedir. Okuma-anlama edimi, çözümleme ve anlamayı kapsamaktadır. Çözümleme, metni hem dilbilimsel hem de yazın eleştirisi açısından çözümlemeyi içermektedir. Çevirinin bu üç kavram ile temellendirilmesinin ardından çevirmenin işini ancak yarı yarıya halletmesi mümkün olabilmektedir.² Çevirmen bir eseri, başka bir dile aktaran önemli bir mucittir.³

Novalis çevirmenlik vasfına sahip olabilecek kişiyi şu şekilde tanımlamaktadır.

*“Değiştirici çevirilerde eğer gerçekçilik aranan bir özellik ise en üst seviyede şiirsel ruhta hissedilmelidir. Böyle bir çeviriyi ele alan gerçek çevirmende bir sanatçı hissiyatına sahip olmanın yanı sıra bütünlük fikrini de bir biçimde yansıtabilirdir. Hatta bu çevirmen yazarın yazarı olmayı ilke edinmeli hem kendisinin hem de onun düşüncesini eşzamanlı sözcüklere dökebilirdir” şeklinde tanımlamaktadır.*⁴

Çevirmen, kaynak ve erek dil becerilerine sahip olan kişidir. Çeviri işlemine başlamadan önce inceleyeceği yazarı ve eserlerini bilinçli bir şekilde inceler. Bu tetkikler neticesinde çevireceği eseri belirler ve bu eserin kaynak dilden mi yoksa ara dillerden mi çevrileceğine dair birtakım kararlar alır. Akabinde belirlediği yazar ve eserleri hakkında gerekli incelemeleri yapar. Kaynak yazarı ve kaynak metni hakkında yeterli bir donanımına hâkim olan çevirmen çeviri işlemine yönelir ve amacı doğrultusunda erek metni oluşturur.⁵

Bu tebliğde, Fars Edebiyatından Türk Edebiyatına bu altı çeviriyi kazandıran Adnan Karaismailoğlu hayatını öğrenmeye ve öğretmeye adanmış dikkate değer bir şahsiyettir. O, şahsını ruhen ve ilmen daha da ileri noktalara ulaştırmak için her daim çalışmakla meşgul olmuştur. Türk ve Fars edebiyatına çok sayıda eser ve makale kazandırmıştır. Karaismailoğlu'nun yazıları ve çevirileri ahenkli, anlaşılır, akıcı ve sürükleyicidir. Üstat her türlü çalışmasında hatta günlük konuşma dilinde dahi akıcılığa ve gramer kurallarına riayet etmiştir. Çevirmiş olduğu eserlerde

¹ Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük*, (11. bs.), Ankara: Türk Dil Kurumu, 525.

² Karayazıcı, N. Berrin (1994). “Biçembilim ve Yazın Çevirisi”, *Dilbilim Araştırmaları*, İstanbul: Hitit Yayınevi, 9 (45), 248.

³ Türk Dil Kurumu, 2011, 526.

⁴ Yücel, F. (2013). *Çeviribilimin Paradigmaları Çeviri Seçkisi*, Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi, 11.

⁵ Bayrak Akyıldız, H. (2019). “Şiir Çevirisi Sorunları Bağlamında Bir Örnek İncelemesi: Rimbaud'nun “Sensation” Adlı Şiirinin Çevirilerinin Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies*, 14 (3), 1218.

kaynak metinlerin hem dil hem kültürel özelliklerini okuyucuya yansıtma ve hissettirme çabasıdadır.

Hayatı

Adnan KARAİSMAİLOĞLU 1957 senesinde Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Eğitime önem veren ve aynı zamanda bu işle de meşgul olan dört çocuklu bir ailenin ikinci çocuğudur. Çocukluğundan itibaren ilim ve irfanla yoğrulan bu ilim adamı ilk, orta ve lise tahsilini yine aynı şehirde tamamlamıştır. Üniversite eğitimini 1975-1979 yılları aralığında Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arap- Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde gerçekleştirmiştir. Lisans tahsilini bitirdikten bir yıl sonra yine aynı üniversitede 1980 yılında Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Araştırma görevlisi olarak akademiye adım atmıştır. 1985'te Prof. Dr. Nazif ŞAHİOĞLU danışmanlığında *Sirâcî; Hayatı, Dîvânının Tenkitli Metni ve Tahlili* başlıklı tezini tamamlayarak doktor unvanını elde etmiştir. 19 Mart 1990'da yardımcı doçent olma olmuştur. İlmî ve öğrenmeyi hayati bir destur edinen Karaismailoğlu 1991'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Haluk İpekten'in rehberliğinde yüksek lisans tezini savunmuştur. 18 Temmuz 1990 tarihinde Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na naklen atanmış, yeni görev yeri yerinde Mart 1997'ye kadar anabilim dalı başkanlığını görevini yardımcı doçent olarak yerine getirmiştir. Doçent kadrosunu 4 Ekim 1991'de elde etmiştir. Yine aynı üniversitede Eylül 1993-Ekim 1994 tarihlerinde Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanlığı görevini icra etmiştir. Kırıkkale Üniversitesi'nde 24 Mart 1997'de Profesör olarak göreve başlamıştır. Şubat 2010- Şubat 2014 yılları aralığında Rektör Yardımcılığı görevini yerine getirmiştir. Aynı üniversitede Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanlığı görevini 21 Mart 2024 yılına kadar sürdürmüştür. Ankara'da büyük çabalarla oluşturulmuş olan Mevlâna Araştırmaları Derneği'nin 2004'ten beri başkanlık vazifesini icra etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.¹ Çok sayıda eser, makale, tebliğ ve çeviri gerçekleştiren Adnan Karaismailoğlu'nun telif eserleri, tercümelemleri ve adı geçen eserlerle ilgili yazıları tarih sıralı olarak şu şekildedir:

a) Telif Eserleri

Karaismailoğlu, A. (1984), *Sirâcî; Hayatı, Dîvânının Tenkitli Metni ve Tahlili* (Yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum.

_____ (1990), *Sayfî-i Buhârâî ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.

_____ (2001), *Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları; 2019, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2001), *Mevlânâ ve Mesnevî*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2004), *Vatan Etmek*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2005), *Mevlânâ ve Kültürümüz*, Konya: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Karaismailoğlu, A.; Okumuş, S., Coşguner, F. (2006). *Mevlâna Bibliyografyası*, Konya: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; 2013, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş Yeni baskı.

¹ <https://adnankaraismailoglu.com/2016/02/28/biyografi/> adresinden erişilmiştir. (Erişim tarihi: 25.09.2024).

_____ (2007), *Mevlana'nın Hayatı, Eserleri ve Sanatı, Mevlana*, Editörler: Osman Horatave Adnan Karaismailoğlu, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

_____ (2007), "Mevlana'nın Hayatı, Eserleri ve Sanatı", *Mevlana*, Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

_____ (2007), *Mevlânâ'nın Gözüyle... –İnsan ve Toplum–*, Ankara: Hizmet-İş Sendikası Yayınları; 2011,2021, 2.-3. Baskı Ankara: Akçağ Yayınları).

_____ (2008), *Kutbü'n-nâyî Osman Dede'nin Âyîn-i Şerîfleri*, Konya: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, (Timuçin Çevikoğlu ile birlikte).

_____ (2010, 2014), *Mevlânâ Celâleddîn-i Rumi Hayatı-Şahsiyeti-Ailesi ve Çevresi-Eserleri-Amasya ve Mevlana Ve Mevlevilik-Eserlerinden Örnekler*, Amasya: Amasya Belediyesi.

_____ (2010), *Fîhi Mâ Fih, Mektûbât, Mecâlis-i Seb'a'nın Tıpkı Basımı için Sunuş, Fîhi Mâ Fih, Mektûbât, Mecâlis-i Seb'a'nın Tıpkı Basımı*, Konya: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

_____ (2012), *Divân-ı Kebîr'in Tıpkı Basımı için Sunuş, Divân-ı Kebîr Tıpkı Basım-Takdim/Fihrist*, Ankara: Ptt Genel Müdürlüğü, Takdim/Fihrist.

_____ (2015), *Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr Gazel Dizini*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2022), *Mevlânâ ile Hayat ve Şehir*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2023), *750. Vuslat Yılında Mevlânâ*, Ankara: Akçağ Yayınları.

b) Tercümeleri

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (2001; 2004), *Mevlânâ ve Mesnevî*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Abdurrahmân-i Câmî (2002; 2004; 2018), *Baharistan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sa'dî-i Şîrâzî (2002; 2004; 2018), *Gülîstan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (2004; 2007) *Mesnevî*, I-II, Ankara: Akçağ Yayınları; İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı.

_____ (2005, 2010), *Mesnevî'den Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2007, 2012, 2014), *Mesnevî*, I-III, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; 2007, 2011, (Tam Metin, Tek Cilt), Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2007), *Mesnevî'den 800 Beyit – 800 Couplets from Mesnevi*, haz. (editors/translators) Adnan Karaismailoğlu – Armağan Erdoğan, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Md., (Farsça Metin ve okunuşu-Türkçe çeviri-İngilizce çeviri).

_____ (2012, 2013), *Mesnevî*, I-VI, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2015), *Mesnevî Gül Bahçesi*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

Sa'dî-i Şîrâzî (2018), *Bostan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ferîdüddîn Muhammed Attâr (2019), *Pend-i Attâr (Pendnâme)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (2022), *Fîhi Mâ Fih*, Ankara: Vakıfbank Kültür Yayınları.

c) Çevirdiği Eserlere Ait Genel Bir Çalışma Listesi

Karaismailoğlu, Adnan, "Tasavvufî Şiir Geleneğinde Mevlânâ'nın Yeri ve Önemi", 6. Milli Mevlânâ Kongresi, 24-25 Mayıs 1992 (Tebliğler, Konya 1993, s. 87-90).

Bostân, TDV İslâm Ansiklopedisi, VI, 307-308, İstanbul, 1992.

“Mesnevî’de “Hicâb” Kavramı”, 7. Milli Mevlânâ Kongresi, 3- 4 Mayıs 1993 (Tebliğler, Konya, 1995, s. 89-95).

“Câygâh-i Mevlevî der kâ’ide-i şîr-i tasavvuf”, Ahrâr, Tebriz, 15 Ağustos, 1994, s. 6 (Tahran, Farsça Yay.).

“Mesnevî’de Taklid” ve “Mukallid” Kavramları”, VI. Milli Mevlânâ Sempozyumu, 3 Mayıs 1994 (S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayı 9-10, 1995, Konya, s. 61-67).

“Mesnevî’de Edeb Kavramı”, 7. Milli Mevlânâ Sempozyumu, 13 Aralık 1995 (Tebliğler, Konya, 1996, s.33-37).

“Mesnevî’de İlim Kavramı”, 8. Milli Mevlânâ Kongresi, 6-7 Mayıs 1996 (Tebliğler, Konya, 1997, s. 7-17).

“Mesnevî’de “Sûret” ve “Ma’nâ” Kavramları”, 9. Millî Mevlânâ Kongresi, 15-16 Aralık 1997 (Tebliğler, Konya, 1998, s. 103-113).

“Konyalı Mevlânâ”, İpek Yolu (Konya Ticaret Odası Dergisi), Aralık 2000, s. 30-36.

Hikmet ve Nükte; Mevlânâ ile Nasreddin Hoca, Yedi İklim, Sayı 138, Eylül-Ekim 2001, s. 27-29.

Mevlâna’nın Hayatı ve Çevresi, Konya’dan Dünyaya Mevlânâ ve Mevlevîlik, Konya, 2002 (Editör Nuri Şimşekler, Karatay Belediyesi), s. 21-30.

Klâsik Türk Şiiri Geleneğinde Mevlâna’nın Yeri ve Edebî Miras Tartışmaları, X. Millî Mevlâna Kongresi (2-3 Mayıs 2002), hzl, Haşim Karpuz ve öte, C. 1, Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2002, 127-135.

“Mevlânâ ve Şehriyâr”, Uluslararası Üstad Muhammed Hüseyin Şehriyar Anma Semineri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara, 15-16 Mayıs 2003.

“Mevlâna Kongrelerinde Sunulmuş olan Tebliğler”, III. Uluslararası Mevlâna Kongresi (5-6 Mayıs 2003), Bildiriler. Konya, 2004, s. 331-358.

Mesnevî’de “Ben” ve “Sen” tanımı, Uluslararası İmgebilim Sempozyumu, 26-28 Nisan 2004, Muğla Üniversitesi, Bildiriler I-II, Muğla, 2006, 487-492.

“Mesnevî Hikayelerinde Şekil ve İçerik”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl V, S. 18, Yaz, 2005, s. 129-138.

Mesnevî’de “Padişah” ve “Sakî” Kavramları, Mevlânâ Mesnevi ve Mevlevihaneler Sempozyumu (30 Eylül-01 Ekim 2006), hzl. Mehmed Veysî Dörtbudak, Mevlânâ Araştırma Kültür Sanat Derneği (MAKSAD), Manisa 2007, s.1-10.

Selçuklu Dönemi Şiiri ve Mevlânâ’nın Şiirinin Özellikleri, Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu (14-16 Aralık 2006) / Bildiriler, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Konya 2007, s. 1-9.

“Bilgin, Ârif, Âşık ve Şair Mevlânâ”, Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu (8-12 Mayıs 2007 İstanbul-Konya) Bildirileri, I-IV, editörler: Mahmut Erol Kılıç-Celil Güngör-Mustafa Çiçekler, Motto Project, 2010, II/581-586.

“Mevlâna Araştırmalarında Kurumsal Destek İhtiyacı”, Dünyada Mevlâna İzleri, Uluslararası Sempozyum, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi, 13-15 Aralık 2007, Konya, Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi (SÜMAM) Yay., Konya 2010, s. 47-53.

Mevlânâ’nın Gözüyle –İnsan ve Toplum–, Ankara: Hizmet-İş Sendikası Yay., 2007, 194 s.

Mesnevî'de Türk Adı ve Kullanım Özellikleri, Mevlânâ Araştırmaları-1-, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 269-282.

Velednâme'ye Göre Mevlânâ'nın, Ailesinin ve Dostlarının Hayat Hikayeleri, Celâleddîn Humâî'den Çeviri, Mevlânâ Araştırmaları-1-, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 9-28.

Mevlânâ Celâleddin Muhammed, Mevlâna Ocağı / Mevlâna'nın Doğumunun 800. Yılına Armağan, Editör: Mehmet Bayyigit, Editör Yardımcıları: Ahmet Çaycı-Naci Bakırcı, Konya: Kombassan Vakfı, 2007, s. 1-18.

"Belhli Bilgin, Konyalı Şair Mevlana Celaleddin Muhammed", Uluslararası Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî Kongresi, Kabil 13-15 Mayıs 2007, Neyistan Yolu (Râh-i Neyistân), Ankara, 2008, s. 74-79 (Kabil, Matba'a-i Cihân).

"Mesnevî Hikayelerinde Tahkiye ve Gerçeklik", Uluslararası Mevlânâ'nın 800. Doğum Yılına Anma Anma Kongresi, 30-31 Ekim 2007, Tahran-Tebriz, Aşına yıl 1, sayı26-27, İlkbahar-Yaz 2008, s. 37-42.

Mevlânâ'nın Hayatı, Aşk Ocağında Cân Olmak/ İnsanlığın Mirası: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, hzl. Ekrem Işın, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul: MAS Mtb., 2007, s. 12-25.

A. Nicholson'un Mesnevî Neşri ve Yeni Mesnevî Neşirleri, Mevlâna Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yıl: 1, S. 1, Konya, Mayıs 2007, s. 21-33.

Mesnevî'de Olgun İnsanın İç Dünyası, Mevlânâ ve İnsan -Sempozyum Bildirileri- (8 Haziran 2007 Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi, İzmir), hzl. Mehmet Şeker, Sabri Yılmaz, Aydın Işık, Tahsin Koçyiğit, 1. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2008, s. 151-160.

Edebiyat ve Kültürleri Buluşturan Şahsiyetlerden Mevlâna ve Sa'dî", 6. Türkiye – İran İlişkileri Sempozyumu- Tarihte Ortak Şahsiyetlerin Etkileri ve Günümüze Yansımaları, Türk Tarih Kurumu- İran İslâmî Kültür ve İletişim Kurumu, 01-02 Haziran 2009, Ankara.

Bilgin, Ârif, Âşık ve Şair Mevlânâ, Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu (8-12 Mayıs 2007 İstanbul-Konya) Bildirileri, I-IV, editörler: Mahmut Erol Kılıç-Celil Güngör-Mustafa Çiçekler, Motto Project, 2010, II/581-586.

Mevlâna Araştırmalarında Kurumsal Destek İhtiyacı, Dünyada Mevlâna İzleri, Uluslararası Sempozyum, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi, 13-15 Aralık 2007, Konya, Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi (SÜMAM) Yay., Konya 2010, s. 47-53.

Belhli Bilgin, Konyalı Şair Mevlana Celaleddin Muhammed, Uluslar arası Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî Kongresi, Kabil 13-15 Mayıs 2007, Neyistan Yolu (Râh-i Neyistân), Ankara, 2008, s. 74-79 (Kabil, Matba'a-i Cihân).

Mesnevî Hikayelerinde Tahkiye ve Gerçeklik, Uluslararası Mevlânâ'nın 800. Doğum Yılına Anma Anma Kongresi, 30-31 Ekim 2007, Tahran-Tebriz, Aşına yıl 1, sayı 26-27, İlkbahar-Yaz 2008, s. 37-42.

Edebiyat ve Kültürleri Buluşturan Şahsiyetlerden Mevlâna ve Sa'dî, 6. Türkiye – İran İlişkileri Sempozyumu- Tarihte Ortak Şahsiyetlerin Etkileri ve Günümüze Yansımaları, Türk Tarih Kurumu- İran İslâmî Kültür ve İletişim Kurumu, 01-02 Haziran 2009, Ankara.

"Doğu Edebiyatı Geleneğinde Farsça ve Türkçe Mesnevîlerin Ortak Yönleri", Eski Türk Edebiyatı Çalıştayı VI: Mesnevî: Hikayenin Şiiri, 30 Nisan 2010, Erzurum.

“Mevlâna’yı Bilim ve Kültür Dünyasına Sunan Araştırmacı: Abdülbâki Gölpınarlı”, Aşkın Sultanları: Son Dönem İstanbul Mevlevîleri Sempozyum Kitabı (14-15 Mayıs 2010), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 275-279.

Mevlânâ’nın Şiir Dünyası; Şiir Dünyasında Mevlânâ, Nev Niyaz-Ihlamur Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi Mevlânâ Özel Sayısı, Nisan 2011, s. 688-689.

Şiir, Şair ve Hz. Mevlânâ, Keşkül Tasavvuf ve Kültür Sanat Dergisi, sayı. 19, Haziran 2011, s.106-110.

Bahâ-i Veled, Konya Ansiklopedisi, c. II, 2011, Konya, Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Mesnevî’de Anlatıcı ile Dinleyici, Öğretici ile Öğrenci İlişkisi, Mevlânâ Araştırmaları 4, Ankara 2012, s. 29-37.

Hemâhengî-yi Muşehhesat-i Ma’nevî-yi Behâ-i Veled ve Muhakkik-i Tirmizî ve Mevlânâ Celâleddîn, Mevânâ Araştırmaları-4, Ankara, 2012, Akçağ Yayınevi, s. 193-199.

Mevlânâ’nın Düşünce Hayatı, Karatay Tarih-Kültür-Sanat, C. 1, Konya, 2012, Karatay Belediyesi Kültür Yayınları, s. 367-381.

Yûnus Emre’yle Mevlânâ’yı Birlikte Anmak, 13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Yunus Emre, haz. Ejder Okumuş, 2012, İstanbul, insan yayınları, s. 95-103.

Mevlânâ’nın Eserlerinde Gazneli ve Selçuklu Sultanları, *Mevlânâ Araştırmaları –V-*, Editör: Adnan Karaismailoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s. 161-170.

“Ortadoğu’da Ayrıştırıcı Dil ve Edebiyat Anlayışları”, 1. Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu, 07-10 Mayıs 2014, Kırıkkale Üniversitesi, Bildiri Kitabı Cilt 2, s. 11-14.

“Mevlana’nın Mesnevî’sinde Gazi ve Cihada Kavramları”, Birinci Dünya Savaşı’nda Mevlevî Alayı ve Gönüllü Topluluklar, Kırıkkale 2015 (Bildiriler 2016), s. 1-7.

“Mesnevî’de Vahdet / Birlik ve Tefrika / Ayrılık Kavramları”, IV. Uluslararası Mevlâna Sempozyumu, 8-9 Aralık, Selçuk Üniversitesi, Konya 2017 (Bildiriler 2018), s. 123-133.

“Mesnevî’de Kendisiyle ve Toplumla Barışık İnsanın Özellikleri”, I. Uluslararası Mevlâna Düşüncesinde Beşerî Münasebetler Sempozyumu, Konya: KTO Üniversitesi Yayınları, 2020, s. 8-20.

Dîvân-ı Kebîr, Ahilik Ansiklopedisi, Ankara, Cilt 1, 2020, s. 361-362 (3. Baskı, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını)

Mesnevî, Ahilik Ansiklopedisi, Ankara, Cilt 1, 2020, s. 361-362 (3. Baskı, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını) Cilt 2, s.131.

“Mesnevî’nin Genel Özellikleri ve Üslubu: Coşkun Bir Irmak Olmak”, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Hakk’a Davet, Edit: Mustafa Kara-Hülya Küçük, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021, s. 171-203.

“Dîvân-ı Kebîr’in “Aşkın Dili”, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Hakk’a Davet, Edit: Mustafa Kara-Hülya Küçük, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021, s. 303-316.

Karaismailoğlu, A; Özkan, M. (2021). “Fîhi Mâ Fîh’in Yazma Nüshaları”, *Mevlânâ Araştırmaları* 7, Ankara: Akçağ Yayınevi, 221-250.

750. Vuslat Yıldönümü ve Mevlânâ Araştırmaları, Şehir ve Kültür Dergisi, sayı: 101, Aralık 2022, s. 28-29.

Karaismailoğlu Adnan, Levent Mentese Güngör (2022). Dîvân-ı Kebîr Seçkisi Semsu'l-Hakâyik. *Doğu Araştırmaları*, 2 (26), 75-90.

Nizâmî ve Mevlânâ, Uluslararası Genceli Nizâmî Sempozyumu, Erzurum, 2022, s. 181-187.

Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde İnsan Güzelliği. 7. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu (Mevlânâ'nın Düşünce Dünyası Üzerine Edebî Yazılar), Ankara, 2023, s. 11-32.

Karaismailoğlu Adnan, Levent Mentese Güngör (2023). "Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler" Kitabı; Kaynak ve Muhteva Eleştirisi. *Nüsha*, 23 (56), 158-175.¹

"Mevlânâ ve Çağdaş Düşünce Akımları", *TYB Akademi Dil Edebiyat & Sosyal Bilimler Dergisi*, 2023, S. 39, s. 11-31.²

Mesnevî'de "Vuslat" Kavramı, 8. Uluslararası Bilimsel Rumî Kongresi, Kongre Bildiriler Kitabı, 14-17 Aralık/ December 2023, Yakın Doğu Üniversitesi, Rumî Araştırmaları Merkezi, Lefkoşa-KKTC/ Nicosia- TRNC, Lefkoşa, 2024 (YDÜ Rumî Araştırmaları Merkezi Yayınları). s. 18-30³

Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu'nun Çevirileri

Değerlendirmeye esas alınacak bu altı şaheser, yazarlarının çağlar ötesine geçmesini ve herkes tarafından tanınmasını sağlamıştır. Çalışmada, bu çevirilerin hangi yıllarda ve yayınevleri tarafından yayımlandıkları hakkında gerekli bir tanıtım bilgisi verilmiştir. İnceleme yapılacak bu altı eserin tarih sıralı olarak künyeleri verilmektedir.

1. *Baharistan*,

Baharistan, Horasan'da 1414'te dünyaya gelen Nûreddîn Abdurrahmân b. Nizâmeddîn-i Câmî'nin eseridir. Câmî babasının yanında başladığı eğitim yoluna Semerkand'da önemli hocalardan dersler ders alarak devam etmiştir. Kabiliyeti ve donanımlı bilgiye sahip olması neticesinde dönemin önemli şahısları arasında yerini almıştır. İlim erbapları ve Osmanlı Devleti padişahlarından Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid tarafından övgüye mazhar olmuştur. Câmî, Arapça ve Farsça dilleriyle dini ilimler, tasavvuf, dil ve edebiyat alanlarına dair 70'in üzerinde risale ve kitap kaleme almıştır. Bunlar halen medreselerde ve edebi meclislerde okutulmaktadır. Ayrıca Câmî'nin Farsça üç divanı, Heft Evreng, Nefehâtü'l-Üns kitapları mevcuttur. Bu eserler birçok kez basılmıştır. Câmî 9 Kasım 1942'de Herat şehrinde dünyadan göçmüştür.

Câmî, Sa'dî'nin Gülistân adlı eserinden etkilenerek 892/1478'de yazdığı bu çalışmasını Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf etmiştir. Bu eser düzen ve üslûp açısından Gülistân'a yakın olsa da içerik yönünden Gülistân'dan farklılık ihtiva etmektedir. Ravzatü'l-ahyâr ve Tuhfetü'l-ibrâr adıyla da bilinen bu eserde nesir-nazım şekilleri iç içedir. Eser bir mukaddime, sekiz bölüm (ravza) ve bir hatimeden oluşmaktadır. Bahârîstân'ın bölümleri şunlardır: 1. Suffilerin örnek tavırları ve ifadeleri; 2. İçerisinde nükte ve öğüt barındıran hikmet ve hikayeler; 3. Sultanların davranışları ve yönetim hakimiyeti; 4. İhsanda bulunanlar ve cömertlik; 5. Aşk ve halleri, 6. Latifeler ve aşk; 7. Şairler ve şiirler hakkında malumatlar; 8. Hayvanları konuşturma sanatı.⁴

¹ <https://adnankaraismailoglu.com/2016/02/28/biyografi/>, erişim tarihi: 25.09.2024.

² <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=e1b1b72a-0101-4749-a58b-6708520c0133%40redis>, erişim tarihi: 25.09.2024.

³ <https://scholar.google.com.tr/citations?user=715wc4MAAAAJ&hl=tr>, erişim tarihi: 25.09.2024.

⁴ Karaismailoğlu, A. (2002), *baharistan*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 7-8.

Bu eser ilk olarak Türkçeye Mehmet Şakir tarafından “Şerh-i Bahâristân (Hediyyetü'l-irfân der Şerh-i Bahâristân) adıyla çevrilmiş ve şerh edilmiştir. Eser, 1836 (1252) yılında İstanbul’da basılmıştır.

Bahâristân adlı çalışmanın Türkçeye yapılmış diğer çeviriler tarihsel sıralı olarak künyesi şu şekildedir:

Abdurrahmân b. Nizâmeddîn-i Câmî (1945, 1970), *Bahâristân*, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: Meral Yayınevi.

_____ (1945, 1963, 1985, 1990), *Bahâristân*, çev. M. Nuri Gençosman, Ankara: Maarif Vekâleti

_____ (1967), *Bahâristân*, çev. Yakup Kenan Necefzâde, İstanbul: Neşriyat Yurdu.

_____ (2001), *Bahâristân*, çev. Sadık Yalsızuçanlar Ankara: Timaş Yayınları.

_____ (2002, 2018), *Bahâristân*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları¹

_____ (2014), *Bahâristân*, çev. Turgay Şafak, İstanbul: Büyüyen Ay.

Adnan Karaismailoğlu’nun Baharistan adlı çevirisi ilk olarak 2002 ardından 2004 ve 2018 yıllarında Akçağ yayınları aracılığı ile basılmıştır. Erek metnin kapak kısmında eserin ismi ile bir uyum sağlanmış ve baharın gelişi bir resim ile sembolize edilmiştir. Resmin üst tarafına beyaz renk ile eserin yazarı Molla Câmî ve onun üst kısmında da koyu mavi renk ile eserin adı *baharistan* yazılmıştır. Eserin arka kapağında ise kitabın içeriği hakkında bilgi verilmektedir. İlk 5. sayfada içindikiler kısmı, sayfa 7-10’da tercümanının çeviriye ön söz yazısı bulunmaktadır. Erek metin 142 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa 11’den itibaren çeviriler başlanmış olup sayfa 138’e kadar sürmektedir. Erek metnin bitiminden sonra 139-142 sayfa aralığında dizin kısmına yer verilmiştir. Çeviri esnasında Mehmet Şakir’in “Şerh-i Bahâristân (Hediyyetü'l-irfân der Şerh-i Bahâristân) adlı Türkçe tercümesinden ve Prof. Dr. İsmâ’îl Hâkîmî tarafından neşredilen² bu eserlerden faydalandığı belirtilmektedir. Karaismailoğlu, *Baharistan*’ın çok sayıda yazma nüshası olmakla birlikte bu durumun başka çeviriler ve başka hususlar ile ilgili bazı farklılıklara sebep olabileceğini ifade etmektedir. Çevirmen ön söz kısmında, Mehmet Şakir’in tercümesinden ve zikredilen Farsça neşirlerden istifade etmesi sebebi ile aynı eserin diğer çeviriler ve diğer hususlar ile ilgili bazı farklılıklara sebep olduğunu belirtmektedir.³ Çeviri esnasında kaynak metne sadık kalınarak çevrilen eserde kaynak metnin özelliği korunmaya çalışılmıştır. Karaismailoğlu erek metinde kaynak metnin daha görünür olmasını sağlamak için bazı ifadeleri ve deyimleri yabancılaştırma yöntemi kullanarak aktardığını ve okuyucuya asıl metni okuyormuş hissini vermek istediğini belirtilmektedir. Çevirmen gerekli gördüğü kısımlardaki hususlar için dipnot yöntemini kullanarak açıklama stratejisine başvurmuştur.

2. Mesnevî

Mesnevî adlı eserin yazarı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 6 Rebûlevvel 604 (30 Eylül 1207)’de Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.⁴ Mevlânâ’nın babası “Sultânü’l-Ulemâ” olarak da tanınan Bahâeddin

¹ Tuğluk, İ. Halil (2016), “Türk Edebiyatında Bahâristân”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), s. 49-50.

² Bkz. Karaismailoğlu, 2002, a.g.e., s. 9. Prof. Dr. İsmâ’îl Hâkîmî bu eserin çok sayıda yazma nüshasının mevcut olduğunu ve neşir eserinde şu kaynaklardan yararlandığını belirtmektedir. Tahran’da Kitâbhâne-i Millî-i Melik’te 17 Safer 986 h. Tarihli yazma nüsha, Viyana’da 1846 yılında ve Tahran’da 1311 hş. de yayınlanan bu metinler ve bu nüshaların eksik kaldığı kısımlarda ise Loknow, Dehli, Kanpur ve İstanbul baskıları.

³ Karaismailoğlu, 2002, a.g.e., s. 9.

⁴ Eflâkî, A. (1995), *Ariflerin Menkıbeleri*, I-II, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, I, 242; Sadece yıl olarak, Sipehsâlâr, Mecdeddîn Ferîdûn b. Ahmed (2004), *Siperseler Risalesi: Hz. Mevlânâ ve Yakınları*, trc. Ahmed Avni

Veled dönemin alim ve mutasavvıflarındandır. Mevlânâ, henüz 5-6 yaşlarında iken Belh'ten Konya'ya uzanan zorunlu ve uzun bir göç yolculuğuna şahitlik etmiştir. Mevlânâ'nın babası sahip olduğu tüm bilgisini oğluna öğretmeye ve onu en iyi şekilde yetiştirmeye çalışmıştır. Babasının vefatının ardından, babasının müritlerinden olan Şeyh Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'ye intisap etmiş ve dokuz yıl hocasının izinden yürümüştür. Mevlânâ'nın hayatında derin izler bırakan Şemseddin Muhammed Tebrîzî Konya'ya Cemâziyelahir 642/29 Kasım 1244 tarihinde gelmiştir. Mevlânâ, Şems'in gelişi ve gidişi arasına büyük muhabbetler, acılar, kazanımlar ve kayıplar sığdırmıştır. Şems'in yokluğu ile Mevlânâ, kendisine Şeyh Selâhaddin-i Zerkûb'u¹ yoldaş ve halife olarak tayin etmiştir. Mevlânâ, Zerkûb'un vefatından sonra yerine Çelebi Hüsâmeddin'i seçmiştir. O, *Mesnevî*'nin yazılmasında vesile olan kişidir. Mevlânâ söylediği bu eseri imkanlar dahilinde kaleme alan bu halife ile on beş yıl birlikte yaşamışlardır.² Mevlânâ'nın beş tane nazım ve mensur eseri vardır. Bunlar şu şekildedir: *Mesnevî*, *Dîvân-ı Kebîr*,³ *Fîhi Mâ Fîh*, *Mecâlis-i Seb'a* ve *Mektûbât*. Bu eserler başta Çelebi Hüsâmeddin ve Sultan Veled olmak üzere yakınları tarafından kitap şekline getirilmiştir.

Mevlânâ, 5 Cemâziyelâhır 672/17 Aralık 1273'te Konya'da hayata gözlerini kapamıştır.⁴ Mevlânâ'nın ömrünün son on beş yılı *Mesnevî* adlı eserin tamamlanmasını kapsamaktadır. 6 Defter/cilt ve yaklaşık yirmi altı bin beyitten oluşmaktadır. Bu manzum eser, bilgilendirici, öğretici, dini ve ilmi konuları kapsamaktadır. *Mesnevî*, tasavvuf sahasında en çok okunan ve şerhi yapılan eserlerden biridir. Mevlânâ'nın şahsı, hayatı, edebi kişiliği ve *Mesnevî* adlı eseri birçok kişinin dikkatini çekerek çalışma konusu haline dönüşmüştür. Bu eserin çok sayıda yazma nüshası⁵, baskısı, şerhi⁶ ve tercümesi mevcuttur. Çalışmanın konusu bağlamı gereği yalnızca Türkçe yapılmış birkaç çevrisinin ve seçki çevirinin künyesi şu şekildedir:

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevi*, I-VI, çev. Veled Çelebi İzbudak, İlavelerle haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul: MEB. Yay., 1942-1946; 1943-1957; 1953-1957; 1956-1962; 1961-1966; 1973-1974; Ankara, 1988; İstanbul: MEB. Yay., 1991; 1995; 2001, I. Cilt (28+374 s.), II. Cilt (8+334 s.), III. Cilt (18+423 s.), IV. Cilt (4+347 s.), V. Cilt (2+391 s.), VI. Cilt (8+434 s.) İstanbul: Konya Büyükşehir Bld., 2004, (2007), İstanbul: Doğan Kitap.

_____ (1945), *Mesnevî (1. Defter)*, manzum çev. Feyzullah Sacid Ülkü, İstanbul: Türkiye Bsm.

_____ (1963), *Mesnevî (1. Defter'den)*, manzum çev. M. Faruk Gürtunca, İstanbul: Ülkü Yay.

Konuk, nşr. Tahir Galip Seratlı, İstanbul: Elest Yayınevi, s. 33; Karaismailoğlu, A. (2012), *Mesnevî*, I-III, Konya: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, I, 20'de Mevlânâ'nın bu tarihten beş on sene daha önce doğmuş olması gerektiği şeklindeki Gölpinarlı'nın görüşü pek uygun görülmemiştir. Bu görüşü için bk. Gölpinarlı, A. (2020), *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 44; Gölpinarlı, A. (1959), "Mawlana Şams ile Altmış İki Yaşında Buluştu", *Şarkiyat Mecmuası*, S. (3), 156.

¹ Özmen, A. (2022), "Sultan Veled Divanı'nda Şeyh Selâhaddin-i Zerkûb'a Yönelik Methiyeler", *Doğu Araştırmaları*, 2 (26), s. 146-148.

² Karaismailoğlu, age., 2012, 27.

³ Adı geçen esere ait 68-69 nolu yazmaların tıpkı basımı yapılmıştır: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2012). *Dîvân-ı kebîr* (Tıpkıbasım), I-II, (ed. Mustafa Çıpan, takdim ve fihrist: A. Karaismailoğlu), Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları.

⁴ Eflâkî, age., 1995, II, 144.

⁵ Dadak, M. Uğur (2021). "Mesnevî Neşirleri ve Araştırmacıların Mesnevî Yazma Nüshaları Hakkındaki Tespitleri", *Mevlânâ Araştırmaları* 7, Ankara: Akçağ Yayınevi, 205-206.

⁶ Cumhuriyet döneminde yapılan şerhler: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (ty), *Şerh-i Mesnevî*, trc., şrh., Tâhirü'l- Mevlevî, İstanbul: Ahmed Sait Matbaası; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1929-1938), *Şerh-i Mesnevî-i Şerif*, trc., şrh., A. Avni Konuk, *Şerhi*, Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi no. 4740; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1973), *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, şrh. Abdülbaki Gölpinarlı, İstanbul: Kültür Bakanlığı.

_____ (1967-1969; 1972), *Mesnevî-i Şerif-Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi*, I-III, haz. Amil Çelebioğlu, İstanbul: Sönmez Neşriyat.

_____ (1971), *Tek Ciltte Mesnevî*, çev. ve açıklayan: Rüştü Şardağ, Ankara: Başkent Yay.

_____ (1972), *Mesnevî (1. Defter'den)*, çev. Abdullah Öztemiz (Hacitahiroğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat; 2. Baskı, *Altın Kitaplar*, 1989 (Kendi vezniyle manzum tercüme).

_____ (1972-1974), *Mesnevî*, I-III (1. Defter'den), çev. ve açıklayan O Mevlevî, Konya: Yörük Matbaası; Deniz Kuşları Matbaası; Engin Matbaası; 2. Baskı, "Mesnevî (Bazı Beyit ve Hikayelerin Türkçe Şiir Çevirisi ve Yorumu)" adıyla, (2003), Dr. Orhan Kuntman (O Mevlevî), Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti.

_____ (1973-74, 1985), *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: MEB. Yay.; 3. Baskı (1989, 2000), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

_____ (1981, 1984, 1990), *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt halinde), Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.

_____ (1982,1986), *Mesnevî (İlk 1001 Beyit)*, manzum çev. Feyzi Halıcı, Konya: Doğuş.

_____ *Mesnevi (Seçmeler)*, R.A. Nicholson, Aynur Toprak, İstanbul: Kırkambar Yay., ty.,

_____ (1995,1997, 1999, 2001, 2003, 2004), *Mesnevî Tercümesi / Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-VI (3 cilt halinde), çev. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

_____ (2001), *Cevâhir-i Mesneviye / Mesnevi'den Seçmeler*, I-II, çev. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

_____ (2003, 2004, 2005), *Mesnevî Hikayeleri*, hzl. ve çev. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

_____ (2003), *Mesnevî'den Seçmeler*, çev. Yakup Şafak, Konya: Konya Büyükşehir Bld. Yay.; (2006) *İl Kültür ve Turizm Md. Yay.*

_____ (2004), *Mesnevî*, I-II, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yay.; İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı, 2004; Düzeltilmiş 2. baskı, I-III, Ankara: Akçağ Yayınları; 2007; (Tek ciltte tam metin), Ankara: Akçağ Yayınları; 2007, 2012, I-III, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

_____ (2005), *Mesnevî'den Seçmeler*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2005), *Mesnevî (Seçmeler)*, R.A. Nicholson, hzl. Cengiz Onurcan, İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.

_____ (2006), *Mesnevî*, I-II, Türkçesi: Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), haz. Selahaddin Tuna, 1. Basım, İstanbul: Kırkambar Yay.

_____ (2006-2007), *Mesnevî*, I-VI (3 ciltte), Nazmen Tercüme: Ahmet Metin Şahin, İstanbul: Kaynak Yay.

_____ (2007) *Mesnevi*, I-VI, çev. Derya Örs-Hicabi Kırangaç, İstanbul: Ekim Yay., (2008) tek cilt halinde, Konya: Konya Büyükşehir Bld.

_____ (2007), *Mesnevî'den 800 Beyit – 800 Couplets from Mesnevi*, haz. (editors/translators) Adnan Karaismailoğlu – Armağan Erdoğan, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müd., (Farsça Metin ve okunuşu-Türkçe çeviri-İngilizce çeviri)

_____ (2007), *Mesnevî'den Seçmeler*, çev. Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu, İstanbul: Zigana Yay.

_____ (2012), *Mesnevî*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaismailoğlu erek metni, 677/1278'de Konyalı Muhammed b. Abdullah tarafından istinsah edilmiş olan Konya Mevlana Müzesi 51 numaralı en muteber Farsça yazma nüshadan faydalanarak çevirmiştir. Eserin tıpkı basımı 1992'de Tahran'da ve 1993'te daha iyi bir baskıyla T. C. Kültür Bakanlığı tarafından teknolojiyen de faydalanılarak yayınlanmıştır.¹ Tıpkı basımı yapılan bu değerli yazma Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs tarafından matbaa harfleriyle de yayınlanmıştır.² Çevirmen erek metni oluşturma sürecinde yazma nüsha dışında Ankaralı Rusûhî İsmail Efendi'nin "Mesnevî-i Şerîf Şerhi", Tâhirü'l-Mevlevî'nin "Şerh-i Mesnevî"si, Abdülbaki Gölpınarlı'nın "Mesnevî Tercemesi ve Şerhi" ile Muhammed-i İstîlâmî'nin "Tavzîhât ve Ta'likât" çalışmalardan da faydalanmıştır.³

Bu çeviri eser, çoğunlukla 3 cilt halinde tam on sekiz defa basılmıştır. Çalışmada incelen bu esere 2012'de üç cilt halinde, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından basılmıştır.⁴ Erek metnin birinci cildi; 5-6'da takdim yazısı, 7-12'de içindekiler kısmı, 15-17'de iki ayrı ön söz, 18-32'de Mevlânâ hakkında çeşitli malumatlar, 32-35'te Mesnevî adlı eser hakkından bir tanıtım yazısı, 36-40'ta çeviri hakkında bir yazı, birinci defter 42-249; ikinci defter 252-404; ikinci cilt, 5-6'da takdim yazısı, 7-15'te içindekiler kısmı, üçüncü defter 19-269; ikinci defter 272-470; üçüncü cilt; 5-6'da takdim yazısı, 7-14'te içindekiler kısmı, beşinci defter 17-270; altıncı defter 272-528'i kapsamaktadır.

Karaismailoğlu, çok sayıda çevirisi bulunan bir eseri farklı açılardan bakışın oluşacağı ve topluma yarar sağlayacağı amacı ile yeniden çeviri gereği duyduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada, çok sayıdaki Arapça beyit ve cümleler kaynak dil bağlamına denk ve onun doğrultusunda çevirmeye çalışmıştır. Yazma nüshanın haşiye kısımlarındaki manzumelerin dipnot yöntemi ile tercümeleri verilmiştir ve erek metinde birçok kez açıklama işlemine başvurulmuştur. Çevirmen, çeviri esnasında kaynak metne imkân dahilinde sadık kalındığını, kelime, terim ve bileşik kelimelerin aynen ve mana olarak korunduğunu, ancak bu durumunda aktarımda çeşitli zorlukları açığa çıkardığını ifade etmektedir. Bu durumların okuyucu ile de paylaşılmasından okuyucuların da bu çeviri sürecine dahil edildiği görülmektedir. Çevirmen okuyucuyu çeviri öncesi ve sonrası durum hakkında detaylı bir bilgilendirmede bulunmuştur.

3. *Gülistan*

Gülistan, Şiraz'da XIII. yüzyılın başlarında dünyaya gelen Sa'dî mahlaslı, Müşerrefüddîn Muslih b. Abdullah'a ait bir eserdir. Sa'dî, Bağdat'ta eğitimini bitirdikten sonra hayatının uzun bir dönemini kapsayan seyahatlerde bulunmuş ve tahminen ellili yaşlarındayken doğduğu topraklara geri dönmüştür. Bu seyahatler esnasında önemli şahıslarla da karşılaşmış ve hatta Gülistan adlı bu eserini de Şehzade Sa'd'a ithaf etmiştir. Sa'dî'nin hikmet kalemiyle yazdığı eserleri şunlardır: Külliyyatında 16 kitap ve 6 risale, toplam şekliyle 22 ya da 23 esere denk gelmektedir. Kaleme aldığı Farsça mensur ve manzum eserlerinde ara ara Arapça beyitler, ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca Arapça kasideleri de mevcuttur. Önemli eserlerinden diğer biri ise mesnevi nazım şekli ile yazdığı ve Ebû Bekir B. Sa'd'a hediye ettiği Bostan'dır. Sa'dî'ye ait bu eserlerin dünyanın birçok yerinde

¹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2022), *Mesnevî-i Ma'nevî*, nşr. Adnan Karaismailoğlu; Derya Örs, 3. Baskı, İstanbul:Konya Büyükşehir Belediyesi.

² Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2005), *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-III, nşr. Adnan Karaismailoğlu; Derya Örs, 1. Baskı, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi; 2007, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları; 2022, 3. Baskı, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi.

³ Karaismailoğlu, 2012, a.g.e., s. 33-36.

⁴ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2022), *Mesnevî*, I-III, çev. Adnan Karaismailoğlu, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

yazma nüshaları bulunmaktadır. Oldukça güçlü bir kalemi olan bu değerli alim 691/1292 senesinde vefat etmiştir.

Sa'dî, *Gülîstan* adlı bu eserini 1258'de yazmıştır. Yazarın konuları anlatım tarzı ve eserdeki hâkim düzeni dikkate değerdir. Bâblar sıralanırken, birbirleri ile olan irtibatları göz önünde tutulmuş, mensur ve manzum kısımlar arasında bir nispet sağlanmış ve fikirler kısa ve veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Eser sekiz bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla; Padişahların hal ve hareketleri, dervişlerin ve dervişlik adabı, kanaatin önemi, susmanın değeri, aşk, gençlik, yaşlılık, terbiyenin önemi ve birlik olabilmenin hususları hakkında çeşitli malumatları içermektedir. *Gülîstan* nesir şeklinde yazılmıştır. Eserde konu ilk önce düz yazı ile aktarılmakta ve yine bu içeriğe bağlı beyitler sıralanmaktadır. Farsçada en güzel secili mensur örneğini yansıtan bir eserdir.¹

Gülîstan adlı bu eserin Türkçeye yapılmış çevirilerinin künyesi tarih sıralı aşağıdaki şekildedir:

Sâdî-i Şîrâzî (1932), *Gülîstan*, çev. Ahmet Esat, İstanbul: Neşriyat Matbaası.

_____ (1941, 1956, 1958, 1962 1963), *Gülîstan*, çev. Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

_____ (1944), *Gül Suyu*, çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Niğde: Niğde Halkevi Yayınları; (1945), *Çiçek Bahçesi*, çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Niğde: Vilâyet Basımevi, Bu eser 2000'de Azmi Bilgin ve Mustafa Çiçekler tarafından hazırlanarak Ötüken yayın aracılığıyla bastırılmıştır; (1996), *Gülîstân*, çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu, İstanbul: Risale.

_____ (1946), *Gülîstan*, çev. Hikmet İlaydın, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı; (1946, 1963, 1966, 1974), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı; (2011), *Gülîstân*, çev. Hikmet İlaydın, haz. Hüseyin Su; Abdurrahim Karasu, Ankara: Hece Yayınları.

_____ (1984), *Bostan ve Gülîstan*, çev. Kilisli Rifat Bilge, Konya: Can Kitabevi.

_____ (1965), *Gülîstan*, çev. Yakup Kenan Necefzâde, İstanbul: Ülkü Matbaası.

_____ (1978), *Gülîstan Tercümesi*, haz. Ali Fehmi Karamanoğlu, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

_____ (2000, 2023), *Gülîstan*, çev. Mehmet Kanar, İstanbul: Şule Yayınları; 2019, İstanbul: Ayrıntı Yayın Grubu.

_____ (2006), *Gülîstân*, çev. A. Azmi Bilgin, İstanbul: Semerkant Yayınları; (2018), İstanbul: Kapı Yayınları;

_____ (2016), *Gülîstan*, çev. Füsün Özgenç, İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

_____ (2011, 2020), *Gülîstan*, çev. Filiz Kalyon, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2011), *Gülîstan*, çev. Ahmet Metin Şahin, İstanbul: Yağmur Yayınevi.

_____ (2013), *Gülîstan*, çev. Hicabi Kırılancık, İstanbul: Kapı Yayınları.

_____ (2016), *Gülîstan*, çev. Neval Akbıyık, İstanbul: Antik Yayınları.

_____ (2018), *Gülîstan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaismailoğlu, çeviri esnasında *Gülîstan*'ın Muhammed Alî-i Furûgî tarafından gerçekleştirilen ilk tenkitli metninden, *Gülîstan*'ın dil ve edebî hususiyetlerine dair dikkate değer bilgiler aktaran Halîl Hatîb-i Rehber'in çalışmasından (Tahran, 1348 hş.), bunların yanı sıra Sûdî

¹ Sâdî-i Şîrâzî (2018), *Gülîstan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 7-9.

Efendî'nin İstanbul'da 1291/1874 yılından bastırılan şerhinden faydalandığını belirtmektedir. Çevirmen, bu eserin çok sayıda yazma nüshası bulunduğunu ve kendisinin de belirttiği bu kaynaklardan faydalanması neticesinde başka çeviriler ve başka hususlar ile ilgili bazı farklılıklar olabileceğini de ifade etmektedir.¹

Çalışmada incelenilen Adnan Karaismailoğlu'nun Gülistan adlı bu çeviri eseri 2018 yılında Akçağ Yayınları tarafından ikinci kez basılmıştır. Erek metnin kapak kısmında büyük harflerle eserin yazarının ismi ile eserin adı ve her ikisi arasında bir gül sembolü yer almaktadır. Çevirmenin görünürlüğü göstermek adına Türkçeye çeviren ibaresi ve tercümanın adı vardır. Eserin arka kapağında ise kitabın içeriği hakkında açıklamalar yer almaktadır. İlk 5. sayfada içindekiler kısmı, sayfa 7-9'da tercümanının çeviriye ön söz yazısı bulunmaktadır. Erek metin toplam olarak 214 sayfadır. Eserde çeviri kısmı sayfa 11'den itibaren başlamış olup sayfa 212'de sona ermektedir. Çeviri işlemi tamamlandıktan sonra sayfa 213-214'te dizin kısmına yer verilmiştir.

Çevirmen ön söz kısmında bahsettiği bu Farsça kaynaklardan yararlanmışır. Çeviri esnasında kaynak metnin izinden gidilerek kaynak metne olabildiğince müdahalede bulunulmamış olup erek metinde, kaynak metnin özelliği korunmaya çalışılmıştır. Karaismailoğlu erek metinde kaynak metnin daha görünür olmasını sağlamak için bazı ifadeleri ve deyimleri yabancılaştırma stratejisinden faydalanarak aktardığını vurgulamaktadır. Çevirmen gerekli gördüğü kısımlardaki hususlar için dipnot yöntemini kullanarak açıklama stratejisine başvurmuştur.

4. *Bostan*

Badlı eserin yazarı hakkında gerekli bilgilere, aynı yazara ait olan Bostan adlı eserin tanıtım kısmında yer verilmiştir. Bostan adalet, cömertlik, aşk, alçak gönüllülük, rıza, dua, terbiye, şükür, tövbe ve münacât bölümleri kapsayan ve nazım olarak kaleme alınmış bir eserdir. Karaismailoğlu, Bostan'ın çok sayıda mevcut yazma nüshalarının olduğunu belirtmekle beraber onlar arasında da beyit ve hikâye farklılıkları olduğunu işaret etmektedir.

Sa'dî, Bostan adlı eserini 1257 tarihinde yazmıştır. Çevirmen, çeviri esnasında, Gulâmhuseyn-i Yûsuffî'nin tashih ve ilave açıklamalarla neşrettiği Bûstân-i Sa'dî (Sa'dînâme) adlı eserinden faydalanmıştır. Karaismailoğlu, bu eserde 4011 beyit bulunmakla birlikte yazma nüsha farklılığı nedeni ile 150 civarında eklenmiş beyit² olduğunu belirtmektedir. Çevirmenin erek metnin kaynak metne yakın olması, onun izinden gitmesinin uygun olacağı düşüncesinden ve tespitler neticesinde kaynak metne sadık kalındığı görülmektedir. Erek metinde dipnot yöntemini kullanılarak açıklama ve kaynak metindeki ibarelerin aktarımında yabancılaştırma stratejilerine başvurulmuştur.

Adnan Karaismailoğlu'nun Bostan adlı bu çeviri eseri 2018 yılında Akçağ Yayınları tarafından basılmıştır. Erek metnin kapak kısmında büyük harflerle eserin yazarının ismi ile eserin adı yazılıdır ve bunların arasında bir gül sembolü yer almaktadır. Çevirmenin görünürlüğü göstermek ve çevirmenliğin önemini vurgulamak adına eserin kapak kısmında Türkçeye çeviren ibaresi ve tercümanın adı bulunmaktadır. Eserin arka kapağında ise eserin yazarı hakkında kısa bir bilgi, kitabın içeriği hakkında açıklamalar ve Mehmet Akif'in bu eser hakkında söylediği ifadeler yer almaktadır. İlk 5.-6. sayfalarda içindekiler kısmı, sayfa 7-10'da tercümanının çeviriye ön söz yazısı

¹ Karaismailoğlu, A., 2018, a.g.e., s. 9.

²Karaismailoğlu, A. (2018), Bostan, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 8-9.

bulunmaktadır. Erek metin toplam olarak 328 sayfadan oluşmaktadır. Eserde çeviri kısmı sayfa 11'den başlamış olup sayfa 328'de tamam olmuştur.

Bostan adlı bu eserin Türkçeye yapılmış bazı çevirilerinin künyesi aşağıdaki şekildedir:

Şeyh Sâdi-i Şîrazî (1965), *Bostan*, çev. Yakup Kenan Necefzade, İstanbul: Doğruluk Matbaası.

_____ (1968), *Bostan*, çev. Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: Can; (1995), İstanbul: Kapı; 2015, İstanbul: Sebül Yayınevi; 2023, İstanbul: Elips Kitabevi.

_____ (1945), *Çiçek Bahçesi*, çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Niğde: Vilayet Basımevi.

_____ (1950, 1988), *Bostan*, çev. Hikmet İlaydın, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

_____ (2012), *Bûstan*, çev. A. Naci. Tokmak, İstanbul: Şule Yayınları; 2018, İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.

_____ (2012), *Bostan*, çev. Hicabi Kırilangıç, İstanbul: Kapı Yayınlar; 2018, İstanbul: Kopernik Kitap.

_____ (2017), *Bostan*, çev. Sadık Yalsızuçarlar, İstanbul: Antik Kitap

_____ (2009), *Bostan*, çev. Ahmet Metin Şahin; İstanbul: Yağmur Yayınları; 2017, İstanbul: Karton Kitaplar; 2021, İstanbul: Kapra Yayıncılık.

_____ (2017), *Bostan*, çev. Mehmet Ali Özkan, İstanbul: İnsan Kitap.

_____ (2018), *Bostan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2010), *Bostan*, çev. A. Azmi Bilgin, İstanbul: Semerkand Yayınları; 2015, İstanbul: Kapı Yayınları.

_____ (2021), *Bostan*, çev. A. Azmi Bilgin, İstanbul: Kapı Yayınları.

_____ (2021), *Bostan*, çev. Oyhan Hasan Bildirki, İstanbul: Dorlion Yayınları.

5. *Pend-i Attâr*

Pend-i Attâr adlı manzume; şair, alim ve mutasavvıf Ebû Hâmid Ferîdüddin Muhammed b. Ebû Bekir İbrahim-i Nîsâbü'rî'ye aittir. Nîsâbü'rî, 537-540 (1142-1145)'te Nişabur'da doğmuş ve 647 (1230)'da Moğollar tarafından şehit edilmiştir. Nîsâbü'rî, eczacılık ve tıp ile ilgilendiği için "Attâr" lakabı ile tanınır ve meşhur olmuştur. Attâr'ın hikmet kalemiyle yazdığı nazım ve nesir türlerini kapsayan eserleri şunlardır: İlâhînâme, Esrârname,¹ Musîbetname, Hüsrevname, Muhtârname,² Mantiku't- Tayr, Pendname, Dîvân ve tek mensur eseri Tezkiretü'l- Evliyâ'dır. Ancak Ferîdüddin-i Attâr'a çok sayıda eserin isnat edildiği belirtilmektedir.

Pendname, İslamî ve tasavvufî konuları içermektedir. 1000 beyitten oluşan bu eser insani hissiyatlar, ahlâki ve hayati kuralları kapsamaktadır ve mesnevi tarzı ile yazılmıştır.³

Karaismailoğlu'nun *Pend-i Attâr* adlı çevirisi için, Bursalı İsmail Hakkı Efendi'nin yararlandığı birtakım yazma nüshaları dikkate alarak 1136/1724'te neşrettiği *Pend-i Attâr*⁴ adlı eserden faydalanmıştır. Erek metinde hem Farsça hem Türkçe metin birlikte verilmiştir. Çevirmen, erek metnin kaynak metne yakın olabilmesi ve onun izinden gidilmesinin uygun olacağı gerekçesiyle kaynak metne sadık kalarak çeviri işlemini gerçekleştirmiştir. Karaismailoğlu, gerekli gördüğü

¹ Ferîdüddin-i Attâr (2020), *Esrârname*, çev. Fatma Kopuz Çetinkaya, İstanbul: Kapı Yayınları, s. 8.

² Ferîdüddin-i Attâr (2023), *Muhtârname*, çev. Fatma Kopuz Çetinkaya, Ankara: Hece Yayınları, s. 5.

³ Ferîdüddin-i Attâr (2016), *Mantiku't Tayr*, çev. Gökhan Çetinkaya, İstanbul: Semerkand, s. 19- 28.

⁴ Ferîdüddin-i Attâr (2021), *Pend-i Attâr*, çev. Adnan Karaismailoğlu, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, s. 14.

yerlerde dipnot yöntemini kullanarak açıklama ve kaynak metnin görünürlüğüne de katkıda bulunmak için yabancılaştırma stratejilerine başvurmuştur.

Adnan Karaismailoğlu'nun *Pend-i Attâr* adlı bu çeviri eseri 2019 yılında Akçağ Yayınları tarafından basılmıştır. Erek metnin kapak kısmında Farsça metin ve çeviri ibaresi, orta kısımda büyük harflerle "PEND-İ ATTÂR" eserin adı yer almaktadır. Eserin kapak kısmında hazırlayanın ve çevirenin adı bulunmaktadır. Eserin arka kapağında ise eser adı "پند نامه" ve hazırlayan ve çevirmenin adı "به اهتمام دکتر عدنان قره اسماعیل اغلو" Farsça olarak yazılmıştır. İlk 5.-7. sayfalarda içindekiler kısmı, sayfa 9-10'da tercümanının çeviriye ön söz yazısı bulunmaktadır. 11-15 sayfalarında "Pend-i Attâr Kitabı" hakkında bilgiler, 17-20'de "Farsça Metin ve Türkçe Çevirileri", 21-24 sayfalarında kaynak metne ait görseller vardır. Erek metin toplam olarak 311 sayfadan oluşmaktadır. Eserde çeviri kısmı sayfa 27'den itibaren başlamış olup sayfa 135'te tamam olmuştur. Eserin Farsça metin kısmı ilk 3.-5. sayfalarda "فهرست مطالب" başlığı, 7-11 "پیشگفتار", 13-176 sayfa aralığında kaynak metne ait Farsça beyitler yer almaktadır.

Pend-i Attâr adlı bu eserin Türkçeye yapılmış bazı çevirilerinin künyesi aşağıdaki şekildedir:

Ferîdüddin-i Attâr (1946, 1958, 1963, 1985, 1992), *Pendnâme*, çev. M. Nuri Gençosman, İstanbul: MEB Basımevi; 2014, 2024, İstanbul: Ataç Yayınları.

_____ (1998), *Terceme-i Pend-nâme-i Attâr*, çev. Azmi E. Bilgin, İstanbul: Enderun Kitabevi

_____ (2004), *Pend-nâme-i Nazmî (Tercüme-i Pend-i Attâr)*, çev. K. Altun, Ankara: Laçın Kitabevi.

_____ (2012, 2018), *Pendnâme*, çev. M. Ali Özkan, haz. Sıtkı Çoban, İstanbul: Semerkand Yayınları.

_____ (2013), *Pendname*, çev. Yusuf Çetindağ, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

_____ (2013), *Pendname*, çev. Yunus Emre, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

_____ (2017), *Pendnâme*, çev. Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları; 2019, İstanbul: Sufi Kitap.

_____ (2018), *Pendnâme*, çev. Ahmet Metin Şahin, İstanbul: Şule Yayınları; 2020, 2021, İstanbul: Kapra Yayıncılık.

_____ (2019), *Pend-i Attâr*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları; (2021), İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

_____ (2021), *Pendnâme*, çev. Ozan Yılmaz, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

_____ (2023), *Pendnâme*, çev. Mehmet Kanar, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

6. *Fîhi Mâ Fîh*

Fîhi Mâ Fîh adlı mensur eserin yazarı hakkında gerekli bilgiler aynı yazara ait olan *Mesnevî* adlı eserin tanıtımı kısmında yer verilmiştir. *Fîhi Mâ Fîh*'in tespit edilen 60 kadar yazma nüshasının büyük bir kısmı Türkiye'dedir. Esere ait yazma nüshalardaki bölüm sayısı farklılıklar göstermektedir. Eser yaklaşık olarak yetmiş beş bölümden oluşmaktadır. Bölümlerde çok sayıda âyet-i kerîme ve hadîs-i şerif, bu konulara dair tefsir ve yorumlar yer almaktadır. Eserde; atasözleri, vecizeler ayrıca hem yazarın hem de diğer bölgelerden olan bazı şairlerin beyitleri yer almaktadır.

Bazı bölümler de Mevlânâ'ya sorulan sorular ve cevapları, bazen de yaşanmış olan bir olaylara dair açıklamalar, dini hikayeler, efsaneler, masallar ve dönemin olayları aktarılmaktadır.¹

Adnan Karaismailoğlu'nun *Fîhi Mâ Fîh* adlı çeviri eseri 2022 yılında Vakıfbank Yayınları aracılığıyla basılmıştır. Eserin ön kapağında çiçek sembolü ve onun içinde de Arapça ibareler, alt kısımda ise eserin yazarı ve tercümanın adı yazılmaktadır. Çevirmen görünürlüğünü göstermek adına Türkçeye çeviren ibaresi ve tercümanın adı yer almaktadır. Arka kapak kısmında *Fîhi Mâ Fîh*'ten bir parça ve eser hakkında kısa bir tanıtım yazısı bulunmaktadır. Kitabın 4. sayfasında yazar ve çevirmenin hayatı hakkında bilgi mevcuttur. İlk 5-7. sayfalarda içindekiler kısmı, sayfa 9-10'da sunuş, 11-14'te "*Fîhi Mâ Fîh* Kitabı ve Çeviri Hakkında", 15-16. sayfalarda "Çevirideki Usulle İlgili Bazı Hususlar", 17-18'de "Kaynakça" kısımları bulunmaktadır. Erek metin toplam 390 sayfadır. Eserde çeviri kısmı 23-390 sayfa aralığını kapsamaktadır. Çeviri esnasında âyet-i kerîme'nin anlamları için Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Hazırlayanlar: Prof. Dr. Hayreddin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrıncı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmezi Prof. Dr. Sadrettin Gümüş)² kaynak olarak kullandığı belirtilmektedir. Karaismailoğlu, çeviri esnasında faydalandığı Abdülbâki Gölpınarlı ve Tevfik H. Sübhânî'nin metinlerinde Bölüm/Fasıl için yer verdikleri rakamlara riayet ettiğini ve yazma nüshadaki "Fasıl" ad başlığını kullandığını belirtmektedir.³ Çevirmen, okuyucuya Mevlânâ Celâleddîn'in dilinden ya da onun orijinal eser dili Farsçadan okuyormuş hissini verebilmek için kaynak metne sadık kalabilmeyi ya da yakın olabilmeyi amaçlamıştır. Çevirmen, erek metinde gerekli gördüğü hususlarda dipnot yöntemini kullanarak açıklama yapmıştır.

Fîhi Mâ Fîh adlı bu eserin Türkçeye yapılmış bazı çevirilerinin künyesi aşağıdaki şekildedir:

Mevlânâ Celâleddîn (1954), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. Meliha Anbarcıoğlu Tarıkâhya, İstanbul: Maarif Vekâleti Yay; 1990, İstanbul: Meb Yayınları; 2006, Konya: Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği Yay.; 217, 2024, İstanbul: Ataç Yayınları.

_____ (1959), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. Gölpınarlı, Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: Remzi Kitabevi; 1963, 2008, İstanbul: İnkılap Kitabevi; 1985, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları; Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

_____ (1994, 2006, 2015, 2020), *Fîhi Mâfîh*, çev. Ahmed Avni Konuk, (hzl. S. Eraydın). İstanbul: İz Yayıncılık.

_____ (2018), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. İlker Şentürklü, İstanbul: Dorlion Yayınları.

_____ (2016), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları; 2018, İstanbul: Sufi Kitap.

_____ (2022), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. Adnan Karaismailoğlu, İstanbul: Vakıfbank Yayınları.

_____ (2022), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. H. Hüseyin Top, İstanbul: H Yayınları.

Sonuç

Çeviri, insanoğlunun varoluşundan itibaren sözlü ya da yazılı olarak başlamış olup insanların farklı toplum ve kültürler arasında iletişim köprüsünü kuran bu eylem birçok sahada kendisini

¹ Demirci, M. (1996), "Fîhi Mâ-Fîh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XIII, 58-59.

² Şeyh Sâdi-i Şîrazî (2018), Bostan, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 9-14.

³ Mevlânâ Celâleddîn (2022), *Fîhi Mâ-Fîh*, çev. Adnan Karaismailoğlu, İstanbul: Vakıfbank Yayınları, s. 12.

gösterdiği gibi edebiyat sahasında da önemli bir yeri tutmaktadır. Doğu Edebiyatı alanında oldukça önemli olan bu Farsça eserler, ancak çeviri yoluyla farklı toplumlara aktarmak mümkündür. Bu tebliğde çalışma konusu olan Adnan Karaismailoğlu'nun araştırmacı kişiliği, ilmi ve edebi birikimi, Türk, Arap, Acem ve İslam Edebiyatı konularına hakimiyeti, Arapça ve Farsça dil donanımının Türkçeye çevirdiği bu altı eserde yansımaları görülmektedir. Karaismailoğlu'nun kaynak metinlerdeki lisana, vezin ve aruz sistemine, bedi ve belagat usullerine, eserlerdeki coğrafi konumlara, olaylara ve şahıslara hâkim olduğu açıktır. Kaleme almış olduğu bilimsel çalışmalarda gösterdiği dikkat ve titizliği çeviri eserlerinde de görülmektedir. Çeviri süreci öncesinde çevirisi yapılacak olan eserin kaynak yazarı ve metni hakkında yeterli bir donanımına hâkim olduğu çevirilerinden anlaşılmaktadır.

Karaismailoğlu, ön söz ya da çeviri hakkında başlıklı kısımlarda bu çevirileri orijinal yazma nüshalardan ya da neşredilmiş kaynak dil Farsçadan yaptığı ve kaynak odaklı bir çeviri anlayışı benimsediğini aktarmaktadır. Kaynak metin odaklı aktarımın gerekçesini ise okuyucunun, asıl kaynak metnin yazarının dilinden okuyormuş hissini ve tadını alabilmesi için çeviri metinlerinde bu usulü takip ettiğini belirtmektedir.

Bilindiği üzere eski el yazma eserler üzerinden yapılan neşirler ve çeviriler oldukça sıkı bir çalışma gerektiren tercümelere dendir. İlk önce söz konusu esere ait yazma nüshalardan haberdar olunmalı ve ardından tespit edilebilenler tedarik edilmelidir. Ancak yurt dışındaki bu nüshalara ulaşmak ise ayrı bir çaba gerektirmektedir. Kaynak metin eğer çok eski bir yazma nüshadan oluşmakta ise ve az ya da çok nüshası mevcut olsa dahi bu durum çeviride birtakım farklılıklara sebep olmaktadır. Karaismailoğlu, çevirisini yapmış olduğu bu eserlerin birçok nüshası olduğunu ve bu nüshalardan en güvenilir olanlardan faydalandığını belirtmektedir. Hatta çeviri esnasında nüsha farklılıklarından kaynaklı çevirilerde farklılığa yol açtığını ve bu durumları da dipnot yöntemi kullanarak aktardığını açıklamaktadır. Karaismailoğlu, bu eserlerin yeniden birçok kez çevrilmesinin gerekçesi olarak bunların ve yazarlarının Klasik Fars Edebiyatında önemli kişiler olduğunu ve bu eserlerin her dönem yeniden çevirilerinin yapılmasının büyük önem arz ettiğini belirtmektedir.

Kaynakça

- Abdurrahmân-i Câmî (2002), *baharistan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bayrak Akyıldız, H. (2019). "Şiir Çevirisi Sorunları Bağlamında Bir Örnek İncelemesi: Rimbaud'nun "Sensation" Adlı Şiirinin Çevirilerinin Değerlendirilmesi", *Turkish Studies*, 14 (3), 1218- 1224.
- Dadak, M. Uğur (2021), "Mesnevî Neşirleri ve Araştırmacıların Mesnevî Yazma Nüshaları Hakkındaki Tespitleri", *Mevlânâ Araştırmaları* 7, Ankara: Akçağ Yayınevi, 205-219.
- Demirci, M. (1996), "Fihî Mâ-Fih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XIII, 58-59.
- Eflâkî, A. (1995). *Ariflerin Menkıbeleri*, I-II, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ferîdüddin-i Attâr (2016), *Mantık'ı Tayr*, çev. Gökhan Çetinkaya, İstanbul: Semerkand.
- _____ (2020), *Esrârname*, çev. Fatma Kopuz Çetinkaya, İstanbul: Kapı Yayınları.
- _____ (2021), *Pend-i Attâr*, çev. Adnan Karaismailoğlu, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- _____ (2023), *Muhtarnâme*, çev. Fatma Kopuz Çetinkaya, Ankara: Hece Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2020). *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (1959). "Mawlana Şams ile Altmış İki Yaşında Buluştu", *Şarkiyat Mecmuası*, S. (3), s. 156-161.
- <https://adnankaraismailoglu.com/2016/02/28/biyografi/>, erişim tarihi: 25.09.2024.
- <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=e1b1b72a-0101-4749-a58b-6708520c0133%40redis>, erişim tarihi: 25.09.2024.

<https://scholar.google.com.tr/citations?user=715wc4MAAAJ&hl=tr>, erişim tarihi: 25.09.2024.

Karayazıcı, N. Berrin (1994). "Biçembilim ve Yazın Çevirisi", *Dilbilim Araştırmaları*, İstanbul: Hitit Yayınevi, 9 (45), 248.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (ty), *Şerh-i Mesnevî*, trc., şrh., Tâhirü'l- Mevlevî, İstanbul: Ahmed Sait Matbaası.

_____ (1929-1938), *Şerh-i Mesnevî-i Şerif*, trc., şrh., A. Avni Konuk, *Şerhi*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi no. 4740.

_____ (1973), *Mesnevî ve Şerhi*, I-VI, trc., şrh. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: Kültür Bakanlığı.

_____ (2005), *Mesnevî-i Ma'nevî*, I-III, nşr. Adnan Karaismailoğlu; Derya Örs, 1. Baskı, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi; 2007, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları; 2022, 3. Baskı, İstanbul: Konya Büyükşehir Şehir Belediyesi.

_____ (2012), *Divân-ı kebîr* (Tıpkıbasım), I-II, (ed. Mustafa Çıpan, takdim ve fihrist: A. Karaismailoğlu), Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları (Adı geçen yazmanın tıpkı basımı yapılmıştır).

_____ (2012), *Mesnevî*, I-III, çev. Adnan Karaismailoğlu, Konya: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

_____ (2022), *Fihri Mâ-Fih*, çev. Adnan Karaismailoğlu, İstanbul: Vakıfbank Yayınları.

Özmen, A. (2022), "Sultan Veled Divanı'nda Şeyh Selâhaddîn-i Zerkûb'a Yönelik Methiyeler", *Doğu Araştırmaları*, 2 (26), s. 143-165.

Sa'dî-i Şîrâzî (2018), *Bostan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2018), *Gülîstan*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sipehsâlâr, Mecdeddîn Ferîdûn b. Ahmed (2004), *Sipehsâlâr Risalesi: Hz. Mevlânâ ve Yakınları*, trc. Ahmed Avni Konuk, nşr. Tahir Galip Seratlı, İstanbul: Elest Yayınevi.

Tuğluk, İ. Halil (2016), "Türk Edebiyatında Bahâristân", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), s. 49-50.

Türk Dil Kurumu, (2011), *Türkçe Sözlük*, (11. bs.), Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yücel, F. (2013). *Çeviribilimin Paradigmaları Çeviri Seçkisi*, Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi.

THE IDIOLECT OF PRESIDENT OF TURKIYE RECEP TAYYIP ERDOĞAN

Larisa SOFRONOVA¹

ABSTRACT

The report presents the results of a study of institutional political (presidential) discourse in a pragmatic aspect. It is based on the speeches delivered by President of Türkiye Recep Tayyip Erdoğan abroad at international forums and in Türkiye to the national audience during the past five years. The purpose of the undertaken study was to describe the idiolect of President of Türkiye by means of descriptive and comparative analysis of grammatical, syntactic and lexical devices, creating the specific style of Turkish presidential discourse. The presidential speeches which appeal to the Turkish people are more emotional and expressive. The expressiveness to a large extent is due to the widely used technique of expressive syntax, in particular, syntactic parallelism, which is mostly manifested in the repetition of homogeneous predicates (verbs) used in different tense forms. The phenomenon of convergence appears in combinations of anaphora and epiphora with lexical-syntactic and grammatical-syntactic repetitions, in a combination of different types of parallel constructions with antithesis and gradation. A characteristic feature of Erdoğan's speeches is his appeal to phraseological units with a religious component in function of introductory expressions. Introductory and plug-in structures, so as answer-interrogative ones, play an important role in expressing the politician's intention, explaining it to his audience, creating a trusting atmosphere of private conversation or emotional upsurge. R.T.Erdoğan often quotes poems of the Ottoman and Turkish poets. In some cases these quotes compositionally organize a speech, because of its' connection to the place where President speaks or to the occasion.

Keywords: Erdoğan's idiolect, Turkish political discourse, pragmatics, expressive syntax, lexical borrowings, metaphor, poetry quotes

TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN İDYOLEKTİ

ÖZ

Bu rapor, pragmatik açıdan kurumsal siyasi söylemi üzerine yapılan çalışmalarının sonuçlarını sunmaktadır. Çalışmalar, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın son beş yıl içinde yurtdışında uluslararası forumlarda ve Türkiye'de millet önünde yaptığı konuşmalara dayanmaktadır. Bu raporun amacı, betimleyici ve karşılaştırmalı yöntemleri kullanarak, Türkiye Cumhurbaşkanının söyleminin kendine özgü üslubunu oluşturan dilbilgisel, sözdizimsel ve sözcüksel araçların analizi yoluyla onun idyolekt'ini tanımlamaktır. Türk halkına hitap eden Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmaları daha duygusal ve dışavurumcudur. İfade gücü büyük ölçüde, yaygın olarak kullanılan ifade edici sözdizimi tekniğinden, özellikle de çoğunlukla farklı zaman formlarında kullanılan homojen yüklemelerin (fiillerin) tekrarında ortaya çıkan sözdizimsel paralellikten kaynaklanmaktadır. Yakınsama olgusu, anafora ve epifora ile sözcüksel-sözdizimsel ve dilbilgisel-sözdizimsel tekrarların kombinasyonlarında, antitez ve derecelendirme ile farklı paralel yapı türlerinin bir kombinasyonunda ortaya çıkar. R.T.Erdoğan'ın konuşmalarının bir özelliği, giriş ifadeleri işlevinde kullanılan dini bir bileşene sahip deyimsele birimlere başvurusudur. Giriş yapıları, konuşma içindeki diyalog, ünlemler gibi, politikacının niyetini somutlaştırmada, dinleyicilerine görüşlerini açığa vurmada, içten bir sohbet, güvenilir atmosferi yaratmada önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı konuşmalarında sık sık Osmanlı veya Türk şairlerinin şiirlerinden alıntılar yapmaktadır. Bazı durumlarda bu alıntılar, onun konuştuğu yerle ya da olayla bağlantısı nedeniyle konuşmanın yapısını düzenlemektedir.

Anahtar kelimeler: Erdoğan'ın idyolekti, Türk politik söylem, pragmatik, ifade edici sözdizimi, sözcüksel ödünclemeler, metafor, şiir alıntıları

¹ Assoc.Prof. Dr. Larisa Sofronova, Moscow, Russian Federation, lvs877@gmail.com

Introduction

The undertaken research is based on the speeches delivered by President of Türkiye Recep Tayyip Erdoğan abroad at international forums and in Türkiye to the national audience during the past five years. The main subject of our research is the idiolect of President R.T.Erdoğan. The main issue could be formulated as selection and description of characteristic features of presidential political discourse by means of descriptive and comparative methods of analysis while in the part concerned metaphors a cognitive approach is used. Idiolect as a term is closely connected to the concept of linguistic identity and “refers to an individual’s unique variety and/or use of language, from the level of the phoneme to the level of discourse” (Wright 2018). All presidential speeches are characterized by a number of individual peculiarities distinguishing President Recep Tayyip Erdoğan from other politicians, which are manifested in the choice of vocabulary, introductory phrases, syntactic structure of statements, emotional connotation expressed by stylistic devices *etc.* These characteristic features of the presidential style were picked out and taken under consideration during research.

Structure of speech and lexical originality

First, we refer to the structure of presidential speeches. They are characterized by traditional author's opening phrases and final ones, differentiated in their completeness depending on the audience. They are peculiar markers of individual style of a speech.

Opening phrases	
Aziz Milletim, Sevgili İstanbullular, Kıymetli Kardeşlerim	My Dear Nation, Dear Istanbul Residents, Dear Brothers and Sisters
Değerli Basın Mensupları, Saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler	Dear Media Representatives, Dear Ladies and Gentlemen
Sizleri en kalbi duygularıyla, hasretle, muhabbetle selamlıyorum.	I greet you with my most heartfelt feelings, affection and respect.
Final phrases	
Sizlere başarılar diliyorum, hayırlı olmasını diliyorum Rabbim yar ve yardımcımız olsun, kalın sağlıcakla	I wish you success, I wish you good luck, may God help us, May you all remain in good health.
Hepinizi bir kez daha sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Kalın sağlıcakla.	I salute you all once again with affection and respect. May you all remain in good health. . .

The presidential speeches usually are divided into several parts by repeated appeals to the audience, slightly varying in emotional connotation, which depends on the content of the next part of the speech. Such appeals structure the speech, highlighting the semantically important provisions.

Kıymetli Delegeler – Dostlarım - Kıymetli dostlarım - Kıymetli Delegeler - Değerli Dostlar – Kıymetli Dostlar

Distinguished Delegates - My Friends - My Dear Friends - Distinguished Delegates - Dear Friends - Dear Friends

Within each part, there are additional appeals expressed by verbs in an imperative mood, used at the moment of the greatest emotional uplift, for example: the 2nd person plural of imperative mood: düşünün ‘think’, gelin görün ‘come and see’, as well as by the verb in the imperative mood of the 2nd person singular: bak ne diyor ‘look what he says’ which is used at the moments of the greatest emotional intensity. Sometimes constructions with a verb in the negative form of the third person singular imperative mood are used: kimsenin şüphesi olmasın ‘let no one have any doubts’.

The greatest emotional and expressive potential accompanies the fragments of speech containing an assessment of the opposition's actions or directly appealing to it. The speaker also uses introductory words, which could also change the rhythm of the speech in order to attract audience's attention to some important points: biliyorsunuz 'you know', dikkat edilirse 'if we pay attention', üzülererek belirtmek isterim ki 'I regret to inform you that', uzatmıyalım 'let's not prolong it', asla unutmayın 'never forget it'.

It is also important to emphasize the variety of pragmatic functions performed by personal pronouns and, first, the pronoun 'we'. On the one hand, it means the unity of the audience, nation and leadership of the state, the coincidence of their opinions on the situation in the world or inside the country and on the issues need to be solved in the nearest future, *i.e.* 'we' is nation and government. In some cases, this pragmatic aspect is reinforced when the speaker relies on the strategic opposition 'ours-others', expressing it in the deictic elements 'we' and 'they', where the opposing side is the internal opposition (The Republican People's Party (CHP)), external enemies (terrorism), opponents, some states, which do not share Türkiye's opinion on a number of international and domestic issues. On the other hand, 'we' in the presidential interpretation is the elite of the state, in other words, diplomats and the leadership of the country on whose shoulders the issues of national importance rest. The second person plural pronoun 'you' mainly appears as a morphological marker of verbal forms when the president expresses his wishes, addresses the youth and gives it advices. The president sometimes formulates phrases in the first-person singular, *i.e.* from himself, in the welcome address to the audience and at the end of the speech, which, as a rule, contains greetings, words of thanks to the audience, his own hopes and wishes. Sometimes the deictic element 'I' is used when the speaker expresses hope for a certain development of events, his faith in the achievement of goals, as well as in cases of expressing his personal condolences, sympathy, congratulations on success, some wishes, when he refers to his own feelings and opinions.

Türkiye Gençlik Sivil Toplum Kuruluşları Platformu'nda yer alan tüm kuruluşlarımızı böylesine önemli bir zirveye öncelik etmelerinden dolayı kutluyor, başarılarının devamını diliyorum. (Erdogan 2021)

I congratulate all organizations in the Platform of Youth Non-Governmental Organizations of Turkey for giving priority to such an important summit and wish them further success.

According to the opinion of Suleyman Gungor, which we share: "In Erdoğan's speeches, the pronoun 'we' is used in some sentences to indicate the government, in some sentences to indicate the AKP, and in some sentences to indicate the 1st person singular" (Gungor 2014: 86). One of characteristic features of Erdoğan's presidential discourse is the use of phraseological expressions with the component 'God' (hamdolsun, inşallah, elhamdülillah, eyvallah, bismillah), appearing mostly in his addresses to the nation and playing the role of interjections. The speaker uses them much less frequently when speaking to a professional audience, for example, diplomats and doesn't insert them into his speeches addressed to international audience abroad.

In his speeches, R.T.Erdogan usually combines archaic vocabulary of Arab-Persian origin with Western European borrowings. The aim of it, in our opinion, is to show the audience that the leader of the country is committed both to traditionalism, which implies continuity, and to innovation, understood as mastery of the present situation and the ability to confront its current challenges. Archaisms, masterfully introduced into the text of the speech, characterize the speaker as a follower of the Ottoman elite. Most of archaisms are used as an impressive illustration of the opposition 'ours-others': zatın hezeyanları 'person's delusions', hissiyat 'feelings', biz bizzat 'we ourselves', husumet 'hostility', milli iradenin tecelligahı 'manifestation of the national will'. Some of archaisms belong to the diplomatic discourse: binaen 'accordingly', tekraren 'repeatedly', bu vesileyle 'on this occasion',

maḥşeri vicdan 'apocalyptic conscience', adaletin tecellisi 'manifestation of justice', suhuletle 'with peacefulness'. The president often initiates the process of de-archaising certain words, which he intentionally introduces into political discourse: tezahür 'manifestation', iradenin tecelligahı 'manifestation of will', temayül 'tendency', velhasıl 'in short'.

Western European borrowings perform the function of forming those aspects of a politician's speech image that are able to demonstrate the country's aspiration for development in a global world, Türkiye's inclusion in international communities, organizations and processes, and the country's significance as an important actor in the political arena (vizyon 'vision', entegre olmak 'be integrated', obezite 'obesity'). Among them there are international words like as sistem, enflasyon, demokrasi, terrorist, kriz, reform, disiplin, platform, polemik, perspektif, rezerv, tünel. Mostly they are used in parts of speech on economic items also with following borrowings: bütçe 'budget', kur 'rate', proje 'project', rekor 'record', dijitalleşme 'digitalization'.

Devices of expressive syntax

Most of the President's speeches are based on the stylistic device of syntactic parallelism and are represented by repetition of verbs, participial and de-participials, verbal nouns with -ma/-me *etc.* For example, these verbs are used in one phrase: adım attık (made a step), ulaştırdık 'delivered', çıkardık 'increased to', kurduk 'created', taşıdık 'carried', yükselttik 'raised', çıkardık 'increased to'. Syntactic parallelism can be realized in the form of anaphora, epiphora, circular repetition, polysyndeton. Presidential speeches are also characterized by the phenomenon of stylistic convergence, *i.e.* the combination of such figures as anaphora, epiphora, polysyndeton, antithesis and gradation in one fragment. Convergence within the fragment enhances the emotional potential of speech, fulfilling 'the function of emotional-expressive saturation of speech' in addition to recreating 'the effect of colloquiality' and 'imitation of fragmentation' (Skovorodnikov 1981: 210). In the following example you see anaphora, epiphora, antithesis in one unit, the second one demonstrates the use of epiphora and gradation together.

(1) Üstadın da ifade ettiği gibi, gençlik, bir ülke ve milletin aydınlık **yarınlarının teminatıdır**. Gençlerine **sahip çıkan**, gençlerine **değer veren ve yatırım yapan** toplumlar geleceğine de güvenle bakarlar. Gençlerini **ihmal eden**, daha kötüsü gençlerine **sırtını dönen** milletlerin ise **bugünü de, istikbali de karanlıktır**. (Erdogan 12.07.2021)

*As the Master also stated, youth is the guarantee of the bright future of a country and nation. Societies that **protect, value and invest** in their youth look to their future with confidence. Nations that **neglect** their youth, or worse, **turn their backs** on their youth, have a dark present and a dark future.*

(2) Dikkat edilirse, Mustafa Kemal **Libya'da**, Mustafa Kemal **Suriye'de**, Mustafa Kemal **Çanakkale'de**, Mustafa Kemal **Kafkasya sınırlarımızda**, Mustafa Kemal Anadolu'nun **her karış toprağında**. (Erdogan 10.11.2021).

*Mustafa Kemal is **in Libya**, Mustafa Kemal is **in Syria**, Mustafa Kemal is **in Çanakkale**, Mustafa Kemal is **in the Caucasus**, Mustafa Kemal is **in every inch of Anatolia**.*

In the following example you can see the implementation of stylistic device of polysyndeton (repetition of conjunctions – da/de; yani):

*Evet, siyasette **de**, sivil toplumda **da**, sosyal hayatta **da** başarının anahtarı birlik, beraberlik, vahdettir. Bir duvarın tuğlaları gibi kenetlenmektir, **yani** bünyân-ı mersus, çünkü asıl güç kemiyette, **yani** sayıda çoklukta değil keyfiyette, **yani** niteliktedir, kalitededir, örgütlü olmaktadır.* (Erdogan 12.07.2021)

*Yes, the key to success in politics, civil society and social life is unity, solidarity and alliance. It is to come together like the bricks of a wall, **in other words**, to be united, because the real power is not in quantity, **in other words**, in numbers, but in quality, **in other words**, in qualification, in organization.*

The presidential speeches are also characterized by dialogue form used in some cases. Rhetorical questions are aimed not only to show opposite positions, actions and opinions, but also to emphasize the creative activity of the present government.

***İşte o Adayı biz ne yaptık?** Tamamıyla aldık orayı Demokrasi ve Özgürlükler Adası yaptık. Dün de orada ilk defa uluslararası bir toplantıyı düzenledik. **Kimleri davet ettik?** Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve hepsiyle birlikte bir yeni üyemiz daha o da Macaristan, tabii Türkmenistan ve 7'li bir toplantı yaptık, uluslararası ilk toplantı, inşallah bundan sonra da olacak. (Erdoğan 13.11.2021a)*

***What did we do with that Island?** We took it completely and made of it the Island of Democracy and Freedom. Yesterday, we organized an international meeting there for the first time. **Who did we invite?** Azerbaijan, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Uzbekistan and one more new member, Hungary, of course Turkmenistan, and we held a meeting of 7, the first international meeting, and hopefully there will be more.*

Sometimes the emotional message expressed in a dialogue form is stressed by the words of affirmation 'yes' and negation 'no'. An intonational pause in such an answer emphasizes the importance of idea concluded in it. Moreover, in some cases the speaker uses the affirmative 'yes' not as an answer to the preceding question, but just to confirm or emphasize his idea, point of view.

*Bunlarla yetinecek miyiz? **Hayır.** Bunlar sürekli olarak ağırlıklı İstanbul ve Ankara'da bunlar devam edecek. (Erdoğan 10.11.2021).*

Will we be satisfied with these? No. These will continue permanently, mainly in Istanbul and Ankara.

If we consider some phrases from the point of emotional intensity, some of them can be defined as exclamatory sentences. In the texts of presidential speeches, the exclamation point is rarely used, so we have to pick out such sentences relying on their structure and role in the speech. The answer in the following example is undoubtedly an exclamatory sentence, because of inversion and conjunction at its beginning.

*Ya denizin altından Marmaray'ı biz geçirmedik mi? Avrasya Tünelini biz geçirmedik mi? **Ya biz iş yapıyoruz iş.** (Erdoğan 13.11.2021a)*

*Didn't we pass Marmara sea under the water? Didn't we build the Eurasia Tunnel? **Business we are doing, business.***

At the same time, if we compare the text of the speech with the audio recording, the exclamatory sentences are not always pronounced by the speaker with an exclamatory intonation. His style of delivery is characterized by emphasizing the part of the sentence that he considers to be particularly important with an exclamatory intonation, but at the same time lowering the tone towards the end of the sentence. Nevertheless, the sentence remains exclamatory in its meaning. Rhetorical questions asked by the speaker are essentially interrogative-exclamatory sentences, pronounced with a raising intonation lowering in the answer. This intonation pattern makes it possible to emphasize the answer. The following example with lexical repetition of word 'nation' leads to emotional upsurge of the audience and further chanting:

***Bu millet büyük bir millet, güçlü bir millet ve bu millet hep şehadete yürüyen bir millet. Bu millet şehadete inanıyorum ki bedeller ödeyerek işte bu toprakları vatan yapmış bir millet.** (Erdoğan 13.11.2021b)*

This nation is a great nation, a strong nation and this nation is a nation that always marches to martyrdom. I believe that this nation is a nation that has made these lands a homeland by paying the price of martyrdom.

Metaphors, idioms, poetry quotes

If we dwell upon metaphorical models which appear in the conceptual picture of the world of Recep Tayyip Erdogan, we could find ‘country is a living organism’, ‘our country is home’, ‘terrorism is a killer’, ‘search for a solution is a movement’, ‘development is a movement’. “Metaphors help us to transform the existing linguistic picture of the world in the addressee's mind, to introduce a new categorization into the representation of seemingly well-known phenomena and to give them a new emotional evaluation” (Budaev, Chudinov 2018: 6). According to the classification of metaphors by source spheres we can find anthropomorphic, sociomorphic, natural and artefactual metaphors in the presidential discourse. The target spheres of metaphorical expansion in most cases are the triune subject (country-people-me), international organizations, associations of states, and Turkiye's foreign policy. The target spheres vary depending on the emotional and evaluative connotation of the metaphorical field, as they are intended to translate the speaker's conceptual picture of the world and are directly related to it.

Anthropomorphic metaphors		<i>terörün belini kırdık; bu niyetleri toprağa gömdük</i>	<i>we broke the back of terrorism; we buried these intentions in the ground</i>
Social metaphors	military	<i>ilişkilerini esir almak; burçlara sancağımızı yeniden dikmeliyiz</i>	<i>to take their relations captive; we must raise our flags on the bastions again</i>
Natural metaphors		<i>terör bataklığını kurutmak; zehirli bir sarmaşık gibi saran ırkçılık</i>	<i>draining the swamp of terror; racism that has spread like poison ivy</i>
Artefactual metaphors	a) conceptual (movement – pathway – development)	<i>yolumuza devam etmeliyiz; dış politikamıza kılavuzluk etmeyi sürdürecektir.</i>	<i>we must continue on our path; it will continue to guide our foreign policy;</i>
	b) architecture	<i>vicdan penceresi; küresel köy; barış koridoru</i>	<i>window of conscience; global village; peace corridor</i>

The contemporary politicians often refer in their speeches to folklore, in particular, to proverbs. Most of the proverbs quoted by President R.T. Erdogan have neutral stylistic connotation, which corresponds, in general, to the style of political speech:

Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

Two heads are better than one

Başarının sahibi çoktur, başarısızlık öksüzdür.

Success has many owners, failure is an orphan

In order to highlight expressively his ideas, the speaker resorts to emotionally connotated idioms, the use of which is inherent to the colloquial style of language, often they contain a zoonymic component:

Büyüklerimiz, azimle iman –ne derlerdi- tekeden süt çıkartır derlerdi. Vaka bu, tabiatın kurallarını değiştirmeyi değil çok çalışarak hedefe ulaşmayı kastediyorlar. (Erdogan 09.10.2022)

*Our elders used to say that **perseverance and faith** - as they used to say - **make milk out of the goat**. This is the case, they do not mean to change the rules of nature, but to reach the goal by working hard.*

When criticizing political opponents and their actions in the international arena, R.T. Erdogan often uses stable figurative expressions, phraseological unities, for example: cirit atıyor 'is swarming with', üç maymun oynuyor 'one plays three monkeys' (one covering its eyes, the other its ears, and the third its mouth), dört dolanıyor 'hanging round', kara gün dostu 'a black day's friend'.

Intertextuality, references to precedent texts, is an integral part of modern socio-political discourse. President R.T.Erdogan often refers to quotations of Prophet Muhammad's sayings, and in particular to those of his words that contain an objective positive assessment that is not subject to different interpretations. Thus, the speaker emphasizes the movement towards the goal and success in fulfilling the set issues and their importance by quoting the words of the Prophet Muhammad appearing in the hadith: Men sabera zafera (in Arab) 'Who is patient attains victory'.

One of characteristic features of the idiolect of President R.T.Erdogan is poetry quotations. He uses them to confirm his ideas or to develop them, accompanies them with appropriate evaluative comments, or illustrates his ideas with poetic images from the quotation. By means of poetry quotes the speaker creates a certain mood in the audience, taking it's emotions under control and at the same time he realizes the strategy of persuasion or the strategy of struggle for power and self-presentation through opposition and identification.

Yürüyeceksin! Millet yürüyecek arkandan!

Sana selâm getirdim Ulubatlı Hasan'dan!

Elde sensin, dilde sen; gönüldesin, baştasın

Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın! (Erdogan 15.07.2019)

You'll walk! The nation will walk behind you!

I bring you greetings from Ulubatli Hasan!

You are in the hand, you are in the tongue; you are in the heart, you are in the head.

You are at the age when Fâtih conquered Istanbul!

The above-mentioned poetic lines from the poem 'March of Conquest' written by Arif Nihat in the mid-20th century are dedicated to the conquest of Constantinople by Ottoman troops in 1453. In 2020 this poem, full of praise for the heroism of the army, was associated with the events of 2016, when the conspirators tried to overthrow the legitimate government and were defeated. This poem was put to music and became a song. By inserting this poetry quote in his speech President expresses his assurance that the country's leadership is on guard of nation's interests and will not allow such a fight to happen again, and that the authorities and the nation are united in their aspirations. The list of quoted poets demonstrates both President's poetic taste and his ideology based on patriotic and islamist leanings. Celaleddin Rumi (Mevlana), Yunus Emre, Yahya Kemal, Mehmet Akif, Sezai Karakoç, Necip Fası Kısakürek, Aşık Veysel are quoted most often.

Conclusion

President of Turkiye Recep Tayyip Erdogan's political discourse has some specific features as in it's structure so as in the choice of lexical, grammatical, syntactic means of language. The expressiveness of a speech is due to the widely used technique of expressive syntax, in particular,

syntactic parallelism. Convergence of stylistic syntactic devices appears in combinations of anaphora and epiphora with lexical-syntactic and grammatical-syntactic repetitions, in a combination of different types of parallel constructions with antithesis and gradation. A characteristic feature of President's idiolect is his appeal to phraseological units with a religious component in function of introductory words. Introductory and plug-in structures, so as answer-interrogative ones, play an important role in expressing the politician's intention, explaining it to his audience, creating a trusting atmosphere of private conversation or emotional upsurge. The differential use of archaic Arabism and Farsiism in the presidential speeches helps to create the image of the leader of the nation, respecting the history of the country, appreciating religious values and continuing the traditions of his predecessors. The borrowings from European languages are intended to emphasize the leader's competence, ability to solve urgent serious problems, his close ties with international agenda and global community. In the presidential political discourse there are different types of metaphors: anthropomorphic, sociomorphic (military), natural and artefactual (conceptual, architectural). R.T. Erdoğan often uses neutrally connotated proverbs and phraseological units peculiar to his idiolect. Addressing the Turkish audience President often quotes poems of the Ottoman and Turkish poets. In some cases these quotes play a structuring role in the speech, because of its' connection to the place where the President speaks or to the occasion. Sometimes they confirm his ideas and conclusions, express his intentions. The success of this image is reached undoubtedly not only by President's idiolect but also by his outstanding oratorical skills, his ability to control the audience and its emotions.

Kaynakça

- Budaev, E.V., Chudinov, A.P. (2018). *Metafora v politicheskoi kommunikatsii [Military metaphor in mass media discourse]*. Moscow: Flinta. (In Russ).
- Erdoğan, R.T. (15.07.2019). *Atatürk Havalimanı'nda Halka Hitapları*. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/107087/ataturk-havalimani-nda-halka-hitaplari> (accessed 25.12.2023) (In Turk).
- Erdoğan, R.T. (13.11.2021a). *Çanakkale Toplu Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma*. (Speech at the Çanakkale Public Opening Ceremony). <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/133505/canakkale-toplu-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma> (accessed: 20.12.2023) (In Turk).
- Erdoğan, R.T. (13.11.2021b). *Çanakkale'de Gençlerle Buluşma Programı'nda Yaptıkları Konuşma*. (Speech Delivered at the Youth Meeting Program in Çanakkale). <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/133511/canakkale-de-genclerle-bulusma-programi-nda-yaptiklari-konusma> (accessed: 20.12.2023) (In Turk).
- Erdoğan, R.T. (09.10.22). *TÜGVA 5. Olağan Genel Kurulu ve 6. Gençlik Buluşması'nda Yaptıkları Konuşma*. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/140073/tugva-5-olagan-genel-kurulu-ve-6-genclik-bulusmasi-nda-yaptiklari-konusma> (accessed: 20.12.2023) (In Turk).
- Erdoğan, R. T. (12.07.2021). *Türkiye Gençlik Zirvesi'nde Yaptıkları Konuşma*. (Speech at the Turkey Youth Summit) <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/128669/turkiye-genclik-zirvesi-nde-yaptiklari-konusma> (accessed: 20.12.2023) (In Turk).
- Güngör, S. (2014). *Türk Siyasetinde Dil Kullanımı: Siyasal Parti Liderlerinin TBMM Grup Konuşmalarında Siyasal Söylem Analizi/Yasama Dergisi*. 2014. № 26. S. 65-88. // *Yasama Derneği. Yasama Dergisi*. http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2014/sayi26/65-88.pdf (accessed: 20.12.2023) (In Turk).
- Skovorodnikov, A. P. (1981). *Ehkspressivnye sintaksicheskie konstruksii sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka: opyt sistemnogo issledovaniya*. (Expressive Syntactic Constructions of the Modern Russian Literary Language: Experience of System Research). Tomsk: Tomsk Univ. Publ. (In Russ).
- Wright, D. (2018). *Idiolect*. DOI:10.1093/obo/9780199772810-0225. <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0225.xml>. (accessed: 20.06.2024) (In Eng).

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF MACHINE TRANSLATION IN TRANSLATION STUDIES

Mustafa DOLMACI¹

Fatih ULAŞ²

ABSTRACT

Machine translation has been steadily developed over the previous two decades, and it now plays an important part in meeting the world's growing communication needs. In this study, it is aimed to carry out a bibliometric analysis of the articles on machine translation published in the translation studies category in the Web of Science database. In the study, the data were taken from the Web of Science database. All articles published in SSCI, ESCI, A&HCI indexed journals were selected. During the scanning process, many different keywords were linked to the term machine translation and a query was created. Keywords were searched in all languages and at the title, abstract and keyword level. As a result of the analysis, 195 articles in the 'Translation Studies' category constituted the data set. The data were presented in tables and figures and the network maps were visualised through VOSviewer package programme. The data in the tables and figures were analysed under the headings of number of articles, most productive institutions, most productive researchers, most cited studies, active countries and language used. The most frequently used keywords and the most frequently cited studies were analysed using the social network analysis method, which allows visualising the relationships between published studies. As a result of the research, it was determined that the most articles in the field of machine translation in translation studies were published in the year of 2023. The most frequently used keyword was 'machine translation' with 107 matches, followed by 'post-editing' with 78 matches. It was found out that the most productive institution was 'London City University', the most productive country was 'Spain', but the most cited country was 'Ireland'. The most productive author was 'O'brien', and the most cited study was carried out by 'Pedersen'. The language of publication in the articles was 'English'.

Keywords: machine translation, translation studies, bibliometric analysis, VOSviewer, Web of Science

ÇEVİRİBİLİMDE MAKİNE ÇEVİRİSİ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

ÖZ

Makine çevirisinin gelişimi son yirmi yılda sürekli olarak devam etmiş ve günümüz dünyasında artan iletişimin ihtiyacına çözüm sağlama açısından kilit bir rolde yer almaktadır. Bu çalışmada Web of Science veri tabanında çeviribilim kategorisinde yayımlanmış makine çevirisi konusunda yayımlanan makalelerin bibliyometrik analizinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri Web of Science veri tabanından alınmıştır. SSCI, ESCI, A&HCI indeksli dergilerde yayımlanan bütün makaleler seçilmiştir. Tarama sürecinde makine çevirisi terimine birçok farklı anahtar kelime bağlanarak sorgu oluşturulmuştur. Anahtar kelimeler bütün dillerde ve başlık, öz, anahtar kelime düzeyinde taranmıştır. Analiz sonucunda "Çeviribilim" kategorisinde yer alan 195 makale veri setini oluşturmuştur. Tablolara ve şekiller aracılığıyla veriler sunulmuş olup ağ haritaları VOSviewer paket programı aracılığıyla görselleştirilmiştir. Tablolarda ve şekillerde yer alan veriler makale sayıları, en üretken kurumlar, en üretken araştırmacılar, en çok atıf alan çalışmalar, etkin olan ülkeler ve kullanılan dil başlıklarında analiz edilmiştir. En çok kullanılan anahtar kelimeler ve en sık atıf alan çalışmalar yayınlanan çalışmalar arasındaki ilişkileri görselleştirmeyi sağlayan sosyal ağ analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda çeviribilimde makine çevirisi alanında en fazla makalenin 2023 yılında yayımlandığı belirlenmiştir. En fazla kullanılan anahtar kelimenin 107 eşleşmeyle "machine translation" olduğu ve ardından 78 eşleşmeyle "post-editing" anahtar kelimesinin yer almakta olduğu görülmüştür. En üretken kurumun "London City University" olduğu, en üretken ülkenin "İspanya" fakat en çok atıf alan ülkenin "İrlanda" olduğu saptanmıştır. En üretken yazarın "O'brien" olduğu, en çok atıf alan çalışmanın ise "Pedersen" tarafından gerçekleştirildiği, makalelerdeki yayın dilinin "İngilizce" olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: makine çevirisi, çeviribilim, bibliyometrik analiz, VOSviewer, Web of Science

¹Assist. Prof. Dr., Selçuk University, Department of Translation and Interpreting, English Translation and Interpreting, dolmaci@selcuk.edu.tr

² MA Student, Selçuk University, Social Sciences, Translation Studies, fatihulas112@gmail.com

Introduction

Translation is a phenomenon that enables people to exchange information with each other in today's modern world, serving as a bridge for communication. The presence of a fast flow of information between languages could be observed. The translation action done by translators by hand is gradually being replaced by machine translation. Developments in computers and the internet have led to the gradual advancement of machine translation, and as a result, it is seen to be widely used (Bayatlı et al., 2020). Machine translation is a process that automatically translates one language into another through various algorithms. The basic working principle of machine translation is to create an automatic system that can translate a source language into a target language through bilingual dictionaries, algorithm-based processes, corpora, and neural networks (Al Mahasees, 2020). This technology aims to enable people to translate text or speech with a large number of pages with minimal effort and accurately. The increasing demand for the translation of thousands of texts in different areas of life makes it difficult for translators to translate them manually without the help of machine translation.

Important developments related to machine translation began in 1954 with the Georgetown experiment. (Hutchins, 1995). These developments have increased beliefs in the advancement of machine translation and have initiated a decades-long development process based on rule-based approaches. The studies conducted by exhibiting a grammatical and word-based approach have shown limited development due to the challenges posed by the different structures of languages. The 1980s focused on statistical machine translation. Statistical machine translation works on the principle of analyzing previously made translations through context rather than translating words one by one to find the most likely result. Statistical machine translation performs the translation of words in the context of the preceding and following words (Sadikov and Sarigül, 2021). As a result, it can be stated that successful results can be obtained in short sentences, but the increase in sentence length has a negative effect on the success rate. The gradual development curve that occurs in machine translation has entered a new era with the introduction of neural machine translation as a turning point. Unlike statistical machine translation in neural machine translation, the words in the sentences formed by expressions are evaluated as a whole rather than individually, and translation is provided by working on a broad context to create possible models. It has been proven that the sentences generated by the neural machine algorithm developed by Google, based on artificial intelligence, are more successful than those produced by statistical machine translation (Tan et al., 2020). Neural machine translation, which uses artificial intelligence and manages to keep itself up to date with the translations made, continues to be widely used today.

Web of Science is a comprehensive database that provides access to a wide collection of scientific articles, journals, conference proceedings, and other academic resources across various disciplines. It is not only used as a research tool to support large-scale research in many different fields, but also as a data source for research with large data sets (Li et al., 2018).

The VOSviewer application is used to interpret and process data from databases such as Web of Science or Scopus. VOSviewer was introduced by Nees Jan van Eck and Ludo Waltman from Leiden University. VOSviewer is a software tool used to create and explore maps based on network data. VOSviewer creates networks and heat maps between clusters and clusters through defined parameters such as co-authorship, co-occurrence analysis, citation, bibliographic coupling, and common citation networks (Arruda et al., 2020).

The word bibliometrics was first coined by Otlet in the 1930s. It was however renamed and popularized by Pritchard in 1969 (Pritchard, 1969). Bibliometric analysis can be defined as a systematic study conducted to reveal the connections, trends, and impacts in a specific field (Passas, 2024). Bibliometrics allows for the processing of large amounts of scientific data. Through the analysis, functions such as making comparisons between various subjects studied, information about the use of scientific tools, and identifying the most productive authors and institutions in the literature can be fulfilled (Donthu et al., 2021). In addition, according to Donthu and others (2021), bibliometrics has gained considerable popularity in recent years and has become a trend in academic research. According to Doulani (2020), the reason for this situation arises from a result of the widespread adoption of the interdisciplinary effect created by the bibliometric method. It is also noted that the processing of large volumes of scientific data and high research impact is due to the benefit reflection (Donthu et al., 2021). Passas (2024) states that bibliometric analysis has many benefits, but due to being a relatively new tool, it has not yet shown sufficient development in terms of realizing its full potential.

A literature review of bibliometric analysis studies in the field of translation studies reveals that several studies have been conducted. When these are examined, it is observed that bibliometric analysis studies have been conducted on political discourse in translation sciences (Du & Chen, 2022), studies on cognitive translation and interpreting (Ollala-Soler & Aixela, 2020), translation studies between 2014 and 2020 (Huang & Liu, 2019), and co-authorship in translation studies (Rovira-Esteva et al., 2020). The only study on machine translation was conducted by (Lu, 2022) with the study "A Bibliometric Analysis of Machine Translation".

The development of machine translation follows a parallel course with technological developments. In addition to algorithms updating themselves by making use of artificial intelligence, it is thought that the development of algorithms will gain momentum with the guidance of the studies that have been carried out so far and will be carried out in the field of translation studies in the future. From this point of view, it is thought that there is a need for qualified studies to be carried out in the field. In this context, this study aims to reveal the current situation by examining the studies conducted from past to present. In addition, different parameters were used in order to reveal different aspects such as the direction of development of machine translation in translation studies, networks of relationships, and the topics that the articles studied. Therefore, the aim of the study has been determined as conducting a bibliometric analysis of indexed articles identified in the field of machine translation within the category of translation studies. In this context, answers have been sought for the following research questions:

1. What is the distribution of articles published in the field of Machine Translation in the category of Translation Studies by year?
2. What are the most researched topics in the field of Machine Translation published in the category of Translation Studies?
3. Which institutions are productive in the field of Machine Translation published in the field of Translation Studies?
4. Who are the productive researchers in the field of Machine Translation published in the category of Translation Studies?
5. Which studies published in the field of Machine Translation in the category of Translation Studies have received the most citations?

6. Which countries are active in the field of Machine Translation published in the category of Translation Studies?

7. What are the publication languages in the field of Machine Translation published in the category of Translation Studies?

Methodology

This study aims to examine the studies conducted in the field of translation studies in the category of machine translation and to determine the relationships between these studies. Bibliometric analysis has been used for this purpose. Bibliometrics is a quantitative analysis method that studies the external characteristics of scientific literature as its research object (Koskinen et al., 2008).

Data Collection

Research data were obtained from studies available in the Web of Science database. The WoS database is the most comprehensive citation data source worldwide (Birkle et al., 2020). WoS, developed by Clarivate Analytics, is the world's leading scientific citation search and analytical information platform. In addition to providing a comprehensive data that includes different disciplines, it hosts thousands of academic studies published in the last twenty years (Li et al., 2018). For these reasons, the Web of Science has been preferred as the database.

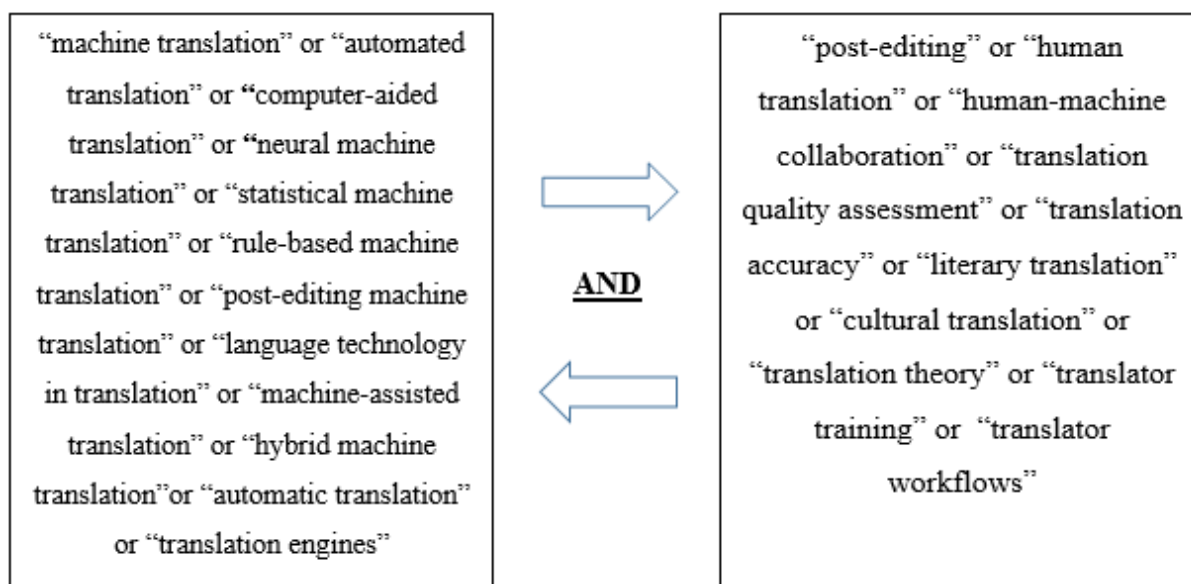

Figure 1 Keywords included in the search query

The keywords in the left box in the figure are linked with the "or" command in order to filter the search query according to the machine translation category in terms of Translation Studies. Similarly, the keywords in the right box are connected to each other with the "or" command. These two sets of keywords were connected to each other with the "and" command and the research query was performed.

The articles published in the field of translation studies have undergone a preliminary review, and it has been determined that studies related to machine translation are included under these topics. Thus, it is aimed to create the dataset by including only the articles related to translation studies, excluding other disciplines.

While determining the year range of the review data, no restriction was made and all studies in the literature were included. The indexes scanned are SSCI, ESCI and A&HCI. Only the article has been opted as the publication type. The categories related to the field of "Linguistics or Language Linguistics" and "Translational Studies" have been selected in the meso filtering system. All languages were included in the search process. The query has been carried out with keywords, title, and summary option. As a result of filtering, 195 articles have been found. The dataset of the study consists of 195 studies.

Data Analysis

Bibliometric analysis method has been used in the analysis of the data. The data generated by the opted filters were downloaded from the Web of Science database in order to process them. The data has been visualized, analyzed, and presented in order to answer the research questions. In the analysis and visualization of the data, a freely available program called VOSviewer was used to create network maps. The creation of tables containing numerical data was achieved both through the data that can be viewed through VOSviewer and by manually processing the data obtained from the data analysis section in the Web of Science database into the tables (Van eck & Waltman, 2018).

Findings

The distribution of articles by years shows that the most articles were published in 2023 (39 articles), followed by 2022 (26 articles), 2020 (25 articles), 2019 (20 articles). There are no articles published in 2011 and 2008, and when we go back to the past years, there is only 1 article published in 2002. It can also be stated that the total number of articles published until 2013 was only 6. It is seen that 61% of the published articles (119 articles) were published in the last five years.

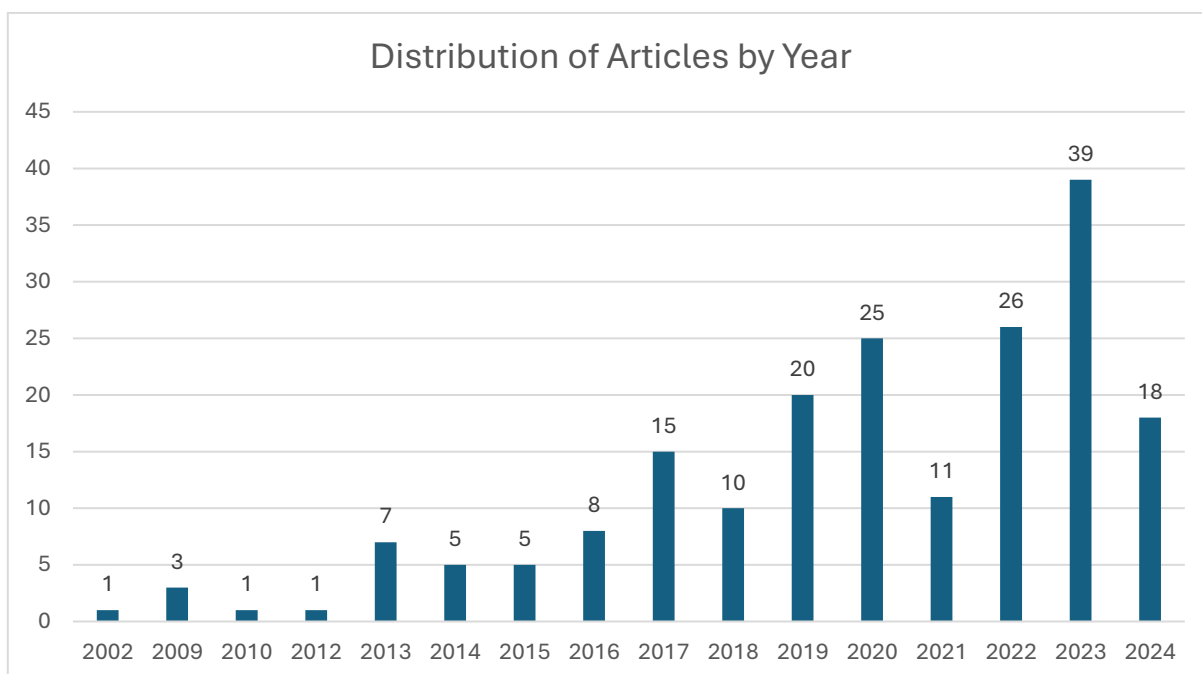

Figure 2 The numerical distribution of articles published under the title of machine translation in the "Translation Studies" category by year

In order to find the answer to the second research question, a bibliometric analysis called 'author-keyword' analysis has been conducted. Figure 3 shows that 525 keywords were used in a

total of 195 articles in the “Machine Translation” category. The minimum number of repetitive keywords was 2, and it was determined that there were 113 keywords that met this threshold.

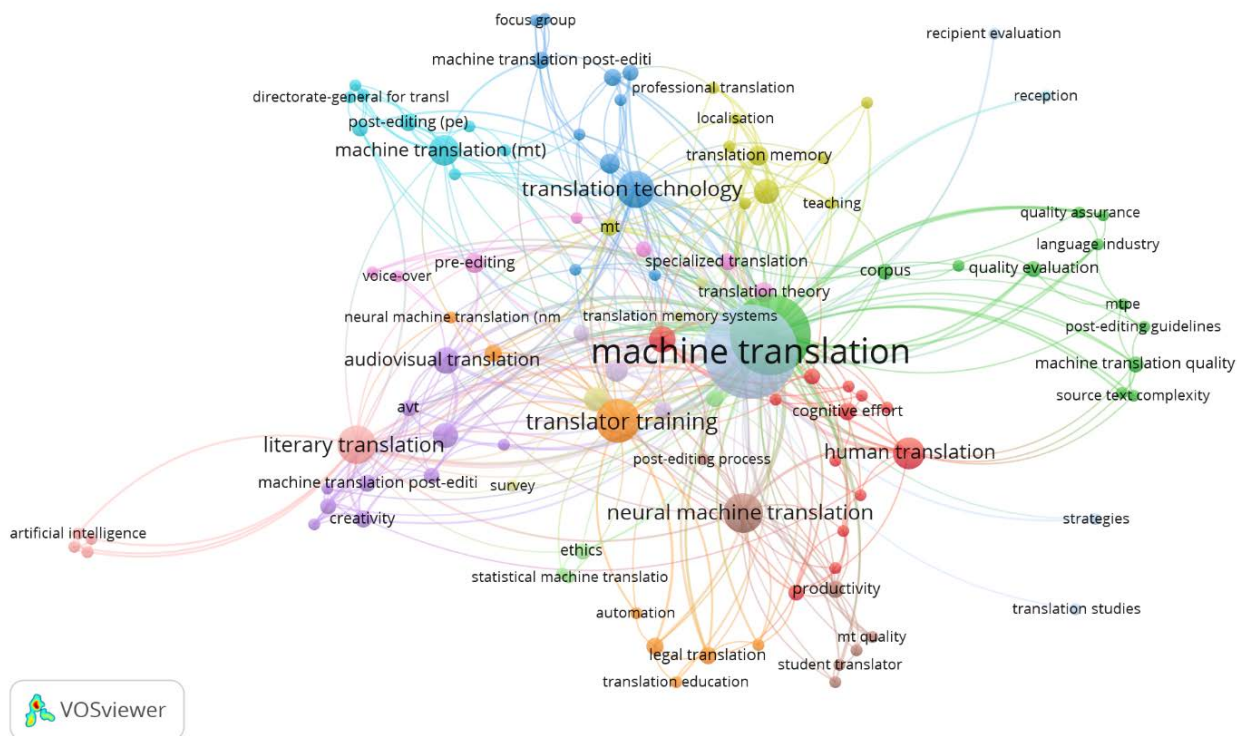

Figure 3 The most frequently used keywords

When the most frequent keywords were analyzed, it was seen that the keyword “machine translation” ranked first. This keyword has been used in 107 different articles. This keyword is followed by the keywords "post-editing" used in 78 articles, "translator training" used in 23 articles, "neural machine translation" used in 19 articles, "literary translation" used in 18 articles, "translation technology" used in 17 articles, "human translation" used in 12 articles, and "machine translation (mt)" found in 11 articles. Similarly, the keyword “audiovisual translation” is used in 9 different articles, followed by the keyword “translation quality” in 9 different articles.

Table 1 The 20 Most Productive Institutions

	Institutions	Record Number	%
1	Dublin City University	15	7
2	Autonomous University of Barcelona	11	6
3	Universidad de Malaga	7	3.5
4	Universitat Jaume I	6	3
5	University College London	5	2.5
6	University of Groningen	5	2.5
7	University of London	5	2.5
8	University of Ottawa	5	2.5
9	University of Portsmouth	5	2.5

10	Hunan University	4	2
11	University of Bristol	4	2
12	University of North Carolina	4	2
13	University of North Carolina Charlotte	4	2
14	University of Turku	4	2
15	University System of Ohio	4	2
16	Aarhus University	4	2
17	Beijing Foreign Studies University	3	1.5
18	Communaute Universite Grenoble Alpes	3	1.5
19	Complutense University of Madrid	3	1.5
20	European University of Madrid	3	1.5

Table 1 lists the 20 most productive institutions in terms of articles published in the field of machine translation in the translation science category. Dublin City University ranks first with 15 articles, followed by the Autonomous University of Barcelona with 11 articles. The Universidad de Malaga, which is in third place, has 7 studies, followed by Universitat Jaume I with 6 articles. There are 195 articles that constitute the data set. Percentages showing the ratio of total articles published by institutions to the dataset are given in the right column of the table.

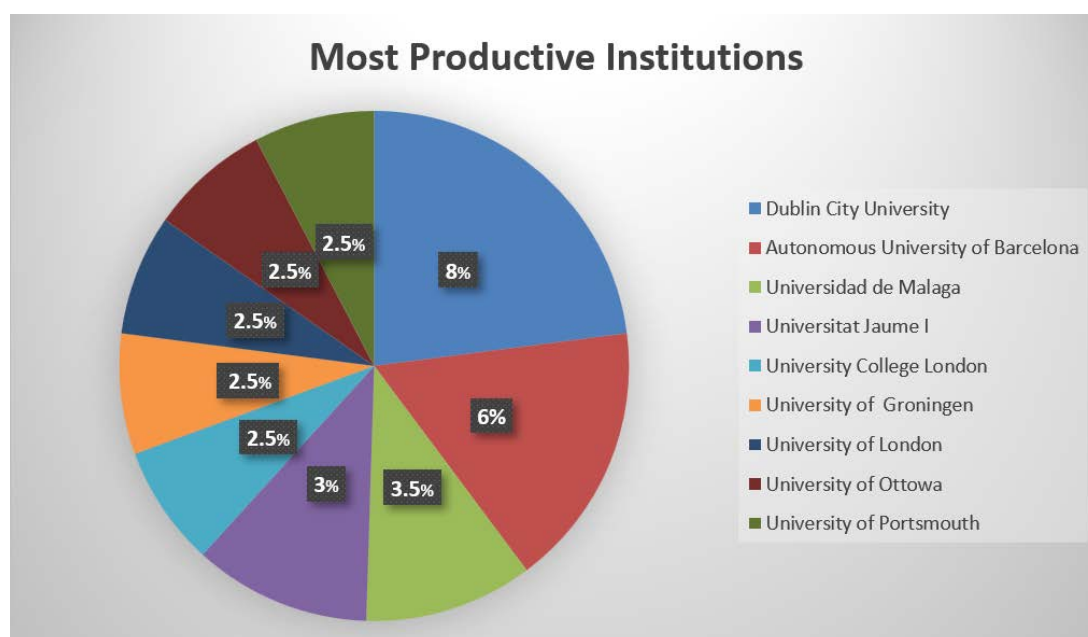

Figure 4 Most Productive Institutions

When Table 2 and Figure 2 are analyzed, it is seen that the most productive institution in the category of "Translation Studies" in terms of articles published in the field of machine translation is "Dublin City University" with 15 articles, covering 8% of 195 articles. This is followed by "Autonomous University of Barcelona" with 11 publications and a rate of 6%, "Universidad de

Malaga" with 7 publications and a rate of 3.5%, "Universitat Jaume I" with 6 publications and a rate of 3%, and "University College London" with 5 publications and a rate of 2.5%.

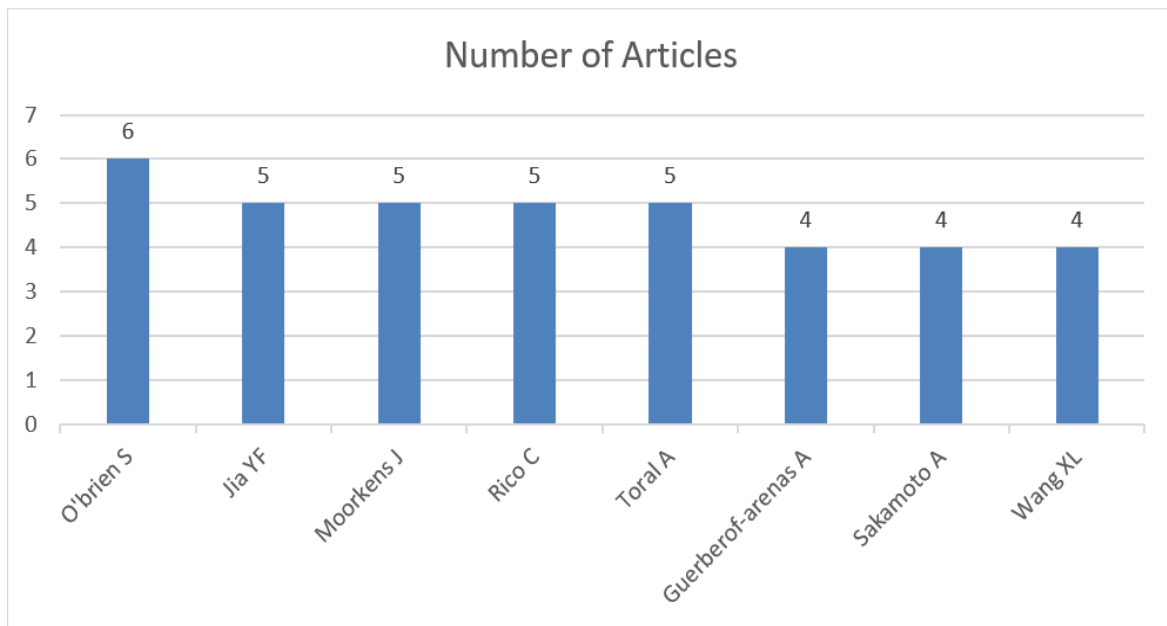

Figure 5 Most Productive Authors

Figure 5. shows that a total of 8 authors with 4 or more publications in selected indexed journals in the Web of Science database were identified. Accordingly, the most productive authors are identified as "O'brien S" (6 articles), "Jia YF" (5 articles), Moorkens J (5 articles), "Rico C" (5 articles), "Toral A" (5 articles), "Guerberof-arenas A" (4 articles), "Sakamoto A" (4 articles), and "Wang XL" (4 articles).

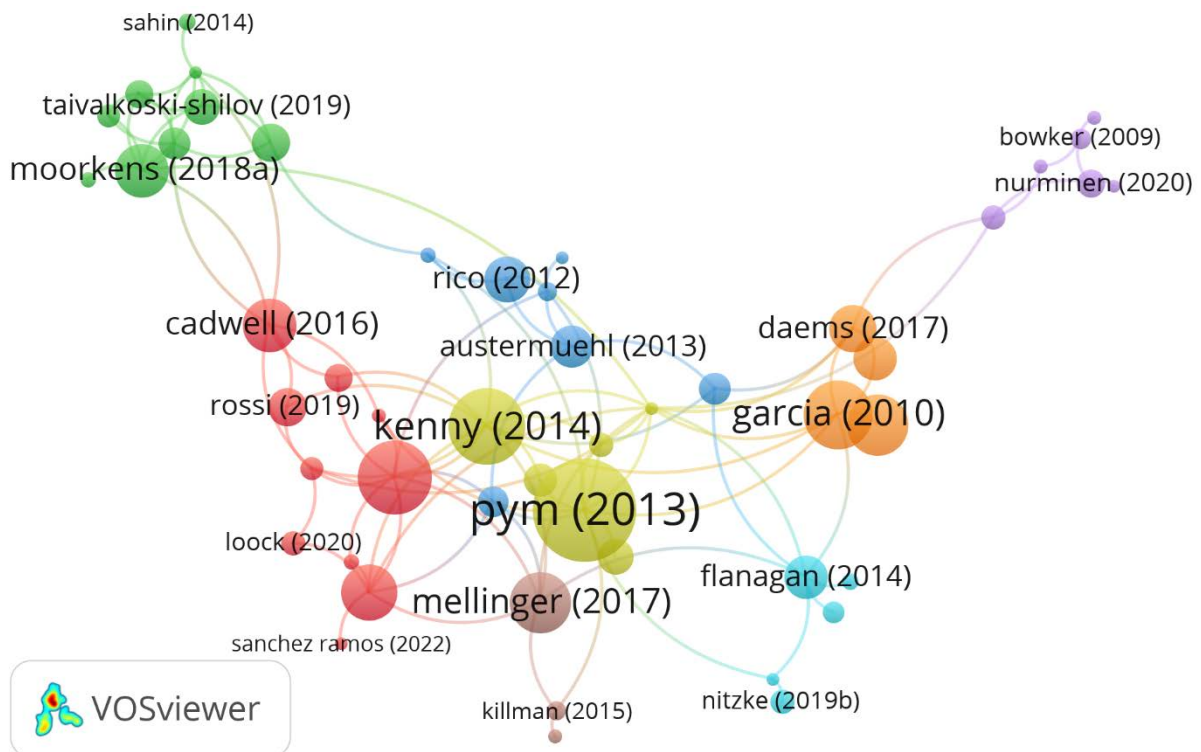

Figure 6 Citation Network

The fifth research question was “Which are the most cited studies in the articles published in the field of Machine Translation in the Translation Studies category?”. In this regard, the data for the answer to the question has been obtained from the Web of Science database, and bibliometric analysis has been applied by processing the data. Articles that have received more than five citations have been deemed suitable for the study and have been analyzed. The results have been analyzed through the VosViewer and visualized to reveal a network map.

Table 2 Authors and publication years of studies citing over 50 times.

Ranking	Publication Year	Author	Citation
1	2013	Pym A.	112
2	2014	Dorothy K. & Doherty S.	71
3	2015	Gaspari vd.	68
4	2010	Ignacio G.	61
5	2017	Mellinger C.D.	52
6	2016	Koponen, M	51
7	2009	Fiederer, R. & O'Brien	51

Table 2 shows that 70 articles out of 195 articles were able to exceed the threshold with the filter applied and the total number of citations to these articles was found to be 1485. Publications with over 50 citations starts with “Translation Skill-Sets in a Machine-Translation Age” (Pym, 2013) with 112 citations, followed by “Statistical machine translation in the translation curriculum: overcoming obstacles and empowering translators” (Dorothy and Doherty, 2014) with 71 citations. With 68 citations, "A survey of machine translation competences: Insights for translation technology educators and practitioners" (2015). With 61 citations, the article “Is machine translation ready yet?” (Gaspari et al., 2010) follows. This study is cited 52 times as "Translators and machine translation: knowledge and skills gaps in translator pedagogy" (Mellinger, 2017). 51 citations with "Is machine translation post-editing worth the effort?" A survey of research into post-editing and effort" (Koponen, 2016) and finally with 51 citations "Quality and Machine Translation: A realistic objective?" (Fiederer and O'Brien, 2009) is followed.

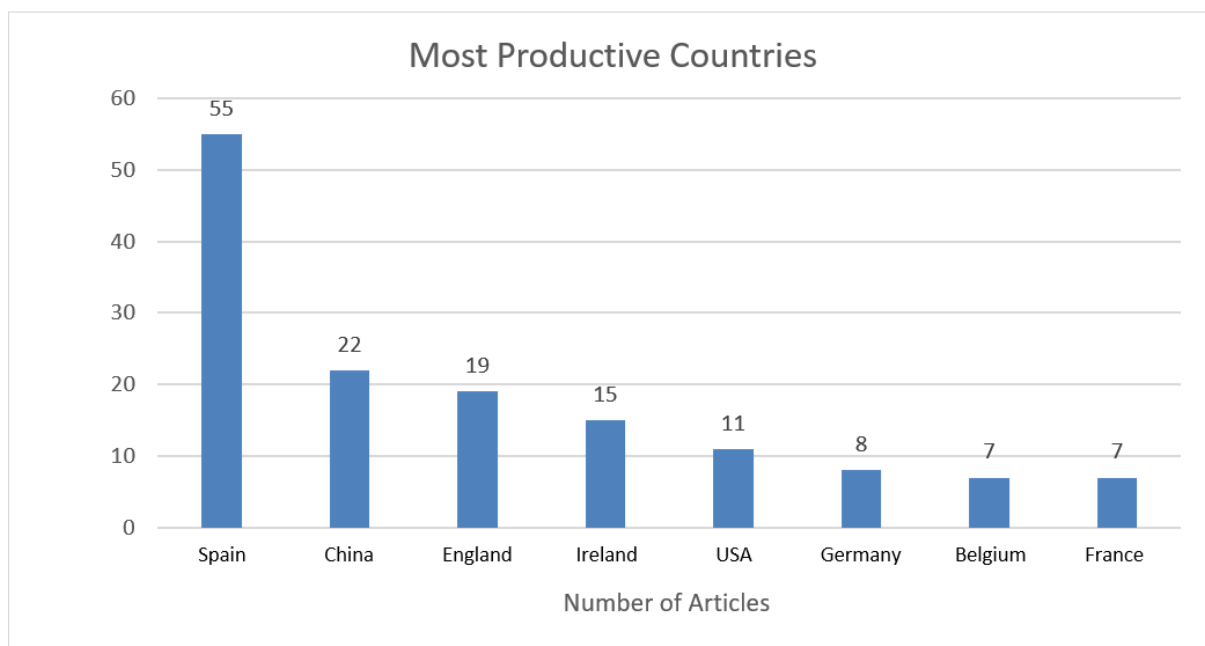

Figure 7 Most Productive Countries

It has been determined that the most productive country in terms of published articles on machine translation in the Web of Science is "Spain" with 55 articles. It has been observed that Spain has a share of 28.2% of the articles published in this field. The second most productive country in the field of machine translation has been identified as "China" with 22 articles. China is followed by England with 19 articles and Ireland with 11 articles. Figure 7 shows that 73.8% of the total articles published in the field of machine translation were conducted by researchers from 7 countries.

Table 3 Publication Language

	Publication Language	Number of Records	%
1	English	166	85
2	Spanish	19	10
3	French	4	2
4	Portuguese	2	1
5	German	1	0.5
	TOTAL	100	100

Table 3 shows that 166 of the articles published in the field of machine translation in the "Translation Studies" category were published in "English", 19 in "Spanish", 4 in "French", 2 in "Portuguese" and finally 1 in "German".

Results

In this section, the findings have been examined in light of the research questions. The main focus of the study has been to present articles published in the field of Machine Translation. The scope of this paper includes the number of articles by year, trends, the most productive institutions, the most productive researchers, the most cited works, the active countries, and the languages of

publication. The quantitative data has been subjected to bibliometric analysis in order to find answers to the research questions of the study.

The main aim of this study is to present an analysis of the category of machine translation in the field of Translation Studies through the articles that have been contributed to the literature by researchers from the past to the present. In order to identify qualified studies, SSCI, ESCI and A&HCI indexed journals were taken into consideration. After appropriate filtering for the field of translation studies, it has been observed that a total of 195 articles from 42 journals are suitable for the study. Data obtained from the Web of Science database have been subjected to bibliometric analysis and visualized using the VosViewer application.

In light of the data, it has been determined that articles published in journals indexed by SSCI, ESCI, and A&HCI in the field of Translation Studies under the category of machine translation have shown fluctuations in the last ten years but are on an upward trend, with the highest number of articles being 39 in 2023. It has been observed that the number of articles published until the 2010s was low, but since those years, there has been an increase in the number of articles. It is thought that this situation has arisen due to the significant developments in rule-based machine translation during this period. Another breaking point can be observed in the number of articles in the years 2016-2017. This is thought to be due to the introduction of Google neural machine translation. The neural machine translation introduced in 2016 is a milestone in the development of machine translation. As a result, it can be seen that the publications nearly doubled in the following year.

From the researchers' perspective, trends in the category of machine translation are generally seen as *machine translation*, *translator training*, *neural machine translation*, and it can be stated that they address different topics in terms of machine translation. Keywords are expressed in a colored manner with dots and provide a network map in terms of what the research topics are in the category of machine translation (Figure 3).

The most productive institutions, the most productive authors, the most productive countries, and the citation network were examined, and in terms of institutions, Dublin City University ranks first with 15 articles, followed by the Autonomous University of Barcelona with 11 articles (Table 1). When it comes to the most productive authors, O'Brien ranks first with 6 published articles (Figure 5). In addition, among the most productive countries, Spain ranks first with 55 records, followed by China in second place with 22 records, the United Kingdom in third place with 19 records, and Ireland in fourth place with 15 records (Figure 7).

When the detailed examination of the data was carried out, it was observed that the highest number of articles, with 55 records, was in Spain, while Ireland, despite being in fourth place with 15 articles, was found to have a higher number of citations. Spain has a total of 320 citations with 55 published articles, while Ireland has 428 citations with 15 published articles. A similar situation has also been observed in the number of authors-publishers and the number of citations. O'Brien has the most published articles with 6 records, and the number of citations obtained from these articles has been determined to be 133. Despite having only one work, it has been noted as significant data that Pym has 112 citations. Thus, from a country perspective, it can be concluded that the number of citations is not always proportional to the number of publications and that high citations do not necessarily equate to a high number of articles; on the contrary, high publications may also produce low citations. Similar inference can also be made from the perspective of the authors in the light of the citation network (Figure 6).

English (85%) was found to be the most effective language of publication in the articles in the machine translation category published in the field of translation studies (Table 3). In second place is Spain (10%). The reason English is in the first place is undoubtedly because it is a universal academic language.

In addition to these, this study has some limitations. The fact that the study contains a significant amount of quantitative data can be mentioned as the first of these. Not only quantitative data, but qualitative data can also be utilized. Another limitation is that the data in this study has been obtained only through the Web of Science. Alternatively, other platforms such as Scopus and ERIC can also be included in the process for larger-scale studies. Finally, another limitation can be stated as the inclusion of articles published in 2024, even though the year has not yet ended for data analysis.

References

- Almahasees, Z. (2020). Diachronic evaluation of Google translate, Microsoft translator and Sakhr in English-Arabic translation.
- Arruda, H., Silva, E. R., Lessa, M., Proença Jr, D., & Bartholo, R. (2022). VOSviewer and bibliometrix. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 110(3), 392.
- Birkle, C., Pendlebury, D. A., Schnell, J., & Adams, J. (2020). Web of Science as a data source for research on scientific and scholarly activity. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 363-376.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 133, 285-296.
- Doulani, A. (2021). A bibliometric analysis and science mapping of scientific publications of Alzahra University during 1986–2019. *Library Hi Tech*, 39(4), 915-935.
- Du, L., & Chen, W. (2022). Political discourse and translation studies. A bibliometric analysis in international core journals. *SAGE Open*, 12(1), 21582440221082142.
- Fiederer, R., & O'Brien, S. (2009). Quality and machine translation: A realistic objective. *The journal of Specialised translation*, 11(11), 52-74.
- García, I. (2010). Is machine translation ready yet?. *Target. International Journal of Translation Studies*, 22(1), 7-21.
- Gaspari, F., Almaghout, H., & Doherty, S. (2015). A survey of machine translation competences: Insights for translation technology educators and practitioners. *Perspectives*, 23(3), 333-358.
- Huang, Q., & Liu, F. (2019). International translation studies from 2014 to 2018: A bibliometric analysis and its implications. *Translation Review*, 105(1), 34-57.
- Hutchins, W. J. (1995). Machine translation: A brief history. In *Concise history of the language sciences* (pp. 431-445). Pergamon.
- Kenny, D., & Doherty, S. (2014). Statistical machine translation in the translation curriculum: overcoming obstacles and empowering translators. *The Interpreter and translator trainer*, 8(2), 276-294.
- Koponen, M. (2016). Is machine translation post-editing worth the effort? A survey of research into post-editing and effort. *The Journal of Specialised Translation*, 25(2), 131-148.
- Koskinen, J., Isohanni, M., Paajala, H., Jääskeläinen, E., Nieminen, P., Koponen, H., ... & Miettunen, J. (2008). How to use bibliometric methods in evaluation of scientific research? An example from Finnish schizophrenia research. *Nordic journal of psychiatry*, 62(2), 136-143.
- Li, K., Rollins, J., & Yan, E. (2018). Web of Science use in published research and review papers 1997–2017: A selective, dynamic, cross-domain, content-based analysis. *Scientometrics*, 115(1), 1-20.
- Lu, Y. (2022, July). A Bibliometric Analysis of Machine Translation Post-editing from 2012 to 2021. In *2022 European Conference on Natural Language Processing and Information Retrieval (ECNLP/IR)* (pp. 39-46). IEEE.
- Mellinger, C. D. (2017). Translators and machine translation: knowledge and skills gaps in translator pedagogy. *The Interpreter and Translator Trainer*, 11(4), 280-293.
- Olalla-Soler, C., Franco Aixelá, J., & Rovira-Esteva, S. (2020). Mapping cognitive translation and interpreting studies: A bibliometric approach. *LINGUISTICA ANTVERPENSIA NEW SERIES*, 19, 25-52.
- Passas, I. (2024). Bibliometric Analysis: The Main Steps. *Encyclopedia*, 4(2).
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of documentation*, 25, 348.
- Pym, A. (2013). Translation skill-sets in a machine-translation age. *Meta*, 58(3), 487-503.

- Rovira-Esteva, S., Aixelá, J. F., & Olalla-Soler, C. (2020). A bibliometric study of co-authorship in Translation Studies. *Onomázein*, (47), 158-194.
- S. Bayatli, S. Kurnaz, A. Ali, J. N. Washington, and F. M. Tyers, "Unsupervised weighting of transfer rules in rule-based machine translation using maximum-entropy approach," *Journal of Information Science and Engineering*, vol. 36, no. 2, pp. 309–322, 2020
- Sadıkov, T., & Sarıgül, K. (2021). Makine çeviri yöntemleri ve makine çevirisinin bugünkü durumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(1), 192-205.
- Tan, Z., Wang, S., Yang, Z., Chen, G., Huang, X., Sun, M., & Liu, Y. (2020). Neural machine translation: A review of methods, resources, and tools. *AI Open*, 1, 5-21.
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2013). *VOSviewer manual*. Leiden: Univeriteit Leiden, 1(1), 1-53.

TRANSLATING DIAPHASIC VARIETY IN FICTION: COMPARATIVE ANALYSIS OF TRANSLATIONS OF IAN MCEWAN'S *SATURDAY*

Nadia Sanità¹

Tiziana Lain²

ABSTRACT

This article examines Ian McEwan's 2005 novel *Saturday* focusing on how translators have dealt with its language. The comparative analysis takes into consideration, in particular, the first chapter and its translation into French, German, and Italian. The paper aims at showing the challenges faced by translators in dealing with diaphasic variety, due to the fact that the protagonist is a brain surgeon, Henry Perowne, as he moves among anti-war protestors. In addition to this, media language also comes into play because of a terrorist attack. Written in the aftermath of the events of September 11th 2001, the novel charts the doctor's progress and thoughts over the course of twenty-four hours, against the background of the demonstrations organised to protest against British support of military intervention in Iraq by 200,000 people who gathered together in London. It is therefore a lexicon pertaining to different micro-languages within, however, a narrative text characterized by a mixture of interior monologue and free indirect speech far from easy to translate. As a consequence of this, apart from the usual difficulty in translating from English into less economical languages, there exist a cross-linguistic diaphasic aspect, as well. The article also delves into the syntactic peculiarities of this variety. Therefore, thanks to a thorough analysis of different translations into several languages -including AI and automatic translators- a great deal of translating strategies as well as tools are taken into consideration, among which is advice from doctors used both by MacEwan and his translators. Since it is fiction addressing a non-expert reader, the translators had to blend medical jargon with the standard variety of the target language. This challenge provides interesting outcomes which are also taken into consideration, thus highlighting translators' efforts in rendering metaphors in this problematic source text as well as equivalence which are dealt with through plenty of examples.

Keywords: diaphasic variety, translation challenges, medical jargon

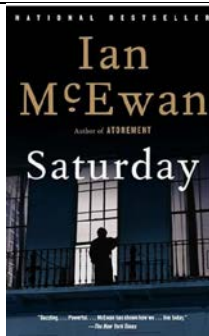
This article analyses how French, German, and Italian translators have dealt with the challenges represented by MacEwan's novel, *Saturday*, with its considerable linguistic cross-section aspect which ranges from journalistic to legal English, but on which medical jargon predominates, as you can infer from the plot. The analysis takes into consideration, in particular, the first chapter and the challenges faced by translators, AI and automatic translators in dealing with diaphasic variety.

Written in the aftermath of the events of September 11th 2001, the novel charts the progress and thoughts of a brain surgeon, over the course of twenty-four hours. On a Saturday, a very large demonstration was organized in London against the involvement of British troops with the American army and in favor of peace. Henry Perowne, a renowned neurosurgeon, took time off work. His feelings about the demonstration, and about the war in general, are ambivalent. One of his patients is Iraqi and was tortured in Saddam Hussein's jails. The actions of the pacifists would have a decisive impact on Perowne's life. While he is driving to play his weekly game of squash against his colleague Jay Strauss, the anesthetist on his team, has a minor collision with another car. The street is deserted, as it still early in the morning and the entire police force has been mobilised to monitor the demonstration. However, the car he has collided with is being driven by three thugs who have no intention of letting the insult they feel they have suffered go unpunished. Things are about to go wrong for Perowne, when his medical knowledge plays a decisive role: he realizes that the thugs' leader, who says his name is Baxter and is about 25 years old, has Huntington's chorea,

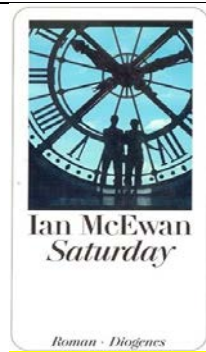
¹ University of Turin, Italy

² Teacher trainer, author of school books

the first symptoms of which he observes. When the neurosurgeon says aloud what he has just observed, his assailant is astonished and flees. Of course, this is only the beginning, and Baxter, eager for revenge, will reappear later in the book, at a later point in the day.

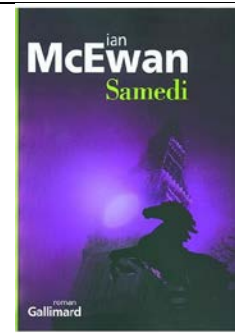
McEwan, Ian (2005). *Saturday*.
London: Vintage

McEwan, Ian (2005).
Saturday. Zürich: Diogenes
Translated by Bernhard Robben

McEwan, Ian (2005).
Sabato. Torino: Einaudi
Translated by Susanna Basso

McEwan, Ian (2008).
Samedi. Paris: Gallimard
Translated by France Camus-Pichon

Comparative analysis of translations

Apart from facing the integrity of specific micro-languages, translating this narrative text that combines interior monologue with free indirect speech represents a complex task: the protagonist's intimate thoughts and reflections on his job include medical jargon, which can be difficult to render both comprehensible and natural for readers without specific training. These challenges are amplified when translating from English into less economical languages, which often require more words to express the same concept. In these cases, the translator must find a compromise between faithful translation and readability. Moving from one language to another is never straightforward: while English can encapsulate a complex idea in a few words, other languages may require more detailed descriptions, which can stretch out the rhythm and alter the tone of the narrative. In addition to this, the diaphasic aspect represents a cross-linguistic challenge: the translator must respect the syntactic peculiarities of the target language and adapt the text to the cultural and linguistic expectations of the intended audience. The distinction between medical jargon and general English must be clear but without making the text excessively technical or, conversely, too simplified, by prioritizing content and sacrificing the form of the SL text. This variety in register and language requires the translator to have a deep knowledge of the TL, not only in its grammatical and lexical aspects but also in its subtleties of register, to best convey the complex interplay of meanings and intentions present in the original text. The translation processes defined by Vinay and Darbelnet (Vinay & Darbelnet, 1958) range from modulation to adaptation. However, as you can infer from the examples provided, while the favourite method chosen by the German translator is foreignization (Venuti, 1995) trying to maintain cultural reference, both the French and the Italian one have prioritized the needs of the readers by refraining to find the equivalent as closely as possible. Therefore, in their case domestication occurs in most cases. The translation provided by artificial intelligence machine translators and AI by trying to find equivalence fail to convey the right meaning and relate it to the cultural context of the TL.

Example 1

Original text

By balancing and doubling, he was able to perform major surgery in one theatre, supervise a senior registrar in another, and perform minor procedures in a third. (p. 7)

Italian translation (by Susanna Basso)

Published edition p. 11	DeepL Translate
Attraverso un delicato sistema di equilibri e sdoppiamenti è riuscito a eseguire un grande intervento in una sala operatoria, supervisionare uno specializzando dell'ultimo anno in un'altra, e portare a termine e portare a termine procedure minori in una terza.	Bilanciando e raddoppiando , è stato in grado di eseguire interventi chirurgici importanti in una sala operatoria, supervisionare un cancelliere senior in un'altra ed eseguire procedure minori in una terza.

German translation (by Bernhard Robben)

Published edition p. 12	DeepL Translate
Mit Tricks und Timing gelang es ihm, im ersten OP eine größere Operation durchzuführen, im zweiten einen Altassistentenarzt zu beaufsichtigen und in einem dritten kleinere Eingriffe selbst zu erledigen.	Durch Ausbalancieren und Verdoppeln war er in der Lage, größere Operationen in einem Operationssaal durchzuführen, einen leitenden Registrar in einem anderen zu beaufsichtigen und kleinere Eingriffe in einem dritten durchzuführen.

French translation (by France Camus-Pichon)

Published edition p. 7	DeepL Translate
À force d'organisation , il a réussi à effectuer les interventions lourdes dans le premier bloc opératoire tout en surveillant une interne de dernière année dans le deuxième, et en expédiant quelques actes chirurgicaux de routine dans le troisième.	En équilibrant et en doublant , il a pu effectuer des interventions chirurgicales majeures dans une salle, superviser un chef de clinique dans une autre et effectuer des interventions mineures dans une troisième.

The published translation by Susanna Basso adds explanations at the semantic level, because in Italian the two gerunds would not be enough and would compromise readability. Therefore, she has chosen to render them by translating 'Through a delicate system of balancing and doubling, he managed to perform a major operation in an operating theatre'. Whereas DeepL Translate does a literary translation and fails to render the culture-bound word *senior registrar*, by referring the technical term to legal English instead of Medical English.

The French translator, France Camus-Pichon, uses two semantic adjustment strategies: namely, expansion and reduction. Therefore, the strategies chosen by the translators into two Romance languages are more or less the same.

The French translation chooses the expression *À force d'organisation* which means 'grâce à, par des efforts répétés' and places more emphasis on effort rather than skill, while the German translation by Bernhard Robben tries to render the synthesis of the original by proposing *Mit Tricks und Timing*. The Anglicism *Timing*, a common loanword in German, indicates the ability to make the right decision, organise, carry out and understand what needs to be done, while *Trick*, in this case, refers to the ability to find an effective method to make things smoother.

As far as the second paragraph is concerned, it has to be added that medical jargon and standard variety are combined in a different way: the French translation chooses the plural to render surgery. The German translation uses a technical term belonging to the medical jargon followed by an explanation: *one major operation*. Both translators applied the expansion strategy.

The translation of medical jargon has played, and continues to play, an important role in translation studies within the context of German-speaking countries. Suffice it to say that a report issued by the health insurance funds shows that in 2011, around 4,000 medical errors were made in German clinics and doctor's practices, and that some of these errors were caused by the incorrect translation of medical records and reports, often due to a wrong interpretation of abbreviations. For this reason, translation agencies increasingly rely on doctors who are familiar with the numerous abbreviations in the medical sector and are familiar with synonyms. Vocabulary and grammar used must also be easy to understand while keeping technical terms and abbreviations correct.

Certain aspects of German medical language within literary texts represent an additional difficulty for translators. Only the most significant ones encountered in the translation of *Saturday* are mentioned here. As said above abbreviations might represent a challenge: apart from occurring in large numbers, they change rather quickly and translators must therefore be constantly updated. Then there are cases of identical abbreviations of different terms, which require the translator to pay special attention. This is the case of OP, also present in the above-mentioned example, feminine when referring to the term *Operation*, masculine when indicating *Operationssaal*, *operation theatre* in British English, *operation room* in American English. German medical terminology is also characterised by an alternation of terms of Greek-Latin and Germanic derivation, whereas in Romance languages there is often one translantant only. Unlike what might occur in literary texts, within German technical texts, repeating the same words is considered neither inappropriate nor annoying, but it occurs with a certain frequency. Finally, German medical texts present a frequent use of the passive form, in order to render what is described more objective. *Saturday's* translator found interesting solutions for the above-mentioned features, making the reading enjoyable.

AI provides a wrong translation for the technical term belonging to medical jargon which is translated with *chef de clinique* in French and *Registrar* in German which is an invented term that doesn't exist in this language. Actually, the term Registrar has two meanings: a hospital doctor senior to a houseman but junior to a consultant or a doctor specializing in either medicine or surgery.

Example 2

Original text

For lunch he had a factory-wrapped tuna and cucumber sandwich with a bottle of mineral water. In the cramped coffee room whose toast and microwaved pasta always remind him of the odors of major surgery, he sat next to Heather, the much-loved Cockney lady who helps clean the theatres between procedures. (p. 9)

Published edition p. 13	DeepL Translate
Per pranzo ha mangiato un tramezzino confezionato al tonno e cetrioli e ha bevuto una minerale. Nell' affollata caffetteria dove immancabilmente gli capita di associare gli odori del toast e di pasta riscaldata al microonde a quelli dei grandi interventi, si è seduto accanto a Heather, l'amatissima londinese verace che dà una mano a ripulire le sale tra un'operazione e l'altra.	Per pranzo ha mangiato un panino con tonno e cetrioli incartato in fabbrica e una bottiglia di acqua minerale. Nell' angusta sala caffè , i cui toast e la pasta al microonde gli ricordano sempre gli odori di un'operazione chirurgica, si è seduto accanto a Heather, l'amatissima signora cockney che aiuta a pulire le sale tra un intervento e l'altro.

German translation

Published edition p. 12	DeepL Translate
Zum Mittagessen genehmigte er sich eine Flasche Mineralwasser und ein eingeschweißtes Sandwich mit Thunfisch und Gurke. Im engen Pausenzimmer , dessen Geruch nach Toast und in der Mikrowelle aufgewärmten Nudeln ihn unweigerlich an größere chirurgische Operation erinnerte, saß er neben der beliebten, Cockney sprechenden Heather , die zwischen den Eingriffen half, den OP zu reinigen.	Zum Mittagessen aß er ein fabrikmäßig verpacktes Thunfisch-Gurken-Sandwich mit einer Flasche Mineralwasser. In der engen Kaffeeküche, deren Toast und Nudeln aus der Mikrowelle Nudeln aus der Mikrowelle ihn immer an die Gerüche einer großen Operation erinnerten, saß er neben Heather, der beliebten Cockney-Dame , die zwischen den Eingriffen bei der Reinigung der Operationsäle hilft.

French translation

Published edition p. 12	DeepL Translate
Il a déjeuné d' un sandwich au thon et au concombre sous emballage en plastique , et d'une bouteille d'eau minérale. Dans la salle de repos exigüe où les toasts et les pâtes réchauffées au four à micro-ondes ont toujours pour lui l'odeur des interventions difficiles, il s'est trouvé assis près de Heather, l'adorable femme de ménage cockney qui l'aide à nettoyer les blocs entre deux opérations.	Il a déjeuné d' un sandwich au thon et au concombre emballé en usine , accompagné d'une bouteille d'eau minérale. Dans la salle de café exigüe , dont les toasts et les pâtes cuits au micro-ondes lui rappellent toujours les odeurs d'une opération chirurgicale majeure, il s'est assis à côté d'Heather, la dame cockney très appréciée qui aide à nettoyer les théâtres entre les interventions.

As far as Italian is concerned, this example is particularly interesting because it misleads both translators and DeepL translate with different outcomes and level of error severity which creates a gap between the two. In the first highlighted phrase, *a factory-wrapped tuna and cucumber sandwich* machine translation induces hilarity in the reader, because of a structural mismatch has occurred with a literary translation of the word *factory*. The typical English right-to-left construction in premodification often hyphenated -as in this case- is frequent and produces even longer compounds. Nouns in an adjectival position are preferred to adjectives (Feist, 2011). Premodification allows the construction of more complex sentences which are likely to mislead automatic translators, since a more interpretative effort is required, even if the hyphen should act as a disambiguator, signaling semantic links between words. Probably this is not enough for automatic translators also because of the past participle *wrapped* which makes the premodification hybrid. The outcome is funny because in Italian it sounds as *a sandwich with tuna and cucumber wrapped in the factory!* A second translation error or wrong choice is to be found in the translation provided by the Italian translator Susanna Basso who has translated the adjective *cramped* as if it meant *crowded* instead of *narrow*. But also the term *coffee room* has been translated with a term that means *cafeteria* or *bar*, whereas the place mentioned refers to a place inside the hospital where doctors, nurses, and health professionals can eat food brought from home, warm it up and have a coffee break. But the most challenging term is the culture-bound word *Cockney*. It is a social dialect. Therefore, it is not just spoken by Londoners

but by working-class Londoners. Therefore, it is difficult in a domesticated translation like Basso's one rendered this term. For this reason, the Italian translator has chosen to translate the phrase *the much-loved Cockney lady* by omitting the culture-bound word *Cockney* and translated it with the adjective *verace* which means *genuine*, whereas both the French and German translators maintain the word *Cockney*.

An interesting observation is related to the German and French translations of *For lunch he had*: unlike the Italian translator, the two translators use only one translant, thus choosing to maintain economy. The German verb has the meaning of *enjoy*, with a slightly different connotation than in English, but which avoids the use of two verbs instead of one, while the French language has the translantant *déjeuner* which makes the whole period even more concise. DeepL has the same inaccuracy as the Italian translation also in German and French, misinterpreting the meaning of *factory* (*ein fabrikmäßig verpacktes Thunfisch-Gurken-Sandwich / emballé en usine*). The French translator, in an effort to clarify the verb *aider*, preferably used with an object complement, runs into an imprecision: *qui l'aide à nettoyer les blocs entre deux opérations* implies that the surgeon also cleans the operating rooms.

Conclusion

By comparing the various translations, it can certainly be said that translations with machine translators contain errors due to a lack of context. Furthermore, while the Italian and French translations choose the homologising translation, the German one succeeds in managing the difficult balance between medical jargon and general English. Therefore, it grasps the cultural subtleties in the source language without sacrificing the fluency needed in fiction. AI Translation, unlike its predecessors can consider the entire context of a sentence or paragraph, rather than translating piece by piece and this approach allows for more accurate translation. However, the socio-cultural approach a professional translator can provide cannot be replaced as far as literary texts are concerned. Human brain and bicultural minds cannot be mimed. The Italian translator, as she stated in the acknowledgements, submitted her translation to neurosurgeons. Therefore, apart from using translating strategies such as compensation, borrowing and omission to deal with culture-bound words without compromising readability, professionals are able to provide a holistic approach and ask for help if needed. Another aspect neglected both by DeepL and AI is to render conciseness of English. AI-driven language translation should not be demonised but used without preconceptions like other tools offered by current technology, always bearing in mind that there are advantages and disadvantages and that one must always have a broad knowledge of both the culturally connoted words of the source language and those of the target language. In particular, the semantic area of medical English contains several culture-bound words and acronyms that represent a translation challenge which cannot be met by relying on machine translators or AI. Sometimes the translator, as MacEwan himself did, has to work with the experts in the field.

References

- Chuquet H, Paillard, M., (1987). *Approche linguistique des problèmes de traduction*. Paris: Éditions Ophrys.
- McDonald, Samuel (2020). Accuracy, readability, and acceptability in translation. *Applied Translation*. 14. 10.51708/apprans.v14n2.1238
- Feist, Jim (2011). *Pre-modifiers in English*. Cambridge: CUP.
- McEwan, Ian (2005). *Saturday*. London: Vintage.
- McEwan, Ian (2005). *Saturday*. Zürich: Diogenes.
- McEwan, Ian (2005). *Sabato*. Torino: Einaudi.

McEwan, Ian (2008). *Samedi*. Paris: Gallimard.

Snell-Hornby, Mary (1995). *Translation Studies: An Integrated Approach*. Vol. Rev.

ed. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Venuti, Lawrence (1995). *The Translators Invisibility a History of Translation*. London: Routledge.

Vinay, J. P., and J. Darbelnet (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam: John Benjamins.

Lİ BAI'IN CHANGGAN ŞARKISI (长干行) BAŞLIKLİ ŞİİRİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA DEĞERLENDİRMESİ

Nuray PAMUK ÖZTÜRK¹

ÖZ

Li Bai, Çin'in Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde 701-762 yılları arasında yaşamış bir şairdir. Tang Hanedanlığı, Çin edebiyatına özellikle Çin şiirine altın çağını yaşatan dönem olmuştur. Bu dönemde edebiyat alanında pek çok gelişme olmuş; yeni okullar açılmış, bu okullarda çok sayıda yazar ve şair yetiştirilmiş, edebiyatla ilgilenen kişilere destek verilmiş, yeni edebiyat akımları ortaya çıkmıştır. Oluşturulan bu ortamda pek çok eser üretilmiştir. Tang Hanedanlığı döneminin en üretken şairlerinden olan ve Tang şiirinin temsilcisi olarak görülen Li Bai, ölümsüz şair olarak adlandırılmaktadır. Şairin günümüze kadar ulaşan binden fazla şiirinden söz edilmektedir. Teknik bakımdan ustaca yazılmış şiirleri, konu ve içerik bakımından kendi hayat tecrübelerini, gidip gördüğü yerlerin özelliklerini, dostlarına veya ailesine duyduğu özlemi, çıktığı ya da çıkmayı planladığı yolculukları, hayallerini vb. yansıtmaktadır.

Çalışmanın amacı; Li Bai'in Changgan Şarkısı (长干行) başlıklı şiirini kültürel öğeler bağlamında değerlendirmektir. Şiir, Beş İmli Klasik Şiir (五言古诗) türünde yazılmıştır. Şiirde on dört yaşında evlenen bir kız çocuğunun eşi ile arasındaki bağ ve eşinin uzaklara gitmek zorunda kaldığı dönemde özlem duyulan geçmişteki güzel hatıralar anlatılmaktadır. Şiirin farklı araştırmacılar tarafından pek çok farklı dilde tercümesi bulunmaktadır. İngilizce tercümelerde genel olarak orijinal başlığa sadık kalınırken, bazı araştırmacılar şiirin başlığını konusu bağlamında farklı şekilde tercüme etmektedir. Şiirin başlığı Ezra Pound tarafından The River-Merchant's Wife: A Letter; W. A. P. Martin tarafından A Soldier's Wife to her Husband; Weng Xiang-Liang tarafından The Trader's Wife olarak İngilizceye çevrilmiştir.

Şiirin başlığında geçen Changgan şehrinin Tang Hanedanlığı döneminde önemli bir yerleşim ve ticaret merkezi olduğu; ekonomik kalkınma ile bu bölgedeki tüccar sayısının arttığı ve şehrin günümüzde Nanjing şehri sınırları içerisinde yer aldığı aktarılmaktadır. Şiir, Li Bai'in bu bölgeyi ilk ziyaret ettiğinde yazdığı eserlerindedir. Hayatının büyük çoğunluğunu gezgin olarak geçiren Li Bai'in kendi hayat tecrübelerinin, şiirde geçen tüccarın eşinin düşüncelerini ve duygularını anlamasına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Şiir, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Şiirin Çince aslından Türkçeye tercümesi yapılmış, içerdığı Çin kültürüne özgü öğeler tespit edilmiştir. Değerlendirme sonucunda şiirde, dönemin günlük yaşamı, evli çiftlerin yaşamları ve birbirleri ile ilişkileri, Çin kültürüne özgü bazı efsanelerin şiire yansımaları, zaman anlatan öğelerin metaforlar aracılığı ile verilmesi gibi pek çok kültürel öğe olduğu saptanmış, çalışmada açıklamaları ile verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tang şiiri, Li Bai, Changgan Şarkısı, İçerik analizi, Kültürel öğeler

CULTURAL CONTEXTUAL ANALYSIS OF LI BAI'S POEM 'CHANGGAN SONG' (长干行)

ABSTRACT

Li Bai was a poet who lived between 701 and 762 during China's Tang Dynasty (618–907). The Tang Dynasty was the period that brought about the golden age of Chinese literature, especially Chinese poetry. During this period, many developments took place in the field of literature; new schools were established, many writers and poets were trained in these schools, support was given to those interested in literature, and new literary movements emerged. Many works were produced in this created environment. Li Bai, one of the most prolific poets of the Tang Dynasty and considered a representative of Tang poetry, is often referred to as the immortal poet. More than a thousand of his poems have survived to the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Çince Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, nuray_panuk@hotmail.com

present day. His technically masterful poems reflect his own life experiences in terms of subject and content, the characteristics of the places he visited, his longing for his friends or family, the journeys he took or planned to take, and his dreams, among other themes.

The purpose of this study is to evaluate Li Bai's poem titled "Changgan Song" (长干行) in the context of cultural elements. The poem is written in the Five-Character Classical Poetry (五言古诗) genre. It tells the story of the bond between a girl who married at the age of fourteen and her husband, and the beautiful memories of the past that she longs for when her husband must go far away. The poem has been translated into many different languages by various researchers. While English translations generally remain faithful to the original title, some researchers translate the title of the poem differently depending on its subject. The title has been translated as "The River-Merchant's Wife: A Letter" by Ezra Pound, "A Soldier's Wife to Her Husband" by W. A. P. Martin, and "The Trader's Wife" by Weng Xiang-Liang.

It is stated that the city of Changgan, mentioned in the title of the poem, was an important settlement and trade center during the Tang Dynasty; the number of merchants in this region increased with economic development, and the city is now within the borders of Nanjing. The poem is one of Li Bai's works written during his first visit to this area. It is thought that Li Bai's own life experiences, having spent most of his life as a traveler, helped him understand the thoughts and feelings of the merchant's wife in the poem.

The poem was analyzed using the content analysis method. It was translated from its original Chinese into Turkish, and elements specific to Chinese culture were identified. As a result of the evaluation, it was determined that there were many cultural elements in the poem, such as the daily life of the period, the lives of married couples and their relationships, the reflection of certain legends specific to Chinese culture in the poem, and elements describing time through metaphors. These aspects were explained in the study.

Keywords: Tang poetry, Li Bai, Changgan Song, Content analysis, Cultural elements

Giriş

Yüzyıllar boyunca savaş ya da barış hali söz konusu olsun farklı kültürler kaçınılmaz bir süreklilikle birbirleri ile etkileşim ve iletişim içerisinde olmuşlardır. Her kavim, devlet ya da topluluk kendine ait kültürel özellikleri ve bu özellikleri yansıtan öğeleri sonraki nesillere aktarmaya devam etmiştir. Bu kültürel özelliklerin ve öğelerin araştırılması ve incelenmesi ait oldukları toplumların tarihi sürecinin, toplumsal, edebi ve sanatsal özelliklerinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Toplumlara ait kültürel özellikler sözlü yollarla aktarılabildikleri gibi yazılı yöntemlerle, sembollerle de aktarılabilmektedir. Yazılı aktarımda tarihi kayıtlara, yazıtlara ek olarak edebiyat eserleri de önemli yer tutmaktadır. Gerçek olaylardan esinlenen yazarlar ve şairlerin eserleri, dönemlerin kültürel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Çalışmada Çin'in en uzun süre devam eden hanedanlıklarından olan ve edebiyat, özellikle şiir alanında eserlerin üretilmesi ile bilinen Tang Hanedanlığı dönemi ve bu dönemin en ünlü şairlerinden Li Bai'in (李白) Changgan Şarkısı(长干行) başlıklı şiiri kültürel öğeler bağlamında değerlendirilmiştir. Şiir incelemesine geçmeden önce Tang dönemi edebiyatı ve şair Li Bai hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

618 yılında kurulan Tang Hanedanlığı Çin tarihi araştırmaları alanında olduğu kadar Çin edebiyatı araştırmaları alanında da önemli bir yere sahiptir. Kuruluş tarihinden yıkılış tarihi olan 907 yılına kadar geçen yaklaşık üç yüz yılda Hanedanlık içerisinde edebi ve kültürel alanda pek çok gelişme yaşanmıştır. Edebi alanda yapılan çalışmaları destekler görüşe sahip yönetim anlayışı ile daha önceki dönemlerin eserleri derlenmiş, edebiyat alanında eğitim veren yeni okullar açılmış ve bu okullara öncülük eden kişiler desteklenmiş, açılan yeni okullar şairler ve yazarlar yetiştirilmesine imkân sağlamıştır. Hanedanlığın kuruluşundan itibaren uygulanan ve sistemli bir şekilde devam eden imparatorluk sınav sistemi edebiyat ve sanatla uğraşan kişilerin seçiminde de kullanılmış, imparator Tang Taizong (唐太宗) döneminde büyük bir kütüphane kurdurulmuştur (Eberhard, 1995, s. 219-222) (Liu, 2016, s. 79-81) (Gu, 2009, s. 4-6). Yaşanan pek çok gelişme Tang Hanedanlığının

Çin edebiyatına özellikle Çin şiirine altın çağını yaşatan dönem olarak anılmasını sağlamıştır. Öğrenci sayılarının artması ve sınav sisteminin uygulanması, edebiyat ve sanatta yetenekli kişilerin toplumsal konum fark etmeksizin eserler üretmesine ve eğitim almasına fırsat vermiştir. Bu durum eserlerin niteliklerinde olduğu kadar konularında da daha geniş bir yelpaze oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu sebeple daha önceki dönemlerden, şair ve yazarlardan alışlageldik konuların dışında da eserler üretilmiştir. Şairler ve yazarlar hayal ürünü eserler üretebildikleri gibi gerçek konuları da ele alabilmiş, bu konular hakkında eleştirilerde bulunabilmişlerdir (Kiang, 1929, s. XXIII).

Tang Hanedanlığı dönemi edebiyatı günümüzde farklı ülkelerden pek çok araştırmacı tarafından incelenmekte ve genel olarak dört kısma ayrılmaktadır. Bu kısımlar; Hanedanlığın kuruluş dönemine tekabül eden erken (初唐诗) ve müreffeh (盛唐诗) dönem Tang şiiri; gelişme dönemine tekabül eden orta dönem (中唐诗) Tang şiiri ve gerileme dönemine tekabül eden geç (晚唐诗) dönem Tang şiiridir (Liu, 2016, s. 81). Bu ifadelerden, araştırmacıların dönemin edebiyatını, Hanedanlığın siyasi istikrarı ile paralel bir şekilde ele aldığı anlaşılmaktadır.

Tang döneminde edebi alanda en fazla gelişmenin yaşanmış olduğu tür, şiirdir. Özellikle İmparator Tang Dezong'un (唐德宗) yönetim döneminin son yıllarında ve Tang Taizong'un (唐太宗) yönetim döneminin başlarında Tang şiiri en yüksek seviyeye çıkmıştır. Şiirlerin konularında içerik bakımından her ne kadar farklılıklar olsa da ifade tarzı olarak Hanedanlığın kuruluş dönemlerinde daha canlı, derin hislerle dolu ve umutlu eserler ortaya konulmuştur. Yıkılış döneminde üretilen eserlerin konuları ve ifade tarzları ise daha kasvetli ve eleştirel nitelikte olmuştur. Bununla birlikte daha önceki dönemlerin eserlerine kalıp olarak temelde bağlı kalınsada bu dönemde şiirlerin mısralarında kelime sayısında kısıtlamaya gidilmiştir. Serbest nazımlı şiirlere ek olarak bir mısrasında beş veya yedi Çince karakterden oluşan dört veya sekiz mısralı şiirler ortaya konulmuştur (Eberhard, 1995, s. 220-221) (Liu, 2016, s. 84-85) (Kiang, 1929, s. XXIII-XXV).

Yuefu (乐府) ve dört mısralı şiir (绝句) tarzında yazılmış eserleri ile ön plana çıkan şair Li Bai (701-762), Tang Hanedanlığı döneminin en önde gelen şairlerindendir ve ölümsüz şair olarak adlandırılmaktadır. Şair, şiirlerinin konularında kendi hayat tecrübelerinden esinlenmektedir (Gu, 2009, s. 4). Mehtaba karşı içtiği içkiler, çıkmayı planladığı zor yolculuklar, hayalleri, gidip gördüğü yerdeki kişilerin yaşamları vb. konuları şiirlerinde sıklıkla işlemektedir. Bu konuları şiirlerinde işlerken deyimler, mecaz anlatım, benzetme vb. söz sanatlarından, efsanelerden, geçmişte iz bırakan eserlerden ve/veya kişilerden de faydalanmaktadır. Bu durum; anlatımda zenginliğe, akıcılığa, okuyan ya da dinleyen kişi için şiirde kendinden bir şeyler bulma hissi oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Şairin aile adının Tai Bai (太白) olduğu ve Orta Asya'da yer alan Sui Ye (碎叶) şehrinde doğduğu aktarılmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren şiire ilgi duyan Li Bai, bu yeteneği ile dikkat çekmiştir. Li Bai, Dao öğretisini benimsemiş ve bu konuda dersler almıştır. Aldığı eğitiminin şiir yeteneğinin gelişmesine katkı sağladığı bilinmektedir. Şair, yirmi beş yaşına geldiğinde yaşadığı şehir olan Mianzhou (绵州) dan ayrılmış ve hanedanlığı gezmeye başlamıştır. Bu süre zarfında şiirler yazmış, başka usta şair ve yazarlarla tanışmış, gittiği yerlerde şiir yeteneği ile beğeni toplamıştır. Tianbao'un

(天宝)¹ ilk yılında (742) başkente davet edilen şair, imparator Tang Xuanzong tarafından sarayda ağırlanmıştır. 744 yılına kadar başkentte kalan Li Bai, daha sonrasında Luoyang (洛阳) şehrine geçmiştir (Gu, 2009, s. 4-5).

Pek çok gezgin şairin aksine iyi maddi duruma sahip bir hayat süren Li Bai, alkole düşkünlüğü ile tanınmaktadır. Şairin Mehtaba Karşı Mey, Şaraba Davet gibi alkol teması ile kaleme alınmış şiirlerinin yanı sıra sayısız şiirinde şarap, kadeh, içmek ve eğlenmek, sarhoş olmak ile ilgili mısralar bulunmaktadır. Şairin ölümünde de yine çok sevdiği alkolün etkili olduğu pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. 762 yılında Anhui (安徽) şehrinde, sarhoş bir şekilde nehir kenarında dolaşırken suya yansıyan mehtabı tutmak istediği ve suya düşüp boğularak öldüğü bilinmektedir.

Amaç ve Yöntem

Çalışma, Tang şiirinin önde gelen şairlerinden olan Li Bai'ın Changgan Şarkısı (长干行) başlıklı şiirindeki kültürel öğeler ve bu öğelerin şiirde nasıl işlendiği sorusuna odaklanmaktadır. Bu şiirin seçilmesinin nedeni; şiirde, dönemin soylu ailelerinin hayatları, aile içi ilişkileri, adı geçen bölgenin coğrafi özellikleri hakkında bilgiler aktarılmakta; bazı coğrafi noktalar metafor olarak kullanılarak yan anlamları ile efsanelere vurgu yapılmakta; sonradan deyimleşmiş ifadeler yer almakta; Zhuangzi metinlerinden bir tanesinde yer alan bir efsaneye atıf yapılmaktadır. Bu özellikleri ile şiir, kültürel bağlamda pek çok öge barındırmaktadır. Kültürel öğelerin ve bu öğelerin aktarımında kullanılan araç ve/veya sembollerin açıklanması ile Çin şiiri, şiirde kültürel aktarım, Li Bai'ın şiirlerinin yansıttığı kültürel öğelerin tespiti ve açıklanması alanında daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Changgan Şarkısı başlıklı şiir Çince aslından Türkçeye tercüme edilmiş ve hem Çincesi hem de Türkçesi çalışmada verilmiştir. Şiir ve tercümesi içerik analizi yöntemi ile incelenmiş, kültürel öğeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Arı, kültürel semboller ve öğeler hakkında şöyle söylemektedir; kültürel sembollerin çevrilmesi ya da başka bir toplum tarafından anlaşılması neredeyse imkânsız olarak nitelenebilir. Çünkü bu sembollerin ardında yalnızca ilgili kültür tarafından anlaşılacak ve yalnızca o kültür için derin anlamlar taşıyan değerler söz konusudur (Arı, 2016, s. 10). Bu sebeple çalışmada; şiirde tespit edilen kültürel öğeler ayrıntılı şekilde açıklanmış, bazı özel isimlerin Çincesi verilmiş, bu isimlerin alt anlamları anlatılmış ve bilgiler değerlendirme kısmında verilmiştir.

¹ Tianbao(天宝): Tang imparatoru Tang Xuanzong (唐玄宗)'un on dört yıllık ikinci yönetim dönemine verilen isimdir. 742 yılında başlayıp 755 yılında sona eren dönemi nitelemektedir.

Changgan Şarkısı (长干行) Başlıklı Şiir ve Türkçe Tercümesi

长干行

妾发初覆额·折花门前剧。
郎骑竹马来·绕床弄青梅。
同居长千里·两小无嫌猜·
十四为君妇·羞颜未尝开。
低头向暗壁·千唤不一回。
十五始展眉·愿同尘与灰。
常存抱柱信·岂上望夫台。
十六君远行·瞿塘滟滪堆。
五月不可触·猿声天上哀。
门前迟行迹·一一生绿苔。
苔深不能扫·落叶秋风早。
八月胡蝶来·双飞西园草。
感此伤妾心·坐愁红颜老。
早晚下三巴·预将书报家。
相迎不道远·直至长风沙 (Gu, 2009, s. 51)。

Changgan Şarkısı

Saçlarım alnuma yeni düştüğünde, çiçek katlama oynardık seninle kapı önünde.
Sen bambu atını sürüp gelirken, kuyu korkuluklarının etrafında oynardık yeşil eriklerle.
Birlikte Changganli 'de yaşıyoruz, iki çocuk küçüklüğümüzden bu yana birbirimizden kuşku duymuyoruz.
On dört yaşımda eşin oldum, öyle utangaçtım ki yüzüm daha açılmamıştı.
Başım eğik baktım karanlık duvarlara, bir kez dönmedim binlerce çağrına.
On beş yaşımda kaşlarımı kaldırdım, birlikte olmayı diledim toz ve kül misali.
Sen sütunlara sarılı inancı sakladın, bense Wang Fu Tepesine gideceğimi nasıl bilebilirdim?
On altı yaşımda uzaklara gittin, Qutang Geçidindeki Yanyu resifine.
Mayıs'da (Yanyu'ye) dokunamazsın, maymunların gökyüzünde yaslı sesleri.
Giderken kapının önünde bıraktığın izler, bir bir yeşil yosunlarla kaplandı.
Yosunlar öyle derin ki kolay süpürülmüyor, erken sonbahar rüzgârında yapraklar düşüyor.
Ağustos ayında kelebekler geliyor, çiftler halinde batı bahçesindeki çimenlerde uçuyor.
Bu manzarayı görünce kalbimden yaralanıyorum, güzellik ve yaşlılıktan endişe ediyorum.
Ne zaman Sanba'ya gelip (eve) dönecek olursan, önden bana bir mektup gönder.
Seni karşılamak için yollar uzak olmaz bana, Changfeng Çölüne kadar gelirim (Pamuk Öztürk, 2024, s. 419).

Değerlendirme

Şiir Beş İmli Klasik (五言古诗) şiir türünde yazılmıştır. Bu türde her mısradaki beş Çince kelime bulunmaktadır ve şiirin uzunluğu veya kafiye uyumu konusunda bir kısıtlama söz konusu değildir. Mısra sonlarında farklı tonların kullanımı serbest bırakılmıştır (Gu, 2009, s. 1-2). Bu şiir türünün temsilcileri arasında Li Bai (李白), Du Fu (杜甫), Wei Yingwu (韦应物) yer almaktadır. Şiirde, on dört yaşında evlenen bir kız çocuğunun tüccar olan eşi ile arasındaki bağ, geçmiş anıları ve eşine duyduğu özlem anlatılmaktadır.

Şiirin başlığı olan Changgan'ın Tang Hanedanlığı döneminin önemli ticaret şehirlerinden olduğu; ekonomik kalkınma ile bu bölgedeki tüccar sayısının arttığı ve şehrin günümüzde Nanjing şehri sınırları içerisinde yer aldığı aktarılmaktadır (Fu, 2013, s. 303). Şiir, Li Bai'in bu bölgeyi ziyaret ettiğinde yazdığı eserlerindedir. Şiirin günümüzde pek çok farklı dilde tercümesi bulunmaktadır. Ancak bu tercümelere bazılarında özellikle şiirin başlığı konusunda farklılıklar gözlemlenmiştir. Şiir, Yuefu (乐府) tarzı şiirlerin Melodiler ve Şarkı Sözleri (杂曲歌辞) başlıklı bölümünde yer almaktadır. Şiirin başlığında yer alan xing (行) kelimesi klasik Çince sözlükte gitmek, yola çıkmak, ayrılmak, seyahat etmek anlamının yanı sıra şarkı, melodi, beste anlamına da gelmektedir (Tingde & Zheng, 2006, s. 657). Şiirin Yuefu içerisinde yer aldığı bölüm göz önünde bulundurularak başlık, Changgan Şarkısı şeklinde Türkçeye tercüme edilmiştir. Ancak şiirin başlığı Ezra Pound tarafından The River-Merchant's Wife: A Letter; W. A. P. Martin tarafından A Soldier's Wife to her Husband; Weng Xiang-Liang tarafından The Trader's Wife olarak İngilizceye çevrilmiştir. Bu durum, yukarıda belirtilen araştırmacıların şiirin bağlamından yola çıkarak başlığı farklı şekillerde tercüme ettiklerini göstermektedir.

Şiirin ilk mısrasında yer alan "saçlarım alnıma yeni düştüğünde" ifadesi, şiire konu olan kızın çocukluk yıllarına işaret etmektedir. Bu mısra "saçlarım alnıma kadar uzadığında" şeklinde de tercüme edilebilmektedir. Sonraki kısımda eşinden bahsetmekte ve aynı kapının önünde oyunlar oynadıkları anlatılmaktadır. Bu durum eşi ile küçük yaştan itibaren birlikte büyüdüklerini ve ailelerinin hem statü hem de konum olarak birbirlerine yakın olduklarını göstermektedir. Çünkü benzer statüdeki aileler şehrin benzer konumlarında ikamet etmektedir.

Şiirin üçüncü ve dördüncü mısralarında yer alan "Sen bambu atını sürüp gelirken, kuyu korkuluklarının etrafında oynardık yeşil eriklerle" ifadesi günümüzde "Qing mei zhu ma (青梅竹马): Yeşil erikle, bambu atla oynamak" deyimini kullanılmaktadır. Şairin bu ifadesi geçen süre içerisinde Çin'de deyim niteliği kazanmıştır. Bu deyim şu şekilde açıklanmaktadır:

Kız ve erkek çocukların küçükken hiçbir kötü duygu veya uygunsuz düşünceye yer vermeden, temiz ve naif duygularla zaman geçirmeleri, birlikte eğlenmeleri" anlamına gelmektedir. Deyimin ilk kelimesi olan qing (青), bitkiler için yeşil ve taze, gökyüzü için mavi, açık, bulutsuz anlamında kullanılırken, insanlar için genç-çocukluk anlamında kullanılmaktadır. Şiirde, kız ve erkek cinsiyeti erik ve at metaforu ile vurgulanmış, kadını niteleyen erik, ağaç kökleriyle toprağa bağlı olup meyveler verirken, erkeği niteleyen at, sürekli hareket halindedir. Şiirin konusuna bakıldığında erkek uzaklara gitmekte, kadın ise ne kadar uzun süre geçerse geçsin evinde eşini beklemektedir (Pamuk Öztürk, 2024, s. 420-421).

Aynı mısralarda yer alan Chuáng (床) kelimesi günümüz çağdaş Çince "yatak" anlamına gelmektedir. Klasik Çince sözlük incelendiğinde kelimenin dördüncü anlamının "kuyu etrafında

yer alan korkuluklar” olduğu görülmektedir (Tingde & Zheng, 2006, s. 78). İkinci mısradaki çocukların kapı önünde yani evin dışında oynadıkları belirtilmektedir. Bu sebeple buradaki kelimenin tercümesi yapılırken kuyu korkuluğu anlamı kullanılmıştır. Eski dönemlerde Çin’de çoğunlukla ekonomik olarak iyi durumda olan ailelerin evlerinin bahçelerinde kendilerinin kullanımına özel su kaynakları bulunmakta olduğu bilinmektedir. Bu sebeple bu kelime bize ailenin ekonomik durumunun iyi olduğu bilgisini vermektedir.

Beşinci mısradaki yaşadıkları yer adı doğrudan verilmektedir. Sonrasında yine deyimleşmiş bir ifade yer almaktadır. Liang xiao wu cai (两小无猜) deyimini, iki küçük çocuk birbirinden şüphe duymuyor anlamına gelmektedir. Deyimde geçen liang (两) kelimesi iki anlamında olup, kız ve erkek iki kişiyi; küçük anlamına gelen xiao (小) kelimesi ise küçüklüklerini, çocuk yaşta olduklarını işaret etmektedir. Deyimde geçen cai (猜) kelimesi daha çok yetişkinlere özgü olan şüphe-kuşku duymak anlamındadır. Şiirde, iki çocukluk arkadaşının evlenecek yetişkinliğe erişmelerinden dolayı çocuksu duyguları ifade eden kelimeler yerine yetişkinlere özgü duyguları ifade edilen kelimelere yer verilmiştir.

Altıncı mısra soylu ailelere mensup kız çocuklarının evlenme yaşı hakkında bilgi vermektedir. Şiirin bağlamından yola çıkarak kız ve erkeğin aynı yaşta oldukları yorumunu yapabiliriz ancak şiirde erkeğin yaşı hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Tang dönemi yazar ve şairlerinden Yuan Zhen tarafından kaleme alınmış Yingying’in hikayesi adlı nesirde Yingying adında soylu aileye mensup bir kızın on dört on beş yaşında ailesi tarafından uygun görülen biriyle evlenmesinin hikayesi anlatılmaktadır. Bu eserde de yine Li Bai’in şiirinde olduğu gibi kız hakkında ayrıntılı bilgi verilmekte iken erkek hakkında üstü kapalı ifadeler yer almakta ve kızla benzer aile yapıları olduğu dışında başka bilgiye yer verilmemektedir.

Yedinci mısradaki yer alan “Yüzüm daha açılmamış” ifadesi, birlikte büyümüş olmalarına rağmen evlendikten sonra eşi ile arasında yine de bir mesafe olduğunu ve açıklayamadığı utangaçlığını ifade etmektedir. On birinci mısradaki yer alan “kaşlarımı kaldırdım” ifadesi; çekingen ve utangaç durumdan artık çıkmaya başladığını anlatmaktadır. Kişi, doğası gereği utangaç veya çekingen bir tavır içerisindeyken kaşları doğal bir görünümde olamaz ve çatık ya da bitişik bir görünümde olur. Bu mısradaki ifade de artık kaşlarının öncesine göre daha doğal belki sevinç-mutluluk belirten bir halde olma durumundan bahsetmektedir. Aynı mısranın devamında söylenen “toz ve kül misali” ifadesi; birbirinden ayrılmadan sonsuza kadar bağlılığı ifade etmek için metafor olarak kullanılmıştır. Aynı bağlamda ölüm ve ölümden sonrası şeklinde de ifade edilebilir.

On üçüncü mısradaki yer alan “sütunlara sarılı inancı sakladım” ifadesi Zhuangzi (庄子) metinlerinden 盗跖篇 (Dào Zhí Piān)’e işaret etmektedir. Anlatılan hikâyede Weisheng (尾) adlı bir erkek sevdiği kadınla köprünün altında buluşmak için sözleşmiştir. Ancak kadın sözünde durmamış ve Weisheng ile buluşmaya gelmemiş, aşkına karşılık vermemiştir. Weisheng, kadını beklemeyi bırakmayı reddetmiş ve beklediği yerden ayrılmamıştır. Köprünün altında sular yükseldiğinde de köprü sütunlarına tutunmuş burada boğularak hayatını kaybetmiştir (Zhuang Zi). Bu sebeple şiirde geçen yukarıdaki ifade; verilen sözü tutmak, sevdiğine sadık olmak anlamında kullanılmaktadır. On dördüncü mısradaki yer alan “Wang Fu Tepesine gideceğimi nasıl bilebilirdim” ifadesi yine sadakate ve sevgiliye-eşe duyulan özlem için metafor olarak kullanılmaktadır. Wang Fu Tepesi (望夫台)’nin kelime anlamını; wang (望): ummak, beklemek, göz önüne almak; fu (夫): eş veya koca anlamına gelmektedir. Bir efsanede bu tepe için şöyle söylenmektedir; uzaklara giden

eşini beklemek için bir kadın bu tepeye çıkmıştır. Eşi, çok uzun bir süre geri dönmemiştir ancak kadın kocasını o tepede beklemekten hiç vazgeçmemiş ve oradan ayrılmamıştır. Kadın, eşini o kadar uzun süre beklemiştir ki beklediği yerde taştan bir heykele dönüşmüştür (Yin, s. 5. Bölüm). Şiire konu olan kızın da eşinin uzaklara gitmesi ve uzun süre geri dönmemesi bu iki efsaneyle anlatılmakta ve kızın sadakatine vurgu yapılmaktadır.

On beşinci mısırda eşinin evlendiklerinden iki yıl sonra uzaklara gittiği anlatılmaktadır. Bu mısranın devamında geçen Qutan Geçidi (瞿塘峡), Uzun Irmağın (长江) üç büyük boğazından bir tanesidir. Çin uygarlığının Uzun Irmak ve Sarı Irmak arasında yer alan Zhongyuan (中原)¹ bölgesinde ortaya çıktığına inanılmaktadır (Weng, 2007, s. 208). Bu sebeple Uzun Irmak Çin kültürünün özünü ifade etmektedir. Şiirde, erkeğin bu bölgeye gittiği ifade edilirken kendi öz kültürüne bağlılığı anlatılmaktadır. Ancak gittiği bölgeden, çok uzun zaman geçmiş olmasına rağmen hala geri dönmemiş olması kaya metaforu ile anlatılmakta, geri önemeyişinin sebebinin önüne çıkan engeller olduğu vurgulanmaktadır.

On yedinci mısradan yirmi dördüncü mısraya kadar olan kısımda geçen zaman anlatılmaktadır. Mayıs ayından başlayarak uzun zamandır ayrı oldukları ifade edilmektedir. Sonbahar mevsimine özellikle vurgu yapılarak artık hüznün mevsimine geldikleri ve hala kavuşamamalarından kaynaklı duyulan üzüntü vurgulanmaktadır. Son altı mısra, şiire konu olan kızın endişelerini ve özlem duygusunu bir adım öteye taşımaktadır. Eşinin bir an önce geri dönmesi umuduyla bir mesaj olarak yazılmıştır. Er ya da geç olsun eşinin kendisine döneceğine olan inancını sakladığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Tang şiirinin önemli şairlerinden olan Li Bai ve şiirleri hakkında pek çok araştırma yapılmaktadır. Biyografisinin yanı sıra şiirleri farklı pek çok açıdan incelenmekte ve araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Şiirleri, kendi hayatı, tecrübeleri, dönemin sosyal yaşamı, gördüğü veya görmek istediği yerlerin farklı özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Li Bai'in Changgan Şarkısı başlıklı şiiri, on dört yaşında evlenen bir kızın naif duygularını, eşine duyduğu özlemi ve sadakatini konu edinmektedir. Şiirde kız ön plana çıkarılmakta ve erkek hakkında çok az bilgi verilmektedir. Erkek hakkında verilen bilgiler kızın çocukluğunun anlatıldığı kısım ve evlendikten sonra uzaklara gitmesi ile sınırlıdır. Kızın duygu, günlük yaşamı ve eşine karşı davranışları açık bir şekilde anlatılırken, erkeğin davranışları ve duyguları hakkında bilgi verilmemektedir.

Şiir, kültürel öğeler bağlamında değerlendirilmiş olup bu değerlendirme sonucunda; dönemin günlük yaşamı, soyu ailelere mensup evli çiftlerin yaşamları ve eşlerin birbirleri ile ilişkileri, Çin kültürüne özgü bazı efsanelerin şiire yansımaları, zaman belirten öğelerin doğrudan anlatımına ek olarak metaforlar aracılığı ile de verilmesi gibi kültürel öğeler saptanmış ve açıklanmıştır. Yapılan çalışmanın, Çin şiiri, şiirde kültürel aktarım, Li Bai'in şiirlerinin yansıttığı kültürel öğelerin tespiti ve açıklanması alanında daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

¹ Zhongyuan(中原): Henan (河南) eyaletinden Sarı Nehir'in orta ve alt havzalarını işaret eden geleneksel bir coğrafi terimdir.

Kaynakça

- Arı, S. (2016). *Çeviri ve Kültürel Semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Eberhard, W. (1995). *Çin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Fu, X. (2013). *Tangshi Sanbai Shou*. Nanjing: Fenghuang Chubanshe.
- Gu, Q. (2009). *Tangshi Sanbai Shou*. Beijing: Zhonghua Shuju.
- Kiang, K.-H. (1929). *The Jade Mountain A Chinse Anthology*. (W. Bynner, Çev.) New York : Alfred A. Knopf.
- Liu, Z. (2016). *Zhong Guo Wenxue*. İstanbul: Likya Yayınları.
- Pamuk Öztürk, N. (2024). Analysis of the Meaning of Idioms in Selected Poems of Li Bai (李白). *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies*, s. 409-436.
doi:<https://doi.org/10.26650/jos.1469252>
- Tingde, Y., & Zheng, H. (2006). *Gudai Hanyu Zidian*. Sichuan: Sichuan Cishu Chubanshe.
- Weng, X. (2007). Fujian Kejia Tulou Yishu Shangxi. *Yishu Lilun*, s. 08-209.
- Yin, K. (tarih yok). *Suning Xianzhi*, 5, *Wangfutai Shen Dashou*. 12 13, 2024 tarihinde Zhongguo Zhexue Shu Dianzi Hua Jihua: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=872672&remap=gb#%E6%9C%9B%E5%A4%AB%E5%8F%B0%E6%B2%89%E5%A4%A7%E7%BB%B6> adresinden alındı
- Zhuang Zi. (tarih yok). *Xianqin Lianghan, Daojia, Zhuangzi, Za Pian, Dao Zhi Pian*. 12 13, 2024 tarihinde Zhongguo Zhexue Shu Dianzi Hua Jihua: <https://ctext.org/dictionary.pl?if=gb&id=42522&remap=gb> adresinden alındı

EXPLORING URBAN SPACE THROUGH THE PRISM OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES

Olga Vladimirovna KNORZ¹

ABSTRACT

The language of urban space names is an important pragmatically marked lexical component characterizing the national and cultural identity of any city and the specificity of the national picture of the world of any people. Belonging to the area of the so-called language universals, it allows us to take a fresh look at the phenomenon of the city as a special system. In this article, the features of urban space names in Russian and German are considered from the point of view of translation theory. A comparative study of city names in the text of the German-language novel by Alfred Döblin "Berlin Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf" and its translation into Russian made it possible to conduct a multi-aspect polyparadigmatic analysis of the city language from the standpoint of contrastive lexicology and studies of spatial pictures of the world. From these points of view, the realities of the city appear as a linguistic, socio-cultural and national-historical phenomenon. The latter, being one of the components of the denotative meaning of the semantics of the word, in most cases is characterized by its specificity. On the one hand, it is connected with the conceptual core of the meaning of words, and on the other hand, it explicates the semantics of "one's own – another's" as part of the thematic group of lexemes of "names of urban spaces" through the embodiment of the components "other", "different", "unlike", "exotic", etc. The paper analyzes the problem of adequate interpretation of words with the semantics of urban space and identifies the main strategies for translating urban non-equivalent vocabulary. The paper considers the main provisions of translation theory (as applied to the translation of a literary text). It is concluded that various processes occur in the original and translated texts of the novel, primarily related to the superposition, competition and mutual exclusion of different spatial pictures of the world of the reader and the translator. The novel contains both non-equivalent nominations (Rosenthaler Platz, Kurfürstenstraße, Buch, etc.) and semantically divergent parallel names (borrowed vocabulary), which significantly complicates the translator's work. At the same time, the novel has two main strategies for translating urban non-equivalent vocabulary: the use of nominations that are more or less adequate to the original work, and the use of barbarisms with comments.

Keywords: names of urban space, comparative analysis, translation theory, communicative linguistics.

ИССЛЕДОВАНИЕ ГОРОДСКОГО ПРОСТРАНСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЯЗЫКА И ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ

Ольга Владимировна Кнорц

АННОТАЦИЯ

Язык названий городского пространства является важным прагматически маркированным лексическим компонентом, характеризующим национально-культурное своеобразие любого города и специфику национальной картины мира любого народа. Относясь к области так называемых языковых универсалий, он позволяет по-новому взглянуть на феномен города как особой системы. В данной статье особенности названий городского пространства в русском и немецком языках рассматриваются с точки зрения теории перевода. Сопоставительное исследование городских наименований в тексте немецкоязычного романа Альфреда Дёблина (Alfred Döblin) «Berlin Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf» и его переводе на русский язык позволило провести многоаспектный полипарадигматический анализ языка города с позиций контрастивной лексикологии и исследований пространственных картин мира. С этих точек зрения реалии города предстают в качестве языкового, социокультурного и национально-исторического феноменов.

¹ Siberian Transport University, Faculty of World Economy and Law, Department of Russian Language and Oriental Languages, Novosibirsk, Russian Federation, olgaknorz1973@gmail.com

Последний, являясь одним из компонентов денотативного значения семантики слова, в большинстве случаев характеризуется своей спецификой. С одной стороны, он связан с понятийным ядром значения слов, а с другой, – эксплицирует семантику «свой – чужой» в составе тематической группы лексем «наименований городских пространств» через воплощение компонентов «иной», «другой», «непохожий», «экзотичный» и др. В работе проанализирована проблема адекватной интерпретации слов с семантикой городского пространства и выделены основные стратегии перевода городской безэквивалентной лексики. Рассмотрены основные положения теории перевода (применительно к переводу художественного текста). Сделан вывод о том, что в оригинальном и переводном текстах романа происходят различные процессы, прежде всего, связанные с наложением, конкуренцией и взаимоисключением разных пространственных картин мира читателя и переводчика. В романе присутствуют как безэквивалентные номинации (Rosenthaler Platz – Розенталерплац, Kurfürstenstraße – Курфюрстенштрассе, Buch – Бух и др.), так и семантически разошедшиеся параллельные наименования (заимствованная лексика), что существенно осложняет деятельность переводчика. При этом в романе имеются две основные стратегии перевода городской безэквивалентной лексики: использование номинаций, в той или иной степени адекватных оригиналу произведения, и употребление варваризмов с комментариями.

Ключевые слова: названия городского пространства, сопоставительный анализ, теория перевода, коммуникативная лингвистика.

Настоящее исследование базируется на сопоставительном анализе особенностей городских пространственных номинаций в лексической системе оригинального немецкоязычного художественного текста и его переводе на русский язык. Исследование проведено с позиций коммуникативной лингвистики, сопоставительной лексикологии и сопоставительной грамматики, а также теории перевода.

Актуальность работы определяется тем, что в целом язык названий городского пространства в сопоставительном аспекте не изучен до конца, в частности, остается открытым вопрос об адекватности перевода данных реалий в русском и в немецком языках. Кроме того, названия городского пространства характеризуются национально-культурным своеобразием, даже несмотря на то, что рассматриваются как так называемые языковые универсалии и не являются сложным объектом для перевода и дают возможность взглянуть на феномен города под особым углом зрения – как на особое культурное пространство, семиотическую систему и место «обитания человека» [Лотман Ю. М.]. Именно переводные тексты представляют большой интерес для изучения текстовых особенностей пространства города, поскольку в них переводчик пытается решить непростую задачу – воссоздать облик города, часто незнакомого потенциальному читателю.

Цель доклада: 1) провести сопоставительный анализ языка названий городского пространства в оригинальном немецком и переводном русском текстах; 2) выявить особенности перевода и интерпретации семантики именовании городского пространства, наиболее существенные для художественной системы текста.

Объектом исследования являются тематическая группа «наименования городского пространства» русского и немецкого языков.

В качестве материала исследования в работе используется оригинальное немецкоязычное произведение романа и его перевод на русский язык.

1. Критерии выбора текста для анализа. Проблема адекватной интерпретации слов с семантикой городского пространства

В выборе текста для анализа мы руководствовались двумя критериями.

Во-первых, язык городского пространства должен играть одну из основополагающих ролей в лексической организации текста произведения, следовательно, перемещение по пространству города должно стать его сюжетобразующим элементом. Во-вторых,

обязательным должно стать наличие текста-оригинала (в нашем случае – на немецком языке) и его перевода на русский язык, так как именно сопоставление обеих версий произведения позволит «увидеть чужой город через призму своего, и наоборот». Этим требованиям в полной мере соответствует книга Альфреда Дёблина Alfred Döblin «Berlin Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf» и его перевод на русский язык. В самом названии романа есть указание на наименование городского пространства – *Александрплац*, центральная площадь Берлина, главная достопримечательность столицы Германии. Таким образом, тема города является одной из центральных тем данного романа.

Для знакомства русскоговорящих читателей с текстом романа возник вопрос адекватной интерпретации слов с семантикой городского пространства. Этот вопрос имеет особую значимость, поскольку, как показывают исследования, «смысловые зазоры» в различных словарях при сопоставлении городских номинаций могут быть весьма велики. Здесь стоит выделить 3 существенные причины этого.

1. Существование безэквивалентных номинаций (*Kleinweg* – короткий путь, маленькая 20-метровая улочка; *Hintere Gasse* – задний переулок, небольшая улица, соединяющая две крупные продольные улицы позади основной центральной). По мнению Е.Ю. Булыгиной и Т.А. Трипольской, для перевода городской безэквивалентной лексики обычно существует две основные стратегии:

1) либо переводчик пытается найти номинации (описательные обороты чаще всего), которые адекватны оригиналу,

2) либо «вводит в текст варваризм, комментируя его в подстрочнике» [Булыгина, Трипольская 2015, с. 175].

Вот и под Гартмансвейлеркопфом было дело¹, и говорю я своему ротному, мы земляки с ним были, он тоже из Штаргарда. – Вершина в Верхнем Эльзасе, за которую в первую мировую войну шли ожесточенные бои.

Перед универмагом Тица стояла бронзовая Берилина² с протянутой вперед рукой, бабица, что твой слон! – Дева-воительница; символ Берлина.

2. Наличие **параллельных наименований** в разных языках, которые **семантически** значительно **разошлись**. Например, лексема *der Asphalt* в немецкоязычных оригинальных текстах может означать и *асфальт*, и *мостовую*, и *тротуар*. Лексема *der Damt* трактуется в словарях, с одной стороны, то как *дамба*, *плотина*, то как *основание пешеходной дорожки из дерева на болотистой местности*, то как *проезжая часть, участок дороги с твердым покрытием для движения автотранспорта*;

3. Существование значительных **различий** в **картинах мира** разных народов, эксплицированных лексикой города.

Мы попытались проследить выбор данных стратегий в тексте перевода романа

¹ Вершина в Верхнем Эльзасе, за которую в первую мировую войну шли ожесточенные бои.

² Дева-воительница; символ Берлина.

2. Основные положения теории перевода (применительно к переводу художественного текста)

Для решения проблемы адекватного перевода слов с семантикой городского пространства на русский язык необходимо установить, каким путем обычно достигается эквивалентность перевода. Обычно она устанавливается путем сравнения текста оригинала с текстом перевода.

В вопросе адекватности перевода мы будем следовать понятию динамической эквивалентности перевода, сформулированному Юджином Найды. Для достижения этого надо создать на языке перевода «наиболее близкого естественного эквивалента» тексту оригинала, признаками которого является равенство интеллектуальных и эмоциональных реакций получателей текста на языках оригинала и перевода, чтобы перевод звучал так, «как автор написал бы на ином языке».

Эквивалентность подразумевает не тождество, а лишь сходство реакций, поскольку достижение тождества является невозможным из-за различий наций, культур и языков различных народов.

Как известно, существует 5 видов эквивалентности перевода:

1. На уровне **цели коммуникации**. Несопоставимые различия в лексике и стилистике двух языков, маленькая общность содержания обоих текстов

2. На уровне **описания ситуации**. Несопоставимые различия в лексике и синтаксисе. Текст перевода отражает коммуникативную задачу и внеязыковую ситуацию текста оригинала.

3. На уровне **способа описания ситуации**. Текст перевода передает коммуникативную задачу, и сохраняет внеязыковую ситуацию текста оригинала.

4. На уровне **структурной организации высказывания**. Текст перевода отражает коммуникативную задачу, внеязыковую ситуацию, способы ее описания и синтаксическую структуру текста оригинала.

5. На уровне **семантики словесных знаков**. Пятый тип эквивалентности подразумевает отражение в тексте перевода, помимо всего перечисленного выше, также лексического состава текста оригинала [Комиссаров 1990]. Достичь данного вида эквивалентности при переводе слов с семантикой городского пространства с немецкого языка на русский язык практически невозможно, поскольку исследуемые единицы различаются в лексических значениях и грамматических системах, а сами языки имеют разную структуру.

Исходя из сказанного, можно сделать вывод о том, что целью перевода слов с семантикой «Наименования городских пространств» в художественном произведении является не достижение полного соответствия лексем в немецком и русском языках, а **лишь полная передача в переводе их семантики**.

3. Сопоставительный анализ языковых способов представления семантики городского пространства в оригинальном и переводном текстах

Каким же образом в тексте перевода романа на русский язык решается проблема подбора эквивалентных наименований? Рассмотрим некоторые примеры адекватного перевода слов тематической группы «Наименования городских пространств» из немецкого языка на русский. Для этого сначала необходимо было определиться с объемом лексем данной тематической группы. Путем сопоставления с другими членами синонимического ряда в

итоге было отобрано 27 наименований, наиболее полно отражающих, по нашему мнению, семантику данной тематической группы,

ср.: Улица – авеню, аллея, авеню, бульвар, дорога, дорожка, магистраль, мостовая, перекрёсток, переулок, переулочек, площадь, полотно, прогон, проезд, проезд, просека, проспект, проулок, стрит, тротуар, тупик, тупичок, улочка, улочка, шоссе, эспланада.

Доминантой тематического ряда стала лексема *улица* как имеющая нейтральную стилистическую окраску, максимально широкое значение и максимально широкую сочетаемость.

Следующей нашей целью стало определить, какие же лексемы данного ряда употребляются в русскоязычном переводе романа А. Дёблина «Берлин – Александерплац», выполненном Г.А. Зуккау, охарактеризовать их и определить их соответствие в тексте оригинала. При этом параллельно нами был сделан перевод данных слов на немецкий язык и определены их узуальные синонимы. В итоге определилось 16 русскоязычных синонимов-номинаций. Лидером по количеству употреблений стала лексема *улица*, встречающаяся в тексте перевода 146 раз. На втором месте стоит лексема *дорога* (61 употребление), на третьем – *площадь* (28 употреблений).

Немецкоязычных номинаций-синонимов оказалось 22.

der Weg, die Straße, der Platz, die Bahn, die Reise, die Allee, der Fahrt, die Brücke, der Fläche, der Schiene, der Bezirk, das Pflaster, der Bereich, die Chaussee, die Heerstraße, der Pfad, die Gasse, der Fußweg, der Prospekt, der Straßenzug, die Avenue, die Gasse

По количеству употреблений лидирует лексема *der Weg* – дорога, путь, тропинка, употребляющаяся в оригинальном тексте 434 раза либо самостоятельно, либо в составе сложных слов. На втором месте по количеству употреблений стоит лексема *die Straße* – улица, дорога, шоссе, пролив (330 употреблений), на третьем – *der Platz* – место, площадь, площадка (159 употреблений).

Обычное количественное сравнение доминант тематической группы позволило сделать предположение, что несоответствие данных наименований (330 в тексте оригинала произведения и 146 – в языке его перевода) объясняется тем, что в русскоязычном тексте данного романа семантика, представляемая лексемой *die Straße*, передается при помощи ее синонимов либо других языковых средств.

Стратегии перевода семантики городского пространства

Некоторые наименования переводчик пытается передать при помощи **русских слов, наиболее адекватно соответствующих оригиналу**: *Галлеские ворота* (в оригинальном тексте – *Hallesches Tor*); *Трептовский сад «Парадиз»* (в оригинальном тексте – *Treptow, Paradiesgarten*); *Северный вокзал, Штеттинский вокзал, вокзал Франкфуртераллее* (в оригинальном тексте – *Nordbahnhof, Stettiner Bahnhof* и *Bahnhof Frankfurter Allee* соответственно); *набережная Фридриха-Карла* (в оригинальном тексте – *Friedrich-Karl-Ufer*); *Парк Гнилого Озера* (в оригинальном тексте – *des Faulen Seeparks*) и др.

В русской переводческой версии утрачивается национально-культурный компонент «свой – чужой», относящийся к пространственной картине мира Берлина: в текст вводятся **немецкие имена нарицательные**, обозначающие разные городские локусы в немецком тексте. В русском переводе мы видим номинации Берлина, при помощи которых переводчик

пытается сохранить и передать читателю не только облик города, но и, хотя бы частично, язык городского пространства. Данные немецкие наименования городских пространств приобретают в языке перевода статус варваризмов, в русском переводе наименования в составе имён собственных переводятся соответствующими немецкими лексемами: *Straße* – улица, *der Platz* – место, площадь, *das Dorf* – деревня, село и др. Например: *Аккерштрассе*, *Брунненштрассе*, *Мюнцштрассе*, *Эльзассерштрассе* и др. (от *die Straße* – улица, дорога, шоссе, пролив); *Александерплац*, *Веддингплац*, *Розенталерплац* и др. (от *der Platz* – место, площадь, площадка); вокзал *Франкфуртераллее* (от *der Allee* – аллея, проспект); *Геннингсдорфе* (от *das Dorf* – деревня, село); *Руммельсбургершоссе*, *Лихтенрадершоссе* (от *die Chaussee* – шоссе); *Темпельгоф* (от *der Hof* – двор, усадьба, хозяйство, хутор); *Фридрихсфельде* (от *das Feld* – поле); *Шпандауербрюкке* (от *die Brücke* – мост, мостик, дорожка); *Эберсвальде* (от *der Wald* – лес) и др.

Интересен случай, когда переводчик берет на себя ответственность **полностью менять название объекта**, исходя из специфики национальной картины мира народа. Так, в переводном тексте произведения фигурирует название универсального магазина *Тица*, тогда как в оригинале этот универмаг носит название *Wertheim* (*Вертхайм*). Ср.: *Er wanderte die Rosenthaler Straße am Warenhaus Wertheim vorbei, nach rechts bog er ein in die schmale Sophienstraße* (S. 11). – Он прошел по Розенталерштрассе мимо **универсального магазина Тица** и свернул направо, в узкую Софиенштрассе (стр. 7).

Функционально-семантические трансформации лексем с семантики городского пространства в языке-доноре и языке-реципиенте. Специфика использования слов с семантики городского пространства автором и переводчиками

Особого внимания заслуживает слово *мостовая*. В русскоязычном переводном тексте имеется 19 употреблений данной лексемы. При переводе данного слова на немецкий язык в качестве синонимов словари выдают 3 варианта наиболее адекватных соответствий, это слова *die Fahrbahn* (мостовая, проезжая часть), *der Fahrdamm* (мостовая) и *das Pflaster* (мостовая; тротуар, пластырь).

В языке текста-оригинала мы не нашли употребления автором первых двух лексем (*die Fahrbahn* и *der Fahrdamm*), последняя же лексема (*das Pflaster*) употребляется лишь 4 раза (против 19 «мостовых», зафиксированных в русском переводе). Ср.:

Количественное несоответствие позволило сделать вывод о том, что в оригинальном тексте семантика данного слова передается при помощи других лексем.

Итак, мы рассмотрели, при помощи каких русских эквивалентов передается семантика слова *das Pflaster* в оригинале произведения, с одной стороны. И каким образом выражается представление о наименованиях *мостовой* в тексте оригинала романа – с другой.

Русские эквиваленты для передачи семантики слова *das Pflaster*

Как уже говорилось, в оригинале романа имеется 4 употребления слова *das Pflaster*, в обратном переводе этому соответствуют лексемы *улица*, *асфальт* и *мостовая*. Что же такое *das Pflaster* и что отличает это слово от схожих с ним понятий?

Согласно Цифровому словарю немецкого языка DWDS, *das Pflaster* означает «Belag aus dichtgefügteten Steinen zur Befestigung der Straße» (тротуар из плотно уложенных камней для мощения дороги) [DWDS]. Следовательно, в семантике этого слова важны следующие компоненты: в качестве покрытия дороги используется **камень**; это **место для пешеходов (тротуар)**, по нему не ездят машины. В русском языке очень сложно подобрать полный

эквивалент данного слова, кроме *бульвара* (широкая аллея на городской улице, обычно посередине ее; широкая, обсаженная деревьями дорога вдоль улицы, берега моря и т. д.) и *тротуара* (пешеходная дорожка (из каменных плит, асфальта, досок и т. п.) по сторонам улицы, площади, обычно приподнятая над проезжей частью).

Но в немецком языке отдельно существует отдельная лексема *das Trottoir*, которая во 2 контексте употребляется параллельно *das Pflaster* Ср.:

1. *Die auf das Pflaster gesetzt und auf diese Weise erdrösselt, der Gerichtsvollzieher hält reiche Ernte* (S. 144). – ... мелких торговцев и ремесленников выбрасывают на **улицу** – им нечем платить за квартиру; судебный исполнитель пожинает обильную жатву (стр. 167).

2. *Mit Genugtuung wanderte Biberkopf weiter. Er war nur ab und zu genötigt, auf das Trottoir zu blicken. Er prüfte seine Schritte und das schöne, feste, sichere Pflaster* (S. 155). – Доволен Франц. Идет дальше, не торопится. Только вот время от времени надо на тротуар смотреть – не качается ли? Посмотрел себе под ноги – вроде нет, не качается, **асфальт** гладкий, твердый, прочный! (стр. 178)

3. *Man riß das Pflaster am Rosenthaler Platz auf, er ging zwischen den andern auf Holzbohlen* (S. 10). – На Розенталерплац **мостовая** была разворочена; он шел вместе с другими по деревянному настилу (стр. 10).

4. *Da war ein Haus, er nahm den Blick weg von dem Pflaster, eine Haustür stieß er auf, und aus seiner Brust kam ein trauriges brummendes oh, oh* (S. 12). – Дом встал на пути. Франц оторвал взгляд от **мостовой**, толкнул дверь, вздохнул тоскливо: о-хо-хо! (стр. 8)

Итак, насколько эквивалентной была замена слова *das Pflaster* лексемами *улица*, *асфальт* и *мостовая*?

В первом примере вместо *das Pflaster* была выбрана лексема *улица*, переводчик вписал ее в состав устойчивого оборота *выбрасывать на улицу*. Ср.: *улица* – пространство между двумя рядами домов в населенном пункте для прохода и проезда, а также два ряда домов с проходом, проездом между ними [МАС]. Данное слово обладает широким кругом сочетаемости, является доминантой синонимического ряда и может быть использовано для толкования всех его членов.

Во втором примере в качестве перевода было употреблено слово *асфальт*. Согласно МАС, *асфальт* – это природная и искусственная буро-черная смолистая масса, используемая при устройстве дорог, тротуаров и в некоторых отраслях промышленности [МАС]. У немецкого *das Pflaster* и русского *асфальт* имеется различие в типе покрытия: «камень» – в первом случае, «смола» – во втором. Следовательно, семантически данный перевод не является абсолютно эквивалентным.

В третьем и четвертом примерах переводчик посчитал уместным передать смысл наименования *das Pflaster* при помощи лексемы *мостовая*. Данная замена также не вполне содержательно соответствует семантике слова-оригинала, поскольку, как и в предыдущем случае, имеются различия в типе покрытия и предназначении.

Ср.: *мостовая* – вымощенная или покрытая асфальтом проезжая часть улицы [МАС]. В значении слова важно, что в качестве покрытия дороги используется асфальт (а не камень, как в *das Pflaster*) и что она специально предназначена для проезда машин (а не для прохода людей, как в *das Pflaster*).

Наименования *мостовой* в оригинале романа

Мы сочли уместным провести и обратный анализ – исследовать эквивалентность перевода немецких лексем наименованием *мостовая*.

В 19 вариантах словоупотребления данное слово было использовано для перевода 8 типов лексем и конструкций немецкого языка:

- 1) *das Pflaster* (мостовая, тротуар, брусчатка) – *мостовая* – 2 словоупотребления;
- 2) *der Asphalt* (асфальт) – *мостовая* – 2 словоупотребления;
- 3) *der Damm* (дамба, плотина) – *мостовая* – 3 словоупотребления;
- 4) *die Erde* (земля, почва, грунт) – *мостовая* – 1 словоупотребление;
- 5) *die Straße* (улица, дорога, шоссе) – *мостовая* – 2 словоупотребления;
- 6) *der Fahrweg* (проезжая дорога, путь движения, следования) – *мостовая* – 1 словоупотребление;
- 7) *Berlin* (Берлин) – *мостовая* – 2 словоупотребления;
- 8) без соответствия – *мостовая* – 6 словоупотреблений.

Продемонстрируем это на примерах.

Первый способ (два контекста) демонстрирует замену словом *мостовая* лексемы *das Pflaster* (мостовая, тротуар, брусчатка), разбор которой был представлен выше.

1) *das Pflaster* – *мостовая*

1. Man riß das **Pflaster** am Rosenthaler Platz auf, er ging zwischen den andern auf Holzbohlen (S. 10). – На Розенталерплац **мостовая** была разворочена; он шел вместе с другими по деревянному настилу (стр. 10).

2. Da war ein Haus, er nahm den Blick weg von dem **Pflaster**, eine Haustür stieß er auf, und aus seiner Brust kam ein trauriges brummendes oh, oh (S. 12). – Дом встал на пути. Франц оторвал взгляд от **мостовой**, толкнул дверь, вздохнул тоскливо: о-хо-хо! (стр. 8)

Если не брать во внимание компонент значения «типы покрытия», то в первом примере замена *Pflaster* на слово *мостовая* вполне оправдано, чему способствуют средства контакта, а именно противопоставление деревянного настила (*Holzbohlen*) улице, когда-то покрытой цельным материалом, а теперь развороченной из-за ремонта (*aufreißen* – разорвать, разломать).

Второй способ (следующие два контекста) демонстрируют вариант перевода словом *мостовая* лексемы *der Asphalt* (асфальт)

2) *der Asphalt* – *мостовая*

1. Fünf Mann standen in einer kleinen Runde auf dem **Asphalt**, schwangen Hämmer, zerspalteten den Asphalt, den in der grünen Wolljacke kennen wir, bestimmt, der hat Arbeit, das können wir auch machen, später mal, man hält mit der rechten Hand, zieht hoch, greift zu, dann runter, hau (S. 156). – Пять человек стояли тесным кругом на **мостовой** и, взмахивая молотами, скалывали асфальт (стр. 179).

2. Franz sitzt im Hausflur und schaukelt an dem faulen Emil: »Nun mach mal bloß, Mensch, daß wir in die Kneipe gehen können. Hab dir man nicht, wirst doch ne Wucht vertragen. Wasch dir man ab, schleppest den ganzen **Asphalt** mit« (S. 253) – А пока что Франц в подъезде нянчится с этой дохлятиной – долговязым Эмилем. – Да возьми ты себя в руки, чудак ты этакий! Зайдем в

какую-нибудь пивную, что ли? Ну не хнычь, ты парень крепкий – до свадьбы заживет. Да почистись немножко, а то к тебе вся **мостовая** прилипла (стр. 294).

Содержание немецкой лексемы *der Asphalt* практически идентично русской, ср.: «eine natürliche oder technisch hergestellte Mischung aus Bitumen und Mineralstoffen, die im Straßenbau verwendet wird» (смесь битума и минералов природного или технического происхождения, которая используется в дорожном строительстве) [Definition des Substantivs Asphalt]. Следовательно, лексема *мостовая* отражает эквивалентный перевод немецкого оригинала.

Третий способ (три контекста) – это перевод словом *мостовая* лексемы *der Damm* (дамба, плотина). Ср.:

3) *der Damm* – мостовая

1. Gehn Sie weg vom **Damm**, junger Mann, sonst überfährt Sie ein Auto, und wer soll nachher den Müll zusammenfegen? (S. 78) – Сойдите с **мостовой**, молодой человек, а то еще вас раздавит грузовик – кто будет тогда лужу подтирать? (стр. 87)

2. Am Alexanderplatz reißen sie den **Damm** auf für die Untergrundbahn (S. 144). – На Александрплац разворотили **мостовую** – прокладывают новую линию подземки (стр. 166).

3. Sie schlenderte an dem strahlenden Haus von Tietz vorbei, ging über den **Damm** zur finsternen Prenzlauer Straße herüber (S. 247). – Она медленно прошла мимо сверкавших витрин универмага Тица и, перейдя **мостовую**, свернула в темную Пренцлауерштрассе (стр. 286).

Согласно Большому словарю иностранных слов, русское слово *дамба* произошло от немецкого *Damm* и означает следующее:

Дамба – дамбы, ж. [нем. *Damm*] (спец.). Гидротехническое сооружение в виде вала (из земли, камня и бетона); предохраняет берег от затопления или размывания, служит для удержания воды в водохранилище, для прокладки пути над водой и т.п. [БСИС].

В немецком же языке, помимо данного значения всего выделяется 7 ЛСВ. Применительно к наименованию городского пространства можно указать 2 из них: 1) *in sumpfigem Gelände aus Holz gefertigter Unterbau eines Fußweges; Dammbau; Knüppeldamm* (основание пешеходной дорожки из дерева на болотистой местности); 2) *Teil einer befestigten Straße, der für den Fahrzeugverkehr bestimmt ist; Fahrbahn; Fahrdamm* (участок дороги с твердым покрытием, предназначенный для движения автотранспорта; проезжая часть). [Definition des Substantivs *Damm*].

Контексты 5-7 отражают функционирование в тексте последнего ЛСВ данной лексемы. Дефиниция данного слова (твердое покрытие и специальное предназначение для проезда машин) позволяет эквивалентно заменить немецкое *Damm* русским словом *мостовая*, а не *дамба*.

Четвертый способ (один контекст) – вариант перевода словом *мостовая* лексемы *die Erde* (земля, почва, грунт)

4) *die Erde* – мостовая

Fünf Männer knien vor der Bank, Arbeiter, schlagen kleine Steine in die **Erde** (S. 58). – Перед банком пятеро рабочих, стоя на коленях, укладывают гравий на **мостовой** (стр. 61).

Лексема *die Erde*¹ в одном из пяти своих ЛСВ эквивалента русскому слову земля, ср.: «верхний, поверхностный слой коры нашей планеты, а также ее более глубокие слои; почва, грунт» [МАС]. В качестве средства поддержки в немецком контексте фигурирует также словосочетание *schlagen kleine Steine* (вколачивать, вбивать маленькие камешки), которые переводчик заменил на укладывать гравий².

На уровне способа описания ситуации, когда текст перевода передает коммуникативную задачу, внеязыковую ситуацию текста оригинала и сохраняет общие понятия для описания ситуации в тексте оригинала, данный способ является эквивалентным, хотя, думается, без потери смысла в данном случае немецкие слова и выражения можно было бы перевести как «вбивать маленькие камешки в землю».

Пятый способ (два контекста) – вариант перевода словом мостовая лексемы *die Straße* (улица, дорога, шоссе).

5) мостовая – *die Straße*

1. Sie triumphierte, als sie den ersten Gilka runtergoß: »Und denn, seinen Mist kann er sich auf die **Straße** zusammensuchen« (S. 89). – Торжествуя, она залпом осушила рюмку ликера. – Пусть сам свою дрянь с **мостовой** подбирает (стр. 101).

2. Da trifft ihn ein Stockschlag auf den Hinterkopf. Gebückt über ihm stehend wirft Reinhold den Körper auf die **Straße** (S. 262). – Тут на его голову обрушился новый удар. Франц обмяк. Нагнувшись, Рейнхольд вышвырнул его на **мостовую** (стр. 307)

Как уже говорилось выше, лексема *die Straße* в немецком языке является доминантой синонимического ряда и может трактовать остальные его члены, наиболее адекватно переводясь на русский как улица. Выбрав в качестве эквивалента слово мостовая, переводчик, думается, хотел актуализировать функциональность данного слова (выбрасывать из машины человека на проезжую часть дороги, по которой то и дело проносятся автомобили).

Шестой способ (один контекст) – вариант перевода словом мостовая лексемы *der Fahrweg* (проезжая дорога, путь движения, следования).

6) *der Fahrweg* – мостовая

In der Elsasser Straße haben sie den ganzen **Fahrweg** eingezäunt bis auf eine kleine Rinne (S. 58). – На Эльзассерштрассе перегородили всю **мостовую**, оставив только узкий проезд (стр. 61).

Немецкие словари в качестве дефиниции данного слова приводят следующее: 1) *Synonym zu Fahrstrecke* (синоним слова «маршрут, путь следования») и 2) *Weg, auf dem man mit Fahrzeugen fahren kann* (дорога, по которой можно водить транспорт) [Definition des Substantivs Fahrweg]. В поисках наиболее эквивалентного слова переводчик прибегает слову мостовая, чтобы подчеркнуть предназначение объекта.

Седьмой способ (два контекста) – вариант перевода словом мостовая лексемы *Berlin* (Берлин) служит своеобразным расширением контекста и акцентирует внимание читателей на деталях гоодского пространства, а не просто на городе, как это фигурирует в оригинале текста. Ср. 12 контекст – герой стоит снова в Берлине (в тексте оригинала) и герой стоит на

¹ *die Erde* – der feste Boden, die Landoberfläche der Erde; Boden; Erdboden; Grund; Untergrund (твердая земля, земная поверхность земли) [Definition des Substantivs Erde].

² *Гравий* [от франц. *gravier*] – осадочная горная порода в виде обломков камешков (употребляется в строительных и дорожных работах).

берлинской мостовой (в переводе); герой пребывает в берлинской стране¹ (в оригинале романа); герой крепко стоит на берлинской мостовой (в переводе текста).

7) Berlin – мостовая

1. Dies Buch berichtet von einem ehemaligen Zement- und Transportarbeiter Franz Biberkopf in Berlin. Er ist aus dem Gefängnis, wo er wegen älterer Vorfälle saß, entlassen und steht nun wieder **in Berlin** und will anständig sein (S. 6). – Перед вами повесть о бывшем цементщике и грузчике Франце Биберкопфе из Берлина. Его только что выпустили из тюрьмы, где он сидел за старые грехи. И вот он снова на **берлинской мостовой** и хочет стать порядочным человеком (стр. 3).

2. Franz Biberkopf ist schwer gebrannt, er steht jetzt vergnügt und breitbeinig **im Berliner Land**, und wenn er sagt, er will anständig sein, so können wir ihm glauben, er wird es sein (S. 51). – Франц Биберкопф перенес тяжкое испытание, но теперь он, широко расставив ноги, крепко стоит на **берлинской мостовой**, и уж если он сам говорит, что хочет быть порядочным человеком, то будьте уверены, – он им и станет (стр. 56).

И наконец, последний, восьмой способ (шесть контекстов) – вариант перевода словом мостовая лексем без соответствия. Характерной особенностью данного способа является то, что здесь переводчик ставит своей целью достичь эквивалентности перевода лишь на уровне описания ситуации, вводя в контекст и тонко передавая штрихи описания обстановки, окружающей героя, и описывая городское пространство, окружающее его.

8) без соответствия – мостовая

1. Er gondelte herum, an der knarrenden Elektrischen entlang, hütet euch vor dem Abspringen, während der Fahrt! (S. 156). – Сошел Франц с тротуара, зашагал по **мостовой** – мимо, громяхая, проезжали трамваи (стр. 179). – Der mitteldeutsche Kampf geht weiter, die Verhandlungen ergebnislos, Attentat auf das Mieterschutzgesetz, aufgewacht, Mieter, man nimmt dir das Dach über **dem Kopf** weg (S. 208). – «Стачечная борьба в Средней Германии продолжается, переговоры не дали результатов». «Посягательство на закон о правах квартиронанимателей. Заснешь под крышей – проснешься на **мостовой!**» (стр. 236)

2. Sie zog langsam wieder in die Kneipe, Prenzlauer Ecke, immer wieder in die Kneipe. Es schneite, **aber der Schnee zerfloß** (S. 247). – Цилли побрела назад к пивной. Мокрый снег таял на **мостовой**. Грязь, слякоть... Она медленно прошла мимо сверкавших витрин универмага Тица и, перейдя мостовую, свернула в темную Пренцлауерштрассе (стр. 286). – Die Schwester legt die Hand wieder zurück: ganz ruhig liegen. Da war in dem Straßenmatsch **aus seinem Ärmel Blut gelaufen**, er hatte es gefühlt. (S. 273). – Но сиделка взяла его руку и положила ее поверх одеяла: не надо двигаться! Да, помнится, когда он лежал в грязи на **мостовой**, из рукава текла кровь, он это ясно чувствовал (стр. 318).

3. Das bewegt sich in ihm, wie 171 rim Matsch liegt, reißt durch, bricht durch, tönt und tönt (S. 273-274). – Что-то шевельнулось в его мозгу, когда он лежал в грязи на **мостовой** – мысль выплыла из мрака, зазвенела, зазвучала... (стр. 319). – **Drüben an der Säule mit »Persil«** fühlt Franz, daß er noch den Blumenstrauß hat, und will ihn ihr geben. Und während seine Augen auf seine Hand sehen, fragt er sich noch, seufzt es in ihm, es ist noch nicht entschieden: geb ich ihr die Blumen, geb ich ihr sie nicht? (S. 328) – И лишь посередине **мостовой**, на каменном островке, у тумбы с рекламой стирального порошка «Персиль», вспомнил Франц про букет и хотел было

¹ Согласно административному делению ФРГ, Берлин имеет статус «города-государства» (нем. Stadtstaaten).

отдать его Мицци, но тут снова поглядел на свою руку, вздохнул, никак не может решить, дать ей цветы или не давать? (стр. 384)

Последний способ демонстрирует эквивалентность перевода лишь на уровне описания ситуации, когда в обоих текстах имеются несопоставимые различия в лексике и синтаксисе. Текст перевода отражает коммуникативную задачу и внеязыковую ситуацию текста оригинала.

Таким образом, проведенный анализ позволил прийти к выводу о том, что не в каждом из рассмотренных контекстов переводчику удалось добиться тождества реакции получателей текста на исходном языке и языке переводного текста, а значит достичь наиболее близкого естественного эквивалента» тексту оригинала – динамической эквивалентности перевода.

Итоги

1. Нами были сформулированы критерии выбора текста для анализа и определены 3 причины «смысловых зазоров» при сопоставлении городских номинаций в различных языках: 1) существование безэквивалентных номинаций, которые эффективнее всего переводить либо подбором номинаций, чаще всего описательных оборотов, адекватных оригиналу, либо введением варваризмов и их комментарием в подстрочнике; 2) наличие в языках наименований, семантически разошедшихся в настоящее время; 3) различия в картинах мира разных народов в экспликации городских наименований.

2. В настоящем исследовании во взгляде на понимание адекватности перевода мы придерживались позиции динамической эквивалентности перевода американского лингвиста Ю. А. Найды, считавшего, что эквивалентность перевода достигается эквивалентностью реакций в интеллектуальном и эмоциональном плане получателей текста на языке оригинала и перевода. При этом достижение тождества реакций является невозможным из-за различий этнолингвистического и национально-культурного планов «между представителями различных языковых общностей».

3. Мы выделили 5 основных видов эквивалентности перевода на уровне: 1) цели коммуникации; 2) описания ситуации; 3) способа описания ситуации; 4) структурной организации высказывания и 5) семантики словесных знаков. В своей работе мы придерживались этой классификации и сделали вывод о том, что целью перевода тематической группы «Наименования городских пространств» в художественном произведении является не достижение полного соответствия лексем в немецком и русском языках, а лишь полная передача в переводе их семантики.

4. Существует 3 стратегии перевода семантики городского пространства: 1) слова, адекватно соответствующие оригиналу; 2) немецкие имена нарицательные (= варваризмы); 3. полная замена названия.

5. В оригинальном тексте была выделена группа из 22 немецкоязычных номинаций-синонимов во главе со словами *der Weg*, *die Straße* и *der Platz*, которым соответствует в переводном тексте группа из 16 русскоязычных синонимов-номинаций во главе с лексемами *улица*, *дорога* и *площадь*.

6. Основное внимание в работе было уделено характеристике лексемы *мостовая* и ее эквивалентам в оригинальном и переводном текстах романа Альфреда Дёблина «Берлин – Александерплац». В работе было выделено и охарактеризовано 19 вариантах

словоупотребления и 8 различных способов замены лексемой *мостовая* слов исходного контекста.

7. Представлять семантику городского пространства могут лексемы, напрямую несвязанные с данным наименованием, либо имеющие лексические значения, разошедшиеся с исходным (например, *die Erde* – почва, земля; *der Damm* – дамба, плотина; *der Asphalt* – асфальт и др.

Таким образом, в русском переводе неизбежно снимается смысловая спецификация немецких городских номинаций, характерная для оригинала. При создании художественного текста, включающего открытие и освоение своего/чужого города, наблюдается интерференция: «своя» и «чужая» картины мира начинают накладываться одна на другую. Путешественник не только открывает чужой город, но и начинает иначе воспринимать свой: посмотрев на свой город через призму чужого, можно увидеть то, что не замечает житель города, проходящий ежедневно привычным маршрутом.

Кроме того, чтобы в дальнейшем карта незнакомого города не свела с ума путешественника наименованиями типа: *эта улица, та улица* или *другая улица*, следует учитывать разницу в переводах слов с семантикой городского пространства в различных языках и умело использовать их в зависимости от ситуации.

Литература

- Деблин А. Берлин – Александерплац. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1961. – 536 с.
- Alfred Döblin «Berlin Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf». – S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main 2013. – 625 S.
- Булыгина Е. Ю., Трипольская Т. А. Городское пространство в языковой картине мира европейцев: стратегии адекватного перевода // Вестник МГУ Серия Теория перевода. 2009. № 3. С. 73-89;
- Булыгина Е. Ю., Трипольская Т. А. Механизмы метафоризации в русском, итальянском и французском языках: перекрёстки, тупики и закоулки в городском и ментальном пространствах // EuroraOrientalis, «Беспокойные музы»: к истории русско-итальянских отношений XVIII-XX вв. Салерно, 2011. С. 149-163.
- Булыгина Е. Ю., Трипольская Т. А. Прогулки по европейскому городу: аллея, boulevard, promenade, alberato, passeggiata // Критика и семиотика. Вып. 14. Новосибирск; М., 2010. С. 311-320;
- Булыгина Е. Ю., Трипольская Т. А. Язык городского пространства: словарь, карта, текст – М.: Языки славянской культуры, 2015. – 240 с.
- Карта слов и выражений русского языка [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://kartaslov.ru/> (дата обращения: 16.09.2024).
- Лотман Ю. М. Символика Петербурга и проблемы семиотики города // Семиотика города и городской культуры. Петербург. Труды по знаковым системам, XVIII. Тарту, 1984. Вып. 664. С. 30-45]. Цит по [Булыгина Е. Ю., Трипольская Т. А., 8].
- Найда Ю. А. К науке переводить // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / Общ. ред. и пер. В. Н. Комиссарова. М., 1978. – С. 114-137.
- Универсалии языка. Языковая типология [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://lektisii.org/18-19580.html> (дата обращения: 16.09.2024).
- МАС – Малый академический словарь / Ред.: А. П. Евгеньева, М., 1957-1960 (АН СССР, Ин-т рус. яз. ; Под ред. А. П. Евгеньевой. – 2-е изд., Испр. и доп. – М. : Русский язык, 1981-1984.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://rus-academic-dict.slovaronline.com/> (дата обращения: 16.09.2024).
- DWDS, немецкий словарь с 1600 года по наш день. Цифровой словарь немецкого языка [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.dwds.de/wb/Str%C3%9Fenpflaster> (дата обращения: 16.09.2024).
- Definition des Substantivs Asphalt [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.verben.de/substantive/Asphalt.htm> (дата обращения: 16.09.2024).
- БСИС, Большой словарь иностранных слов: Издательство «ИДДК», 2007. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://rus-foreign-words-dict.slovaronline.com/11833-%D0%94%D0%90%D0%9C%D0%91%D0%90> (дата обращения: 16.09.2024).
- Definition des Substantivs Damm [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.verben.de/substantive/?w=Damm+> (дата обращения: 16.09.2024).
- Definition des Substantivs Erde [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.verben.de/substantive/?w=Erde+> (дата обращения: 16.09.2024).
- Definition des Substantivs Fahrweg [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.verben.de/substantive/?w=Fahrweg+> (дата обращения: 16.09.2024).

WAYS TO EXPRESS THE IMPLICITNESS OF BENEFITS ON ADVERTISING BANNERS FOR THE SALE OF HOUSING

OLGA SERGEEVNA POLOVINKINA¹

ABSTRACT

Advertising agencies strive to attract the attention of potential buyers by avoiding direct calls to make a purchase, attracting such tools that will lead to the desired action in ways that are not obvious at first glance. In this article, we turn to the study of banner advertising in Rostov-on-Don, promoting the sale of housing. Banners are located on streets of the city or on vehicles and, thus, do not just merge with the urban landscape, but are themselves its elements that residents constantly encounter. The analysis of linguistic and non-linguistic means that are used in banner advertising is the purpose of this study. Implicitness is understood here as a property of an object to show its inherent meaning only in conjunction with other objects. The material for the work was 80 units of advertisements found on the streets of the city in 2024. During the analysis, 9 main ways were identified by which it becomes possible to manifest the implicitness of the benefits of the purchase. However, in our opinion, only 25% of the collected material has "pure" implicitness.

Keywords: advertisement, implicitness, context, urban text

Introduction

Advertisements in the modern world are perceived as visual noise: a person has learned to abstract from the direct aggressive effects of advertising. Marketing specialists are constantly looking for ways to reach the audience, so, for example, guerrilla marketing, native advertising, integration advertising inserts have appeared, where first a person is offered interesting or useful information, and only then they are informed about the advertised service or product. Along with this, of course, there are also traditional ways to attract attention through the message of direct superiority of the product. Large expensive purchases, such as, for example, the purchase of housing, need to articulate in an advertisement the benefits for the buyer, introducing him to elitism or instilling in him concern for his values. This was our previous research [4].

The concept of implicitness is important for our research, therefore it needs clarification. The study of dictionary entries in linguistic dictionaries [1; 2; 3; 5] allows you to highlight the following characteristics of implicitness: hidden, inside, unobvious, contained in the depths, hidden present. Thus, the working definition of implicitness adopted in this study will be a meaning that is non-verbalized directly, and indirectly deduced only from the context.

The urban space is filled with different texts. If we imagine that on some day all the signs, all the ads will disappear, we will understand what the text means to us: it is vital, it regulates our lives and helps us navigate in space. Thus, we can say that signage, advertising banners, signs found in the city are part of the urban landscape, like pillars, trees, shops, kiosks, *etc.* We note here an important feature of the advertising message: the ad consists not only of the slogan text, but also of the company name, sometimes its emblem and (not always, but) an illustrative image. That is, the banner is a complex polycode message containing a verbal component on the one hand and a non-verbal component on the other. Let's make a reservation right away that not all the analyzed examples contain illustrations.

¹ Lecture, Southern Federal University, opolovinkina@sfedu.ru

The material for the work was 80 units of advertisements found by the author of the study in the urban landscape of Rostov-on-Don in 2024. In our opinion, only 25% of the collected material has "pure" implicitness (without adding explication). During the analysis, several main ways were identified by which the implication of the benefits of the purchase becomes possible. Let's move on to their description and examples.

Analysis

1. Parallelism: the statement consists of two phrases built on the same model («*Делай 10 тысяч шагов в день. Квартиры покупай в ЖК Сокол*»; «*Ешь два яблока в день. Квартиры покупай в ЖК Сокол*»). The company used several basic useful installations in advertising, which are widely known (go through a certain number of steps, drink a certain amount of water, *etc.*). The second phrase is always repeated: buy an apartment and then the name of the complex follows. This option seems rather curious, because on the surface we see a call to action conveyed through an imperative: where is the place of implicitness here? However, in our opinion, the implication lies in the inherent parallelism of phrases. Thus, the information part can be interpreted as follows: if it is useful for health to take steps (it is beneficial for a person to stay healthy), then apartments need to be bought here in order to benefit.

2. Default: some of the information is omitted, but it can be isolated from the context («*В ритме города – в сердце природы*»). The example clearly omits an object that is in the rhythm of the city and the heart of nature. Obviously, the word "house (building)" is omitted here and the text refers to the location of the object under construction (and even more broadly, about life in this place and the image of the future), which combines two important and seemingly opposite qualities: accessibility to other infrastructure facilities and proximity to natural objects (compliance with environmental friendliness).

3. Parcel: each component of the advertising text is a separate semantic fragment («*Квартиры. Счастье. Любовь.*»). This technique has become quite popular with marketers (compare: the slogan of the confectionery-coffee shop "Кекс": «*Булки. Кофе. Любовь.*»). We see that the examples use substances. The first position is occupied by the word "apartments", which means something concrete, and continues the series of lexemes "happiness" and "love", which, firstly, denote feelings, and secondly, are as abstract as possible, because each individual can put his own meanings into these concepts. Thus, the message the advertising is as follows: buying an apartment will bring happiness and love.

4. Comparison: the addressee is offered to compare two phenomena («*Жить как на курорте, где бульвар для прогулок*», «*Жить как на курорте, где видно небо*», «*Жить как на курорте, где парк и река*»). Living in this place is likened to living in a resort. The impersonal construction expressed by the infinitive does not apply to any subject and is easy to apply to oneself. Together with the name of the company – Riviera – you can imagine life on the Black Sea coast in Sochi. Further details are being clarified: there's a boulevard, there's clear sky, there's a park and a river. All this helps to create an idealistic picture filled with associations with vacations, pleasant memories, summer warmth and serenity.

5. Phraseology («*Жаба не душит*» (supplemented by an image of an exotic reptile that has little in common with a real toad), «*Тебе светит квартира*» (supplemented by an image of a glowing object and light bulbs); «*Дом, который светит каждому*» (supplemented by an image of a girl

against a background of a glowing moon)). The examples play out the phraseological units "жаба душит", means "it's a pity to spend such money" and "тебе ничего не светит", means "you won't get anything". Idiomatic expressions at the same time have an adjustment – the presence of a negative particle "not" or its absence – that changes the original meaning to the opposite.

6. Word game: this is also a phrase, as in the previous method, but here it can have a double meaning: direct and figurative, therefore we separate this method into a separate one («Покори новую высоту», «Ваш капитал достоин лучшего адреса», «Ипотека – ключ к вашему дому»). The first example consists of several elements: a slogan, the name of the company "Manhattan 2.0." and an image of a man in a classic suit and a woman in a luxurious dress and expensive earrings. The name of the company was not chosen by chance, because it is the most famous, popular and wealthy area of New York - the epitome of success and prestige. Thus, the word "height" can mean both an apartment in an elite residential complex, and a new privileged status, and success with women.

7. Link to authority or case-law text («Пришел, увидел и купил», «Пушкин»). The first example is based on the catch phrase «Пришел, увидел, победил», where the last verb is replaced by the word "bought". As you can see, he stands in the place of "won", that is, the addressee of the message can easily draw an analogy that by buying an apartment here, he will be equated with the winner. All this will be complemented by an image of an antique statue (a hero or deity in black sunglasses, which usually serve as an accessory that gives a high status). Another example is a banner with the inscription "Pushkin". The word is also an illustration: This is the autograph of the writer. The associative series, in our opinion, can be wide for interpretation, for example, in the fact that by purchasing housing here, you can get the same level of comfort that the writer had (since you should not forget the background knowledge about his origin, family, wealth).

8. An illustration of a "bright future" (images of a person in a glow, radiance). The proposed example shows a close-up of a girl in neon colors, on top of this the name of the company is "Radiance". The girl's eyes are closed, and there is a smile on her lips: this expression refers to the emotion of pleasure, bliss, happiness. There is not a single word on the banner itself that would be associated with this row – there is only the name of the residential complex, the location of the new complex, the name of the company. Understanding the benefits of a purchase becomes possible only by looking at the image and does not work without it.

9. The "empty" form: the used token can be filled with any meanings («Новый взгляд на квартиры», «Время для лучшей жизни»). The word "new" from the first example is semantically neutral, if you try to imagine what "new" means in relation to the phrase "look at apartments", you can assume the use of new technologies, new knowledge in construction; the discovery of new opportunities for the buyer is a wide field of interpretations. The same can be said about the word "best" in relation to the word "life", because each recipient has his own ideas about what can improve his life.

Conclusion

Let's move on to the conclusions: as we have seen, the methods of implicitness in the demonstrated examples may overlap and therefore the boundaries between them may blur. Here we are ready to agree with the opinion of A.V. Sidorenko, who pointed out that «при анализе конкретного рекламного текста, как правило, обнаруживается какой-либо ведущий прием

(способ, средство) создания имплицитных смыслов» [6], and other methods support it. It seems that pure implicitness is not used so often, as marketers prefer to combine a hidden urge with an open call to action. This technique creates a more reliable effect that attracts the attention of a potential buyer.

References

- A large explanatory dictionary of the Russian language by Kuznetsova S. A. URL: <https://gufo.me/dict/kuznetsov/имплицитный> 14.09.2024.
- Dictionary-handbook of linguistic terms by Rosenthal D. E., Telenkov M. A. (1985). Moscow, Enlightenment, p. 81.
- Dictionary of Linguistic terms by Zherebilo T.V. (2010). Nazran, p. 118.
- Polovinkina, O. S. (2023). Tactics of creating the desired image based on the material of advertising banners about the sale of housing. *Bulletin of Humanitarian research in the interdisciplinary scientific space, Rostov-on-Don. (in print)*
- The complete dictionary of linguistic terms by Matveeva T. V. (2010). Rostov-on-Don, Phoenix, p. 125.
- Sidorenko A.V. (2011) Linguistic means of creating implicitness in an advertising text. *Bulletin of the VEGU, 5 (55)*, p. 132-136.

CURRENT TRAINING MODELS FOR SIMULTANEOUS INTERPRETING: A LITERATURE REVIEW

Onur KÖKSAL¹

Beyza Nur ZORLU²

ABSTRACT

This study aims to make a new proposal for simultaneous interpreter training in Türkiye by conducting a literature review through the examination the recent studies conducted in the field of simultaneous interpreting. In order to highlight the need for a new training model in simultaneous interpreter training, three articles have been chosen according to the following criteria: articles are open-access, they are written in English, they are published in international journals, they are published between the years 2019 and 2023. The reviewing process has been limited to the keywords "cognition", "cognitive load", "simultaneous interpreting", "model", and "simultaneous interpreter training model". The first article finds that the use of Automatic Speech Recognition (ASR) in order to present the spoken/source text in written form has a positive effect on the interpreting performance by enabling the interpreter to master the context of the text. The second article argues that computer-generated visuals linked to the spoken text have a positive effect on the interpreting performance. Last but not least, the third article, which argues that technical and digital competence is of great importance in simultaneous interpreter training, suggests that online simultaneous interpreter training will enable students to gain more mastery over the developing technology systems and thus improve their simultaneous interpreting performance through the use of technology. Based on these three studies, it can be said that the methods used in simultaneous interpreter training in Türkiye should be improved by conducting simultaneous interpreting practices online and using visual aids (written version of the speech, pictures/videos) that provide context awareness.

Keywords: Simultaneous Interpreting, Technology, Training Model, Simultaneous Interpreter Training Model

EŞZAMANLI ÇEVİRİ İÇİN GÜNCEL EĞİTİM MODELLERİ: BİR ALANYAZIN ÇALIŞMASI

ÖZ

Bu çalışma, eşzamanlı çeviri çerçevesindeki son gelişmeleri araştırarak Türkiye'deki eşzamanlı çeviri eğitimi için yeni bir öneride bulunmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, eşzamanlı çeviri çerçevesinde önerilen güncel eğitim modellerini ve gelişmeleri incelemek amacıyla uluslararası nitelikte olan dergilerde 2019-2023 yılları arasında yayınlanan erişime açık üç İngilizce makale ele alınmıştır. Tarama sürecinde bütüncü, "biliş" (cognition), "bilişsel yük" (cognitive load), "eşzamanlı çeviri" (simultaneous interpreting), "model" (model) ve "eşzamanlı çeviri eğitim modeli" (simultaneous interpreter training model) anahtar sözcükleriyle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada ele alınan makalelerden hareketle, ilk çalışmada otomatik konuşma tanıma sisteminin (Automatic Speech Recognition-ASR) kullanılarak kaynak dildeki mesajın yazılı bir biçimde sunulması sonucunda metin bağlamına daha da hakim olma durumunun, sözlü çeviri performansını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Dil ile görsel işleme sürecinin birbiriyle yakından ilişkisi olduğu hipotezi ile öne çıkan ikinci çalışmada ise, eşzamanlı çevirinin sözlü metin mesajıyla bağlantılı olan bilgisayar üzerinden sunulan görseller desteğinde gerçekleşmesinin, sözlü çeviri performansı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu öne sürülmüştür. Teknik ve dijital yeterliliğin eşzamanlı çeviride büyük bir öneminin olduğunu ileri süren üçüncü ve son çalışmada, eşzamanlı çeviri eğitiminin çevrimiçi odaklı yürütülmesi ile öğrencilerin gelişen teknoloji sistemleri üzerinde daha çok hakimiyet sağlaması ve dolayısıyla teknoloji kullanımıyla eşzamanlı çeviri performanslarının artması dile getirilmiştir. Bu üç çalışmadan hareketle, Türkiye'deki eşzamanlı çeviri eğitiminde eşzamanlı çeviri pratiklerinin bağlam farkındalığını sağlayan görsel destekle (konuşmanın yazılı hali, bağlama uygun resim/video) ve çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eşzamanlı Çeviri, Teknoloji, Eğitim Modeli, Eşzamanlı Çeviri Eğitimi Modeli

¹ Professor, Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting, Konya, Türkiye, onurkoksal@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0798-3620

² Research Assistant, Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting, Konya, Türkiye, beyzanur.zorlu@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3658-3845

Introduction

In simultaneous interpreting (SI), interpreters must process and deliver a message in another language nearly simultaneously, unlike in regular communication. This task requires the interpreter to be highly skilled in both the source and target languages, in addition to possessing specialized abilities. These include proficient language switching, a strong working memory (WM), the ability to manipulate WM content, and the capacity to comprehend incoming speech while interpreting the previous part of the message. SI is externally paced, meaning interpreters must efficiently manage their cognitive resources and employ coping strategies to keep up with the rapid flow of speech.

During SI, interpreters often begin translating before the speaker finishes a sentence. However, the speaker typically continues without waiting for the interpreter to finish their segment. Additionally, translating the target message in a strictly linear manner is not always feasible. For example, interpreters may need to rearrange the order of items in a list, or in certain language pairs like German and English, they must wait for the final verb in German to complete an English sentence. Furthermore, interpreters might delay translating certain words until they recall an appropriate equivalent. This delay, known as *décalage* or ear-voice-span (EVS), emphasizes the crucial role of working memory in SI. WM provides the mental space required for managing the necessary transformations in order to produce an accurate translation.

Under ideal conditions, when the source message is easily understood and equivalents in the target language are readily accessible, interpreters maintain a manageable lag and deliver accurate translations. However, when faced with complex or unclear content, the interpreter may experience an increased lag to allow additional processing time. If the lag grows too long, it can become unmanageable, and in extreme cases, the interpreter may fall too far behind, leading to distortions or omissions in the translation. This often occurs when the interpreter focuses on completing the previous segment in their working memory rather than keeping up with the speaker. In essence, large lags are typically the result of processing difficulties.

Conversely, when the source message is difficult to understand—such as when it is not in the interpreter’s native language—the interpreter may need to expend more effort on comprehension. To manage this, they might shorten the *décalage*, reducing the amount of information processed in working memory. This approach can lead to more literal translations, which may be prone to syntactic and grammatical errors. Therefore, it is suggested that existing training models be re-evaluated to better address these challenges.

Method

In this study, three simultaneous interpreting training models will be examined through the articles as follows:

Range	Articles
1.	Xiong, H., Zhang, R., Zhang, C., He, Z., Wu, H., & Wang, H. (2019). DuTongChuan: Context-aware translation model for simultaneous interpreting. <i>arXiv preprint arXiv:1907.12984</i> .
2.	Seeber, K. G., & Arbona, E. (2020). What’s load got to do with it? A cognitive-ergonomic training model of simultaneous interpreting. <i>The Interpreter and Translator Trainer</i> , 14(4), 369-385.
3.	Wang, Y. (2023). Artificial Intelligence technologies in college English translation teaching. <i>Journal of psycholinguistic research</i> , 52(5), 1525-1544.

In order to highlight the need for a new training model in simultaneous interpreter training, the articles have been chosen according to the following criteria:

- 1) They are open-access
- 2) They are written in English
- 3) They are published in international journals
- 4) They are published between the years 2019 and 2023.

The reviewing process has been limited to the keywords “cognition”, “cognitive load”, “simultaneous interpreting”, “model”, and “simultaneous interpreter training model”.

Discussion

The first article, titled DuTongChuan: Context-aware translation model for simultaneous interpreting, presents the DuTongChuan model, an innovative approach to context-aware translation for SI. This model is designed to continuously process text from the Automatic Speech Recognition (ASR) system while identifying the boundaries of information units in real time. The study investigates its application with Chinese-English and English-Chinese language pairs.

Transcription	她说我错了。那个叫什么什么妖姬。这个叫什么什么，我到现在还记不得那名字啊。			
Translation	She said I was wrong and the color is some kind of pink. I still don't know the name of that color.			
Speech Wave				
ASR	她说我错了	那个叫什么什么妖姬	这个叫什么什么	我到现在还记不得那名字啊
Context-aware Translation Model	She said I was wrong ,			
	She said I was wrong and the color is some kind of pink.			
	She said I was wrong and the color is some kind of pink. What's the name of this?			
	She said I was wrong and the color is some kind of pink. What's the name of this and I still don't know the name.			

Figure 1, Xiong et al., 2019

Evaluations by human translators suggest that the system exhibits strong translation quality, achieving scores of 85.71% for Chinese-English and 86.36% for English-Chinese, with particular strengths in maintaining discourse coherence. The system also performs well in terms of latency, with delays generally staying under 3 seconds during speech-to-speech simultaneous interpreting. Overall, the model offers both high translation quality and competitive latency performance.

Transcription	所以它会在画布上面，呃自己创建一个虚拟的这个网格。所以每个网格呢，其实对应的就是，每一个参考图片里面的像素点。
Translation	The robot will create a visual grid on the canvas. Each unit actually corresponds to a single pixel of the reference picture.
ASR	所以它会在画布上面呃自己创建一个虚拟的这个网格所以每个网格呃其实对应的就是每个参考图片里面的像素点
Preprocess	所以它会在画布上面自己创建一个虚拟的，这个网格，所以，每个网格其实对应的，就是每个参考图片里面的像素点。
Baseline	So it creates a virtual grid on the canvas itself, so each grid actually corresponds to the pixels in each reference picture.
Machine Translation	So it creates a virtual one on <i>its own grid</i> , so each grid <i>corresponds actually to</i> the pixels in each reference picture.
Interpretation	And then the robot is able to create a virtual grade on the canvas, and each box in the grade corresponds to a fixed pixel point of that converted picture .

Figure 2, Xiong et al., 2019

The second article, titled *What's Load Got to Do with It? A Cognitive-Ergonomic Training Model of Simultaneous Interpreting*, discusses how the International Ergonomics Association defines Cognitive Ergonomics (CE) as a subfield of ergonomics focused on mental processes (IEA, 2020). These processes encompass encoding, rehearsal, maintenance, recall, and transformation of information—essentially involving perception, attention, and memory. The limitations that affect higher-order cognitive functions, such as language comprehension, language production, reasoning, and learning, can be examined through the lens of CE.

Traditional training models, particularly those derived from the Paris School's Interpretive Theory (IT), view interpreting as a unified and indivisible process (e.g., Seleskovitch & Lederer, 1984; Setton, 1999). These models emphasize the importance of carefully selecting training materials to support the learning process.

The proposed training model for effective simultaneous interpreting (SI) is based on two main theoretical principles. First, SI is influenced by the cognitive load and interference resulting from the simultaneous processing of language comprehension and production. Second, SI includes a conceptual phase, meaning it requires the creation of mental models. This model draws from previous research suggesting a close relationship between spoken language and visual processing (Cooper, 1974). For example, visual attention is often directed toward objects in a scene before the corresponding word is heard in the auditory input (Altmann & Kamide, 1999).

The model seeks to incorporate previously suggested training exercises for simultaneous interpreting (SI) within a framework that recognizes the advantages of multimodal processing, such as the effects of conceptual and semantic priming (Collins & Loftus, 1975) or redundancy and complementarity when the same information is presented through two distinct channels (Hidalgo-Barnes & Massaro, 2007; Lu et al., 2013). Building on this, the article recommends providing trainees with external representations to aid in the creation of internal representations, which helps reduce cognitive load during the early stages of SI.

The third article, *Artificial Intelligence Technologies in College English Translation Teaching*, examines the practical application of AI technologies in the training of English–Chinese translators. In January 2022, an online conference titled *Translation Skills in Times of Artificial Intelligence* was held on the DingTalk platform to discuss these applications. The conference, organized by three faculty members from the Chinese University of Hong Kong (Shenzhen), aimed to explore how AI

could be integrated into the training of English-speaking translators. The event was promoted through public posts and mailing lists on WeChat, attracting forty English–Chinese translation teachers from universities in China. Following an introduction to the study’s objectives, twenty-nine participants agreed to complete surveys on the practical use of AI in translation education.

At the conclusion of the conference, participants identified key professional competencies for English-speaking translators in the digital economy. These included linguistic, digital, technical, information, communication, specialized, business, and personal competencies. Teachers were asked to prioritize these competencies in the context of digital transformation and evaluate the relevance of various online services in their work.

Teachers from Chinese higher education institutions rated each of the eight competencies on a 12-point scale. The highest-rated competency was linguistic competence (average score: 11.55), which encompasses knowledge of lexical, grammatical, phonetic, and idiomatic structures of both the source and target languages, as well as translation conventions.

The second-highest rating was for communicative competence (average score: 11.31), which includes simultaneous interpretation and the ability to communicate effectively both online and offline across various formats, such as meetings, video conferences, chat rooms, blogs, and social networks.

Technical competence ranked third (average score: 10.82), which includes the ability to use machine translation technology, post-editing, and evaluating translation quality.

Digital competence was ranked fourth (average score: 10.21), referring to the ability to utilize digital technologies for both simultaneous and asynchronous translation and to engage with professional online services and platforms.

Information competence placed fifth (average score: 9.69), encompassing skills in searching for, evaluating, processing, and retrieving necessary information within the online environment.

Specialized competence ranked sixth (average score: 9.31), relating to expertise in a specific area of the national economy.

Business competence was seventh (average score: 8.83), which involves skills in business negotiations, teamwork, following instructions, and understanding business etiquette and professional ethics.

Personal competence was the lowest-ranked (average score: 8.31), covering aspects of self-management, realizing one’s potential, and effectively handling professional tasks while maintaining a balanced and productive life.

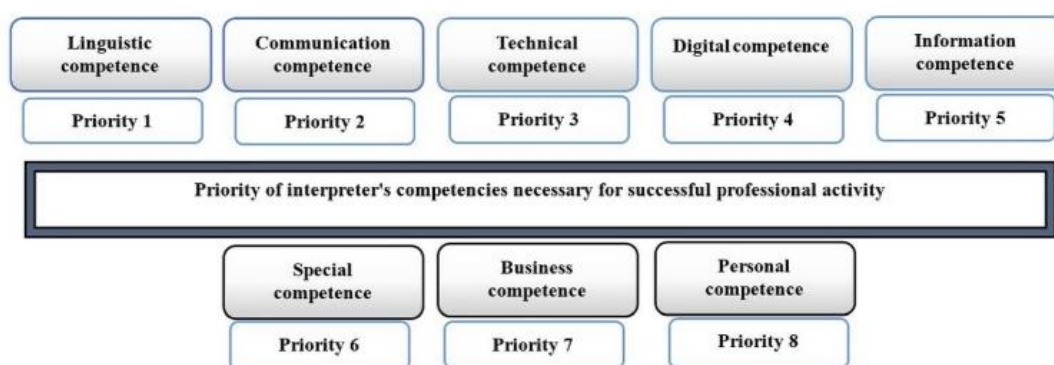

Figure 3, Wang, 2023

The survey results highlighted that the use of AI technologies in education has the potential to positively impact the development of key competencies in future translators. A large majority of respondents (96%) agreed that effective professional training for future translators should incorporate modern digital technologies. Additionally, 86.2% of participants believed that online educational platforms, with their innovative features, can improve distance learning. An impressive 93.1% confirmed that mobile apps for learning and teaching English are essential for personalized learning, providing customized materials and guidance that are especially beneficial in language acquisition. Moreover, 86.2% of respondents felt that communication platforms and services foster an immersive environment for social and business interactions. All participants acknowledged the significant role of collaborative project work in enhancing students' information, business, and personal competencies, while 85.5% emphasized that innovative teaching technologies can greatly improve students' linguistic skills..

Conclusion

Based on the models discussed in the study, the first article, DuTongChuan: Context-aware translation model for simultaneous interpreting, illustrates the positive impact of Automatic Speech Recognition (ASR) on interpreting performance. By converting spoken language into written text, ASR helps interpreters grasp the context of the message more effectively, improving accuracy. The second article, What's Load Got to Do with It? A Cognitive-Ergonomic Training Model of Simultaneous Interpreting, emphasizes the role of computer-generated visuals in enhancing interpreting performance. By pairing visual stimuli with spoken input, these visuals support cognitive processes, aiding interpreters in handling the complex task of simultaneous translation. The third article, Artificial Intelligence Technologies in College English Translation Teaching, underscores the growing need for technical and digital competencies in interpreter training. It argues that online platforms and digital tools can better equip students to handle emerging technologies, thereby improving their interpreting abilities. Collectively, these studies suggest that simultaneous interpreting training in Turkey could benefit from integrating online practice sessions and using visual aids, such as text, images, or videos, to enhance context comprehension and performance.

References

- Bajo, M. T., Padilla, F., & Padilla, P. (2000). Comprehension processes in simultaneous interpreting. *Benjamins translation library*, 39, 127-142.
- Chernov, G. V., Hild, A., & Setton, R. (2004). Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting.
- Goldman-Eisler, F. (1972). Segmentation of input in simultaneous translation. *Journal of psycholinguistic Research*, 1(2), 127-140.
- Lambert, S. (1992). Shadowing. *Meta*, 37(2), 263-273.
- Wang, Y. (2023). Artificial Intelligence technologies in college English translation teaching. *Journal of psycholinguistic research*, 52(5), 1525-1544.
- Proverbio, A. M., Leoni, G., & Zani, A. (2004). Language switching mechanisms in simultaneous interpreters: an ERP study. *Neuropsychologia*, 42(12), 1636-1656.
- Ren, S. (2021). Networked artificial intelligence English translation system based on an intelligent knowledge base and translation method thereof. *Mobile Information Systems*, 2021, 5777679. <https://doi.org/10.1155/2021/5777679>.
- Shehab, E., & Thawabteh, M. A. (2020). Undergraduate translation teaching: A pedagogical perspective. *Onomázein*, 50, 124-148. <https://doi.org/10.7764/onomazein.50.04>
- Shi, L., & Wang, X. (2019). Strategies of cross-cultural eco-education in college English translation teaching. *Ekoloji*, 28(107), 3045-3050.

- Sigacheva, N., Makayev, K., Makayeva, G., & Gainanova, D. (2021). Some approaches to translation of professional terms abbreviation in materials science. *E3S Web of Conferences*, 274, 12003. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127412003>
- Wang, L., & Wang, H. (2021). Building virtual communities of practice in post-editing training: A mixed- method quasi-experimental study. *The Journal of Specialised Translation*, 36b, 193–219.
- Wei, Z. (2020). College English teaching and the development of translation ability: An investigation based on English translation teaching. *International Conference on Educational Training and Educational Phenomena*. <https://doi.org/10.38007/Proceedings.0000907>
- Wei, Z. (2020). The development prospect of English translation software based on artificial intelligence technology. *Journal of Physics: Conference Series*, 1533(3), 032081. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1533/3/032081>
- Zheng, S., & Zhu, S. (2021). A study of college English translation teaching in the age of artificial intelligence. In *2021 7th Annual international conference on network and information systems for computers (ICNISC)* (pp. 998–1000). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICNISC54316.2021.00188>
- Zheng, Y. (2021). Strategies to improve the effectiveness of college English translation teaching. *Advance in Vocational and Technical Education*, 3(2), 86–91. <https://doi.org/10.23977/avte.2021.030217>

BAHREYN BASININDA ÖNCÜ BİR İSİM: ABDULLAH EZ-ZÂYİD VE GAZETECİ KİŞİLİĞİ

Ömer Faruk DEĞİRMENCI¹

ÖZ

Bu çalışmada Bahreyn basınının gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Bahreynli yazar, gazeteci ve şair Abdullah ez-Zâyid'in (1894-1945) detaylı hayatına ve gazeteci kişiliğine değinilmiştir. Abdullah ez-Zâyid, Körfez ülkelerinin haftalık ilk gazetesi olan *el-Bahreyn*'in imtiyaz sahibi olmasının yanında Bahreyn'de modern anlamda ilk matbaayı kurmasıyla basın alanında ün kazanmış bir isimdir. İnci ticareti ile iştiğal eden babasının himayesinde büyüyen ez-Zâyid, babasının vefatından sonra yine bu alanda faaliyetlerini sürdürmüştür. Oldukça inişli çıkışlı bir hayat geçiren Bahreynli gazeteci, 1928 yılında adli nedenlerden dolayı Hindistan'a sürgün edilmiştir. Bu hadise, hayatı için bir dönüm noktası olmuş; orada ilk kez matbaayla tanışmıştır. İki yıl süren sürgün döneminin ardından Bahreyn'e dönen yazar, oradan ülkesinde bir matbaa kurabilecek şekilde ihtiyaç duyulan araç gereçleri beraberinde getirme fırsatı da bulmuştur. Akabinde yazar, bireysel çabaları neticesinde Bahreyn'de ilk matbaayı kurarak gazete ve diğer süreli yayınların basılmasında büyük rol oynamıştır. Ayrıca belli aralıklarla bir gazete yayımlama fikrini, *el-Bahreyn* gazetesini ilk kez 1939 yılında çıkararak hayata geçirmiştir. Gazetenin faal kaldığı beş yıl boyunca baş editörlük görevini de ifa ederek Bahreyn edebiyatının sistemleşmesinde rol oynayan başlıca isimler arasında yer almıştır. *el-Bahreyn* gazetesi, milliyetçilik, Arap birliği ve Filistin sorunu gibi yayınlandığı dönemin revaçta olan konu başlıklarını ihtiva etmiş; hâliyle bu durum, gazetenin, Bahreyn basınının muteber süreli yayını olarak akıllarda kalmasını sağlamıştır. Ayrıca ez-Zâyid, Körfez ülkelerinde tanınmış Bahreynli ve Kuveytli şairler arasında gerçekleşen edebî tartışmalardan kesitlere de gazetede yer vererek *el-Bahreyn*'in edebî yönünün faal kalmasında büyük pay sahibi olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak söz konusu çalışmada sırasıyla bağımsızlık öncesinde ve sonrasında Bahreyn'deki basın faaliyetlerine dair bilgilere yer verilmiş; Abdullah ez-Zâyid'in hayatı, eserleri ve gazeteci kişiliği incelenmiştir. Bunların yanında ez-Zâyid'in kurucusu olduğu ve baş editörlüğünü yaptığı *el-Bahreyn* gazetesine temas edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de Körfez ülkelerindeki basın faaliyetlerini merkeze alan çalışmaların sayısının az sayıda bulunması, bu çalışmanın ortaya konmasında başlıca etken olmuştur. Çoğunlukla Arapça literatürden ve az da olsa Türkçe literatürden edinilen kaynaklar doğrultusunda kaleme alınan bu çalışmayla Abdullah ez-Zâyid'in Bahreyn basınındaki saygın konumu yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bahreyn, Basın, Abdullah ez-Zâyid, el-Bahreyn Gazetesi

A PIONEERING FIGURE IN BAHRAIN'S PRESS: ABDULLAH AL-ZAYID AND HIS JOURNALISTIC PERSONALITY

ABSTRACT

This study focuses on the detailed life and journalistic personality of Bahraini writer, journalist and poet Abdullah Al-Zâyid (1894-1945), who had an important role in the development of the Bahraini press. Al-Zâyid is known for being the proprietor of Al-Bahrain, the first weekly newspaper in the Gulf countries, as well as for establishing the first modern printing house in Bahrain, which won fame in the field of journalism. Growing up under the guidance of his father, who was engaged in pearl trading, Al-Zâyid continued his activities in the same field after his father's death. The Bahraini journalist, who led a life of ups and downs, was exiled to India in 1928 for forensic reasons. This event was a turning point in his life; there he met the printing press for the first time. After two years of exile, the author returned to Bahrain, where he had the opportunity to bring the necessary equipment to establish a printing house in his country. Subsequently, as a result of his individual efforts, the author established the first printing house in Bahrain and played a major role in the printing of newspapers and other periodicals. He also realized the idea of publishing a newspaper at regular intervals by publishing Al-Bahrain for the first time in 1939. During the five years that the newspaper was active, he also served as the editor in chief and was one of the main figures who played a role in the systematization of Bahraini literature. Al-Bahrain included popular topics of its time, such as nationalism, Arab unity and the Palestinian issue, which helped solidify its reputation as a

¹ Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Yabancı Diller Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye, omerfaruk.degirmenci@selcuk.edu.tr

reputable periodical in Bahraini press history. Additionally, Al-Zāyid has played a major role in keeping the literary aspect of Al-Bahrain active by including excerpts from literary debates among well-known Bahraini and Kuwaiti poets in the Gulf countries in the newspaper. In light of this information, the study sequentially presents information about press activities in Bahrain; it examines the life, works and journalistic personality of Al-Zāyid. Furthermore, the study touches upon Al-Zāyid 's founding and editorship of the Al-Bahrain newspaper. The limited number of studies in Turkey focusing on press activities in the Gulf countries has also been a primary factor in the creation of this topic. This study, primarily based on Arabic literature and to a lesser extent Turkish literature, aims to reflect Al-Zāyid 's esteemed position in Bahraini press.

Keywords: Bahrain, Press, Abdullah Al-Zāyid, Al-Bahrain Newspaper

Giriş

Bu çalışma, Körfez ülkelerinden biri olan Bahreyn'deki basın faaliyetlerini, ülkesinde gazetecilik alanında ün salmış Abdullah ez-Zâyid'in hayatını, eserlerini ve gazeteci kişiliğini konu edinmektedir. Bu çalışma ile Bahreyn'de görülen ve günümüzde de dikkati üzerine çekmeye devam eden basın faaliyetlerine dair içerik analizi yapılması amaçlanmaktadır. Belirtilen amaç doğrultusunda cevaplandırılacak sorular şu şekildedir:

* Bahreyn basınının tarihsel arka planı nasıl şekillenmiştir?

* Bağımsızlık öncesi ve sonrası Bahreyn'de matbaa ve basın alanlarında ne tür gelişmeler yaşanmıştır?

* Abdullah ez-Zâyid'in Bahreyn basınındaki yeri ve önemi nedir?

* Bahreyn basınında kaydedilen ilerlemelerin, ülkede görülen edebî faaliyetlere etkisi ne denli olmuştur?

Çalışma kapsamında elde edilen veriler:

* Bahreyn basınının gelişim aşamalarının içerik yönünden incelenmesi hususunda var olan boşluğu dolduracak olması,

* Abdullah ez-Zâyid'in atılgan ve kararlı gazeteci kişiliğini tanıttığı olması,

* Bahreyn basınında yer edinen süreli yayınların, ülkede ortaya çıkan edebî türlerle yakın bir temas içinde olduğunu gösterecek olması bakımından önem arz etmektedir.

Buradan hareketle söz konusu çalışmada, sırasıyla bağımsızlık öncesi ve sonrası Bahreyn'de görülen basın faaliyetlerine değinilecek; akabinde ise Bahreyn gazeteciliğinde önemli bir yere sahip olan Abdullah ez-Zâyid'in hayatına, eserlerine ve gazeteci kişiliğine temas edilecektir.

Bağımsızlık Öncesi ve Sonrası Bahreyn'de Basın Faaliyetleri

Bahreyn'de vuku bulan basın faaliyetleri, 1939 yılına dek uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Buradan hareketle söz konusu faaliyetleri bağımsızlık öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt başlıkta değerlendirmek yerinde olacaktır. Öncelikle bu faaliyetler, Abdullah ez-Zâyid, Mahmud el-Merdî, Ali Seyyâr, Abdullah el-Vezzân ve Abdullah el-Medenî gibi Bahreyn'de nam salmış fikir adamlarının katkılarıyla büyük mesafe katetmiştir.

40'lı yıllar, henüz ilk yıllarını geçiren Bahreyn basını için sistemleşme çabası etrafında şekillenen bir zaman dilimi olmuştur. 50'li yıllar, Bahreyn basınının, kapsamını genişlettiği, üstelik Arap dünyasına açıldığı ve yayımlanan gazetelerin çoğunun Bahreyn toplumuna millî değerleri aşlamaya çalıştığı çok yönlü bir dönem olarak bilinmiştir ('Âmir, 2014, s. 115). Şöyle ki *el-Kâfile*, *el-Vatan*, *el-Mîzân* ve sadece bir sayı yayımlandıktan sonra kapatılan *eş-Şa'le* gazetelerinin haber içerikleri, bahsi geçen millî değerler etrafında şekillenmiştir. 60'lı yıllar, ilk kez çıkarılan gazetelerin sayısının az olduğu, bunun yanında günlük ve haftalık gazeteler ile birtakım dergilerin ortaya çıktığı

yeni bir sürece şahit olmuştur. *el-Hayâtu't-Ticâriyye*, *el-Esvâku'l-'Arabiyye* ve *el-Murşid*, bu dönemde beliren dergiler arasındadır.

70'li yıllar, Bahreyn'deki basın faaliyetleri için büyük bir çeşitliliğin tezahür ettiği bir dönem olarak bilinegelmiştir. Öte yandan bu çeşitlilik, ülkenin 1971'de bağımsızlığını ilan etmesi ve ülke edebiyatında gözle görülür bir hareketliliğin yaşanması gibi belli başlı faktörler ışığında zuhur etmiştir. *Ahbâru'l-Bahreyni'l-Usbû'îyye* ve *Ahbâru'l-Halîc*, 70'li yılların öne çıkan gazeteleri arasında yer almıştır ('Azze, 1983, s. 194). 80'li yıllar, 70'li yıllarda görülen çeşitlilik hâlinin devamı niteliğinde bir dönem olmuştur. Bu yıllarda yazarlık faaliyetlerinde belirgin bir ilerleme kaydedilmiş ve bunun bir neticesi olarak yayımlanmaya başlayan gazete ve dergi sayısında kayda değer bir artış görülmüştür. 7 Mart 1989 tarihinde günlük olarak yayımlanmaya başlayan *el-Eyyâm*, bu dönemin popüler gazeteleri arasında yer almıştır (Komisyon, 1995, s. 70). 90'lı yıllar, önceki yıllarda yayımlanmaya başlayan gazete ve dergilerin varlıklarını sürdürmesinin yanında bahsi geçen yayınların içeriklerinin zenginleştirildiği ve ulusal hakemli dergilerin ortaya çıkmaya başladığı bir süreç olmuştur.

Yakın dönemde -2000'li yıllardan itibaren- ülkedeki basın faaliyetleri ise önceki dönemlerde kaydedilen tüm bu ilerlemelerin ışığında varlık göstermeye devam etmektedir. Hülasa gerek matbu olarak neşredilen gerek de dijital ortamda yayımlanan gazeteler ve süreli yayınlar, Bahreyn'deki basın faaliyetlerinin aktif bir şekilde sürdürülmesini sağlamaktadır.

Abdullah ez-Zâyid'in Hayatı, Eserleri ve Gazeteci Kişiliği

Abdullah ez-Zâyid, 1894 yılında Bahreyn'in Muharrak şehrinde dünyaya gelmiştir. Öğrenim hayatının ilk yıllarını babasının himayesinde geçirmiştir. Bu ilk yıllarda Kur'an-ı Kerim'i kısa bir süre zarfında ezberleyen ez-Zâyid, ardından Arap dili ve fıkıh üzerine dersler almıştır (el-Hâtır, 1988, s. 49). İnci ticaretiyle iştigal eden babasının vefatından sonra bir müddet babasının mesleğini icra etmiş; inci ticaretiyle iştigal ettiği zamanlarda meydana gelen sahte inci ticareti sebebiyle iki yıl sürgün cezasına çarptırılmıştır. Yazar, hakkında verilen sürgün cezasını 1928-1930 yılları aralığında Hindistan'ın Mumbai şehrinde bulunarak çekmiştir. İki yıl hüküm giydikten sonra Hindistan'dan ayrılarak bir dizi ziyaret gerçekleştirmek üzere Irak, Mısır ve Suriye'ye intikal etmiştir. ez-Zâyid, adı geçen Arap ülkelerinin akabinde Avrupa'ya yönelmiş, bu kapsamda İtalya, Fransa ve İngiltere'ye gitmiştir (Abdullah ve el-Ğabbâşî, 2019, s. 19-20). 1931 yılında Bahreyn'e dönmüş ve inci ticaretiyle ilgilenmeye devam etmiştir.

Öte yandan onun adı geçen tüm bu ülkelere gerçekleştirdiği ziyaretler, yazarın bir bakıma ufkunu genişletmiş ve onun mensubu olduğu Bahreyn toplumunun ortak bir toplumsal bilince sahip olması konusunda birtakım fikirler edinmesinde etkili olmuştur. Bu kanaatin ancak bir matbaa kurularak hayata geçirilebileceğini öngören ez-Zâyid, 1934 yılında Bahreyn'in ilk modern matbaasını kurarak mevzubahis amacına yönelik ilk adımı atmıştır. Faaliyet göstermeye başlayan matbaa, önce Bahreyn hükûmetinin basılmasını istediği evrakların çoğaltılmasında, daha sonra eğitim materyallerinin temin edilmesinde kullanılmıştır. Hatta matbaanın kapsam alanı, Bahreyn'le sınırlı kalmayarak diğer Körfez ülkelerine dek genişlemiştir.

Esasen ez-Zâyid'in mevzubahis matbaası, 1939 yılından itibaren Bahreyn'deki edebî faaliyetlerin yayımlanmasında büyük rol oynayarak ülkenin edebî ve kültürel yönlerden kalkınmasında büyük pay sahibi olmuştur. Şöyle ki matbaa çatısı altında gazete ve dergiler çıkarılmaya başlamıştır.

Bilindiği üzere Abdullah ez-Zâ'id, 1939 yılında kendisi matbaasında *el-Bahreyn* gazetesinin ilk sayısını yayımlamıştır (eş-Şâ'iyî, 1989, s. 103). ez-Zâ'id'in üstün gayretleri neticesinde yayın hayatına başlayan *el-Bahreyn* gazetesi, hem Bahreyn hem de Körfez ülkeleri nezdinde yayımlanan haftalık ilk gazete ünvanına sahip olmuştur (Abdullah, 2021, s. 327). Gazete, özellikle Filistin sorunu ve Arap birliği başlıklarıyla ilgili yazılar içermiş; bu konuların dışında faaliyet gösterdiği yıllarda vuku bulan önemli olayları duyurmasıyla büyük bir ilgiye mazhar olmuştur. Abdullah ez-Zâ'id'in, Bahreyn'de ilk modern matbaayı tesis etmesi ve akabinde Arap Körfezi'nde çıkardığı haftalık ilk gazetenin imtiyaz sahibi ve baş editörü olması, şahsının Bahreyn'deki basın faaliyetlerinde ne denli önemli bir konum elde ettiğinin bir tezahürüdür.

Ülkesindeki edebî faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi amacıyla başta gazetecilik olmak üzere birçok alana yararı dokunan Abdullah ez-Zâ'id, 1945 yılında vefat etmiştir. Bununla birlikte ün salan gazeteci kimliğinin yanında çeşitli şiirler yazmış; hatta bu şiirleri Mubârek el-Hâtir tarafından bir araya getirilerek 1996 yılında *Dîvânu 'Abdullah ez-Zâ'id* başlığı altında yayımlanmıştır. Ayrıca onun 1934 yılında kaleme aldığı '*Adâletullah* adlı tiyatrosuna ek olarak *Yevmu İnzâli's-Sufun* adında bir öyküsünün olduğu bilinmektedir.

Sonuç

Bilindiği üzere Bahreyn, Arap basınında başı çeken Mısır, Suriye ve Lübnan gibi ülkelere kıyasla matbaayla daha geç bir dönemde tanışmıştır. Doğal olarak bu tespitin en temel dayanağının, matbaanın ülke genelinde 1934 yılı itibariyle hizmete girmesi olduğu söylenebilir. Ancak Abdullah ez-Zâ'id'in, vefatına yakın bir süreye kadar ülkedeki basın faaliyetlerinde bilfiil yer almış olması, Bahreyn basınının kısa süre zarfında büyük mesafeler katetmesine vesile olmuştur. Zamanla çeşitlenen gazete ve dergi gibi süreli yayınlar, gerek ülke genelinde gerek de uluslararası alanda geniş kitlelere ulaşmıştır. Esasen Bahreyn basınının kaydettiği ilerlemeler, ülkedeki edebî faaliyetlerin çeşitlenmesinde ve ortaya çıkan yeni türlere dair örnekler verilmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Nitekim Bahreynli yazarlar, çeşitli edebî türlerde kaleme aldığı örnekleri gazete ve dergi gibi süreli yayınlar aracılığıyla okurlarına duyurmuştur. Hâliyle bu durum, Bahreyn basınında varlık gösteren gazete ve dergilerin büyük bir ilgiye mazhar olmasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç olarak bu çalışmanın, ülkemizde Bahreyn'deki basın faaliyetlerine ve özellikle Abdullah ez-Zâ'id'in gazeteci kişiliğine değinen akademik çalışmaların yetersiz oluşundan kaynaklı fark edilen boşluğu dolduracak olması öngörülmektedir.

Kaynakça

- Abdullah, A. A. (2021). Dirâse Mukârane Beyne Karâr Minhâti Ruhsati İnşâ'i Evvel Ceride fi Memleketi'l-Bahreyn Senete 1939. *Mecelletu'l-Buhûsi'l-İ'lâmiyye*, (29), 323-358.
- Abdullah, A. A. & el-Ğabbâşi, Şu'ayb Abdulmun'im (2019). el-'Avâmilu'l-Muessira fi Neş'eti's-Sahâfe fi Memleketi'l-Bahreyn ve Zurûfuhâ: Dirâse Târihiyye. *et-Tecdid*, (46), 9-35.
- 'Âmir, F. H. (2014). *Târihu's-Sahâfeti'l-'Arabiyye*. Kahire: el-'Arabî li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
- 'Azze, A. 'A. (1983). *es-Sahâfetu fi Duveli'l-Halici'l-'Arabi*. Bağdat: Merkezu't-Tevsiki'l-İ'lâmî li Duveli'l-Halici'l-'Arabî.
- el-Hâtir, M. (1988). *Nâbiğatu'l-Bahreyn Abdullah ez-Zâ'id 1894-1945 Hayâtuhû ve E'mâluhû*. Bahreyn: el-Matba'atu'l-Hukûmiyye li Vizâratî'l-İ'lâm.
- Komisyon, (1995). *el-Mevsû'atu's-Sahafiyetu'l-'Arabiyye*. Tunus: el-Munazzamatu'l-'Arabiyye li't-Terbiye ve's-Sekâfe ve'l-'Ulûm.
- eş-Şâ'iyî, H. (1989). *es-Sahâfetu fi'l-Kuveyt ve'l-Bahreyn Munzu Neş'etihâ Hattâ 'Ahdî'l-İstiklâl*. Menâme: Bânûrâma'l-Halîc.

DISCOURSE MARKERS IN “THE SIMPSONS” AND “FAMILY GUY”: A COMPARATIVE ANALYSIS

Patrizia GIAMPIERI¹

ABSTRACT

The grammar rules of spoken language differ from those of written discourse. Spoken discourse is spontaneous and, amongst others, it is characterised by discourse markers, which range from non-minimal response tokens to non-words. This paper is aimed at exploring the discourse markers uttered in two American animated sitcoms: “The Simpsons” and “Family Guy”. Although scripted, the language of films and sitcoms is considered close to authentic spoken language. Hence, the following traits of spoken grammar are explored: sharedness markers; topic launchers; discourse routines and interjections; idioms (evaluations of people's actions/states); emotional engagement markers; approximators; taboo or taboo-like expressions, and non-words. Two corpora with approximately 400 episodes each are composed and consulted. The paper findings show the prevalence of minimal and non-minimal response tokens such as sharedness markers, emotional engagement markers, approximators, and taboo expressions in “Family Guy”, and non-words (e.g., response elicitors and pause fillers) in “The Simpsons”. Finally, an analysis of the first 15 most frequent four n-grams in both corpora brings many similarities to the fore, albeit with different frequencies.

Keywords: discourse markers; spoken language; response tokens; film language; grammar of spoken discourse

“SIMPSONLAR” VE “FAMILY GUY” DAKI SÖYLEM BELİRTEÇLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

ÖZ

Konuşma dilinin dilbilgisi kuralları yazı dilinden farklıdır. Konuşma dili kendiliğinden gelişir ve diğer durumların yanı sıra minimal olmayan yanıt belirteçlerinden anlamı olmayan sözcüklere kadar uzanan söylem belirteçleriyle nitelenir. Bu çalışma, “Simpsonlar” ve “Family Guy” isimli iki Amerikan yapımı durum komedisi animasyonunda geçen söylem belirteçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Senaryoları olmasına rağmen, filmlerin ve durum komedilerinin dilinin özgün konuşma diline yakın olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle de durum komedilerinin özelliklerini araştırmak ve incelemek dilbilim, çeviri ve ikinci dil edimi amaçları açısından önemli olduğu düşünülebilir. Bu çalışmanın konuşma dilinin unsurlarından incelediği kategoriler şunlardır: paylaşım belirteçleri; konu açan söylemler; söylem rutinleri ve diyalog arası söylemler; deyimler (insanların eylemlerini/durumlarını değerlendirme biçimleri olarak); duygusal etkileşim işaretleri; yaklaşıtırcılar ve anlamı olmayan sözcükler. Bu amaçla, her iki durum komedisi animasyonundan 400 bölümden oluşan iki derlem oluşturulmuştur. Bu derlemler, çevrimdışı derlem yazılımı olan AntConc kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, “Family Guy”da paylaşım belirteçleri (örneğin, “you know what”, ve “boy”), duygusal etkileşim işaretleri (örneğin, “wow” ve “oh my God”) ve yaklaşıtırcılar (örneğin, “and stuff” ve “kinda”) gibi minimal ve minimal olmayan yanıt belirteçlerinin yaygın olduğunu göstermiştir. Buna karşılık “Simpsonlar”da ise anlamı olmayan sözcükler (örneğin, “(wh)oops”, “hmm”, “er”, “eh eh”, “he-he-he” and “uh uh gibi tepki sonucu ortaya çıkan ve duraksama anında kullanılan ifadeler) daha yaygındır. Son olarak, her iki derlemde en sık görülen ilk 15 üç ila dört n-gramın analizi, farklı frekanslarla birlikte birçok benzer ifadeyi öne çıkarmaktadır. Örneğin, “I don’t know” yanıt belirteci iki derlemde de ilk sırada yer alırken, bu ifade “Family Guy”da daha sık görülmektedir; buna karşılık, “I’m going to” ifadesi “Simpsonlar”da daha sık görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: söylem belirteçleri; konuşma dili; yanıt belirteçleri; film dili; konuşma dilinin dilbilgisi

1 University of Camerino, Italy, patrizia.giampieri@unicam.it.

Introduction

The features of spoken discourse

Spoken discourse follows grammar rules which are different from the ones of written language (McCarthy & Carter, 1995; Leech, 2000; O'Keeffe et al., 2007; Carter & McCarthy, 2015; Caines et al., 2016). Natural, or real-life, conversations often differ from the language traditionally found in second language (L2) course books or taught in the classroom. For this reason, several scholars have investigated the grammar of speaking, especially with a view to teaching it to L2 learners (Biber et al., 2002; Timmis, 2005; Author, 2018).

According to Carter and McCarthy (2015, p. 5), the benchmark for spoken grammar lies in “real-time, face-to-face conversation”. Leech (2002) argues that the grammar of spontaneous interactions is simpler and less integrated than the one of written language. Its grammatical structures tend to be disjunctive. By contrast, Carter and McCarthy (2006) state that the boundaries between written and spoken language are not clearly marked (*ibid.*, p. 164). The authors describe the main features of spoken discourse as follows: spoken interaction takes place in real time and is unplanned; it is a face-to-face event, and it reflects the immediate social and interpersonal situation. As a result, the grammar of speaking is characterised by peculiar elements which are linked to the contextual setting and the (visual) relationship between the speaker and the hearer. Some of these traits are, for example, deixis, ellipsis, headers, tails and tags, discourse markers, hedging strategies, and politeness markers (Biber & Conrad, 1999; Carter & McCarthy, 2006; O'Keeffe et al., 2007).

Spoken discourse also tends to be formulaic and repetitive (Biber & Conrad, 1999, p.188). It is hallmarked by vagueness (O'Keeffe et al., 2007, p. 160, 177; Carter & McCarthy, 2015, pp. 12-13), which is aimed at avoiding overly-precise statements and softening utterances in interpersonal conversations.

The literature has often analysed the peculiarities of spontaneous conversations via corpus analysis (Biber et al., 2002; O'Keeffe et al., 2007; Carter & McCarthy, 2015). Corpora, in fact, can shed light on language patterns, word frequencies and usages in context.

Discourse markers

Discourse markers characterise spoken interaction. They are also referred to as “discourse operators” (Redeker, 1991) and can serve as response tokens (O'Keeffe et al., 2007, p. 12). They are words (such as “right” or “well”) and chunks or phrases (such as “you know” or “if you know what I mean”) that are uttered to let or help interactants engage in the conversation. Hence, they are aimed to catch the listener's attention, respond to the speaker's statements, express shared knowledge, or “organise the talk and monitor its progress” (O'Keeffe et al., 2007, p. 39). With regard to response tokens, for instance, they can be divided into two main categories: minimal and non-minimal (O'Keeffe et al., 2007, pp. 142-143). The former are adverbs or adjectives (such as “good”, “absolutely”), whereas the latter are short phrases or minimal clauses (such as “not at all”).

Discourse markers generally have little lexical content (O'Keeffe et al., 2007, p. 39), but have an empowering function (O'Keeffe et al., 2007, p. 39), since their absence hinders the participation in a conversation (*ibid.*). They are also used as hedging and politeness devices (O'Keeffe et al., 2007, pp. 73-74), as in the phrases “I don't know if”, or “I think”. They allow conversation participants to express sharedness, as in “you know”, or “you see” (O'Keeffe et al. 2007, p. 152, 177ff; Carter & McCarthy, 2015, p. 6). They favour emotional engagement by means of utterances such as “wow”,

or “Jesus indeed” (Leech, 2000, p. 697; O’Keeffe et al. 2007, p. 148; Carter & McCarthy, 2015, p. 6). They can be used as approximators, or vague category markers (“VCMs”, O’Keeffe et al., 2007, pp. 177-178) to downtone statements and enhance sharedness (Carter & McCarthy, 2006, pp. 203-205; O’Keeffe et al., 2007, pp. 177-178). VCMs are generally placed at the end of a clause; examples are expressions such as “and that kind of thing”, or “and so on and so forth”. If VCMs are uttered at the end of a sentence, topic launchers can be used as turn takers. An example is “you see”, which expresses the assumption that the hearer may not share the same knowledge or opinion as the speaker (O’Keeffe et al., 2007, p. 173).

Also instances of in-group membership markers are responses such as “you never know”, or “that’s true” which are aimed at establishing a collaborative interactivity among conversation participants, or at letting conversations come to a collaborative end (O’Keeffe et al., 2007, pp. 150-152).

Finally, there are non-word discourse markers, some of which are instances of listenership (O’Keeffe et al., 2007, p. 142), such as continuers (e.g., “mm hm”) (O’Keeffe et al., 2007, pp. 43-44, 142-143, 148; Caines et al., 2016, p. 350). Others are response elicitors (e.g., “Eh?”) (Leech et al., 1998), pause fillers, or hesitation markers (e.g., “Er”) (Erman, 2001, p. 1344).

Spoken discourse in films

It is well-known that film discourse is scripted and, hence, it may lack spontaneity. However, many scholars claim that film dialogues are very close to authentic spoken language (Rodríguez Martín & Jaén, 2009; Pavesi et al., 2015). In addition, there are film producers who prefer unscripted materials (Mottram, 2010), so that actors must rely on improvisation and perform realistically (Kermode, 2014).

Several researchers have investigated the linguistic and conversational features of (animated) sitcoms and films (Rodríguez Martín & Jaén, 2009; Iaia, 2011; Pradana, 2015; Levshina, 2017; Author, 2018; Limeranto & Ena, 2022). In this way, they have provided precious insights into fictional language and comparisons with real language in use. For example, Locher et al. (2023, p. 1) apply fictional data to present theories in pragmatics and, at the same time, use pragmatics to investigate fictional elements. Also, there are strains of the literature that focus on the linguistic aspects of animated sitcoms such as “Family Guy” and/or “The Simpsons” for translation and second language (L2) learning purposes (Rodríguez Martín & Jaén, 2009; Frumuselu Anca et al., 2015; Pujadas Jorba, 2019; Mayar, 2019; Debbas & Haider, 2020).

For these reasons, exploring the spoken language features of films and sitcoms can be considered as relevant in that they can mirror spontaneous conversational situations.

Aim of the paper and research question

This paper is aimed at analysing the discourse markers uttered in the “The Simpsons” and “Family Guy” animated sitcoms and exploring similarities and differences, if any.

The research question that this paper wishes to address is the following ones: 1) “What are the differences and similarities in the spoken language features (in terms of discourse markers) of ‘The Simpsons’ and ‘Family Guy’?”.

To answer these questions, two corpora of 850 scripts (450 related to “The Simpsons” and 400 to “Family Guy”) are composed and analysed. In this way, the conversation strategies of the two animated sitcoms can be brought to the fore and investigated.

Methodology

As mentioned, for the purposes of this paper, two corpora are created: one with 450 scripts of “The Simpsons” (ranging from season 14 to season 34) and the other one with 400 scripts of “Family Guy” (ranging from season 1 to season 21). The scripts were sourced from the springfield.springfield.co.uk film script database. The corpus of “The Simpsons” comprises scripts which do not start from season 1 due to uniformity and consistency reasons; in this way, in fact, the two corpora include 20 seasons each. In addition, “The Simpsons” corpus starts from season 14 onwards for reasons of conformity to the other corpus (season 14 of “The Simpson” was aired in 2002; season 1 of “Family Guy” in 1999). Therefore, the years when the two sitcoms were aired are very close and the related spoken features are compatible and comparable. Finally, season 34 of “The Simpsons” and 21 of “Family Guy” were both aired in 2023. The “Simpsons” corpus (“SC” henceforth) contains 1,216,333 tokens, whereas the “Family Guy” corpus (“FGC” henceforth) is composed of 1,346,332 tokens. The two corpora are consulted via the AntConc (Anthony, 2024) software solution.

As mentioned, the analyses carried out in this paper explore the frequencies and typologies of discourse markers uttered in both sitcoms in the time-frame considered. To do so, the following eight categories of minimal and non-minimal markers (O’Keeffe et al., 2007, pp. 142-143) are taken into account:

- 1) Sharedness markers such as “you know what”, or “you know what I mean”, and “dude” or “bro”;
- 2) Topic launchers and flow-sustaining markers, such as “you see”, “well, I”, and “uh well”;
- 3) Discourse routines and interjections, such as “bless you”, “fair enough”, “how is it going?”, “I / you wish”, “(t)here you go”, “the thing is”, “(wh)oops”; “what’s up?”;
- 4) Idioms - Evaluation of people’s actions/states, such as “(be/get) off the hook”, “(be) sick of”, “freak out”, “get (this/it) over with”, “get over it”, “hook up with”, “make fun of”, “make out”, “make up for”, “pick on” “piss (someone) off”, “put (it/that) off”, “put up with”, “screw (something) up”, “sick and tired”, “stay away from”, “take it easy”;
- 5) Emotional engagement markers, such as “whoa”, “wow”, “Oh my God”;
- 6) Approximators or vague category markers, such as “and so on”, “and stuff”, “kinda”, “kind of”, “sorta”, “sort of”;
- 7) Taboo or taboo-like words or expressions, such as “holy crap”, “darn it!”, “damn it!”, “what the hell”, and
- 8) Non-word tokens, such as “eh”, “eh-eh”, “er”, “heh-heh-heh”, “hmm”, “oh, mm”, “uh uh”.

The above markers are searched for in each corpus and the related frequencies are reported in numbers and relative values. Relative frequencies correspond to the number of occurrences (or frequencies) of a marker per million tokens. They are obtained by dividing the number of frequencies of a discourse marker by the related corpus size in million tokens.

Finally, in order to make the analysis more complete, the most frequent four n-grams of each corpus are generated. N-grams are sequences of *n* words. They are also referred to as lexical bundles (Biber & Conrad, 1999) and are linguistically relevant as they allow for the identification of patterned language. Generating four n-grams entails verifying which 4-word phrases are mostly used in each corpus. Four-word bundles are focused on since three n-grams provide fewer insights into language and are generally contained in four n-grams, whereas five- or six-word bundles may be linguistically redundant (Alasmary, 2019, p. 246).

Analysis

The next sections report a detailed analysis of the discourse markers retrieved from SC and FGC. The examination is broken down into eight categories, on the basis of the markers mentioned above. The tables below report the discourse markers focused on, their number of occurrences in each corpus, and the related relative frequencies. As mentioned, the latter are calculated per million tokens; therefore, if the frequencies of an utterance is 215 in SC, its relative frequency corresponds to 176.76, which is obtained by dividing 215 by 1,216,333 tokens and by multiplying the resulting number by 1,000,000. The highest relative frequencies are marked in bold.

4.1 Sharedness markers

The markers of sharedness and in-group memberships considered in this paper are “you know what (I mean)” (O’Keeffe et al., 2007, p. 34), “bro” (Arief et al., 2022, p. 27) and “dude” (Blaser & Seiler, 2019, p. 4). Table 1 lists some data in this regard.

Table 1. Sharedness markers in SC and FGC

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
You know what	215	176.76	702	521.42
You know what I mean	8	6.58	10	7.43
Dude	452	371.61	60	44.57
Bro	24	19.73	30	22.28

As can be seen, FGC shows very high relative frequencies of the sharedness marker “you know what” (namely, 521.42, against 176.76 in SC), whereas the in-group membership marker “dude” is far more frequent in SC (371.61 against 44.57 in FGC). The occurrences rate of “you know what I mean” and “bro” are not particularly recurrent in either corpus. Sample phrases from SC are the following ones: “Homie, you know what happens if you push your luck”, “You’re my kind of man, if you know what I mean”, and “Thanks dude”. Examples from FGC are “Wait a minute. You know what? I think you should play catch with Jake” or “Dude, you broke the bro code”.

Topic launchers and flow-sustaining markers

Table 2 lists the frequencies of topic launchers and flow-sustaining markers such as “you see”, “well, I”, and “uh well” (O’Keeffe et al., 2007, p. 172; McCarthy, 2010, p. 11).

Table 2. Topic launchers

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
You see	10	8.22	13	9.66
Well, I	858	705.40	1105	820.75
Uh well	46	37.82	33	24.51

As can be noticed from Table 2 above, there are no particular differences in the occurrences of the topic launchers and flow-sustaining markers in the two corpora. Relative frequencies, in fact, do not vary greatly in SC and FGC. For example, “well, I” generates almost the same occurrences in both corpora, although it is more frequent in FGC. Conversely, “uh well” is slightly more recurrent in SC. The marker “well, I” is used to express the speaker's opinion and is followed by verbs such as “guess”, “don't know”, “think”, or “suppose” in the corpus. Sample phrases from SC are as follows: “You see, the thing is I warn you, young lady”, “Well, I guess I don't have to worry any more”, and “Uh, well. It's admirable how my stupid father reached around to this traitor!”. Examples from FGC are the following: “You see. I'm a family guy. I understand”, “Well, I guess I should say good night”, and “Uh, well. It's a little warm in here”.

Discourse routines and interjections

Table 3 shows the following discourse routines and interjections suggested by the literature (O'Keeffe et al., 2007, pp. 298-303): “bless you”, “fair enough”, “(t)here you go”, “how is it going?”, “I / you wish”, “(wh)oops”, “the thing is”, and “what's up?”.

Table 3. Discourse routines and interjections

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
Bless you	23	18.91	11	8.17
Fair enough	9	7.40	4	2.97
Here you go	64	52.62	73	54.22
How's it going?	6	4.93	36	26.74
I wish	185	152.10	149	110.67
Oops	49	40.29	14	10.40
The thing is	9	7.40	12	8.91
There you go	26	21.38	85	63.13
What's up?	32	26.31	99	73.53
Whoops	64	52.62	32	23.77
You wish	14	11.51	21	15.60

What comes immediately to the fore in Table 3 above, is the fact that greetings such as “how's it going?” and “what's up?” are more recurrent in FGC (namely, 26.74 and 73.53 in FGC, against 4.93 and 26.31 in SC). On the contrary, non-word distress markers such as “oops” and “whoops” are more frequent in SC (i.e., 40.29 and 52.62 in SC, against 10.40 and 23.77 in FGC). Also, in SC expressions such as “bless you”, “fair enough” and “I wish” are slightly more recurrent, whereas “there you go” prevails in FGC. Some sample phrases from SC are the following ones: “Well, God bless you, Mr Simpson”; “But you could've warned me first. Fair enough”; “Did you find a mouse head in your Cuppa Soup? I wish”; “I'll put out the flames. Oops! I used the wrong hand”, and “Whoops, I lost count. Better start again”. Examples from FGC are as follows: “Hey Stewie. How's it going?”; “There you go. Eat up, Steven”; “Here you go, Stewie, finish your oatmeal”, and “Oh, he's gay. You wish! Get out of here, you mouth breather”. As can be noticed, in the expression “we going for a ride”, the finite “are” is omitted. Ellipsis of auxiliaries and predicates is another common feature of spoken language (McCarthy & Carter, 1995, p. 209; Clark, 2007, p. 104).

Idioms - Evaluation of people's actions/states

This section addresses some of the idioms mentioned by O'Keeffe et al. (2007, p. 301ff). In particular, the following expressions are analysed: “(be/get) off the hook”, “(be) sick of”, “freak out”, “get (this/it) over with”, “get over it”, “hook up with”, “make fun of”, “make out”, “make up for”, “pick on” “piss (someone) off”, “put (it/that) off”, “put up with”, “screw (something) up”, “sick and tired”, “stay away from”, and “take it easy”. The verbs in the above idioms are searched for as lemmas in the two corpora. Table 4 below reports the related frequencies.

Table 4. Idioms – Evaluation of people's actions/states

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
(Be) sick of	48	39.46	55	40.85
(Be/get) off the hook	11	9.04	4	2.97
Freak out	10	8.22	30	22.28
Get (this/it) over with	9	7.40	8	5.94
Get over it	8	6.58	6	4.46
Hook up	16	13.15	29	21.54
Hook up with	4	3.29	12	8.91
Make fun of	30	24.66	27	20.05
Make out	39	32.06	34	25.25
Make up for	16	13.15	11	8.17
Pick on	15	12.33	15	11.14
Piss (someone) off	9	7.40	19	14.11
Put (it/that) off	7	5.76	2	1.49

Put up with	7	5.76	12	8.91
Screw (something) up	61	50.15	50	37.14
Sick and tired	5	4.11	2	1.49
Stay away from	10	8.22	25	18.57
Take it easy	14	11.51	32	23.77

It is noticeable that the expressions “make out”, “make up for”, “(be/get) off the hook”, “put (it/that) off”, and “screw (something) up” are more recurrent in SC. Conversely, “freak out”, “hook up (with)”, “piss (someone) off”, “put up with”, “stay away from” and “take it easy” appear mostly in FGC. Generally speaking, it can be asserted that both corpora almost feature an evenly distribution of idioms related to people's actions or states, at least among the ones taken into consideration. Sample phrases from SC are the following: “It's not right to make out with somebody if you have no intention of marrying them”; “I'm gonna treat Marge to a romantic dinner to make up for all my shortcomings”; “Are you saying I'm off the hook? (...) So I'm not going to prison?”; “Some people are put off by your tell-it-like-it-is attitude”, and “I was supposed to manage the stage, but instead I just managed to screw everything up”. Sample phrases from FGC are the following: “Can everyone just stop freaking out and just give me, like, two minutes? God! Everyone's always yelling at me”; “You wanna hook up? Buy me something. I can't believe we're going out”, and “Doesn't that piss you off? Quag grew up to become a famous Hollywood actor”. As can be seen, in the expression “give me, like, two minutes”, the approximator (or vague category marker) “like” is mentioned, whereas in the question “you wanna hook up?”, the auxiliary “do” is omitted and the informal verb “wanna” is used.

Emotional engagement markers

The frequencies of emotional engagement utterances such as “whoa”, “wow”, “oh boy”, and “oh my God” (O'Keeffe et al., 207, p. 152, 303) are reported in Table 5 below.

Table 5. Emotional engagement markers

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
Whoa	777	638.81	568	421.89
Wow	533	438.20	1113	826.69
Oh boy	100	82.21	165	122.56
Oh my God	464	381.47	1661	1233.72

As can be seen, the non-word marker “whoa” is more frequent in SC, whereas “wow”, “oh boy”, and “oh my God” are more recurrent in FGC. In both corpora, “whoa” appears in sequence (i.e., it is uttered at least three times consecutively). Also, it is used to command attention, rather than to express a surprise. The non-word “wow” generally conveys amazement and is followed by phrases such as “I can't”, or “I don't believe it / this”. The expression “oh boy” mostly expresses desires or

wishes, whereas “oh my God” is used in situations of surprise or astonishment. Sample phrases are the following: “Oh boy, I want a photo of you and me”; “Oh my God, I am so embarrassed”; “Oh my God, I can't believe you knew about this”; “Wow, I can't believe I'm really here”, and “Whoa, whoa, whoa, wait a minute”.

Approximators or vague category markers

The following approximators are dealt with in this section: “and so on”, “and stuff”, “kinda”, “kind of”, “sorta” and “sort of” (O’Keeffe et al., 2007, p. 160, 177; Carter & McCarthy, 2015, pp. 12-13).

Table 6. Approximators or vague category markers

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
And so on	4	3.29	3	2.23
And stuff	2	1.64	22	16.34
Kinda	23	18.91	50	37.14
Kind of	456	374.90	840	623.92
Sorta	1	0.82	8	5.94
Sort of	61	50.15	102	75.76

As can be seen from Table 6 above, all approximators are more frequent in FGC with the exception of “and so on” (which shows very few occurrences in both corpora). Sample phrases are the following ones: “I believe in God, the creator almighty, maker of Heaven and Earth, and so on and so forth!”; “Non-talking? Yeah, just bark and stuff”; “Uh, it's actually kinda Okay”; “Wow, Stewie, kind of a big deal that your second word was 'Mommy'”, and “I sorta think my name is Earl”.

Taboo or taboo-like words

Table 7 below addresses some taboo or taboo-like markers found in SC and FCG.

Table 7. Taboo or taboo-like words

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
Darn it!	13	10.69	13	9.66
Damn it!	135	110.99	419	311.22
Holy crap	6	4.93	128	95.07
What the hell	139	114.28	911	676.65

As can be seen from Table 7 above, all taboo expressions are more frequent in FGC, except for the lessened utterance “darn it!”. The expressions “darn it!” and “damn it!” are used to convey anger in unexpected situations, whereas “holy crap” and “what the hell” show astonishment and fear (Jeshion, 2016, p. 133), or even wonder when something unknown happens (Limeranto & Ena, 2022, p. 286). Sample phrases are the following: “Darn it. The Bible said the devil would be attractive”; “Damn it! I hate these new stairs”, and “Holy crap! What the hell happened?”.

Non-word tokens

As mentioned, also non-word expressions characterise spoken discourse. Table 8 below analyses the following ones: “eh”, “eh-eh”, “er”, “heh-heh-heh”, “hmm”, “oh, mm”, and “uh uh”.

Table 8. Non-word tokens

Marker	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)
Eh	435	357.63	219	162.66
Eh eh	26	21.38	8	5.94
Er	53	43.57	16	11.88
Heh-heh-heh	8	6.58	53	39.37
Hmm	1,518	1,248.01	203	150.78
Oh. Mm	16	13.15	3	2.23
Uh uh	103	84.68	87	64.62

It is quite revealing that all the above non-word markers are more recurrent in SC. In particular, the token “hmm” is the most frequent. It expresses a thinking attitude or doubts. Sample phrases are “Hmm, I don't know”, “Hmm, I guess we'll never know”, or “Hmm, I think I know what she was getting at”. The non-word “eh” (also particularly recurrent) is a topic launcher used to express opinions or doubts. Sample phrases are “Eh, I don't know”, or “Eh, I don't see what's great in 'em”. The words “Eh Eh” can be used as a response elicitor (as in “Eh? Eh?”) or when chuckling. Sample phrases are the following: “I haven't seen you since I killed all your buffalo. Water under the bridge, eh? Eh?”, and “Eh, eh. He's killing himself for laughs”. The utterance “heh-heh-heh” is also used when chuckling, and, hence, it is an amusement marker (sample phrase: “Heh-heh-heh, nailed it”). The non-word “er” is a pause filler (Rayson et al., 1997); therefore, it is used to give the speaker some thinking time. Sample phrases are the following: “Er, you're in the wrong house”, and “Er, think Homer, think”. The utterances “hmm” and “oh, mm” refer to pondering and evaluating things or situations, as in “Hmm, okay”, or “Oh, mm, of course”. “Uh uh” is a short affirmative response token (Fadden, 2008, p. 124) in phrases such as “I need to do the laundry. Uh uh, I'll do it!”.

Four n-grams

As a final analysis, this paper addresses the first 15 most frequent 4-word n-grams in both corpora. Table 9 shows that many bundles are the same, although with different frequencies. Similar n-grams are marked in bold to foster readability.

Table 9. 4-word n-grams

No.	Four n-grams	Frequencies (SC)	Relative Freq. (SC)	Four n-grams	Frequencies (FGC)	Relative Freq. (FGC)	Freq.
1	I don't know	542	445.60	I don't know	1199	890.57	
2	I'm going to	245	201.43	What are you doing	472	350.58	
3	I don't want	244	200.60	I don't want	299	222.08	
4	Don't want to	236	194.03	I don't think	285	211.69	
5	What are you doing	226	185.80	Don't want to	272	202.03	
6	Why don't you	218	179.23	Why don't you	272	202.03	
7	I Can't believe	203	166.90	What's going on	268	199.06	
8	I'd like to	162	133.19	No no no no	257	190.89	
9	I don't think	135	110.99	Don't know what	227	168.61	
10	I'm sorry I	134	110.17	I'm going to	221	164.15	
11	No no no no	122	100.30	I'm sorry I	216	160.44	
12	I don't have	121	99.48	Get out there	211	156.72	
13	D'oh d'oh	119	97.84	Are you talking about	202	150.04	
14	Don't have to	117	96.19	You know what I	198	147.07	
15	Don't know what	116	95.37	We now return to	192	142.61	

As can be noticed, “I don't know” is the most recurrent 4-word bundle in both corpora, albeit with very different relative frequencies (890.57 in FGC and 445.60 in SC). The expression “I'm going to” is more common in SC than in FGC (201.43 relative frequencies in SC against 164.15 in FGC). The utterance “I don't want” and “don't want to” produce almost the same occurrence rate in both corpora (approximately 200). By contrast, “what are you doing” is ranked second in FGC (relative frequency equalling to 350.58), but fifth in SC (with a relative frequency of 185.80). Another relevant difference is found in “I don't think”, which shows a relative frequency of 100 in SC and over 200 in FGC. Amongst other things, the expression “d'oh d'oh” (typically uttered by Homer Simpson in “The Simpson”) cannot go unnoticed; it is ranked 13th in SC, with a rate of occurrence of 97.84. It does not evidently appear in the FGC corpus. Other shared n-grams are “I'm sorry I”, “no no no no”, and “don't know what” (not reported in Table 9 for reasons of space).

Discussion

As could be seen in the sections above, the features of spoken language that mostly come to the fore in SC are non-word expressions such as “(wh)oops”, “hmm”, “er”, “eh eh”, “he-he-he”, “uh uh”, etc. On the contrary, sharedness markers (e.g., “you know what”, or “boy”), emotional engagement markers (such as “wow”, or “oh my God”, with the exception of “whoa”), approximators (such as “and stuff”, “kinda”) and taboo tokens (such as “damn it!”, “what the hell”, with the exception of the softened expression “darn it!”) characterise FGC. Other spoken language elements, such as idioms – evaluation of people's actions/states, discourse routines, and interjections are almost evenly distributed in the two corpora. It is also very interesting to notice that, among the first 15 most common four n-grams, the two corpora produce the same 4-word bundles, although with different relative frequencies.

Conclusions

The purpose of this paper was to explore the spoken language features uttered in two animated sitcoms: *The Simpson* and *Family Guy*. To this aim, discourse markers and n-grams were analysed via corpus consultation.

The research question that this paper posed was the following one: “What are the differences and similarities in the spoken language features (in terms of discourse markers) of 'The Simpsons' and 'Family Guy'?”.

In answering the above question, the paper findings highlight that certain spoken language elements are more pervasive in *Family Guy* (e.g., emotional engagement markers and approximators), whereas non-words (such as as pause fillers, topic launchers, or amusement markers) characterise *The Simpsons*. It would be interesting to explore if there are any sociolinguistic reasons why the two corpora give rise to such language divergences. Also, it could be investigated whether the different types of audience (i.e., mainly adults as concerns *Family Guy*, and families as regards *The Simpsons*) could impinge on the language of the two sitcoms.

In addition, the paper revealed that the first 15 most common four n-grams are the same in both animated sitcoms, although with different rates of occurrence. The analyses also confirmed that the spoken language of TV series (in this case, of animated sitcoms) does mirror spontaneous language, at least as far as discourse markers are concerned. Therefore, other features of spoken grammar could be investigated in film dialogues, and other peculiarities could be brought to the fore.

The limits of this paper lie in the fact that not all spoken language traits could be explored. For example, subject ellipses (Carter & McCarthy, 2015, p. 7), or headers and tails (ibid., p. 8) were not investigated. Therefore, further research could focus on more elements of the grammar of speaking. In addition, other animated sitcoms could be comprehended in the analysis. It would also be interesting to verify the extent to which discourse markers are rendered in the dubbed versions of animated sitcoms like the ones analysed in this paper.

References

- Alasmay A. (2019). Lexical Bundles in Contract Law Texts: A Corpus-Based Exploration and Implications for Legal Education. *International Journal of English Linguistics*, 9(2): 244-257.
- Anthony, L. (2024). AntConc (Built 4.3.1) [Computer Software]. Tokyo, Japan: Waseda University. <http://www.laurenceanthony.net/software>.

- Arief, D. R., Yassi, A. H., & Sahib, H. (2022). Gender Role and Politeness Strategies Used by Banjarese and American. *International Journal of Arts and Social Science*, 5(12): 21-30.
- Biber, D., & Conrad, S. (1999). Lexical bundles in conversation and academic prose. In H. Hasselgard & S. Oksefjell (Eds.), *Out of Corpora: Studies in Honour of Stig Johansson* (pp. 181-189). Amsterdam: Rodopi.
- Biber, D., Conrad, S., & Leech, G. (2002). *Longman Student's Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.
- Blaser, M. A., & Seiler, R. (2019). Shared knowledge and verbal communication in football: changes in team cognition through collective training. *Frontiers in Psychology*, 10(77): 1-8.
- Caines, A., McCarthy, M., & O' Keeffe, A. (2016). Spoken language corpora and pedagogy. In F. Farr & L. Murray (Eds.), *The Routledge Handbook of Language Learning and Technology* (pp. 348-361). London: Routledge.
- Carter, R., & McCarthy, M. (2006). *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide to Spoken and Written English Grammar and Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carter, R., & McCarthy, M. (2015). Spoken Grammar: Where are we and where are we going? *Applied Linguistics*, 1: 1-21.
- Clark, U. (2007). *Studying Language: English in Action*. London: Palgrave MacMillan
- Debbas, M., & Haider, A. S. (2020). Overcoming Cultural Constraints in Translating English Series: A Case Study of Subtitling Family Guy into Arabic. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 26(1): 1-17
- Erman, B. (2001). Pragmatic markers revisited with a focus on *you know* in adult and adolescent talk. *Journal of Pragmatics*, 33: 1337-1359.
- Fadden, L. (2008). Prosodic profiles: suspects' speech during police interviews. *PhD thesis*. Burnaby, BC: Simon Fraser University.
- Frumuselu A. D., De Maeyer, S., Donche, V., & Gutierrez-Colon Plana, M. (2015). Television series inside the EFL classroom: bridging the gap between teaching and learning informal language through subtitles. *Linguistics and education*, 32: 107-117.
- laia, P. L. (2011). Adaptation processes of taboo-words in the Italian dubbing of Family Guy. *Lingue e Linguaggi*, 5: 173-180.
- Jeshion, R. (2016). Slur creation, bigotry formation: the power of expressivism. *Phenomenology and Mind*, 11: 130-139.
- Kermode, M. (2014). *Ken Loach: What I've always tried to do is capture the truth of the moment*. <https://www.theguardian.com/film/2014/may/11/ken-loach-capture-truth-moment-jimmys-hall-readers-questions>.
- Leech, G., Weisser, M., Wilson, A., & Martine, G. (1998). *LE-EAGLES-WP4-4 Integrated Resources Working Group Survey and guidelines for the representation and annotation of dialogue*. <https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/eagles/delivera/wp4final.htm>
- Leech, G. (2000). Grammars of spoken English: new outcomes of corpus-oriented research. *Language Learning*, 50(4): 675-724.
- Levshina, N. (2017). Online film subtitles as a corpus: an *n*-gram approach. *Corpora*, 12(3): 311-338.
- Limeranto, T. J., & Ena, T. O. (2022). The Use of Slang Word in the Movie "F9: The Fast Saga". *IJOTL-TL*, 7(3): 281-29.
- Locher, M. A., Jucker, A. H., Landert, D., & Messerli, T. C. (2023). *Fiction and Pragmatics. Elements in Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781009091688.
- Mayar, A. F. (2019). Investigating the Translation Strategies of Verbal Irony in the Dubbed Version of The Simpsons: The Case of Aal Shamshoon. *MSc Thesis*. Alexandria: Alexandria University.
- McCarthy, M. (2010). Spoken fluency revisited. *English Profile Journal*, 1(1): 1-15. <https://doi.org/10.1017/S2041536210000012>.
- McCarthy, M., & Carter, R. (1995). Spoken grammar: what is it and how can we teach it? *ELT Journal*, 49(3): 207-218.
- Mottram, J. (2010) *Mike leigh – secrets and leigh lines*. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/features/mike-leigh-secrets-and-leigh-lines-2119219.html>.
- O'Keeffe, A., McCarthy, M., & Carter, R. (2007). *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavesi, M., Formentelli, M., & Ghia, E. (2015). *The Languages of Dubbing: mainstream audiovisual translation in Italy*. Berna: Peter Lang.
- Pradana, M. G. (2015). An analysis of the discourse markers in movie expendable 3. *Bachelor's Thesis*. Surabaya: UIN Sunan Ampel Surabaya. <http://digilib.uinsa.ac.id/id/eprint/2970>.
- Pujadas Jorba, G. (2019). Language learning Through extensive TV viewing - A study with adolescent EFL learners. *PhD thesis*. Barcelona: University of Barcelona.
- Rayson, P., Leech, G., & Hodges, M. (1997). Social differentiation in the use of English vocabulary: some analyses of the conversational component of the British National Corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*, 2(1): 133 - 152.
- Redeker, G. (1991). Linguistic markers of discourse structure. *Linguistics*, 29(6): 1139-1172.
- Rodríguez Martín, M. E., & Jaén, M. M. (2009). Teaching conversation through films: A comparison of conversational features and collocations in the BNC and a micro-corpus of movies. *The International Journal of Learning Annual Review*, 16(7): 445-458.
- Timmis, I. (2005). Towards a framework for teaching spoken grammar. *ELT Journal*, 59(2): 117-125.

RUSÇA ATASÖZLERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERDE KÜLTÜRDİLBİLİMSEL YORUMLAMASI

Renata AKTAŞ¹

ÖZ

Atasözleri, nesilden nesile aktarılan ve bir ulusun bilgeliğini, yaşamını, kültürünü, geleneklerini, felsefesini, ideolojisini ve karakterini yansıtan, her dilin özgün ve etkileyici söz varlığı katmanlarından biridir. Dilsel açıdan incelendiğinde, atasözleri, kısa, anlam bakımından bütünlüklü ve geleneksel olarak sabit bir sözdizimsel yapıya sahip ifadeler olarak tanımlanır. Sanatsal ifade yönünden ise atasözleri, yalnızca halkın deneyimlerini ve geleneklerini yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda, karakterlerin yaşadığı döneme, bulunduğu bölgeye ya da sosyal çevresine uygun bir atmosfer yaratarak metne derinlik kazandırır. Bu ifadeler, karakterlerin özelliklerini ve dünya görüşlerini ortaya koyarken, karmaşık fikirleri özlü bir şekilde dile getirir ve böylelikle metne ifade gücü ve dinamizm katar. Bu çalışma, İvan Turgenyev'in «Babalar ve Oğullar» adlı romanındaki atasözlerinin Rusçadan Türkçeye çevirilerini, bu çevirilerin yorumlama özelliklerini ve farklı çevirmenler tarafından kullanılan yöntemleri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, atasözlerinin kültürel özelliklerini belirlemeyi, kültüre özgü kavramların aktarımında uygun yöntemler önermeyi ve aynı zamanda Rus ve Türk atasözlerinin etnik özelliklerini, geleneklerini ve imgelerini yansıtan linguokültürel bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Analiz kapsamında, romandan 13 atasözü seçilmiş ve şu şekilde sınıflandırılmıştır: Tam örtüşme (mutlak denklik), Kısmi örtüşme (eksik denklik) ve Tam tutarsızlık (içeriğin korunmasına rağmen biçimin farklı olması). Romanın atasözleri, bilgelik, çalışkanlık, hoşgörü ve alçakgönüllülük gibi kültürel açıdan önemli kavramların yanı sıra hakikat, geçmiş ve affetme gibi derin inançları ifade etmektedir. Dil-kültürel yorumlama yöntemi, dilde bulunan kültürel kodları tespit etmeye olanak sağlamış; böylece yazarın niyetini daha derinlemesine anlamayı mümkün kılmış ve karakterlerin iç dünyasını atasözlerinin prizmasından yansıtmıştır.

Anahtar kelimeler: atasözleri, çeviri, dilsel-kültürel yorumlama, Rusça, Türkçe.

LINGUOCULTURAL INTERPRETATION OF THE RUSSIAN LANGUAGE PROVERBS INTO TURKISH

ABSTRACT

Proverbs represent one of the original and expressive layers of the lexicon in every language, passed down from generation to generation and reflecting the knowledge, everyday life, culture, traditions, philosophy, ideology, and character of a nation. From a linguistic perspective, proverbs are brief, semantically cohesive, and traditionally stable syntactic expressions. In terms of artistic expressiveness, proverbs not only reflect the experiences and traditions of the people but also create an atmosphere that corresponds to the era, region, or social environment of the characters. They reveal the traits of the characters and their worldview, expressing complex ideas in a concise form, which lends expressiveness and dynamism to the text. This study analyzes the translations of I. Turgenev's novel "Fathers and Sons" with the aim of identifying the peculiarities of the interpretation of proverbs in the translation from Russian to Turkish, as well as the methods employed by various translators. The work focuses on the linguocultural analysis of proverbs in the Russian and Turkish languages, which helps to unveil and understand the cultural features of the proverbs, facilitates the determination of an adequate means of conveying culturally specific concepts, and reflects the ethnic characteristics, customs, and way of life of the people. For the analysis, 13 proverbs were selected from the novel, categorized into several groups: 1) complete correspondence (absolute equivalent); 2) partial correspondence (incomplete correspondence); 3) complete non-correspondence (presence of content but absence of an analogous form). Proverbs in the novel "Fathers and Sons" often encapsulate culturally significant ideas such as wisdom, diligence, tolerance, a tendency toward humility, as well as deep convictions regarding truth, the past, forgiveness, etc. The linguocultural interpretation has revealed the cultural codes embedded in the language and has deepened the understanding of the author's intent, allowing for a comprehension of the inner world of the characters through the lens of their linguistic heritage, in this case, proverbs.

Keywords: proverbs, translation, linguocultural interpretation, Russian, Turkish.

¹ Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya, Türkiye, renataaktas@akdeniz.edu.tr

Atasözleri, her ulusun kültürel ve dilsel mirasının ayrılmaz bir parçasıdır. Nesilden nesile aktarılan bu sözler, dillerin söz varlığına anlamlı ve benzersiz bir derinlik katar. Aynı zamanda, toplumların birikimini ve değerlerini yansıtan önemli birer hazinedir. Atasözleri, yalnızca bilgi ve geleneklerin taşındığı dil birimleri değildir. Dünya, doğa ve insan ilişkilerine dair düşüncelerin şekillendiği kalıplaşmış ifadeler olarak öne çıkar. Bu yönleriyle atasözleri, hem geçmişi yansıtır hem de bireylerin ve toplumların düşünce dünyasını zenginleştirir.

Her kültür, atasözlerini kendi çevresel gerçekliğine özgü bir algıyla biçimlendirir. Bu süreç, o toplumun birikmiş bilgisini ve günlük yaşamını ifade etme biçimidir. Atasözleri, bir kültürün geleneklerini, dünya görüşünü ve ideolojisini yansıtmalarının yanı sıra ulusal karakterin izlerini de taşıyarak toplumun kimliğini ortaya koyar. Bu durum, kültürel kodların ve sembolik anlamların ortaya çıkmasına olanak tanır.

Dilbilimsel açıdan, atasözleri kısa, anlamlı, tamamlanmış ve istikrarlı sözdizimsel yapılardır. Dilbilimciler, atasözlerinin bir bireyin görüşünden ziyade toplumsal bir değerlendirmenin ve halkın zihniyetinin yansıması olduğunu ifade etmektedir (Anikin, s. 9). Rus tarihçi ve halkbilimci I. Snegiryov, atasözlerini, eski ve yeni, yerli ve yabancı, kentsel ve kırsal unsurların organik bir bütün olarak bir araya geldiği bir yapı olarak tanımlar (Snegiryov, s. 17). Bu bağlamda atasözlerinin çevirisi, oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte kültürel farklılıkların etkisi büyük önem taşır. Ayrıca, deyimsel ifadelerin doğru aktarılması çevirmenin karşılaştığı zorluklardan biridir. Atasözlerinin çok anlamlı yapısı da çeviriyi zorlaştıran unsurlar arasındadır. Yapısal farklılıklar ve bazen eşdeğer karşılıkların eksikliği de bu süreci daha da karmaşık hale getirir. Tüm bu unsurlar, çeviri sürecinde dikkatle ele alınmalıdır.

Motamot çeviriler, atasözlerinin yapısını ve açıklığını korurken genellikle nüans kaybına yol açmaktadır. Buna karşılık, deyimsel ve anlamsal çeviriler, ifadelerin derinliğini ve duygusal içeriğini daha etkili bir şekilde aktarmakta ve hedef dilin kültürel gerçekliklerine uyum sağlamaktadır. Atasözlerinin başarılı bir şekilde çevrilmesi, oldukça dikkat ve özen isteyen bir süreçtir. Bu süreçte, orijinal metne sadık kalmak büyük önem taşır. Aynı zamanda, çevirinin hedef dilin kültürel özelliklerine uygun olması da gereklidir. Bu nedenle, her iki unsuru dengelemek için hassas bir yaklaşım benimsenmelidir.

Analiz için İ. Turgenyev'in yaklaşık 20 kez Türkçeye çevrilen "Babalar ve Oğullar" romanını seçtik. Bu çalışmada, İ. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" romanının üç Türkçe çevirisi incelenmiş; ana karakter Evgeny Bazarov'un kullandığı atasözleri tespit edilmiş, bu atasözlerinin Türk kültürü bağlamında Rus kültürüne özgü dilsel ve kültürel özelliklerinin çeviri sürecine ve algısına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Analiz sürecinde V. Komissarov'un çeviri eşdeğerliği teorisinden (Komissarov, 1990) yararlanılmıştır. Çalışmada romandan toplam on üç atasözü seçilmiş ve bunlar üç gruba ayrılmıştır: 1) Tam eşdeğerlik (mutlak eşdeğerlik), 2) Kısmi eşdeğerlik (eksik eşdeğerlik), 3) Tam tutarsızlık (içeriğin varlığı ancak benzer biçimin yokluğu).

1. «**На своём молоке обжётся, на чужую воду дуёт**» (Turgenyev, 2023, s. 50). Bu atasözü iki bölümden oluşmaktadır. İlk kısım, «kendi süttten ağzı yandı», bir kişinin kendisine zarar veren olumsuz deneyimlerini veya hatalarını ima eder. İkinci kısım, «başkasının suyuna üflüyor», geçmişte kötü deneyimler yaşamış bir kişinin yeni bir şeye karşı aşırı temkinli veya şüpheli hale geldiği anlamına gelir. Su yerine yoğurt veya ayranın kullanıldığı bu Rus atasözünün Türkçede mutlak bir karşılığı: *Süttten ağzı yanan ayranı (veya yoğurdu) üfleyerek içer* veya *Süt içerken ağzı yanmış, yoğurdunu üflüyor* (Aksu, Akalın ve Toparlı, 2022, s. 444). Rus kültüründe süt saf, doğal, hatta bazen

akraba olan bir şeyle ilişkilendirilir (anne veya çocukluk bağlamında). Dolayısıyla sütten yanmak, tanıdık ve güvenli bir şeyde hayal kırıklığına uğramayı simgeler. Bu atasözü, kişisel başarısızlıkların ardından ortaya çıkan güvensizliği yansıtabilir. Aynı zamanda, görünüşte zararsız olan durumlara karşı ihtiyatlı ve savunmacı bir tepkiyi de ifade edebilir. E. Altay ve A. Hacıhasanoğlu'nun aslına sadık çeviriler kullanılmıştır: «*Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleterek yer*» (Altay: 40) ve «*Kendisinin sütten ağzı yanınca başkasının yoğurdunu üflüyor*» (Hacıhasanoğlu: 46). M. D. Anday'ın çevirisinde, kişinin kendi sorunlarını çözmemesi durumunda başkalarına yardım edememesi anlamına gelen «*Kendisi muhtac-ı himmet bir dede*» (Anday: 53) deyimini kullanılmıştır. Bu çeviri, orijinal metnin duygusal yükünü korumakta ve benzer bir üslup işlevini yansıtmaktadır.

2. «**Русский мужик Бога слопает**» (Turgenyev: 65). Bu Rus atasözü, halk folkloru düşüncesinin canlı bir örneğidir ve ulusal karakterin özel özelliklerini yansıtır. «*Русский мужик*» (*Rus adam/erkek*) kalıplaşmış ifadesi, Rus kültürünün tipik bir erkek köylüyü ifade eder. Rus folklorunda ve edebiyatında bu imge genellikle güç, dayanıklılık, çalışkanlık ve halk deneyiminden elde edilen sabır ve bilgelikle ilişkilendirilir. «*Бога слопаем*» (*Tanrı'yı yer*) abartılı ifade günlük konuşma dilinde kullanılır ve Rus insanının en kutsal ve doğaüstü olanlar da dahil olmak üzere her türlü zorluğun üstesinden gelebilme yeteneğine işaret eder. Böylelikle bu atasözü, Rus köylüsünün dayanıklılığını, zorluklara ve sınavlara hazır oluşunu ve dine karşı tutumu da dahil olmak üzere boyun eğmeyen metanetini sembolize eder.

E. Altay'ın çevirisinde atasözü motamot «*Rus köylüsü Tanrı'yı bile soyar*» (Altay: 54) şeklinde verilmiş, burada orijinalin tam anlamına karşılık gelmeyen çalma fikrine vurgu yapılmıştır. A. Hacıhasanoğlu da motamot çeviri kullanarak «*Rus köylüsü Tanrı'yı bile aldatır*» şeklinde çevirmiştir (Hacıhasanoğlu: 60). Anday'ın çevirisinde, Rus atasözünün anlamını yakın bir ifadeyle aktaran «*Rus köylüsü Tanrı'ya bile madik atar*» (Anday: 65) Türkçe deyimsel ifadesi kullanılmıştır. *Madik atmak*, mizahi ve ironik bir bileşeni korurken kurnazlık ve mahareti ifade ederken, kurnazlığı vurgulamaktadır. Ancak orijinalindeki tam ifade ve mübalağayı yansıtmamaktadır.

3. «**Взялся за гуж – не говори, что не дюж!**» (Turgenyev: 95). Bu atasözü, bir davayı üstlendiysen, sonuna kadar götür, temel bir Rus değerini ifade eder. Atasözünde iki arkaizm kullanılmıştır: 1) *гуж* – mecazi anlamda «işe koyulmak» anlamına gelen bir atı koşturmak için kullanılan bir kemer veya ip; 2) *не дюж* – güçlü değil veya bir şey yapamaz anlamına gelen '*недюжий*' sözcüğünün kısaltması. Dolayısıyla atasözü, eğer bir kişi bir görevi üstlenmişse, gücünden ya da görevin zorluğundan şikayet etmemesi gerektiğini ima etmektedir. Bu ifade tutarlılık, sorumluluk, dayanıklılık ve zorluklara karşı sabırlı bir tutumun önemini vurgulamaktadır. Türkçe çevirilerde bu atasözünün üç farklı şekline rastlanmaktadır. İlk çeviri, «*Madem birlikte koşulduk arabaya, takatim kalmadı denmez*» (Altay: 78) şeklindedir. Bu ifadede de ortak bir işe başladıktan sonra zorluklardan şikayet edilmemesi gerektiğini vurgulanır. Görev veya sorumluluk bilincini ve dayanıklılığı ön plana çıkarır. «Birlikte koşulduk arabaya» deyişi, gerçek bir arabayı değil, bir işi veya görevi sembolize eder. Araba imgesini ve bir göreve başladıktan sonra güçsüzlükten şikayet etmemek gerektiği ana fikrini korumaktadır. Bu çeviri, orijinal anlamı en doğru şekilde yansıtmaktadır. Türkçe çevirilerde atasözünün üç farklı şekli gözlenmektedir. İlki, «*Madem birlikte koşulduk arabaya, takatim kalmadı denmez*» orijinalinin anlamını en doğru şekilde aktarmakta, bir *araba* imgesini ve bir göreve başladıktan sonra güçsüzlükten şikayet etmemek gerektiği ana fikrini korumaktadır. İkincisi, «*Yarıda bırakmak olmaz*» (Anday: 88) kişinin başladığı işi yarıda bırakmaması gerektiğine dair genel anlamı ifade eder. Ancak çeviri çok kısa ve kişinin başladığı işe, aldığı sorumluluğunu olmak üzere atasözünün tüm yönlerini aktarmamaktadır. Üçüncüsü, «*Madem başladık, sonunu getirelim!*»

(Hacıhasanoğlu:88), original atasözünün özünü yansıtır, ancak mecazi kısım olmadan anlamını yitirir ve mazeretlerin terk edildiğini göstermez.

4. «Там хорошо, где нас нет» (Turgenyev:158). Bu atasözü Rus halkının felsefesini ve bakış açısını ifade etmektedir. Atasözünün ilk kısmı «там хорошо» (orada iyi), uzak veya erişilemez bir şeyi idealize etme fikrini vurgularken, «где нас нет» (biz olmadığımız yer) ikinci kısmı, insanların mevcut durumlarından memnuniyetsizliklerini ifade ederek, bulunmadıkları yerlerde veya durumlarda cazibe görme eğilimini gösterir. Bu genellikle uzak veya belirsiz bir şeye duyulan nostalji olarak algılanır. Rus zihniyeti, şimdiki zamandan memnuniyetsizlik duygusu ve en iyiyi arayışla karakterize edilir; buna bazen hayali olabilecek bir idealin peşinde koşmakla ilgili ironi eşlik eder. Altay'ın çevirisinde atasözü «Mutluluk bizim olmadığımız yerdedir» (Altay: 126) şeklindedir, burada vurgu «mutluluk» üzerindedir, ancak orijinalinde mutluluk kavramıyla bağlantılı olması gerekmeyen en iyi yere atıfta *bulunulmaktadır*. İkinci varyant «Mutluluk bizim bulunmadığımız yerdedir» (Anday: 134) de mutluluk unsurunu içerir, orijinalde ise vurgusu *bulunmadığımız* kelimesine yapılmıştır. Üçüncüsü, «Bizim olmadığımız yer iyidir» (Hacıhasanoğlu: 138) orijinaline en yakın olanıdır, çünkü bir yerin tam da bizim orada olmadığımız için iyi görüldüğü fikrini tam anlamıyla aktarmaktadır. Bu çeviri, «mutluluk» gibi ek yorumlardan kaçınarak orijinalin sadeliğini ve doğruluğunu korumaktadır.

5. «Много будешь знать, состарешься» (Turgenyev:167) atasözü iki bölümden oluşmaktadır. İlki, «много будешь знать» (çok şey bileceksin) bilgi, deneyim ve bilgelik birikimini sembolize eder. İkincisi, «состарешься» (yaşlanırsın) mecazi anlamda yaşlanma sürecinin hızlanmasına işaret etmektedir. Buradaki «yaşlılık» fiziksel yaşlanma olarak yorumlanabileceği gibi, genellikle hayal kırıklığı ve üzüntü getiren bilgelik ve yaşam deneyiminin bir sembolü olarak da yorumlanabilir. Rus halkında, özellikle günlük yaşamda bilgi insanı savunmasız hale getirebilir, çünkü hayatın tüm inceliklerini ve zorluklarını fark etmeye başlar gibi aşırı bilgiye karşı temkinli bir tutum vardır. Bu atasözü, iç huzuru bozabilecek aşırı meraka karşı uyarıda bulunur. Ölçülülük ve sadeliğin önemli olduğu bir yaşam felsefesinin yanı sıra her bilginin faydalı veya mutlu olmadığına farkına varılmasını yansıtır. Türkçe çevirilerde bu atasözü: 1) «Çok şey bilersen çabuk yaşlanırsın» (Altay: 133); 2) «Çok bilen çabuk yanılır» (Anday: 141); 3) «Çok şey bilen çabuk yaşlanır» (Hacıhasanoğlu: 146). Anday'ın çevirisinde «çok bilen (veya söyleyen) çok yanılır» anlamına gelen Türk atasözü kullanılmıştır. Bu çeviri, bilgiye aşırı güvenin veya sürekli konuşmanın hatalara yol açtığını vurgulamaktadır. Orijinal atasözü bilginin bir yük olabileceğini ve zihinsel ya da duygusal zorluklar getirebileceğini vurgularken, Türkçe versiyonu alçakgönüllülük ve sağduyu ihtiyacını vurgulamaktadır.

6. «Не богам же, в самом деле, горшки обжигать!..» (Turgenyev: 168). Bu ifade, kökeni antik Roma geleneğine dayanan *Не боги горшки обжигают* (Tanrılar çömlekleri yakmaz), Rus atasözüne dayanmaktadır. Atasözü, insanlar tarafından yapılan her şeyin başkaları tarafından da öğrenilebileceğini ileri sürmekte ve yeni şeyler öğrenmeye ve hedeflerine ulaşmak için çalışmaya teşvik etmektedir. Bize en yetenekli zanaatkarların bile bir zamanlar sıfırdan başladığını hatırlatır. Turgenyev'in romanında başkahraman Evgeny Bazarov tarafından söylenen «çömlek yakmak tanrılara göre değildir» cümlesi, onun pragmatik ve materyalist dünya görüşünü yansıtan özel bir anlam taşır. Türkçe çevirilerde bu cümle farklı çağrışımlara bürünüyor. E. Altay «Çömlek pişirmek Tanrı'ya göre değildir!» (Altay: 135), Anday ç «Ham ervahı pişirmek tanrılara düşmez!» (Anday: 142), A. Hacıhasanoğlu bu ifadeyi «Ham çömlekleri Tanrılar mı pişirecek?» şeklinde çevirmiştir. Orijinal

metinde *обжигать* (ateşte kurutmak) fiilini farklı bir teknolojik işlemi ima etmektedir. İkinci seçenek bu anlamını bozar ve ek açıklamalar gerektirebilir.

7. «Babalar ve Oğullar» romanında Bazarov'un Arkady ile yaptığı konuşma sırasında kullandığı İspanyol atasözü bulunur: «**Мужчина должен быть свиреп**» (Bir erkek sert olmalıdır) (Turgenyev: 173). Bu İspanyol atasözü, erkeklerin fiziksel ve ahlaki güce sahip olması gerektiği klişesini yansıtmaktadır. Bu bağlamda «свиреп» gaddarlık, zulüm, zalimlik anlamına gelmez, daha ziyade sağlam, ısrarcı, zorluklar karşısında pes etmeme yeteneğini vurgular. Altay'ın çevirisinde «*Bir İspanyol atasözü erkeklerin acımasız olmaları gerektiğini söyler*» (Altay: 138) şeklinde yorumlanır. Rusça bağlamdaki kısaltılmış sıfatı «свиреп» güç anlamına gelirken, Türkçedeki «acımasız» kelimesi ise zalimlik ve gaddarlık işaret eder. Hacıhasanoğlu ise «*Erkek gaddar olmalıdır*» (Hacıhasanoğlu: 150) olarak çevirir ve tıpkı Altay'ın çevirisindeki gibi sertliğe değil daha çok gaddarlığa, zalimliğe vurgular. Anday'ın çevirisinde «*Erkek yumuşak olmaz*» (Anday: 145) ifadesi anlam olarak daha yakındır. Ancak orijinaldeki vurgulayan sertlik, güç fikrini içermez.

8. «**На нет и суда нет**» (Turgenyev: 179) atasözü, bir şey mevcut değilse, onu tartışmanın veya analiz etmenin bir anlamı olmadığını ifade eder. Bu ifade, ulaşılamaz olandan ziyade gerçekliğe ve mevcut olasılıklara odaklanmanın önemini vurgulamaktadır. Bu ifadenin Türkçeye en yakın çevirisi «*Yoksa yok*» (Altay: 144) olup, atasözünün özünü, yani bir şey yoksa onu tartışmanın ya da yargılamanın bir anlamı olmadığını ifade etmektedir. Anday'ın çevirisinde atasözü «*Elde olmayınca ne yapılır*» (Anday: 150) olarak karşılık bulur, bu da yok olanı tartışmanın anlamsız olduğu ifadesinden ziyade bir şeyin olmaması durumunda ne yapılacağı sorusuna odaklanmaktadır. A. Hacıhasanoğlu'nun «*Yoksa yok, ne yapalım*» (Hacıhasanoğlu: 156) versiyonunda ise durumun kabullenilmesi ve eylemsizliğe vurgu yapılır ki bu da alçakgönüllülük fikrini yansıtır.

9. «**Бедность, говорят, не порок**» (Turgenyev: 179) atasözü, yoksulluğun ahlaki bir kusur olmadığını ve bir kişinin gerçek değerinin maddi durumuna bağlı olmadığını ileri sürer. Bu ifade, zor maddi koşullarda olan insanlar için ahlaki bir destek görevi görür. Rus toplumunun özellikle geleneksel kısmında yoksulluk genellikle insanın hatası değil, yaşamın zor koşullarının bir sonucu olarak algılanır. Rus folklorunda ve geleneksel kültürde insanlar arasında karşılıklı yardımlaşma ve destek ilkelerinin önemli bir rol oynadığına dikkat çeker. Eski zamandan beri toplum ihtiyacı olanlara, yoksullara yardım etmek için sık sık bir araya gelirdi. Atasözünün Türkçeye doğrudan çevirisi «*Fakirlik ayıp değildir!*» (Altay: 144) şeklindedir ve orijinalinin anlamını koruyarak yoksulluğun bir ahlaksızlık olmadığını vurgulamaktadır. Ancak diğer iki çevirisinde «*Yoksulluk ayıp değildir*» (Anday: 150), (Hacıhasanoğlu: 156) çevirisinde «*fakirlik*» yerine daha olumsuz bir anlam taşıyan «*fakirlik*» kelimesi kullanılmıştır. Bu durumda «*yoksulluk*» kelimesi olumsuz bir çağrışım taşıdığı için aslına uygun düşmemektedir. Fakirliğin üstesinden gelinebilirse, yoksulluk – kaçmanın çok zor olduğu bir yaşam biçimi haline gelmiştir.

10. «**Шила в мешке не утаишь**» (Turgenyev: 238) (Saplı dikiş iğnesini çuvalda saklayamazsın). Keskin bir nesneyi simgeleyen saplı iğne saklanamaz ve bu da insanların hayatının pratikliğine işaret edebilir. Bu atasözü, kişinin gerçek niyetinin veya eylemlerinin, saklamaya çalışsa bile er ya da geç ortaya çıkacağı anlamına gelir. Atasözü dürüstlük ve açıklığın önemini vurgulamaktadır. Türkçe çevirilerde bu deyim farklı şekillerde yorumlanmıştır. Birincisi, E. Altay'ın çevirisinde «*Olay eninde sonunda anlaşılacaktır*» (Altay: 188) bir uyarı gibidir. İkincisinde, «*Cinayet gizli kalmaz*» (Anday: 195), belirli bir cinayet durumuna atıfta bulunduğu için orijinalinden farklı bir

ifade kullanılmıştır. Üçüncüsü, «*Mızrak çuvala sığmaz*» (Hacıhasanoğlu: 203), atasözünü motamot çevirisine başvuruldu ve temel anlamı koruduğu için aslına en yakın olanıdır.

11. «Кто старое помянет, тому глаз вон» (Turgenyev: 273) (Kim eskiyi hatırlarsa, ona gözünü dışarı). Atasözü, eski suçları veya hoş olmayan anları hatırlamanın olumsuz sonuçlara yol açabileceği konusunda uyarılmaktadır. Bu durumda «göz» ifadesi biyolojik bir organı değil, dikkatin, saygının ya da yaşamın önemli bir yönünün kaybını simgelemektedir. Geçmişin geride bırakılması, eskinin hatırlanmaması gerektiğini vurgulayan hem Anday, hem de Hacıhasanoğlu'nun çevirisinde «*Geçmişe mazi derler*» (Anday: 221), (Hacıhasanoğlu: 231) olarak kullanılmıştır. «*Geçmiş geçmiştir*» (Altay: 215) çevirisinde hoş olmayan anları bırakma ve eski sorunların üzerinde durmayarak bunları yaşam deneyiminin bir parçası olarak kabul etme fikrini vurgulamaktadır.

12. «Чем бы дитя не тешилось...» (Turgenyev: 310). Bu ifade, «Çocuk ne isterse yapsın, yeter ki ağlamasın» Rus atasözünün bir parçasıdır ve seçilen faaliyetler yetişkinlere önemsiz veya garip gelse bile, bir çocuğun oyun oynama ve öğrenme ihtiyacını karşılamaının önemli olduğunu vurgular. Bu atasözünün üç Türkçe çevirisinde de farklıdır: 1) «*Çocuklar nelerle oyalar kendini ... bilirsiniz*» (Altay: 245); 2) «*Ne çeşit olursa olsun, oyuncak avutur çocuğu ... bilirsiniz*» (Anday: 249); 3) «*Çocuklar gibi neyle avunursa avunsun ... bilirsiniz ya*» (Hacıhasanoğlu: 260). Atasözünün en doğru çevirisi üçüncü seçenektir. Genel anlamını en doğru şekilde korumakta ve belirli bir faaliyetten bağımsız olarak çocukların kendilerini eğlendirecek bir şeyler yapmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

13. «Мертвый живому не товарищ» (Turgenyev: 310) (Ölüler yaşayanların dostu değildir). Bu ifade, yaşayanlar ile ölümler arasındaki durum, algı veya deneyim farkını vurgulamak için farklı bağlamlarda kullanılabilir. Ölümlerin (ölmüşlerin) yaşayan insanların hayatlarına dokunamaz, onların dost olamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca bu atasözü, yaşamın ve gerçek etkileşimin önemini de vurgulayabilir. «Babalar ve Oğullar» romanında, farklı kuşakların yaşam ve ölüme ile dağağdaş ve geleneksel farklı görüşleri yansıtmaktadır. Bu ifade yaşam ve ölüm arasındaki ilişkinin anlaşılmasını ve bu konu üzerinde düşünülmesini gerektiğini teşvik etmektedir. Her üç çeviri de orijinalin anlamını kelimesi kelimesine aktarmaktadır, ancak Anday tarafından önerilen ikinci çeviri – «*Bir ölü, yaşayan birine arkadaş olamaz*» (Anday: 249) – orijinalin yapısını koruduğu ve atasözünün anlamını doğru bir şekilde aktarılmıştır. Hacıhasanoğlu tarafından önerilen «*Ölümler dirilerin arkadaş olamaz*» (Hacıhasanoğlu: 263) ifadesi hem anlam hem de sözdizimi açısından orijinale yakındır. Buna karşılık «*Sağlara ölüden dost olmaz*» (Altay: 245) Altay'ın çevirisinde anlam korunmuş, ancak sözdizimsel yapı aslına uymadığını tespit edilmiştir.

Her çevirmenin amacı, çevirdiği metnin içeriğini ve yapısını mümkün olduğunca yakın bir şekilde aktarmaktır. İ. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" adlı romanındaki atasözlerini Türkçeye çevirirken çevirmenler: dinamik eşdeğerlik (anlama odaklı çeviri), biçimsel eşdeğerlik (motamot çeviri), uyarılma, açıklayıcı yöntem (parafraz yapma), sadeleştirme gibi teknikleri kullanmışlardır. Bu makalede incelenen çeviri yöntemleri, çevirmenlerin dilsel ve kültürel eşdeğerliğe ulaşma arzusunu göstermektedir. Her bir yöntem, metnin anlamını ve ruhunu korumak amacıyla belirli durumlarda tercih edilmiştir. Çevirmenler, kaynak metnin bağlamını göz önünde bulundurarak atasözlerini Türkçede en etkili şekilde ifade etmeye çalışmışlardır.

Analiz, çeviri eşdeğerliği bağlamında ele alınmış ve atasözlerinin Türkçeye aktarımında kullanılan yöntemlerin sonuçları incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre:

Tam Eşdeğerlik: Atasözlerinin birebir anlam ve biçimle aktarılması, kaynak metnin orijinal anlamını korumak açısından en etkili yöntemdir. Ancak bu teknik, hedef dilde tam karşılık bulunabildiği durumlarla sınırlı kalmaktadır. Bu gruba «*На своем молоке обжегся, на чужую воду дыем*» – «*Sütten ağız yanan, yoğurdu üfleyerek yer*» (Altay: 40), «*Kendisinin süttten ağız yanınca başkasının yoğurdunu üflüyor*» (Hacıhasanoğlu: 46) tam karşılıklılık veren bir atasözü dâhil edilmiştir.

Kısmi Eşdeğerlik: Çoğu atasözü, aynı duygusal tutuma sahip olan ve orijinalinin üslup işlevini en üst düzeyde yeniden üreten kısmi eşdeğerlerden oluşan kısmi bir eşdeğerlik grubu oluşturur. «*He богам же, в самом деле, горшки обжигать!..*» – «*Ham ervahı pişirmek tanrılara düşmez!*» (Anday: 142) gibi çevirilerde atasözlerinin anlamı çoğunlukla korunur, ancak biçimsel farklılıklar vardır, kültürel farklılıkların hedef dil bağlamına uyarlanması ön plana çıkar. Bu durumda çevirmenler hem kaynak hem de hedef kültürün dinamiklerini dikkate alarak bir denge kurarlar.

Tam Tutarsızlık: Üçüncü grup, tam tutarsızlıklardan (içeriğin varlığı ancak benzer bir biçimin yokluğu) oluşur. «*Шила в мешке не утаишь*» – «*Cinayet gizli kalmaz*» (Anday: 195) örneğinde görülebileceği gibi hem Rusça metin hem de Türkçe çevirisi biçimsel olarak işaretlenmiştir, ancak «cinayet», «gizli» kelimeleri Rusça kelimelerin karşılıkları değildir. Kaynak metindeki atasözlerinin doğrudan bir karşılığının bulunmadığı durumlarda, çevirmen anlamı başka bir deyim veya ifade yoluyla aktarmaktadır. Ancak bu durumda, orijinal atasözünün kültürel ve duygusal boyutu kısmen kaybolabilmektedir.

Çalışmanın sonuçları, atasözlerinin çevirisinde yalnızca dilsel yetkinliğin yeterli olmadığını, çevirmenin hedef ve kaynak kültürüne dair derin bir anlayışa sahip olması gerektiğini göstermiştir. Ayrıca romandaki atasözlerinin Türkçeye çevirisinde biçimsel sapmaların öne çıktığı görülmektedir; bu durum, anlam, kültür ya da bağlam unsurlarının kısmen kaybolmasına veya değişmesine yol açabilir. Kısmi eşdeğerlik taşıyan bir çeviri, genel fikri korumakla birlikte, orijinal metindeki tüm nüansları tam anlamıyla aktaramamaktadır. Bu durum genellikle diller veya kültürel gelenekler arasındaki farklılıklardan kaynaklanır; zira bazı imge ya da ifadelerin hedef dilde tam karşılığı bulunmayabilir. Bu yaklaşım, atasözlerini yeni bir bağlama uyarlamada faydalı olsa da bazen orijinal anlamın çarpıtılmasına neden olabilmektedir.

Kaynakça

- Aksu, B., Akalın, Ş., & Toparlı, R. (2022). Türk Atasözleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Anikin, V. (1957). Russkiye Narodniye Poslovitsi, Pogovorki, Zagadki i Detskiy Folklor. Moskva.
- Komissarov, V. (1990). Teoriya Perevoda (Lingvistiçeskiye Aspekti). Moskova: Vısşaya Şkola.
- Snegiryov, İ. (1999). Russkiye Narodniye Poslovitsi i Pritçi. Moskova: İzdatelstvo İNDRİK.
- Turgenyev, İ. (2023). Babalar ve Oğullar. Moskova: İzdatelstvo ACT.
- Turgenyev, İ. (1990). Babalar ve Oğullar. (Çev. M. Anday) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Turgenyev, İ. (2007). Babalar ve Oğullar. (Çev. A. Hacıhasanoğlu) İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Turgenyev, İ. (2023). Babalar ve Oğullar. (Çev. E. Altay) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

AUTOMATED NATURAL LANGUAGE PROCESSING TECHNOLOGIES FOR ANALYZING TRANSLATION JOB TEXTS

Rossikhina E. A.¹

ABSTRACT

This paper is devoted to the problem of analyzing the effectiveness of artificial intelligence application, namely technologies of automated natural language processing for analyzing job texts. At the moment our world and our society are at the stage of computerization. Natural language processing technologies penetrate into all spheres of human activity, in particular, into the translation industry. In the field of translation, automatic natural language processing technologies are used, *firstly*, to develop machine translation systems, improve its quality and efficiency. *Secondly*, language processing technologies are able to automatically analyze texts for errors, typos, inconsistencies, which greatly simplifies the work with texts. *Third*, these technologies process a variety of large texts to extract the necessary information, such as semantic core, keywords, percentage of water and spammed text. *Finally*, these technologies speed up the job search process for both employers and translation job seekers because the technologies are able to extract all relevant information from job postings and resumes, which helps optimize the process of selecting the most relevant option.

Keywords: translation studies, translation, engineering linguistics, job texts, automatic natural language processing technologies, SEO analysis, computerization.

The scientific field of machine translation was born in 1947, when Warren Weaver proposed to Norbert Wiener that translation should be viewed as the decoding of text. This proposal was a logical extension of ideas that had been around for several decades. *For example*, the first machine translation devices were patented in the USSR and France as early as 1933 [30, p. 71]. Frenchman Georges Artsruni received the first patent for a translation machine called “Mechanical Brain” in 1933. “In fact, the “Mechanical Brain” was just a large mechanized dictionary on a paper tape, but at that time such an innovation was received by the public with great enthusiasm” [30, p. 71]. The improvement of computers created the basis for the development of computer linguistics. Scientists from Georgetown University and IBM created the world's first system that was capable of translating simple texts from Russian into English using an electronic computer [25, p. 7]. “The experiment consisted in the following: the machine was given about 60 sentences in Russian written on punched cards as input, and the machine in turn produced a translation of these sentences into English” [6, p. 139]. In 2004, Google set itself the task of developing a new translation system different from the existing ones at that time. Instead of the traditional approach based on grammar rules and dictionaries, Google decided to create a system based on statistics. To do this, they needed a large parallel corpus containing sentences in the source language linked to corresponding translated sentences. Using statistical analysis, the machine manages to determine which sentence fragments occur frequently in both the original and the translation, and then, given a new sentence, it constructs the most likely sentence-translation without the use of linguistic knowledge. This approach has been called statistical machine translation (SMT). Google introduced a machine translator developed by German engineer Franz Och in 2006 [25, p. 9].

In recent decades, interest in the research and development of automatic natural language processing technologies has grown significantly. This area of research is concerned with the

¹ Department of Foreign Languages, Linguistics and Translation Perm National Research Polytechnic University Komsomolsky prospect, 29, Perm, 614000

development of computer systems capable of interacting with and processing language used by humans in everyday communication. In the paper “A Review of Methods for Automatic Natural Language Processing of Texts”, the authors point out that “processing usually involves translating natural language into numerical data with which a computer can obtain information about the world around it” [3, p. 1].

Speaking about the possibilities of automatic natural language processing technologies, Gaisin A. E. in his paper “Analysis of existing methods of automatic text analysis” points out that “NLP includes many methods and techniques of automatic text analysis, such as:

- Named Entity Recognition, (NER),
- Parsing,
- Part-of-Speech tagging, (POS-tagging),
- Semantic parsing,
- Sentiment analysis,
- Text summarization,
- Machine translation, *etc.*” [7, p. 257].

Thus, Named Entity Recognition is a task that requires identifying and classifying mentions of named entities in a text based on certain categories such as names, organization names, locations, terms, time expressions, etc. [4, p. 133].

Full parsing represents the structure of a sentence in the form of a tree showing the relationships between its various elements. The learning-based segmentation method involves two steps: identifying possible positions for segmenting the sentence into segments and identifying specific segmentation locations. This process continues until each segment reaches a certain minimum length. The value of this minimum length is chosen in such a way as to ensure the efficiency of syntactic analysis [27, p. 15].

Modern language research is based on the use of digital corpora of texts, which contain special tags that help to conduct efficient search and statistical analyses within the framework of corpus linguistics. One of such tags is Part-of-Speech-tagging [17, p. 89]. “A PoS tagger is an application that assigns a word class (*i.e.*, PoS tag) to each token in a sentence. PoS taggers can be roughly categorized into unsupervised, supervised, and rule-based taggers” [11, p. 22].

“Within computational linguistics, semantic parsing (semantic parsing) usually refers to the task of matching natural language sentences with formal representations of their underlying meaning” [8, p. 1]. Semantic parsing is the process of translating natural language utterances into structured representations that a machine can understand and use. This means that source text expressions are transformed into forms that a computer can analyze and perform additional necessary operations with them [14, p. 1].

Sentiment analysis, also known as opinion analysis, is a tool for obtaining information about how people feel about certain things or events. It uses natural language processing algorithms to determine whether text is positive, neutral, or negative. Companies can use this tool to track mentions of their brands and products on social media and get an overview of the general public's opinion [12, p. 56].

“Automatic text summarization is the task of creating a short and fluent summary while preserving the key information content and overall meaning. In recent years, many approaches to

automatic text summarization have been developed and have found wide application in various fields" (our translation) [1, p. 1]. This task is challenging for computers because they cannot understand text in the same way as humans. The summarization process requires a lot of linguistic knowledge and skills [1, p. 1].

Translating a text from one language to another is the process of creating equivalent content and linguistic expression in the target language. The translator, based on his views and style, interprets and reformulates the text, which leads to its individuality and inevitable deviation from the original [29, p. 1]. The method of machine translation based on statistics, is based on analyzing a large set of parallel texts and finding the most frequent translation variants without using grammatical rules. In other words, this method relies on statistical data on the frequency of occurrence of translations to select the most appropriate translation variant [15, p. 118].

In today's information society, where access to a huge amount of data and information is an integral part of everyday life, keyword extraction is becoming an increasingly important process. It allows to understand the essence and content of a text, determine its main topic and semantic accents, as well as effectively organize information for further analysis.

First, we need to define what keywords are and explain their importance in texts. Matveeva T. V. believes that keywords are the main elements of a text necessary for its understanding. They include the title of the topic and words that reflect the main characteristics of this topic. Keywords are emphasized by the addressee due to their location in prominent positions, such as the title, the beginning and the end of the text, as well as due to the frequency of their use [22, p. 145].

Vanyushkin A. S. and Grashchenko L. A. collected data from different studies in their work and highlighted a list of important characteristics and functions of keywords, which are important for modeling and developing algorithms for extracting keywords from texts:

1. Are frequently used names [33, p. 102], "denote a feature of an object, a state or an action" [28, p. 374];
2. Expressed by the dominant lexicon, sufficiently generalized in terms of their meaning (moderately abstract), stylistically neutral and do not contain evaluations [30, p. 178];
3. "Linked to each other by a network of semantic connections, intersection of meanings" [26, p. 281];
4. Most of the words in the core of the thematic component are keywords, and the minimum set of keywords approaches the invariable basis of the content when they are logically ordered;
5. The number of keywords consists of 5-15 or 8-10, which corresponds to human working memory, that is, there are approximately 25-30% of keywords in the text [34, p. 18; 26, p. 281; 28, p. 374];
6. "The set of keywords defines the contexts of words that have maximum predictability" [35, p. 86].

Speaking about the main principles of keyword extraction, we can emphasize the following:

1. The *TextRank* algorithm is a graph-based algorithm that is applicable in any programming language; it uses ranking techniques to extract keywords [23];
2. The Rake algorithm is based on calculating the weight of words based on their frequency in the text and their distribution within sentences [32];
3. The DegExt algorithm is based on calculating the weights of terms and their importance in

the context of the document; it uses tokenization methods (breaking the text into separate words or tokens, excluding stop words (which do not carry semantic load) and thresholding [21];

4. The GenEx algorithm was developed to solve the problem of automatic text indexing; it uses tokenization, frequency calculation, stop word removal, ranking and filtering methods; it uses two components – Genitor and Extractor [34, p. 5, 24-25].

To further investigate the concept of discursive markers of the vacancy text, it is necessary to consider the vacancy as an independent textual genre, the history of its origin. This will allow us to highlight the main requirements, style, key aspects, form, text structure.

A vacancy is an advertisement for personnel search, however, according to Kurchenkova

E. A., “advertisement” and “announcement” have differences in their functions. Thus, the leading function of advertising is justification, while the announcement is description [19, p. 18]. Accordingly, we should consider the vacancy from the position of an advertisement. Mironova A.

A. in her work reveals this concept as: “... an informative speech genre containing a message, a notice of something, brought to the public attention, placed somewhere for wide familiarization, having requisites...” [24, p. 92]. According to Bakhtin M. M., the features of a speech genre are:

1. focus on a specific goal;
2. integrity, completeness;
3. a connection to a specific field of activity;
4. the presence of the addressee and addressee [2, p. 250-296].

Thus, the text of job advertisements should be complete, whole, complete, related to a specific area of functioning – recruitment of employees. The addressee of job advertisements is potential applicants, and the addressee is employers, who, in most cases, are interested in finding highly qualified employees. Taking into account the attributes of the speech genre, the vacancy corresponds to the definition of an informative notice of recruitment, communicated to the general public for wide acquaintance, *however*, with a bias towards specialists of a certain industry.

According to Kozhanova N. V., the compositional structure of the text of employment advertisements can be presented as follows:

1. information about the company, employer;
2. a description of the vacancy described in the specific job advertisement;
3. a list of criteria, qualifications to be met by an applicant for a position [18, p. 159].

Dostovalova E. K. in her work reflects the structure of the vacancy text in the following way:

1. Information about the company that produces the specialist search, for example: “Lancaster and Morecambe Newspapers Ltd is part of Johnston Press PLC, one of the UK's three largest local publishers and a driving force on the Internet.”

2. Information about the actual position, such as: “In this position, you will develop good communication skills and work as part of a team to provide excellent customer service every time.”

3. A list of requirements for a potential employee, exactly their qualities, skills, responsibilities, education level, experience required, *for example*: “The ideal candidate should have experience in achieving goals, be self-motivated, money- oriented, able to work in a team, and passionate about health and fitness.”

4. List of terms and conditions, benefits, salary and schedule information, *e.g.*: “The successful

candidate will be rewarded with a competitive salary, company car. Other benefits include a personal development plan and a great opportunity to grow" [5, p. 102].

Consequently, the information reflected in the vacancy text is addressed to a narrow range of recipients who possess the necessary skills and knowledge suitable for a particular position. Vacancy texts have a stable structure similar to all cliched employment advertisements. A large number of cliched expressions in the text force and facilitate both the writing of the vacancy and its perception by readers [20, p. 13].

In the work "The Language of Social Status" Karasik V. I. writes that the text of an advertisement is characterized by such features:

1. Collapsibility: the text of the advertisement should contain key parts that could be quickly and easily comprehended by the reader.

2. Signality: the text contains a headline that has high appeal and effective impact on the recipient. This phrase is a concise and precise expression of the main meaning, which is reflected in the subsequent text of the ad.

3. Hierarchy: advertisement ad texts use text differentiation into a primary level (main information) and a secondary level (additional details).

4. Evaluative: the advertisements indicate the significant qualities of the candidate for the position/good/service, *etc.* (depending on the type of advertisement).

5. Instructiveness: the advertising text contains a plan of action for representatives of the target audience, as well as contact information of the author [16, p. 46-47].

Thus, the purpose of an employment advertisement is to effectively target a specific, qualified addressee to provide basic information about a vacancy as soon as possible and thereby induce the recipient to act (respond to the vacancy).

So, a job advertisement has its own genre features that are related to its objectives and aimed at effectively influencing a specific audience. The communicative purpose of a job advertisement is to attract the attention of suitable candidates for the position and motivate them to respond to the vacancy. To achieve this goal, techniques such as convolution, signaling, hierarchical, evaluative, and instructional are used. At the same time, it is important to take into account the genre features of the recruitment advertisement, official business style to create a text that will be understandable and attractive to the target audience.

Accordingly, we need to analyze English and Russian language job texts using automated natural language processing technologies.

According to the statistics of *HeadHunter*, Russia's largest recruitment company, there are 1525681 vacancies on the Russian market for 2024, of which 1398 are translation jobs. This is approximately 0.09% of the total number of vacancies published on the most popular job search site in our country. Approximately 200 new jobs related to translation occupations are posted per day. Compared to the profession of "manager", where the daily increase of vacancies is about 50,000, the profession of "translator" has less demand on the labor market. *Nevertheless*, this also means high competition and increased demand for translators responding to vacancy announcements [9].

Paying attention to the statistics from Indeed and Reed websites, there are around 2,500 translation jobs published in the UK, which may also indicate increased competition in the translation field [13, 31].

Recruitment sites are hugely popular as they are an essential tool for job search as well as employee search. According to the *HeadHunter* website, many employers are faced with a large number of unsuitable responses. “About 37% of recruiters face such a problem in mass hiring. And if you translate this into numbers, it takes 15 minutes on average to sort through 10 responses, and it takes another 30 minutes to call each candidate. If all these resumes turned out to be irrelevant, 45 minutes of working time was wasted” [10].

According to this information, it can be concluded that, often, potential employees do not fully perceive the information in the text of the vacancy correctly. This can be both the problem of the employer and the problem of the job seeker himself. Sometimes the task of analyzing the text and searching for basic information becomes quite difficult. *In this case*, automatic natural language processing technologies that can extract the semantic core of the text can help. In this regard, these services require a more detailed study in order to analyze their effectiveness.

For the sake of clarity and validity of the study, we used a stratified sampling method to select 200 job texts for translators. We selected the first 100 vacancies (Russian-language) from the Russian recruitment website *HeadHunter* [9], and the next 100 vacancies (English-language) from the British websites *Reed* and *Indeed* [13, 31].

To analyze job texts, we needed to choose several tools for automatic natural language processing. They were 3 Russian-language sites with SEO analysis: *Textometer*, *Text.ru* and *Advego*, and 3 English-language sites with SEO analysis: *MonkeyLearn*, *IBM Watson* and *Cortical.io*. As a result, we have collected all the necessary data to analyze job texts. Accordingly, we can start identifying the most effective keyword extraction resources. For this purpose, we will analyze the job texts with the help of our selected automatic natural language processing tools, and then we will conduct a survey among the students of FLLT Department of the Faculty of Humanities of Perm National Research Polytechnic University, which will help us to come to an accurate conclusion about the effectiveness of automatic natural language processing technologies.

The next step is to extract keywords and phrases from English-language job texts using automatic natural language processing tools such as *MonkeyLearn*, *IBM Watson* and *Cortical.io*. Next, we will tabulate the results obtained and analyze them by highlighting the most significant keywords and rating the tools' performance on a scale of 1 to 3. Then, we will conduct a survey among the students of the FLLT Department of the Faculty of Humanities of PNRPU.

We selected 100 English-language jobs from the *Reed* and *Indeed* websites.

Below are the results of an automated analysis of a corpus of 100 English-language job postings from *Reed* and *Indeed*.

Table 1 Performance analysis of the *MonkeyLearn* automatic natural language processing tool

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1-2-3)
1	<i>ability, accuracy, destination, grammar, hotel, role, great sense of humour, advanced language skill, brilliant Dutch translator, bespoke content management system.</i>	50	2
2	<i>English, excellent writing style, day for Christmas shutdown period, online retail discount portal, basic annual salary, fluent English, keen eye, private medical insurance, proactive approach, recruitment agency Pertemps.</i>	50	2
3	<i>ability, English, content, knowledge, Mintel, TMS, translation, company, culture, freelancer.</i>	50	2
4	<i>available shift, impact fundry, original meaning, compensation, English, fintech, french, idea, shift, skill.</i>	30	1
5	<i>ability, world, alpha, client, English, team, translation, Canadian French translator, successful candidate.</i>	40	2
6	<i>native English speaker, automotive engineering, degree level, electrical engineering, mechanical engineering, French, physics, excellent knowledge of French.</i>	100	3
7	<i>French, Spanish, great job opportunity for work seekers, well-established independent recruitment agency, Bond Williams professional recruitment, opportunity for work seekers, wider south coast area, excellent communication, independent recruitment agency, strong relationship.</i>	50	2
8	<i>IQVIA, quality, skill, translation, translations services team, client, instruction, specific terminology, strategic partner, commitment.</i>	50	3
9	<i>London, level proficiency, New York, work, strong organizational skill, Centre People Appointments Ltd., order for outsource work, English writing skill, London business hour, overseas teamwork order.</i>	60	2
10	<i>Welsh, English, North Wales police, Welsh translation service, Colwyn Bay, candidate, hybrid, level, partner, flexible working opportunity.</i>	70	2
11	<i>limited english speaker, client, english speaker, languageline solutions, language, interpretation, ability, display, languages.</i>	33,3	1
12	<i>appointment, english, request, role, leicestershire area, service user, communication, latvian, disclosure barring service check, available appointment.</i>	50	2
13	<i>experience, strict deadline, swedish translation, ability, copy, deadline, english, omlet, pace, team.</i>	50	2
14	<i>experience, project, translation, university, english, service, wales, welsh, evidence of ability.</i>	55,5	1
15	<i>employee, video, short turnaround time, productive playhouse, us dollar, ability, availability, company, english, team.</i>	55,5	2
16	<i>ability, english, translation, chinese, advantage, company, content, culture, experience, language.</i>	30	1
17	<i>language, ability, communication skill, different language, communication, document, english, flexitime, london, understanding.</i>	70	2
18	<i>diploma, face, language, current valid dbs clearance, legal aid agency guideline, uk boarder agency certificate, basic interpreting qualification, community interpreting levels, immigration nationality directorate, impartial service.</i>	60	3
19	<i>student, deaf learner, deaf student, experience, role, high level, ability, break, course, individual.</i>	20	1
20	<i>company, excellent, linguist, experience, testing, appropriate production team for use, effective time management, strong interpersonal skill, team for training opportunities.</i>	55,5	2
Average value		51,49	1,9

As shown in the table, the main keyword phrases account for about 50% of the total number of selected words and the average comprehensibility level value is 1.9, which concludes that the *MonkeyLearn* tool is quite effective in its functionality.

Table 2 Performance analysis of the *IBM Watson* automatic natural language processing tool

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1-2-3)
1	<i>brilliant Dutch Translator, hard worker, editorial team, impressive verbal, social media, advanced language skills, cultural knowledge of Dutch, talented translator, sales copy, best practices, marketing campaigns, five-star hotels, poor grammar, good knowledge, content management system, excellent communication, communication skills, great sense of humour, strong understanding of Dutch culture, in-depth.</i>	55	3
2	<i>knowledge of German grammar, annual leave, fluent English, statutory holidays, basic annual salary, salary sacrifice, private medical insurance, Christmas shutdown period, proactive approach, months, complete year, days, excellent writing style, responsibilities, life assurance, computer applications, additional holiday, Technical Translator, test reports, various plans – basic.</i>	55	3
3	<i>Mintel, Monday.com, London, UK, TMS (Translation Management System), German Translator, Digital Publishing, CMS (Content Management System), localisation project coordinator, Mintel German, Mintel Style Guide, Termbase, localisation specialists, linguist, Minimum Bachelor, Translation Quality Assurance, freelancers, German, translators, Trados.</i>	80	3
4	<i>available shifts, growing team, fast-paced working environment, unique opportunity, Impact Fundry, cross-functional company, excellent communication, unconventional environment, data science, flat hierarchies, early-stage venture capital firm, close attention, work-life balance, team members, excellent listening, team players, inclusive culture, work experience, compensation, venture capital.</i>	60	2
5	<i>successful candidates, good time management skills, work of others, lovely team, good eye, good time management, user interfaces, translation technologies, wide variety of source materials, new colleague, variety of linguistic tasks, dedicated translation, impressive range, different international clients, professional approach, press releases, translations, occasional visits, post-edit machine-produced translations, team player.</i>	50	3
6	<i>days' holiday, German speaking, contributory pension scheme, French speaking, work experience, Electrical Engineering, native English speaker, research services, Mechanical Engineering, full-time, Intellectual Property, Automotive Engineering, annual season ticket loan scheme, length of service, excellent knowledge of German, successful completion of probationary period, degree level, following subjects, SAYE scheme, private medical insurance.</i>	70	3
7	<i>Bond Williams Professional Recruitment, wider south coast area, leading companies, technical translator, great job opportunities, well-established independent recruitment agency, French of a range of technical documents, strong relationships, Human Resources, key areas, Information Technology, work seekers, interpersonal skills, full-time, responsibilities, Dorset, organisations, role, translation, job.</i>	45	3
8	<i>Translations Services team, quality of the translation work, university degree, native level, strong commitment, years of experience, written material, merger of IMS Health, Translations Services operations, internal translator, strong relationships, translation tools, strategic partner, point of contact, prior experience, human data science company, key role, style of the original text, translations, success of IQVIA.</i>	75	3
9	<i>In-house Translator, absence of the department head, native-level proficiency, New York, New York in-house colleagues, professional-level proficiency, Centre People Appointments Ltd., ideal candidate, equity translation, work, London, full-time, city of London, Word, work completion, hours, location, hybrid, PowerPoint, salary.</i>	50	2

10	<i>ideal candidate, hours, Monday-Friday, behalf of North Wales Police, Welsh Translator, degree level, new starters, support materials, Colwyn Bay, Wellbeing Centre, Welfare Officers, Mental Health Peer Supporters, main duties, Microsoft Word, police headquarters, written Welsh, North Wales Police, translation service, use of the Welsh language, generous maternity.</i>	55	3
11	<i>language access industry, corporate office, following key industries, source language, consecutive mode of interpretation, i.e. use of appropriate tone, excellent note-taking skills, highest level of quality, interpreting guidelines, target language, knowledge of industry-specific terminology, speaker of English, year of work experience, satellite offices, difficult situations, customers of limited English proficiency, career opportunities, mastery of correct word order, LanguageLine Solutions' clients, complete meaning.</i>	55	3
12	<i>appointment times, Job Types, part of the NHS, appointment, home address, available appointments, Part-time, Leicester & Leicestershire, essential communication link, various locations, next week, temporary workers, DBS certificate, earlier start, Previous experience, Good communication, service user, home, work, confidential information.</i>	45	2
13	<i>occasional work, Swedish Translator, fast growing global e-commerce, excellent time management, fantastic opportunity, Self-motivated, years experience, degree level, product research, premium brand, Swedish translations, interpersonal skills, Excellent communication, additional content, outstanding English, own work, Swedish market, blog content, update spreadsheets, Swedish translation role.</i>	80	3
14	<i>project translation, knowledge of appropriate specialist software, appropriate translations, related experience, project's partner schools, review of samples of work, Evidence of ability, external project partners, education material, partner schools, professional development, equivalent qualification, knowledge of developments, translation of specialised education material, variety of types of specialist education documentation, compliance requirements of the University, specific issues, Welsh Government, university students, school teachers.</i>	70	3
15	<i>large-scale project, Productive Playhouse INC, careful observation of cultural experience, coming months, number of different assignments, Professional experience, data-driven company, Project volumes, special place, Productive Playhouse, dedicated employees, project work, Part time, timely communication, part of our special projects team, home life, United Kingdom, sensitive content, Near-native command of English, pay range.</i>	50	2
16	<i>English Translator, digital work, Chinese language materials, machine translation of Mintel content, highest level, part of the team, Generous holiday allowance, continued success of Mintel China Reports, good command, Chinese business writing, Digital Publishing team, English-speaking readers, part of our culture, personal development, China content, mind Mintel, Social events, translation, ability, new technology.</i>	60	3
17	<i>Strong listening skills, communication skills, Proficient typing skills, Excellent verbal, clear communication, different languages, crucial role, effective communication, target language, strong language skills, languages, language barriers, Skills, legal documents, excellent communication skills, clear understanding, Ability, sensitive, information, real-time, language.</i>	50	2
18	<i>Face, AIT – Asylum, self-employment, ongoing access, Public Service Interpreting, telephonic interpreting, Local Government, customer service, current valid DBS clearance, Legal Aid Agency guidelines, Immigration Tribunal, Job Type, related diploma, Language, UK Boarder Agency Certificate, Immigration Nationality Directorate, Community, Diploma, video, Law.</i>	65	3
19	<i>specialist support staff, assignment work, work experience, students of factors, academic staff, Learning Support, educational trips, Deaf learners, deaf students, high-quality, extracurricular activities, behaviour support strategies, quality of communication, record keeping, understanding of the educational strategies, appropriate information, appropriate student support colleagues, administrative tasks, Deaf people, high level of communication skill.</i>	55	2
20	<i>Vendor Recruiter, TransPerfect Translations markets, excellent relationships, industry leaders, Vendor Recruitment department, appropriate production teams, daily basis, Vendor Recruitment team, skill sets, linguist recruitment, date knowledge of the translation industry, TransPerfect Translations, own individual identity, current events, trade shows, Excellent problem solving, Production staff, daily assistance, vendor recruitment-related issues, greatest asset.</i>	40	2
Average value		58,25	2,65

Based on the table which shows that the average number of main keywords and phrases is 58.25% and the average information comprehensibility score is 2.65, it can be concluded that the *IBM Watson* tool is effective.

Table 3 Performance analysis of the automatic natural language processing tool
Cortical.io

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1-2-3)
1	<i>copy, Dutch, grammar, hotels, translator, skills, detail, editorial, translations, accuracy.</i>	50	1
2	<i>insurance, salary, grammar, workload, plus, employee, manuals, literacy, canteen, pension.</i>	50	1
3	<i>content, translation, ability, knowledge, editing, tools, CMS, TMS, fluency, consumer.</i>	60	2
4	<i>punctuation, spelling, grammar, translation, skills, environment, consulting, impact, venture, compensation.</i>	50	1
5	<i>translation, clients, translations, localization, Alpha, tasks, provider, ability, skills, videos.</i>	40	2
6	<i>physics, electronics, knowledge, degree, experience, scheme, graduates, speaking, hybrid, patent.</i>	50	2
7	<i>skills, information technology, translator, translation, recruitment, manuals, Human Resources, opportunities, Spanish, job.</i>	60	2
8	<i>translations, translation, healthcare, skills, clients, quality, experience, fluency, terminology, feedback.</i>	50	2
9	<i>proficiency, skills, equity, hybrid, teamwork, PowerPoint, Excel, orders, Ltd, markets.</i>	70	2
10	<i>Welsh, translation, translator, translations, scheme, hybrid, wellbeing, partners, Wales, entitlements.</i>	50	2
11	<i>interpreter, languages, skills, interpretation, solutions, client, proficiency, philology, speaker, procedures.</i>	30	1
12	<i>appointment, friday, hour, appointments, monday, hours, leicester, leicestershire, communication, requests.</i>	40	1
13	<i>translations, translation, edit, copy, content, blog, experience, deadlines, brand, html.</i>	80	3
14	<i>knowledge, learners, experience, schools, project, translation, specialist, criteria, mentoring, ability.</i>	60	2
15	<i>Skills experience, videos, interpretation, playhouse, turnaround, project, availability, orthography, translation.</i>	60	3
16	<i>translation, china, content, consumer, ability, knowledge, terminology, tools, deadlines, questions.</i>	40	2
17	<i>languages, communication, skills, ability, understanding, documents, fluency, proficiency, conversations, typing.</i>	70	1
18	<i>diploma, agency, confidential, directorate, e-mail, excel, immigration, asylum, local government, certificate.</i>	50	2
19	<i>learners, learning, disabilities, communication, skills, student, understanding, impairment, strategies, experience.</i>	50	2
20	<i>skills, vendor, linguists, recruitment, database, tasks, experience, department, translations, teams.</i>	70	2
Average value		54	1,6

Having analyzed the performance of the *Cortical.io* tool, we found the average value of the main keywords and word combinations, which is 54%. The average value of information comprehensibility by keywords is 1.6. Consequently, the tool showed the lowest efficiency among the tools we analyzed.

The analysis in Tables 1, 2, 3 allowed us to compile a summary table of the performance results of English-language automatic natural language processing tools.

Table 4 Summary table of performance analysis of the performance of the automatic natural language processing tools *MonkeyLearn*, *IBM Watson* and *Cortical.io*

Vacancy no.	MonkeyLearn	IBM Watson	Cortical.io
1	2	3	1
2	2	3	1
3	2	3	2
4	1	2	1
5	2	3	2
6	3	3	2
7	2	3	2
8	3	3	2
9	2	2	2
10	3	3	2
11	1	3	1
12	2	2	1
13	2	3	3
14	1	3	2
15	2	2	3
16	1	3	2
17	2	2	1
18	3	3	2
18	1	2	2
20	2	2	2
Average score	1,9	2,65	1,6

According to the results obtained in the analysis presented in the table, we can see that the *IBM Watson* tool is the most effective. The least effective tool was *MonkeyLearn*, and the least effective tool was *Cortical.io*. Identical results were obtained when analyzing vacancies 9 and 20 (highlighted in green) – this is because in each case the highlighted keywords are either identical or overlap, but none of the results gave a holistic view of the vacancy.

Having completed the analysis of British translation vacancies using the three automatic natural language processing tools, we proceeded to a survey of students of the FLLT Department of the Faculty of Humanities of PNRPU. The purpose of the survey was to examine the effectiveness of the automatic natural language processing tools from the point of view of independent experts who were not provided with the full texts of the jobs being analyzed in order to obtain the most accurate results.

The survey was completed by 30 respondents. Below is a part of the survey results.

6. Какой из наборов ключевых слов наиболее понятно передает информацию о содержании вакансии *Translator/Interpreter*

 Копировать

30 ответов

Fig. 1 Survey results on the effectiveness of English-language tools for automatic natural language processing when analyzing Translator/Interpreter vacancies

Создайте рейтинг качества работы технологий автоматической работы естественного языка от 1 до 3, где 1 –высокое качество, а 3 – низкое.

 Копировать

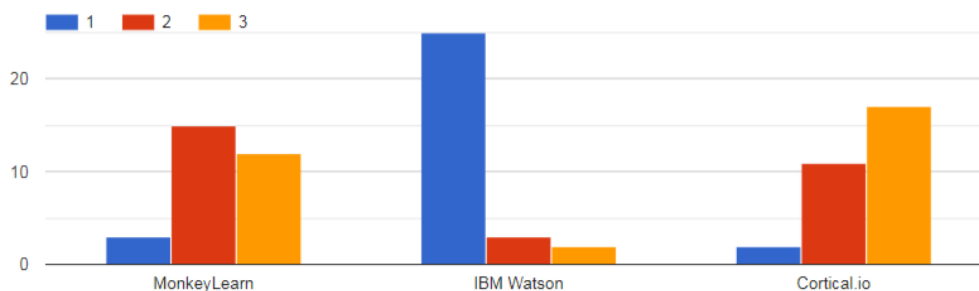

Fig. 2 – Survey results on the effectiveness of English-language tools for automatic natural language processing when analyzing Translator/Interpreter vacancies

According to the results of the survey and quantitative assessment of the level of efficiency of the tools, we can conclude that the most efficient tool was *IBM Watson* – 2.65 points and 89% of votes. In second place was *MonkeyLearn* – 1.9 points and 6.3% of respondents voted for it. The least effective tool was *Cortical.io* with 1.6 points and 4.7% of votes. Thus, the results of the survey and the quantitative assessment of the tools' efficiency level coincided.

We need to repeat the analysis procedure. We also selected 100 Russian-language jobs from the *HeadHunter* website.

Table 5 Performance analysis of the *Textometer* tool for automatic natural language processing

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1-2-3)
21	переводить, переговоры, бизнес, приходиться, встреча, документ, направление, человек.	62,5	1
22	перевод, устный, письменный, совещание, трудоустройство, деловой, последовательный, навык, офис, партнер.	60	1
23	перевод, английский, переписка, документация, офис, деловой, договор, русский, знание, язык.	70	1
24	перевод, проектный, отпуск, Сахалин, язык, документация, английский, офис, электронный, обратно.	60	2
25	перевод, деловой, клиент, потребность, китайский, выставка, устный, соответствие, услуга, обеспечивать.	50	2
26	перевод, письменный, фармацевтический, переводчик, препарат, английский, медицинский, текст, отчет, доклинический.	70	2
27	перевод, устный, совершенство, письменный, технический, документация, последовательный, телефонный, переговоры, английский.	90	2
28	перевод, ингредиент, переводчик, компания, устный, поставщик, Санкт-Петербург, балтийский, сертификация, продукт, преимущество, навык, корпоративный, английский, письменный, оплата, технический, переговоры, кандидат, документ.	50	3
29	готовность, оплачивать, перевод, диплом, отпуск, деловой, язык, иностранный, отличие, требование.	40	1
30	перевод, знание, резюме, документация, отраслевой, отклик, стабильный, английский, письменный, повышать.	50	1
31	английский, язык, рерайтинг, комфортный, аналитик, ниже, навык, отдел, предоставлять, прогноз.	40	2
32	переводчик, перевод, нотариальный, нотариус, офис, документ, юридический, подготовка, язык, московский.	60	2
33	продвигать, статус, обязательный, договор, иностранный, язык, наличие, услуга, русский.	30	1
34	текст, английский, редактирование, умение, руб, срок, сопроводительный, вакансия, грамотность, испытательный.	40	2
35	английский, язык, работа.	33,3	1
36	синхронный, перевод, английский, мероприятие, русский, быть.	83,3	1
37	английский, язык, таблица, многозадачность, деловой, гибкий, график, отлично, умение, инструмент.	40	1
38	переписка, деловой, навык, грамотный, английский, обучение, ведение, перевод, иностранный, язык.	60	2
39	перевод, устный, письменный, английский, язык, встреча, руководитель, уровень.	62,5	2
40	перевод, нотариальный, переводчик, заказ, заверение, устный, нотариус, французский, сотрудничество, документ.	80	2
Average value		56,6	1,6

In this table we analyzed the efficiency of the automatic natural language processing tool *Textometer*, and highlighted those words and word combinations that seemed to us the most important and informative. According to the results of our evaluation of the effectiveness of the

results, the average value of the number of main keywords and word combinations was 56.6%, and the average value of the level of comprehensibility of information was 1.6.

Table 6 – Analyzing the efficiency of the tool of automatic natural language *Text.ru*

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1- 2-3)
21	переводить, встречам, документы, направлению, переговорам, приходят.	66,6	1
22	английский язык, иностранными партнерами, места работы, письменный и устный, последовательные переводы, перевод, работы, устные, деловой, письменные, совещаний, английского, иностранными, компанию, место, навык, опыт, офис, партнерами, переговорах, последовательные, РФ, технической, трудоустройство, языка.	40	2
23	английского на русский и с русского на английский, деловой переписки перевода договоров, английского на русский и с русского, английского на русский, деловой переписки, перевод договоров, русский и с русского, английского, перевод, русский, деловой, договоров, документации, знание, офисе, переписки, работа, участие, языком.	21	1
24	переводов с русского языка на английский язык и обратно, переводов с русского языка на английский язык, русского языка на английский язык и обратно, переводов с русского языка на английский, русского языка на английский язык, языка на английский язык и обратно языка на английский язык и обратно, английского язык и обратно, переводов с русского языка, русского языка на английский, языка на английский язык, переводов с русского, язык и обратно, переводов, языка, английский, документов, отпуск, проектной, работа, базе, выполнение, выполненных, документации, места, обратно, общества, офисе, рабочей, русского, технической, электронных.	16,6	1
25	Деловой перевод обеспечьте профессиональный, перевод в соответствии с потребностями клиента, соответствии с потребностями клиента, перевод в соответствии с потребностями, деловой перевод, потребностями клиента, соответствии с потребностями, перевод выставок, перевод документов, 150 долларов, китайский язык, перевод в соответствии, сопровождающий перевод, устного перевода, перевод, деловой, клиента, потребностями, соответствии, выставок, документов, долларов, услуг, языку, зависит, иностранных, китайскому, обеспечьте, областях, профессиональных, соответствующих, сопровождающий, требования, устного.	23,5	3
26	переводчик со знанием английского языка для письменного, переводчик со знанием английского языка, знанием английского языка, инструкций по медицинскому применению, переводчик со знанием английского, английский язык, письменного перевода, АФИ перевод, досье на препараты, знанием английского, инструкций по медицинскому, медицинскому применению, отчетов о проведении, перевод мастер- файлов, переводчик со знанием, препараты субстанции, проведение доклинических, производства ЛС, работы в офисе, фармацевтическая компания, перевода, английского, письменный, языка, медицинскому, переводчик, препараты, работы, текстов, фармацевтической, испытаний, отчетов, проведении, СРР, АФИ, договору, доклинических, досье, заверение, знанием, инструкций, исследований, клинических, компании, литературы, ЛС, мастер-файлов, наличие, опыт, офисе, применению, производства, сертификатов, субстанции.	25,9	3
27	перевод технической документации, С2 в совершенстве, письменный перевод, перевод технической, последовательный перевод, телефонные переговоры, технической документации, перевод, технической, С2, письменный, работы, совершенстве, устных, английский, документации, компании, опыт, переговорах, последовательный, строительство, телефонных, участие.	29,6	2
28	устный перевод, является преимуществом, SDL Trados, Александра Невского, английского языка, балтийская группа, опыт работы, перевод технической, письменный перевод, перевод,	26,8	3

	компания, ингредиентов, переводчика, продукты, работы, является, английского, документов, опытом, поставщиками, преимуществом, технических, устный, языка, SDL, Trados, Александра, балтийская, группа, занимается, кандидата, корпоративное, навык, Невского, оплата, письменный, предлагаем, программы, Санкт-Петербург, сертификации, соответствии.		
29	иностранного языка на русский, иностранного языка, оплачиваемый отпуск, русского языка, языка, готовность, перевод, деловой, диплом, иностранного, образование, оплачиваемый, организации, отличием, отпуск, русский, требования.	29,4	1
30	перевод письменной, повышать знание, C1 Advanced, переводов, знание, английского, работа, Advanced, выполнение, готовность, документации, иностранных, качества, компании, отклик, отраслевой, письменного, повышать, резюме, C1, сотрудник, стабильная, текстом, требования, языка.	24	2
31	Английский язык upper-intermediate, английский язык, язык upper-intermediate, языки, английский, работы, отдел, рабочего, upper-intermediate, аналитиков, новости, переводов, прогнозы, рерайтинг, рынка, финансовых.	50	2
32	перевод, документов, переводчика, московский, нотариальных, нотариусом, офисов, подготовка, юридической, языков.	60	2
33	с1 продвинутой, с1, продвинутой, язык, договор, иностранных, наличие, обязательное, русский, статуса, услуг.	36,3	1
34	знание английского языка, английского языка, английского на русский, редактирование текстов, знание английского, испытательного срока, сопроводительного письма, текстов, английского, сроков, языка, работы, редактирование, русском, умение, писать, вакансии, грамотность, задач, знанием, испытательный, команде, опыту, перевод, письма, помощью, просьба, рабочих, сопроводительного.	27,5	2
35	английского языка, английского, работа, языка.	50	1
36	Синхронный перевод, английского на русский, английского, перевод, синхронный, мероприятий, русский.	42,8	2
37	английский язык, google таблиц, работы, языках, английском, google, уровень, большим, деловое, работать, таблицы, youtube, гибкий, готового, знание, иметь, инструментам, команда, компания, многозадачность, необходимо, отлично, перевода, современный, умение.	28	2
38	деловая переписка, английский язык, грамотная речь, переписки на иностранном, переписка, английский, деловая, работы, язык, ведение, грамотная, иностранными, навыки, обучения, обязательно, перевод, речь.	29,4	2
39	английский язык, письменный перевод, устный перевод, перевод, языке, английским, встречах, письменный, руководителя, уровень, устный.	36,3	2
40	работы на нотариальных заказах, заверение перевода, нотариальных заказах, работы на нотариальных, устный перевод, перевода, заказах, нотариальных, переводчиков, заверение, устных, awatega, документов, нотариусом, работы, сотрудничеству, условия.	35,3	3
Average value		34,95	1,9

According to the results of the analysis described in the table, the average number of main keywords and word combinations is 34.95%. The average value of information comprehensibility is 1.9. The *Text.ru* tool showed greater efficiency than the *Textometer* tool.

Table 7 – Analyzing the performance of the *Advego* tool for automatic natural language processing

Vacancy no.	Key words and phrases highlighted by NLP tools	Main keywords, %	Level of comprehensibility of information by main keywords (1-2-3)
21	переводить, встреча, документ, направление, переговоры, приходиться.	50	1
22	перевод, работа, устный, деловой, письменный, совещание, английский, английский язык, иностранный, иностранными партнерами, компания, опыт, офис, партнер, переговоры, переписки делового, письменный устный, последовательный, последовательный перевод, составление резюме совещаний, технический, трудоустройство, язык.	47,8	2
23	английский, перевод, русский, русский русского английский, русского английский, английского русский русского английский, деловой, деловой переписки, деловой переписки перевода договоров, договор, документация, знание, офис, перевода договоров, переписка, работа, участие, язык.	22,2	2
24	перевод, английским языком, язык, английский, документ, отпуск, проектный, работа, английский язык обратно, выполнение, выполнить, документация, обратный, общество, офис, переводов русского, переводов русского языка, переводов русского языка английский, рабочий, регистрации проведения отпуска, русский, русского языка, русского языка английский, русского языка английский язык, технический, электронный, язык обратно, языка английский язык, языка английский язык обратно.	17,2	2
25	перевод, деловой, клиент, деловой перевод, потребность, потребностями клиента, соответствие, соответствии потребностями, соответствии потребностями клиента, выставка, документ, доллар, обеспечиваем перевод выставок, обеспечьте профессиональный деловой перевод, перевод выставках, перевод документов, услуга, язык, включая, деловых переговоров перевод, зависит, иностранный, китайский, китайский язык, конференций перевод, обеспечить, область, перевод долларов, перевод соответствии, перевод соответствии потребностями, перевод соответствии потребностями клиента, профессиональный, сопровождать, сопровождающий перевод, требование, устный, устный перевод.	21,6	3
26	перевод, английский, письменный, язык, английский язык, медицинский, переводчик, письменный перевод, препарат, работа, текст, фармацевтический, испытание, отчет, проведение, CPP, PSUR, АФИ, АФИ перевод, договор, доклинический, досье, досье препараты, заверение, знание, знанием английского, знанием английского языка, инструкция, инструкция медицинскому, инструкция медицинскому применению, исследование, клинический, компания, литература, мастер-файл, медицинскому применению, наличие, опыт, отчетов проведении, офис, перевод мастер-файлов, переводчик знанием, переводчик знанием английского, переводчик знание английского языка, препараты субстанции, применение, проведение доклинических, производство, работы офисе, сертификат, субстанция, фармацевтическая компания.	25	3
27	перевод, технический, письменный, работа, совершенство, устный, английский, документация, компания, опыт, переговоры, последовательный, строительство, телефонный, участие, белый, бизнес- документ, венгерский, внутренний, возможный, вуз, высокий, гибридный, готовность, графика, дмс, договор, документ, доступность, заработный, знание, ключевой, командировка, коммерческий, лингвистический, навык, образование, обязанность, отрасль, офис, официальный, оформление, переводчик, плата, площадь, преобразенский, производственный, профильный, русский, совещание, согласно, строительный, термин, требование, уровень, условие, филологический, шаговый, юридический, язык.	33,3	3
28	перевод, компания, ингредиент, переводчик, продукт, работа, являться, английский, документ, опыт, поставщик, преимущество, технический, устный, устный перевод, является преимуществом, язык, SDL, SDL Trados, Александра, Александра Невского, английского языка, Балтийская Группа, Балтийский, группа, заниматься, кандидат, корпоративный, менее, Невский, оплата, опыт работы, перевод технической, переговоры, переезда оплата, писем презентаций документов, письменный, письменный перевод,	32,5	3

	предлагать, программа, Санкт-Петербург, сертификация, соответствие.		
29	язык, готовность, перевод, английский второй язык, бакалавриата отличием диплом, деловой, диплом, диплом магистратуры отличием, иностранный, образование, оплачиваемый отпуск, оплачивать, организация, отличие, отпуск, русский, русский русского языка, русский русского языка иностранный, русского языка, русского языка иностранный, требование, языка иностранный.	21,7	1
30	перевод, знание, английский, работа, advanced, выполнение, готовность, документация, иностранный, качество, компания, отклик, отраслевой, перевод письменной, письменный, повышать, повышать знание, резюме, сотрудник, стабильный, текст, требование, язык.	20,8	1
31	язык, английский, английский язык, работа, отдел, рабочий, up-intermediate, аналитик, возможность, команда, комфортный, навык, ниже, новость, перевод, прогноз, рерайтинг, рерайтинг английский, рынок, финансовый.	50	2
32	перевод, документ, переводчик, деть, договоров перевод, много, московский, нотариальный, нотариус, офис, перевод договоров перевод, подготовка, юридический, юридической документации перевод, язык.	40	2
33	язык, договор, иностранный, наличие, обязательный, статус, услуга.	28,5	1
34	текст, английский, срок, язык, английский язык, искать, работа, редактирование, редактирование текстов, русский, умение, английского русский, деть, иностранном языке редактирование текстов, информация, месяц, писать, прохождения испытательного срока, рост руб месяц, руб месяц, рубль, английский английского русский, вакансия, грамотность, день текст, день час, задача, знание, знание английского, знание английского языка, испытательного срока, команда, опыт, перевод, письмо, помощь, просьба, рабочий, сопроводительное письмо, сопроводительный, час.	21,9	2
35	английский, английского языка, работа, язык.	25	1
36	английский, перевод, русский английский, синхронный, синхронный перевод, все, мероприятие, русский.	37,5	2
37	работа, язык, английский, google, английский язык, уровень, деловой, работать, таблица, google таблицы, youtube, гибкий, готовый, знание, инструмент, команда, команде работа, коммуникация деловая, компания, любой, многозадачность, необходимо, отличный, перевод, современный, умение.	23,1	2
38	переписка, английский, деловая переписка, деловой, работа, язык, языке английский, ведение, ведение переписки, грамотная речь, грамотный, иностранный, навык, обучение, обязательно, перевод, переписки иностранном, речь.	27,7	2
39	перевод, письменный перевод, язык, английский, английский язык, владения английским языком уровне, встреча, письменный, руководитель, уровень, устный, устный перевод.	33,3	2
40	перевод, заказ, нотариальный, переводчик, заверение, заверение перевода, устный, устный перевод, awater, документ, нотариальных заказах, нотариус, последовательный перевод, последовательный перевод заверение перевода, работа, работы нотариальных, работы нотариальных заказах, сотрудничество, условие, устный перевод последовательный перевод.	40	3
Average value		30,9	2

According to the results of the table, the *Advego* tool showed the highest efficiency. The average number of main keywords and word combinations is 30.9%, and the average value of information comprehensibility is 2. The tool showed the highest efficiency.

Based on the results of the analysis presented in Tables 5, 6, 7, we compiled a summary table to evaluate the effectiveness of automatic natural language processing tools.

Table 8 – Summary table of analysis of the efficiency of the tools of automatic natural language processing *Textometer*, *Text.ru* and *Advego*

Vacancy no.	Textometer	Text.ru	Advego
21	1	1	1
22	1	2	2
23	1	1	2
24	2	1	2
25	2	3	3
26	2	3	3
27	2	2	3
28	3	3	3
29	1	1	1
30	1	2	1
31	2	2	2
32	2	2	2
33	1	1	1
34	2	2	2
35	1	1	1
36	1	2	2
37	1	2	2
38	2	2	2
39	2	3	2
40	2	3	3
Average score	32	38	40

The results presented in the table allowed us to conclude that the *Advego* tool showed the highest efficiency. A little less effective was the *Text.ru* tool. The least effective tool was the *Textometer* tool. The analysis of vacancies 21, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 38 yielded identical results (highlighted in green) - this is due to the fact that the tools highlighted similar keywords that either did not allow us to understand the vacancy accurately or, in the case of the maximum score, conveyed the essence of the vacancy completely. In the case of analyzing vacancies 21, 33, 35, the result depended on the initially small size of the vacancy texts.

Having analyzed Russian vacancies, we conducted a survey among students of the FLLT Department of the Faculty of Humanities of PNRPU. 30 respondents also took part in the survey. Some results of the survey are presented below.

1. Какой из наборов ключевых слов наиболее понятно передает информацию о содержании вакансии «Переводчик с английского языка» ООО Сахалинские Нефтегазовые Технологии

Копировать

30 ответов

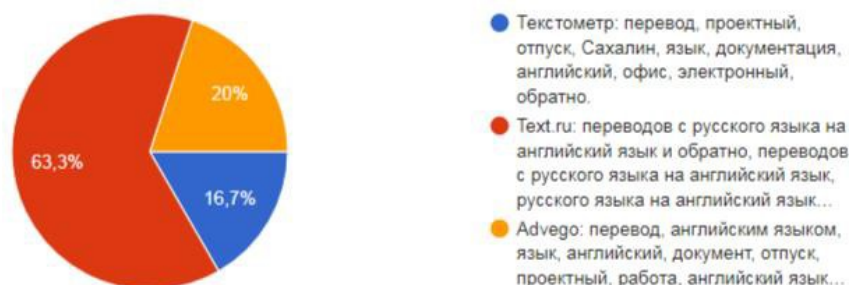

Fig. 3 – Survey results on the effectiveness of Russian-language tools for automatic natural language processing in analyzing the vacancy “Translator from English” Sakhalin Oil and Gas Technologies Ltd.

Создайте рейтинг качества работы технологий автоматической работы естественного языка от 1 до 3, где 1 – высокое качество, а 3 – низкое. Например, Textometr – 1, Text.ru – 2, Advego – 3

Копировать

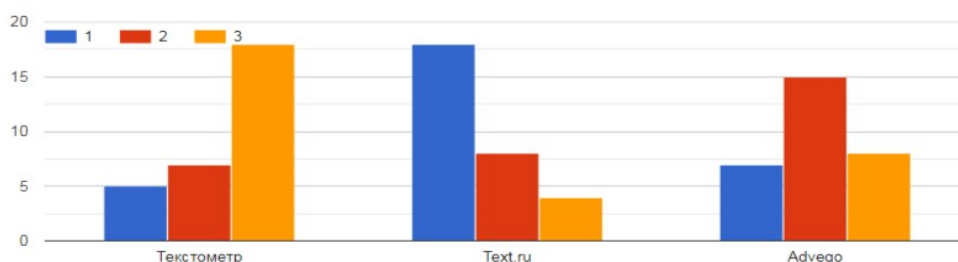

Fig. 4 – Survey results on the effectiveness of Russian-language tools for automatic natural language processing in analyzing the vacancy “Translator from English” Sakhalin Oil and Gas Technologies Ltd.

According to the results of the survey and quantitative assessment of the level of efficiency of the tools, we found out that the most efficient tool is *Advego* – 2 points and 51.3% of votes. Then, slightly less effective was *Text.ru*, which collected 1.9 points and 35.7%. The least effective tool was *Textometer*, which received 1.6 points and 13% of respondents' votes. Consequently, the results of the survey and the quantitative assessment of the tools' efficiency level coincided.

The experiment with English-language jobs was most effective with *IBM Watson*. *MonkeyLearn* and *Cortical.io* showed the lowest efficiency. The *IBM Watson* tool was more effective than the other tools by about 83%.

The experiment with Russian-language vacancies showed that *Advego* and *Text.ru* tools were chosen as the most effective. Moreover, *Advego* tool showed itself to be 15.6% more effective than *Text.ru*. “Textometer” was chosen as the least effective.

In both cases, there was a tendency to choose exactly those automatic natural language processing technologies that, after analyzing the text, highlighted a greater number of keywords, which increased the possibility of understanding the content of the vacancy.

The most effective tools for keyword extraction were *IBM Watson* (when analyzing English-language job texts) and *Advego* (when analyzing Russian-language job advertisements).

The least effective tools for keyword extraction were *Cortical.io* (as a result of the experiment with English-language job ads) and *Textometer* (as a result of the experiment with Russian-language job texts).

The participants of the experiment were more likely to choose those automatic natural language processing tools that highlighted a less logical but broader set of keywords because it contained more information about the content of the vacancy.

References

- Allahyari, M. Text Summarization Techniques: A Brief Survey / M. Allahyari, S. Pouriyeh, M. Assefi, S. Safaei. – Text : direct // International Journal of Advanced Computer Science and Applications. – 2017. – P.10.
- Bakhtin, M. M. Aesthetics of verbal creativity / M. M. Bakhtin. – Moscow : Art, 1979. 423 c. – Text : direct.
- Belov, S. D. Review of methods of automatic text processing in natural language / Belov S. D., Zrelova D. P., Zrelov P.V., Korenkov V.V. – Text : direct // System analysis in science and education: network scientific edition. – 2020. – № 3. – C. 8-22.
- Brutsches, E. P. Semantic analysis of scientific texts: experience in creating a corpus and building language models. / E. P. Brutsches, A. E. Pauls, T. V. Batura, V. V. Isachenko, D. R. Scherbatov. – Text : electronic // Program products and systems. – 2021. – №1. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/semanticheskii-analiz-nauchnyh-tekstov-opytsozdaniya-korpora-i-postroeniya-yazykovyh-modeley> (date of address: 26.11.2023).
- Dostovalova, E. K. Linguistic means of design of vacancy announcement // Vestnik of Moscow State University. Series "Linguistics". – 2011. – №3. – C. 101-106. – Text : direct.
- Drozdova, K. A. Machine translation: history, classification, methods / K. A. Drozdova. Text : direct // Philological sciences in Russia and abroad: materials of the III International scientific conference (St. Petersburg, July 2015). – St. Petersburg : Svoye publishing house, 2015. – 154 c.
- Gaisin, A. E. Analysis of existing methods of automatic text analysis. – Text : electronic // Vestnik nauki. – 2023. – №6 (63). – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-suschestvuyushtih-metodovavtomaticheskogo-tekstovogo-analiza> (date of address: 16.11.2023).
- Grefenstette, E. A Deep Architecture for Semantic Parsing / E. Grefenstette, Ph. Blunsom, N. de Freitas, K. Moritz Hermann. – Text : direct // Department of Computer Science University of Oxford, UK. – 2014. – P.7.
- HeadHunter Russia // [Electronic resource] – URL: <https://hh.ru/?htmlFrom=article>
- HeadHunter Russia. What problems recruiters face in mass recruitment and how hh.ru helps to cope with them. – Text : electronic. – URL: <https://hh.ru/article/31505> (date of reference: 04.01.2024).
- Horsmann, T. Fast or Accurate? – A Comparative Evaluation of PoS Tagging Models / T. Horsmann, N. Erbs, T. Zesch. – Text : direct // Proceedings of the Int. Conference of the German Society for Computational Linguistics and Language Technology, Duisburg-Essen, Germany. – 2015. – Pp. 22–30.
- Ilyushkina, M. Y. Automated sentiment analysis of social networks during epidemic outbreaks. – Text : electronic // Political linguistics. – 2023. – №2 (98). – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/automated-sentimentanalysis-of-social-networks-during-epidemic-outbreaks> (date of reference: 02.12.2023).
- Indeed // [Electronic resource]. – URL: <https://uk.indeed.com/>
- Joshi, P. Semantic Parsing and its Applications in Natural Language Programming / P. Joshi. – Birla Institute of Technology and Science, Goa campus. – 2018. – P. 28. – Text : direct.
- Karasev, I. V. Machine translation systems / I. V. Karasev, E. A. Artyushina // Uspekhi sovremennoi nauchnostvosnaniya. – 2011. – № 7. – C. 117-118. – Text : direct.
- Karasik, V. I. The language of social status // Volgograd State Pedagogical Institute named after A. S. Serafimovich. – Moscow : 1991. – 388 c. – Text : direct.
- Kotyurova, I. A. Analysis of the incorrect work of POS-propagators in the corpus of German student texts with linguistic errors / I. A. Kotyurova, L. V. Shchegoleva – Text : electronic // Scientific Result. Issues of theoretical and applied linguistics. – 2022. – №3. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-nekorrektnoy-raboty-pos-razmetchikov-v-korpuse-nemetskih-uchenicheskikh-tekstov-s-lingvisticheskimi-oshibkami> (date of reference: 02.12.2023).
- Kozhanova, N. V. Lexico-grammatical features of German texts of vacancy announcements // Izvestiya VSPU. – 2020. – №4. – C. 157-161. – Text : direct.
- Kurchenkova, E. A. Cultural and linguistic characteristics of the texts of newspaper advertisements: on the material of English and Russian press : thesis for the degree of Candidate of Philological Sciences / E. A. Kurchenkova ; - Volgograd. – 2000. – 188 c. – Text : direct.
- Kvashneva, N. A. Linguistic means of deciphering linguistic models: on the material of German advertisements "I offer work" : abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences / N. A. Kvashneva - Saratov. – 2006. – Text : direct.
- Litvak, M. DegExt: A language independent keyphrase extractor / M. Litvak, M. Last, A. Kandel. – Text : direct // J. Ambient Intell. Humaniz. Comput. – 2013. – Vol. 4. – pp. 377–387.
- Matveeva, T. V. Textbook dictionary: Russian language, speech culture, stylistics, rhetoric / T. V. Matveeva. – Moscow : Flinta : Nauka, 2003. – 432 c. – Text : direct.
- Mihalcea, R. TextRank: Bringing order into texts / R. Mihalcea, P. Tarau. – Text : direct // Proc. EMNLP. – 2004. – Vol. 4. – Pp. 404–411.

- Mironova, A. A. Formation of the announcement genre in the history of the Russian language. - Text : immediate // Vestnik CSU. - 2008. - № 26. - C. 91-96.
- Mitrenina, O. V. Back, to the 47th: to the 70th anniversary of machine translation as a scientific direction. - Text : electronic // Bulletin of Novosibirsk State University. Linguistics and intercultural communication. - 2017. - 15 (3). - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nazad-v47-y-k-70-letiyu-mashinnogo-perevoda-kak-nauchnogo-napravleniya> (date of reference: 16.11.2023).
- Moskvitina, T. N. Key words and their functions in a scientific text. - Text : electronic // Bulletin of CSPU. - 2009. - №11-1. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/klyuchevye-slova-i-ih-funktsii-v-nauchnom-tekste> (date of address: 11.12.2023).
- Naidenova, K. A. Machine learning in natural language processing tasks: a review of the current state of research / K. A. Naidenova, O. A. Nevzorova. - Text : electronic // Scientific Notes of Kazan University. Series of physical and mathematical sciences. - 2008. - №4. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mashinnoe-obuchenie-v-zadachah-obrabotki-estvennogo-yazyka-obzor-sovremennogo-sostoyaniya-issledovaniy> (date of address: 26.11.2023).
- Novikov, L. A. Art text and its analysis / L. A. Novikov. - Moscow : LKI. - 2007. - 300 c. - Text : direct.
- Ozerova, M. I. Review of intelligent methods of machine translation. - Text : electronic // Russian Linguistic Bulletin. - 2023. - №1 (37). - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obzor-intellektualnyh-metodov-mashinnogo-perevoda> (date of reference: 02.12.2023).
- Rarenko, M. B. Machine translation: from translation "by the rules" to neural translation. - Text : electronic // Social and Humanities. Domestic and foreign literature. Series: Linguistics. Abstract journal. - 2021. - №3. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mashinnyy-perevod-ot-perevoda-po-pravilam-kneyronnomu-perevodu> (date of reference: 16.11.2023).
- Reed // [Electronic resource]. - URL: <https://www.reed.co.uk/>
- Rose, S. Automatic Keyword Extraction from Individual Documents / S. Rose, D. Engel, N. Cramer, W. Cowley. - Text : direct // Text Min. Appl. Theory. - 2010. - pp. 1-20.
- Stozhok, E. V. Keywords as elements of terminosystems. - Text : electronic // Vestnik BSU. Language, literature, culture. - 2009. - №11. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/klyuchevye-slova-kak-elementy-terminosistem> (date of reference: 11.12.2023).
- Turney, P. D. Learning Algorithms for Keyphrase Extraction. - Text : direct // Inf. Retr. Boston. - 2000. - Vol. 2. - Iss. 4. - P. 46.
- Vanyushkin, A. S. Methods and algorithms of keyword extraction. - Text : electronic / A. S. Vanyushkin, L. A. Grashchenko. - Text : electronic // New information technologies in automated systems. - 2016. - №19. - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-ialgoritmy-izvlecheniya-klyuchevyh-slov> (date of reference: 11.12.2023).

BORIS VIAN'IN *L'ÉCUME DES JOURS* ADLI ROMANINDAKİ YENİ SÖZCÜKLERİN ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Serhan DİNDAR¹

ÖZ

Yeni sözcük üretme, dilbilim alanı altında özellikle de sözcükbilim, biçimbilim ve toplumdilbilim çalışmalarında karşımıza çıkan bir yöntemdir. Bir dilde var olan çeşitli sözcükleri dönüşümlere uğratarak onlardan yeni sözcükler üretme işi olan bu yöntem hemen hemen her dilde yapılabilmektedir. Çeşitli şekillerde yapılabilen bu yeni sözcük üretme işi yaşayan bir olgu olan dilin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Yeni sözcükler günlük hayatta karşımıza çıkabileceği gibi yazınsal metinlerde de yazarların tercihleri doğrultusunda kullanılabilir. Yazarların, eserlerinde yeni sözcük üretmesi anlatmak istedikleri şeyi verebilecek bir yapı olmamasına veya biçimsel olarak yenilikçi ve özgün bir eser sergilemek istemelerine bağlı olarak gelişebilmektedir. Ayrıca yeni sözcük üretme işi eserin bağlamına, konusuna, kullanılan söyleme ve dilin yapısına göre de şekillenebilmektedir. Fransızca, yeni sözcük üretmeye elverişli ve yatkın bir dildir. Bu yüzden gerek günlük dil kullanımında gerekse Fransız edebiyatındaki eserlerde yeni sözcüklere sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum da yeni sözcüklerin diğer dillere çevrilmesi gereksinimini beraberinde getirmektedir. Dillerarası çeviri bağlamında yeni sözcüklerin diğer dillere çevirisi farklılıklar göstermekle birlikte zaman zaman çevirmenlere zorluklar da çıkarabilmektedir. Böylece çevirmenler de değişkenlik gösteren çeviri yaklaşımları benimsemektedirler. Bu çalışmanın amacı, çağdaş Fransız edebiyatı yazarlarından biri olan Boris Vian'ın sıkça yeni sözcük üretimi yapmış olduğu *L'écume des jours* (1947) adlı eserindeki yeni sözcüklerin Türkçeye çevirisini incelemek ve çevirmenin bu sözcüklere karşılık bulurken nasıl bir yaklaşım benimsediğini, nelere dikkat ettiğini ve yeni sözcüklerin erek metinde ne ölçüde anlam ve etkisini sağlayabildiğini göstermektir.

Anahtar Kelimeler: yeni sözcükler, dillerarası çeviri, Boris Vian, *L'écume des jours*.

A STUDY ON THE TRANSLATION OF NEOLOGISMS IN BORIS VIAN'S NOVEL *L'ÉCUME DES JOURS*

ABSTRACT

Neology is a method that we encounter in the field of linguistics, especially in lexicology, morphology, and sociolinguistics. Being the process of producing new words from various words that exist in a language by transforming them, this method can be done in almost every language. The process of new word production, which can be done in various ways, also contributes to the development of the language that is a living phenomenon. As new words or neologisms may appear in daily life, they can also be used in literary texts in accordance with the preferences of authors. The authors' neology in their works can develop due to the fact that there is no structure that can convey what they want to express or because they want to display a stylistically innovative and original work. In addition, neology can be shaped according to the context of the work, the subject, the discourse used and the structure of the language. French is a language that is conducive and prone to neology. Therefore, neologisms are frequently encountered both in daily language use and in works in French literature. This requires the translation of neologisms into other languages. In the context of interlingual translation, the translation of neologisms into other languages not only varies but also can sometimes pose difficulties for translators. Thus, translators adopt varying translation approaches. The aim of this study is to examine the translation of neologisms into Turkish in *L'écume des jours* (1947), in which Boris Vian, one of the authors of contemporary French literature, frequently produced neologisms, and to show what approach the translator took in finding equivalents for these neologisms, what she paid attention to, and to what extent the neologisms could provide sense and effect in the target text.

Keywords: neologisms, interlingual translation, Boris Vian, *L'écume des jours*.

¹ Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, serhan.dindar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7138-672X

Giriş

Dilbilim alanının bir alt çalışması olan yeni sözcük üretme kendini bir yöntem olarak göstermektedir. Basit anlamda bir dilde var olan sözcükleri çeşitli biçimlerde kullanarak anlamlı yeni sözcükler yaratma işi olarak tanımlayabileceğimiz bu yöntem özellikle de sözcükbilim, sözlükbilim, biçimbilim, biçembilim ve toplumdilbilim gibi dilbilimin alt alanlarında üzerine çalışmalar yapılan bir konudur. Uygulamada ise yeni sözcük üretme işi özellikle de yazarların sıklıkla başvurdukları bir yöntemdir. Yazınsal bir metin oluştururken kurguladıkları hikâyeyi yazıya döken yazarların anadilde fikir ve düşüncelerini veya anlatmak istediklerini karşılayabilecek sözcükler bulamamaları, biçimsel açıdan yenilikçi olmak istemeleri veya yeni sözcük üretmeye yatkın hissetmeleri bu yöntemi kullanmalarına neden olabilir. Böylece, yazınsal metinlerde yeni sözcüklerle sıkça karşılaşabiliriz. Öyle ki bazı durumlarda üretilen yeni sözcükler konuşma diline veya günlük hayatta kullanıma elverişli bir hâle gelerek konuşulan dile yerleşebilir. Hatta toplumun kabulü dâhilinde sözlüklere bile girebilir. Bu durum, yaşayan bir olgu olan dilin gelişimine de katkı sağlamaktadır.

Bir dile az ya da çok yerleşmiş yeni sözcükler varsa veya yazınsal metinlerde sıklıkla yeni sözcükler kullanılıyorsa söz konusu yeni sözcüklerin başka bir dile çevirisi gereksinimi de doğal olarak kaçınılmazdır. Çünkü teknolojik gelişmelerle birlikte artık günlük hayatımızın her aşamasında yapılabilen çeviri eylemi yazınsal metinlerin farklı dil ve kültürlerle aktarımı amacıyla da yapılan bir uygulamadır. Yapısal dilbilim kuramcısı Roman Jakobson dillerarası çeviriyi (fr. traduction interlinguale) birbirinden farklı dilsel göstergeler arasında yapılan bir aktarım olarak tanımlamıştır¹ (1963, s. 79). Tıpkı dil gibi devingen ve dinamik bir olgu olan çeviri eyleminde amaç her ne kadar dili aktarmak olmasa da dil ile ifade edilen konuyu, içeriği veya anlamı (anlatılmak istenen şey) başka bir dil dizgesine aktarmada bir araç görevi gören dildeki yeni üretimlerin de erek dile aktarılması gerekmektedir. Bu yüzden, dillerarası çeviri bağlamında çevirmenin de bir eseri başka bir dile çevirirken kaynak metinde üretilmiş olan yeni sözcüklerin başka bir dilde eşdeğerini bulması, diğer bir deyişle üretmesi gerekmektedir. Yeni sözcüklerin başka bir dile aktarımı kolay bir iş olmayıp süreçte çevirmenin karşısına bazı sorunlar çıkarabilmektedir. Çünkü amaç, kaynak dilde üretilmiş olan yeni sözcüğün bağlama uygun bir şekilde anlamını, etkisini ve işlevini aynı ya da yakın şekilde erek kültürde sağlayabilecek ve biçimsel olarak da yeni sözcük etkisi uyandırabilecek yeni eşdeğerlikler bulmaktır. Çevirmen, daha önce kaynak dilde olmayan hatta çoğu zaman kaynak metinde ilk defa kullanılan bir sözcüğe erek dilde eşdeğer bir karşılık üretmek için çeviri sürecinde çeşitli yöntemlere başvurup çeşitli yönelimler gösterebilir. Böylece de yeni sözcüklerin çeviri zorluklarını bir şekilde aşabilir.

Çalışmamızda, öncelikle yeni sözcük üretmenin ne olduğuna ne şekillerde yapılabildiğine değinip yeni sözcüklerin çevirisi konusunu ele alacağız. Daha sonra çağdaş Fransız yazar Boris Vian'ın sıkça yeni sözcük üretimi yaptığı *L'écume des jours* adlı romanındaki yeni sözcükleri inceleyip bu sözcüklerin Türkçeye çevirisi sürecinde çevirmenin göstermiş olduğu tutumu çözümlenmeye çalışacağız.

¹ Çalışma boyunca yabancı kuramcılara yapılan atıfların Türkçeye çevirisi aksi belirtilmediği sürece tarafımızdan yapılmıştır.

Yeni Sözcük Üretme ve Yeni Sözcükler

Basit anlamda bir dilde var olan sözcüklerden hareketle çeşitli biçimlerde yeni sözcükler üretme işi olarak tanımlayabileceğimiz yeni sözcük üretme (fr. néologie), yeni sözcüklerin yaratım süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni sözcük üretme daha çok sürece işaret eden bir kavram olmakla birlikte bazı kurallar dâhilinde ve biçimsel şekillerde yapılmaktadır (Siouffi & Van Raemdonck, 1999, s. 128). Bu süreç sonunda ortaya çıkan birimler olan yeni sözcüklerin Fransızca karşılığı olan “néologismes” terimi ise Eski Yunancadaki “néo” (yeni) ve “logos” (söz) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Akalin, 2014, s. 22). Yeni sözcükler, “yeni oluşturulmuş ya da unutulduktan bir süre sonra yeniden kullanılmaya başlanmış, bir başka dilden ya da bir ağızdan yeni alınmış anlamlı birimlerle yeni bir anlam edinmiş aynı türden birimlere verilen ad” olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002, s. 223). Yeni sözcükler her ne kadar yeni üretim olarak görülseler bile daha önce dilde var olan birimlerin kurallı ve uygun bir şekilde bir araya getirilmesiyle oluşturulurlar. Bunun yanı sıra, çok daha önceden kullanılan fakat daha sonra unutulmaya yüz tutmuş birimlerin tekrar ortaya çıkarılması veya başka bir dilden ve konuşma biçiminden etkilenerek doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yeni bir anlam kazandırılarak da yapılabilirler. Çeviribilim ve dilbilim kuramcısı Peter Newmark ise yeni sözcükleri, “bir dile yeni girmiş ve anlam kazanmış mevcut birimler” olarak tanımlamıştır (1988, s. 140). Böylece, yeni sözcük üretmede amacın belirli kurallarla uygun, kabul görebilecek ve anlamlı yeni sözcükler yaratmak olduğunu söyleyebiliriz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yeni sözcük üretme işi belirli biçimlerde yapılmaktadır. Her ne kadar söz konusu biçim ve kurallar dilden dile değişiklik gösterebilse de Fransızcada temel olarak yeni sözcük üretimi beş şekilde yapılmaktadır: birleştirme (fr. composition), türetme (fr. dérivation), kısaltma (fr. abréviation), ödünçleme (fr. emprunt) ve bavlul sözcük (fr. mot-valise) (Montecchio, 2022, s. 57-58). Birleştirme, iki ya da daha fazla sözcük kökünün birleşmesinden oluşan yeni sözcük üretme biçimidir. Bunlar isim+isim, isim+sıfat, fiil+isim gibi biçimlerde olabilmektedir. Örneğin, Fransızcadaki “foultitude” (büyük sayı/miktar) sözcüğü “foule” (kalabalık) sıfatının ilk kısmı ile “multitude” (çokluk/bolluk) isminin son kısmının birleştirilmesiyle oluşmuştur. Türetme ise, önek (fr. préfixe) veya sonek (fr. suffixe) gibi var olan eklerin sözcüklere gelerek türetilmesiyle yapılan bir yeni sözcük üretme biçimidir (Gaudin & Guespin, 2000, s. 255). Fransızcadaki “massivement” (tek parça halinde çok büyük) zarfının “massif” (kitlesel) sıfatının dişil (fr. féminin) haline isim ve zarf yapma soneki olan “-ment” ekinin gelmesiyle türetilmesini buna örnek olarak gösterebiliriz. Bir diğer yeni sözcük üretme biçimi olan kısaltma, var olan sözcüklerin ortadan bölünmüş gibi düşünülüp sadece ilk kısımlarının kullanılarak kısaltıldığı yöntemdir. Örneğin, Fransızcadaki “la faculté” (fakülte) sözcüğü “la fac” olarak, “les professeurs” (öğretmenler) sözcüğü ise “les profs” olarak kısaltılıp kullanılmaktadır. Ödünçleme ise, başka bir yabancı dilden alarak kullanma ve dile kazandırma biçimidir. Fransızcada son yıllarda sosyal medyanın yaygınlaşması ile kullanılmaya başlayan “liker” (beğenmek) sözcüğü bu duruma örnek gösterilebilir. Bu sözcük, İngilizcede aynı anlamdaki “like” fiilinin ödünçleme şeklinde alınması ve sonuna Fransızcadaki 1. grup mastar fiillere gelen “-r” ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Fransızcada artık “aimer” (sevmek) yerine sözlüklere bile girmiş olan “liker” fiili kullanılmaktadır. Son olarak bavlul sözcük ise, var olan iki sözcüğün bölünerek ilk ya da son hecelerine (tire işaretiyle veya doğrudan) birleştirilmesiyle ya da olduğu gibi birleştirilmesiyle yapılan bir yeni sözcük üretme biçimidir. Buna örnek olarak ise, Fransızcadaki “franglais” (frangilizce: Fransızca ve İngilizce dillerinin karışık konuşulması

sonucunda ortaya çıkan dil)¹ sözcüğünü gösterebiliriz (Montecchio, 2022, s. 58). Bu sözcük, “français” (Fransızca) sözcüğünün ilk kısmının “anglais” (İngilizce) sözcüğünün son kısmı ile birleştirilmesiyle tek sözcük şeklinde ortaya çıkmıştır.

Söz konusu yeni sözcük üretme biçimlerini ve yeni sözcük örneklerini çoğaltmak mümkündür. Yeni sözcük üretme süreci dilden dile farklılık gösterebileceğinden üretme biçimlerinde de dilin durumuna göre farklılıklar gözlemlenebilir. Görüldüğü üzere, yeni sözcük üretimi çeşitli şekillerde yapılabilmekte ve süreç sonunda toplum tarafından kabul gören ve kullanılan hatta sözlüklere bile giren yeni sözcükler ortaya çıkmaktadır. Yeni sözcüklerin kullanım sıklığı, kabul görmesi, sözlüğe girmesi, tercih edilmesi ve tüm bunları içeren sürecin kısa ya da uzun olması tamamen toplumun ve dilin durumuna, bağlamına, popüler kültüre ve teknolojik gelişmelere koşut olarak değişkenlik gösterebilir. Çünkü yeni sözcükler, toplumsal yaşam, kültür, bilim, ekonomi, medya ve kültürlerarası etkileşimdeki değişimlerin sonucu olarak dile yerleşen, yeni veya birleşik sözcükler olma özelliği göstermektedir (Ibraheem, 2021, s. 3). Yeni sözcüklerin ne şekilde oluştuğu önemli bir konu olmakla birlikte onların nasıl başka bir dile aktarıldığı da önemli bir konudur. Bu bağlamda yeni sözcüklerin başka bir dile nasıl çevrilmesi gerektiğine ve süreçteki olası sorunlara değineceğiz.

Dillerarası Çeviri ve Yeni Sözcükler

Belirli bir dilde üretilmiş yeni sözcüklerin dillerarası çeviri bağlamında başka dil ve kültürlerle de aktarılabileceğinden daha önce bahsetmiştik. Toplum ve dil ilişkisi açısından bakıldığında bir dili toplumdaki veya bir toplumu konuştuğu dilden soyutlamak mümkün değildir. Toplum ve dil birbirine koşut gelişen, değişen ve kültürel bir unsur olarak etkileşen iki yapıdır. Bu sıkı ilişki bağından hareketle toplum ve dil sürekli değişim göstermektedir (Bağmancı & Önel, 2024, s. 5). Dünya üzerinde ne kadar farklı toplum varsa bir o kadar da farklı kültür ve dil bulunmaktadır. Her toplumda, kendi dilinde oluşmuş yazılı veya sözlü metin üretimleri yapılmaktadır. Özellikle de yazınsal üretim olarak baktığımızda her toplumun kendine has bir edebiyat dizgesi bulunmaktadır. Edebiyat da toplum ve dil ilişkisinden beslenen bir diğer olgudur. Toplum, dil ve edebiyat üçgeni sürekli dinamik ve devingen bir şekilde birbirleriyle ilişki içerisinde ve bu ilişki toplumsal gelişime daima katkıda bulunur. Toplumsal değişim, gelişim, bilgi alışverişi ve etkileşim için de söz konusu farklı edebiyat dizgelerinin birbirine aktarılması gerekmektedir. Bunun tek yolu da dillerarası çeviridir. Daha önce değindiğimiz dillerarası çeviri tanımından hareket edecek olursak, farklı dil sistemleri veya göstergeleri arasındaki geçiş ya da aktarımın yazınsal metin çevirilerinde en çok tercih edilen çeviri türü olduğunu söyleyebiliriz.

Yazınsal metinlerin çeviri sürecinde kaynak metnin yazarı, bağlamı, içeriği, anlamı, söylemek istediği şey ve biçimsel özellikleri vb. dikkat edilmesi gereken unsurlardır. Bu unsurlar çeviri sürecini ve çevirmenin performansını doğrudan etkilemektedir. Çevirmenin süreçte dikkat etmesi gereken bir diğer unsur da kaynak metnin dilsel yapısı ve biçimidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi yeni sözcüklerin yazınsal kaynak metinlerde kullanılması ve dile kazandırılması o metnin dilsel yapısını ve biçimini şekillendirmekte ve kaynak dilin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bir dilde yeni bir sözcük üretmek zor bir iştir. Yeni sözcük üretme işi yazar açısından dile hâkimiyet gerektirir. Çünkü yeni sözcükler üreten yazar aslında bir çeşit söz oyunu yapar. Ürettiği sözcüklerin de eserin konusuna, bağlamına ve içeriğine biçimsel olarak uygun olması gerekmektedir. Yazar için zor olan ve sorumluluk isteyen bu iş dillerarası çeviri sürecine de yansarak çevirmenin sorumluluğuna

¹ Sözcüğün Türkçeye çevirisi ve açıklaması tarafımızdan yapılmıştır.

dönüşür. Tıpkı kaynak metnin yazarında olduğu gibi çevirmenin de öncelikle kaynak dile sonrasında da erek dile hâkim olması gerekmektedir. Kaynak metindeki yeni sözcüklerin nasıl yapılandığını ve tam olarak ne anlama geldiğini anlayıp onları erek dilde en uygun biçimde ve eşdeğerde vermek durumunda olan çevirmen hem kaynak metne ve metnin yazarına hem de erek metne ve kültüre karşı sorumluluk almaktadır. Bu durumda, çevirmenin yazara göre sorumluluğunun daha fazla olduğunu ve bu sorumluluğun başlı başına genel bir sorun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü yazar sadece kendi diline, kültürüne ve kitlesine karşı sorumlu iken çevirmen yazara ve erek kültüre karşı sorumluluk almaktadır. Bu yüzden, yazınsal metinlerde kullanılan yeni sözcüklerin çevirisine dikkat etmek gerekmektedir. Her yazınsal metinde yeni sözcükler karşımıza çıkmayabilir fakat özellikle de yazarın tercihi, yeni sözcük üretme isteği ve stili doğrultusunda kaynak metinde bir şekilde yeni sözcükler bulunuyorsa söz konusu sözcüklerin başka bir dile uygun eşdeğerlikler ile aktarılması gerekmektedir. Çünkü çeviride asıl amaç eşdeğerlikler sağlamaktır (Robinson, 2003, s. 73).

Herhangi bir dilde yazınsal bir metin aracılığı ile yeni yaratılmış bir sözcük ilk başta o dile yabancıdır. Yazar yeni sözcüğü her ne kadar yazdığı eserin bağlamına ve anlamına uygun bir şekilde üretmiş olsa da kaynak dilde bile o sözcük kendi okuyucusuna yabancı gelebilir. Zaman içerisinde kaynak dil ve kültürde kabul görebilir veya kullanılmayabilir. Bu açıdan bakıldığında kaynak kültüre yabancı bir sözcüğü başka bir dil ve kültüre çevirip kabul ettirmek ve yabancılığı hissettirmemek de yine çevirmen için bir diğer zorluktur. Ayrıca, çoğu zaman kaynak dildeki yeni sözcüklerin erek dilde tam karşılığı bulunmamaktadır. Bunun nedeni, kaynak metindeki yeni sözcüklerin kaynak dilin yapısı ve kuralları altında oluşturulması ve erek dilin kaynak dilden yapısal olarak farklı olmasıdır. Yeni sözcüklerin çevirisinde, iki dil arasındaki yapısal farklılıklar yeni sözcüklerin biçimsel olarak oluşumunu ve anlamını etkilediğinden bu durum çevirmen için yine bir sorun oluşturabilmektedir. Çevirmen, iki dil arasındaki yapısal farklılıkları gözeterek olabildiğince yakın yapıda aynı anlamı ve etkiyi veren eşdeğerlikler yaratmalıdır. Newmark'a göre yazınsal metin çevirisinde çevirmenin görevi kaynak dilde karşısına çıkan her yeni sözcüğü erek dilde yeniden yaratmaktır (1988, s. 149). Yazar nasıl kaynak dilde yeni bir sözcük yaratıyorsa çevirmen de erek dilde o sözcüğü uygun bir şekilde yeniden yaratmalıdır. Yeni sözcüklere herhangi bir eşdeğerlik bulamayan çevirmen diğer bir seçenek olan ödünçleme yöntemini kullanarak sözcüğü birebir alıp onu dipnot ile açıklama yoluna gidebilir. Fakat öncelik erek dilde söz konusu yeni sözcüğü yeniden yaratmaktır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, yeni sözcüklerin çevirisi için çözüm olarak sunulabilecek öneriler şu şekilde özetlenebilir: öncelikle mümkünse kaynak dildeki yeni sözcüklerin eşdeğerliklerinin doğrudan erek dilde yakın biçimde yeniden yaratılması, kaynak dildeki yeni sözcüklerin okunuşunun erek dil harfleriyle yeniden yazılması, kaynak metindeki yeni sözcüklerin doğrudan ödünçlenerek alınması ve yeni sözcüklerin açıklanması.¹ Bu durumda, yeni sözcüklerin çevirisinin erek odaklı bir yaklaşımla mı yoksa kaynak odaklı bir yaklaşımla mı yapılması gerektiği sorulmalıdır. Yeni sözcüklerin başka bir dile çevirisinde çevirmen duruma göre her iki yaklaşımı da benimseyebilir. Özellikle de bu tip sözcükler belirli biçimsel kurallara göre kaynak dilde yaratıldığından aynı ya da yakın bir biçimde erek dilde de eşdeğerinin bulunması gerekmektedir. Bu da biçimsel olarak kaynak dil ve metne sadakati beraberinde getirir. Öte yandan, kaynak

¹ Sayadi, F. (2011). The Translation of Neologisms. *Translation Journal*. 16,2. <http://translationjournal.net/journal/56neologisms.htm>. adresinden 27.09.2024 tarihinde erişildi.

metindeki yeni sözcüklerin içeriğe uygun anlamları, işlevleri ve etkilerinin de yine aynı ya da yakın şekilde erek metinde verilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle, çevirmen içerik ve anlam bakımından da sadık kalmak durumundadır. Çeviribilim kuramcısı Marianne Lederer'in çeviri tanımında da belirttiği gibi, çeviri işi sadece sözcüksel veya biçimsel olarak erek dilde örtüşümler bulmak değil, aynı zamanda anlamsal birimler arasında eşdeğerliği sağlayabilecek yeni yaratımlar yapmaktır (1994, s. 11). Tıpkı genel anlamda dillerarası çeviride olduğu gibi yeni sözcüklerin çevirisinde de bu tanım işleyiş gösterebilir. Çevirmen sadece erek dilde biçimsel örtüşümü sağlayacak yeni yaratımlar bulmak değil aynı zamanda anlam, içerik ve etkiyi sağlayacak eşdeğerlikler de bulmak durumundadır. Bu durumda, anlamsal açıdan kaynak odaklılık, biçimsel açıdan zaman zaman erek dilin şartlarına göre erek odaklılık veya yine kaynak odaklılık yeni sözcüklerin çevirisi için gerekli iki yaklaşımdır. Biçimsel açıdan öncelikle erek dilde yeni sözcüklerin eşdeğerliklerini yaratmak adına erek odaklı yaklaşım benimsenmeli, eğer erek dilde biçimsel açıdan eşdeğerlikler bulunamıyorsa kaynak odaklı bir yaklaşım benimsenerek veya olduğu gibi ödünçlenerek aktarım yapılmalıdır. Çevirmen böyle bir durumda erek metin okuyucusunun yadırgamaması için ödünçleyerek aldığı yeni sözcüklere dipnot düşerek açıklamada bulunabilir. Bu durum ise kaynak metinde olmayan bir parçanın erek metne eklenmesinden dolayı yine erek odaklı bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Böylece, sözcüklerin biçimsel yapısına sadık kalınarak erek dilde yeni sözcükler yaratmak adına erek odaklı bir yaklaşım benimsenmiş olunur (Boismenu-Lavoie, 2021, s. 16).

Genel olarak baktığımızda, yeni sözcüklerin çevirisinde karşılaşılan olası sorunları aşmaya yönelik çözümlerin olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu çözümler çevirmenin tecrübesi, bilgi birikimi, metne ve konuya hâkimiyeti, kaynak ve erek dillerin şartları gibi durumlara bağlı olarak değişebilmektedir. Yeni sözcüklerin çevirisinde önemli olan temel ilkenin erek dilde biçimi ve anlamı olabildiğince yakın bir şekilde sağlayacak eşdeğerlikler yaratmak olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle, inceleme örneği olarak Boris Vian'ın *L'écume des jours* adlı romanındaki yeni sözcüklerin Türkçeye çevirisini ele alacağız.

***L'écume des jours* Romanında Yeni Sözcükler ve Çevirisi**

Çeviri örneklerine ve incelemeye geçmeden önce yazar, eser ve çevirmen hakkında kısaca genel bilgiler vermek faydalı olacaktır. *L'écume de jours* romanı çağdaş Fransız yazar Boris Vian tarafından kaleme alınmıştır. İlk olarak 1947 yılında Gallimard yayınevi tarafından yayımlanan romanın daha sonra farklı yayınevlerinden baskıları çıkmıştır. Çalışmamızda kullanacağımız baskı 2007 yılında Le Livre de Poche yayınevi tarafından basılan romandır. Roman Türkçeye 2013 yılında Elif Ertan¹ tarafından *Günlerin Köpüğü* başlığıyla çevrilmiş ve E Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Boris Vian, daha önce de belirttiğimiz gibi çağdaş bir yazar olmakla birlikte romanlarında kullandığı sert üslup ile de tanınmaktadır. Genel olarak, romanlarında suç, aşk, ırkçılık, şiddet, cinsellik gibi konulara çarpıcı bir biçimde değinen yazar dilsel açıdan da sıklıkla argo söylemler, küfür ve sokak ağzı kullanarak konuşma diliyle yazan bir yazardır. Vian'ın kendi hayatına dair izler de zaman zaman romanlarına yansımıştır fakat söz konusu yansımalar çok açık bir şekilde olmadığından bu izleri temalardan ayırmak zordur (Hodges, 2014, s. 8-9). Olayları gerçeküstü bir kurguyla işleyen Vian, eserlerinde yeni sözcük üretimine sıkça başvurmuştur. Öyle ki yeni sözcük

¹ 2014 yılında aramızdan ayrılan hocamızı saygı ve sevgiyle anıyoruz.

üretmek yazarın bir biçemi haline gelmiştir. Yazarın sıkça yeni sözcük ürettiği romanlarından biri de *L'écume des jours* adlı romanıdır.

L'écume des jours (*Günlerin Köpüğü*) romanı, Vian'ın diğer romanlarının aksine trajik bir aşk hikâyesini anlatmaktadır. Konu ve olaylar bakımından diğer eserleri ile kıyaslandığında sert olmayan bu roman yine de söz konusu trajik aşk hikâyesini gerçeküstü bir olay örgüsüyle ele alması bakımından dikkat çekmektedir. Romanın başkahramanları Colin ve Chloé'nin tanışıp hızlı bir şekilde evlenmeleri ve hemen ardından Chloé'nin ölümcül bir hastalığa yakalanıp ölmesiyle sonuçlanan hikâye zaman zaman fizikötesi durumların zaman zaman da absürt öğelerin kullanımı ile tamamen trajik bir hikâye olmaktan çıkmaktadır. Biçimsel açıdan baktığımızda Vian, romanda yeni sözcüklerini daha çok bilinen kelimelerdeki harfleri kısmen ya da tamamen değiştirerek, uydurup yaratarak ve söz (kelime) oyunları yaparak üretmiştir (Sarıca, 2017, s. 647). Ayrıca, Fransız edebiyatı profesörleri ve Vian uzmanları Gilbert Pestureau ve Michel Rybalka tarafından romanın yeni baskısına yanmetinsel özellikte dipnotlar ve sonuna da romanda geçen yeni sözcükleri açıklayan bir çeşit terimce eklenmiştir. Dipnotlarda metin içinde geçen bazı sözcük ve ifadeler için kültürel açıklamalar yapılmıştır. Terimcede ise yazarın yeni sözcükleri nasıl ürettiği, nereden türedikleri ve ne anlama geldikleri açıklanmıştır. Vian'ın çeşitli biçimlerde ve söz oyunları ile yeni sözcükler üretmesi onun aslında çevrilmesi zor bir yazar olduğunu göstermektedir. Çünkü onun kendine has bir dil evreni vardır ve bu dil evrenini tamamen absürtlük ve anlam bulanıklığı üzerine kurmuştur (Angus, 2009, s. 11). Bununla birlikte, vianesk dil evreni Fransızcanın olası farklı yapılarından ve dilin yeniden keşfedilmesinden beslenmektedir¹

Romanın çevirmeni Elif Ertan, çevirmenlik mesleğinin yanı sıra çeviribilim alanında akademik çalışmalar ve uygulamalar da yapmıştır. Buradan hareketle çeviri konusunda gerek uygulamada gerekse kuramsal açıdan donanımlı bir çevirmen olduğunu söyleyebiliriz. Çeşitli çeviri yapıtları bulunan çevirmenin Fransızca üzerine erken yaştan itibaren eğitim almış olması onun hem kaynak dile hem de erek dile hâkim olduğunu göstermektedir. Böylece çevirmenin aldığı eğitimler ve tecrübeleri ile iyi bir bilişsel birikime sahip olduğunu belirtebiliriz. Örneklere bakacak olursak;

1. "Mon **pianocktail**² est achevé, tu pourrais l'essayer" (s.32)

"**Piyanokteyl'im**i tamamladım, deneyebilirsin" (s.25).

İlk örneğimizdeki "pianocktail" sözcüğü Vian tarafından bavul sözcük yöntemi ile oluşturulmuş bir yeni sözcüktür. "Piano" (piyano) ve "cocktail" (kokteyl) sözcüklerinin birbirine yamalanmasıyla oluşturulan kurgusal bu sözcük çalan müziğin ruhuna göre içki hazırlayan bir piyano anlamına gelmektedir (Vian, 2007, s. 350). Bu yeni sözcük metin içerisinde de bir dipnot ile açıklanmıştır. Sözcüğün Türkçe çevirisine baktığımızda, çevirmenin sözcüğü ödünçleme yoluyla birebir aldığını ve Türkçe harfler ile yazarak aktardığını görmekteyiz. Bununla birlikte çevirmen bu sözcüğe bir dipnot ekleyip "Yemek ve müzik dinleme zevklerini birleştirmek ve hem alkolün sarhoşluğunun hem de siyahi müziğin tadına varmak için "piyano" ve "kokteyl" sözcüklerinin iç içe geçirilmesiyle icat edilmiş kurgusal bir alet" açıklamasını yapmıştır (Vian, 2013, s. 25). Böylelikle çevirmenin kaynak odaklı bir yaklaşımla yeni sözcüğü yeniden yazıp dipnot ile açıklayarak sözcüğün anlamını ve etkisini erek metinde de sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

¹ Beliaşvili, T. (2016). *Écume des jours* (Boris Vian)- vivier de néologismes (168-180). <https://ojs.iliauni.edu.ge/index.php/eish/article/view/302/184>. adresinden 28.09.2024 tarihinde erişildi.

² Örneklerde geçen yeni sözcükler tarafımızdan vurgulanmıştır.

2. "Pendant qu'un des **varlets-nettoyeurs** venait en ramasser les fragments épars, Colin aperçut Chick et Alice qui aboutissaient à la piste de l'autre côté" (s. 41).

"**Aklayıp-paklayıcı**lardan biri dağılan parçaları toplarken Colin pistin diğer yanına gelmiş olan Chick ve Alice'i fark etti" (s. 32).

Bu örnekte ise kaynak metinde geçen "varlets-nettoyeurs" yeni sözcüğü yine var olan iki sözcüğün birleştirilmesi yöntemiyle oluşturulmuştur. Fransızcada "varlet", Ortaçağ'da senyörlerin yanında şövalyelik eğitimi için bulunan genç erkek çocuğu anlamına gelmektedir¹. Bu eski sözcük "nettoyeur" (temizlikçi) sözcüğüyle birleştirilip tire işaretiyle bağlanarak oluşturulmuştur ve kaynak metinde buz pistinde çalışan genç pist temizleyicileri anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün Türkçe çevirisinde ise çevirmen biçimsel olarak kaynak metindeki gibi bir birleştirme yöntemi izlemiştir. Tire işaretiyle "aklayıp-paklayıcılar" eşdeğerini bulan çevirmen erek metinde temizlik kavramına göndergede bulunan kültürel bir eşdeğerlik yaratmıştır. Böylece erek odaklı bir yaklaşım benimsemiş ve kaynak metindeki sözcüğün anlamını ve etkisini erek metinde de sağlamıştır.

3. "- Oui, il est professeur au Collège de France et membre de l'**Institut** ou quelque chose comme ça..." (s. 44).

"- Evet Collège de France'ta öğretim elemanı ve **Enstitüt** ya da onun gibi bir şeyin üyesi..." (s. 34).

Bir diğer örneğe baktığımızda, Vian'ın burada bir söz oyunu yapmış olduğunu görmekteyiz. Kaynak metinde geçen "l'Institut" sözcüğü "enstitü" anlamındaki "Institut" sözcüğünden gelmiş ve aynı anlamda kullanılmıştır. Yazar burada var olan bir sözcüğe harf ekleyerek onu değişime uğratmış ve komik bir söylemde bulunmuştur. Karaktere dil sürçmesi etkisi veren bu sözcüğün Türkçe çevirisinde çevirmen yine kaynak metinde olduğu gibi aynı anlama gelecek şekilde "Enstitüt" sözcüğünü türetmiştir. Bununla birlikte çevirmen, "Collège de France, Sorbonne'a çok yakın önemli bir kurumdur. Pont des Arts'ın karşısında yükselen ve beş enstitüsü bulunan Institut de France'ın komik bir biçimde değiştirilmiş adı" (Vian, 2013, s. 34) şeklinde bir dipnot düşerek açıklama yapmıştır. Çevirmenin burada biçimsel olarak kaynak metindeki yöntemi izlediğini ve aynı etkiyi (komiklik ve dil sürçmesi) erek metinde de sağladığını görmekteyiz. Fakat kaynak metinde olmayan bir dipnotu erek metne ekleyip açıklama yapmış olması onun anlamsal olarak erek odaklı bir yaklaşım benimsemiş olduğunun göstergesidir. Ayrıca çevirmenin bu açıklamayla erek metin okuyucusunun sözcüğün yanlış yazılmış olduğu yanlışlığına düşmesinin de önüne geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda çevirmen, kaynak metindeki sözcüğün anlamını, etkisini ve işlevini erek metinde de verebilmiştir.

4. "- Le principe du **biglemoi**, dit Nicolas, que Monsieur connaît sans doute, repose sur la production d'interférences par deux sources animées d'un mouvement oscillatoire rigoureusement synchrone." (s. 56).

"- **Biglesanabana**'nın temeli, dedi Nicolas, Beyefendi hiç kuşkusuz biliyorlardır, kesinlikle senkronize olan dalgalanma hareketlerinden çıkan iki hareketli kaynağın birbiri içine giren üretimine dayanır." (s. 43).

Kaynak metindeki örnekte geçen "biglemoi" yeni sözcüğü Fransızcada "yiycek gibi bakmak" ya da "arzuyla ve merakla bakmak" anlamına gelen "bigler" fiilinin emir kipinde çekilmiş "bigle-

¹ CNRTL, Dictionnaire en ligne: <https://www.cnrtl.fr/definition/varlet>.

moi!" (Bana arzuyuyla bak!) hâlinin kuralısızca birleşerek oluşmasıyla ortaya çıkan yeni bir sözcüktür ve burada yanak yanağa, göz göze yapılan bir çeşit garip dans türünü belirtmek için kullanılmıştır (Vian, 2007, s. 348). Sözcüğün Türkçe çevirisi "biglesanabana" da çevirmenin kaynak metindeki sözcüğün ilk kısmını olduğu gibi alıp sonrasında gelen "moi" (ben) sözcüğünden hareketle bitişik bir şekilde ve türeterek "sanabana" kısmını eklemiş olduğunu görmekteyiz. Bu sözcüğün yapılan dansın iki kişiyle göz göze, yanak yanağa ve karşılıklı olmasından hareketle üretilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Böylece çevirmen, kaynak metindeki yöntemi benimseyip kaynak odaklı bir yaklaşımla erek metinde yeni bir eşdeğerlik yaratmış ve aynı anlamı, etkiyi ve işlevi sağlamıştır.

5. "Chloé se parfume à l'essence d'orchidée **bidistillée**." (s. 95).

"Chloé **çifte damıtılmış** orkide parfümü kullanıyor." (s. 71).

Bu örnekte, kaynak metindeki "bidistillée" sözcüğü "iki defa/ çifte" anlamına gelen "bi-" önekinin "distillé" (damıtılmış) sözcüğüne gelmesiyle oluşmuş ve parfümün daha iyi rafine edilmesi anlamına gelmiştir (Vian, 2007, s. 347). Türetme yöntemiyle oluşturulmuş olan bu yeni sözcük Türkçeye "çifte damıtılmış" şeklinde aktarılmıştır. Burada çevirmen, kaynak odaklı bir yaklaşım ile doğrudan sözcüğün anlamını aktarıp öneki de "çifte" olarak vermiştir. "Çifte-damıtılmış" veya "çiftedamıtılmış" gibi tire kullanılarak bağlanmış veya bitişik yazılmış biçimler yeni sözcük etkisini biraz daha sağlayabilse de ve kaynak metindeki sözcüğün yeni sözcük olma etkisi çok belli olmasa da anlamın erek metinde verilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

6. "Écoute, Chick, j'ai cent mille **doublezons**, je t'en donnerai le quart, et tu pourras vivre tranquillement." (s. 97).

"Baksana Chick, yüz bin **dublezons**'um var, sana dörtte birini veririm, rahatça geçinebilirsin." (s. 72).

Altıncı örneğimize baktığımızda, kaynak metinde Vian tarafından üretilmiş yeni bir sözcük olan "doublezon" u görmekteyiz. Yazar, yeni bir para birimi anlamına gelen bu sözcüğü "double" (çift/ iki kat/ iki misli), "pesons" (yaylı terazi/ baskül) ve "pèze" (argo deyişte para) sözcüklerinden esinlenerek ve bunları birbirine yamalayarak oluşturmuştur. Ayrıca sondaki "-on" sonekini de "million" (milyon) sözcüğünden esinlenerek "oldukça değerli" anlamında kullanmıştır (Vian, 2007, s. 349). Sözcüğün Türkçe çevirisinin ise kaynak odaklı bir şekilde sözcüğü sözcüğüne aktarıldığını görmekteyiz. Çevirmenin böyle bir aktarımı tercih ederek erek kitle okuyucusunu sözcüğün ne olduğuyla ilgili araştırma yapmaya itme amacıyla olduğunu söyleyebiliriz. Bağlamdan bu sözcüğün bir para birimi olduğu anlaşılrsa da yazar tarafından üretilmiş yeni bir sözcük olduğu anlaşılmamaktadır. Bir dipnot ile söz konusu kullanımın yeni bir sözcük olduğu açıklanabilir. Yine de anlamsal olarak erek metinde bağlam yardımı ile sözcüğün örtüşümünün sağlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

7. "Il fera beau! Dit le **Bedon** en reniflant l'odeur des nuages." (s. 107).

"Hava güzel olacak! dedi **Kayyum** bulutların kokusunu içine çekerek." (s. 79).

Sıradaki örnekte, kaynak metinde geçen "Bedon" sözcüğünün "bedeau" (kilise adamı) ve "bedon" (şişkin karın) sözcüklerinin üst üste binip birleşerek oluştuğunu görmekteyiz (Vian, 2007, s. 347). "Göbekli din adamı" gibi bir anlamda kullanılan bu yeni sözcük Türkçeye "kayyum" ("belli bir malın yönetilmesi veya belli bir işin yapılması için görevlendirilen kimse" veya eski dilde "câmi

hademesi”¹⁾ şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen Türkçe sözcüğün eski dildeki karşılığını göz önünde bulundurarak anlamsal olarak erek metinde karşılık bulan bir eşdeğerlik tercih etmiştir. Erek odaklı bir yaklaşım benimsemiş olduğunu söyleyebileceğimiz çevirmen bu şekilde yeni sözcüğün anlamını erek metinde sağlamıştır.

8. “Il prit une quatrième cravate et l’enroula négligemment autour du cou de Colin, en suivant des jeux le vol d’un **brouzillon**, d’un air très intéressé.” (s. 113).

“Dördüncü kravatu aldı, gözleriyle bir **vızıltının** uçuşunu ilgiyle izleyerek, aldırılmaz bir biçimde Colin’in boynuna doladı.” (s. 83).

Bu örnekte, kaynak metinde geçen “brouzillon” sözcüğü uçan bir böceğin çıkardığı yansıma sestten türetilmiş ve uçan bir böcek türü anlamına gelen bir yeni sözcüktür (Vian, 2007, s. 348). Tamamen yeni üretilmiş bir sözcük olma özelliği gösteren bu sözcük Türkçeye “vızıltı” şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen burada erek odaklı bir yaklaşım sergileyerek anlama odaklanmış ve onu bir böcek adımı gibi “vızıltı” şeklinde vermiştir. Böylece yansıma sestten türemiş olduğu etkisini erek metinde de uyandıran çevirmenin anlam, etki ve işlevi sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

9. “Ils chantaient tous trois le refrain en cœur, après quoi, **le Chuiche** esquissa un pas de claquettes, saisit une basse et exécuta un chœur sensationnel à l’archet, sur une musique de circonstance.” (s. 119).

“Nakaratu üçü birden koro halinde söylüyor, ardından **Şişvişreli** İspanyol dansı yapıp bir bas kapıyor ve havaya uygun bir biçimde orkestraya eşlik ediyordu (s. 88).

Dokuzuncu örnekte geçen “chuiche” yeni sözcüğü tamamen fonetik bir deformasyonla ve “Suisse” (İsviçre) sözcüğünden hareketle komiklik olsun diye “chuintier” (hışırdamak/tıslamak) sözcüğünden esinlenerek türetilmiştir. “İsviçreli din adamı” anlamında kullanılan bu sözcük bir anlamda karakter ile dalga geçme amaçlı olarak yapılmıştır (Vian, 2007, s. 348). Sözcüğün Türkçe çevirisi ise “Şişvişreli” şeklinde yapılmıştır. Çevirmen burada erek odaklı bir yaklaşım benimseyerek ve tamamen kaynak metindeki fonetik bozulmayı da göz önüne alarak erek dilde bir eşdeğerlik yaratmıştır. Aynı zamanda Türkçedeki “İsviçreli” sözcüğünü de çağrıştırmış olan çevirmen kaynak metinde yazarın yeni sözcük türetme yöntemini izleyerek erek metinde tamamen yeni bir sözcük yaratmıştır. Böylelikle çevirmenin kaynak metindeki yeni sözcüğün anlamını, etkisini, işlevini ve göndergesini sessel ve içeriksel açılardan sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

10. “- Présent ! répondit le premier **agent d’armes**. (s. 294).

“-Burada ! diye bağırdı birinci **silahçibaşı**. (s. 210).

Son örneğimizde, kaynak metindeki cümlede kullanılmış olan “agent d’armes” sözcüğü “agent” (memur/ görevli/ajan) ve “gendarme” (jandarma) sözcüklerinin üst üste gelerek birleşmesiyle oluşmuştur. Etimolojik olarak “gens d’armes” (polis memuru, şövalye ve asker gibi kişiler için kullanılan sözcük²⁾ kullanımından gelen bu yeni sözcük “silahlı polis/ asker” anlamında kullanılmıştır (Vian, 2007, s. 347). Sözcüğün Türkçeye çevirisi “silahçibaşı” şeklinde yapılmıştır. Çevirmen, kaynak metindeki sözcüğü erek dilde bitişik yazıp birleştirme yoluyla bir eşdeğerlik üretmiştir. Böylece sözcüğün yeni bir üretim olduğu erek metinden de anlaşılmaktadır. Erek odaklı bir yaklaşım benimseyen çevirmenin anlamı, etkiyi ve işlevi sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

¹ Türk Dil Kurumu Genel Sözlüğü: <https://sozluk.gov.tr/>.

² CNRTL, Dictionnaire en ligne: <https://www.cnrtl.fr/definition/gendarme>.

Sonuç

Yeni sözcük üretme, dilbilimin altında günden güne farklı ve yeni konularla üzerine çalışmalar yapılan bir konudur. Yeni sözcük üretiminin her dilde yapılabildiğini ve yapıldığı dilin gelişimine, yenilenmesine veya ilerlemesine, yaşayan bir olgu olarak hayatta kalmasına destek olduğunu söyleyebiliriz. Belirli kurallara ve yöntemlere dayalı olarak yapılan yeni sözcük üretimi sonunda ortaya çıkan yeni sözcükler farklı dil ve toplumlarda üretildiği için içerisinde bazen anlamsal olarak kültürel etmenleri de barındırdığını söyleyebiliriz. Özellikle de yazınsal metinlerde karşımıza çıkan yeni sözcükler farklı dil ve kültür normları altında yapıldığı için bu sözcüklerin zaman içerisinde kabul görmesi, günlük hayatta kullanılması ve sözlüklere bile girmesinin mümkün olduğunu belirtebiliriz. Bu durumda, dillerarası çeviri yoluyla metinler bir dil ve kültürden bir diğerine aktarılırken yeni sözcük yapılarının da uygun bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Yeni sözcükler, dillerarası çeviri sürecinde çevirmene zorluk çıkaran etmenlerden biridir. Erek dilde örtüşüm ve eşdeğerlik bulamama, anlam bulanıklığı, anlam kayması, anlamı, etkiyi ve işlevi sağlayamama gibi sorunlarla karşılaşan çevirmenin zaman zaman erek odaklı zaman zaman kaynak odaklı ve hatta sözcüğü sözcüğüne çeviri vb. yöntemler ile bu sorunları aşabileceğini belirtebiliriz.

Bu bağlamda, çalışmamızda ele almış olduğumuz yeni sözcük üretme eğilimini sıklıkla gösteren yazar Boris Vian'ın *L'écume des jours (Günlerin Köpüğü)* adlı eserindeki örneklere baktığımızda yazarın yeni sözcük üretme yöntemlerinden en çok yeni sözcük yaratma, söz oyunu yapma, bavul sözcük, birleştirme ve türetmeyi tercih etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Romandan seçtiğimiz yeni sözcükler içeren ve Fransızcadan Türkçeye çevirisini incelediğimiz çeşitli örnekler ışığında, çevirmen Elif Ertan'ın yeni sözcükleri çevirirken ödünçleme, dipnot ile açıklama, anlamsal ve biçimsel olarak yeni eşdeğerlikler yaratma yöntemlerini kullanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, anlamsal açıdan kaynak odaklı bir yaklaşım benimsemiş olan çevirmen biçimsel olarak erek odaklı bir yaklaşım ile erek dil ve kültür normlarını göz önünde bulundurmıştır. Ayrıca çevirmenin kullanmış olduğu dipnot ile açıklama yapma yöntemi daha çok kaynak odaklı bir yaklaşıma işaret etse de erek metne yeni yanmetinsel unsurlar eklemesi erek kültürü dikkate almış olduğunu göstermektedir. Böylece, erek dil ve metinde aynı ya da yakın anlamı, etkiyi, biçimi ve işlevi sağlayarak yeni sözcüklerin dillerarası çevirisi sürecinde karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmiştir. O halde, yeni sözcüklerin çevirisinde salt kaynak ya da erek odaklı bir yaklaşımın benimsenemeyeceğini metinsel, biçimsel, anlamsal ve bağlamsal durumlara göre süreçte kullanılan yöntem ve yaklaşımların değişkenlik gösterebileceğini söylemek mümkündür. Tüm bu bilgilerden hareketle, yeni sözcüklerin çevirisinde hem biçim hem de anlam, etki ve işlev aktarımının önemli olduğunu, yeni sözcüklerin aktarım sorunlarının aşılabileceğini ve bunun daha çok değişkenlik gösteren yöntemler eşliğinde biçimsel olarak erek odaklı anlam, içerik, işlev ve etki bakımından ise yine kaynak odaklı bir yaklaşım ile sağlanabileceğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2014). Türkçede Eksiltili Yapıdan Sözlükselleşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (31), 2, 13-29.
- Angus, C. (2009). *Traducteur au pays des merveilles: Une exploration de la traduction de L'écume des jours de Boris Vian*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Victoria Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Vancouver.
- Bağmancı, E. & Önel, A. (2024). Arap Dilinde Neolojizm: el-Cezire Haber Sitesi Örneği. *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası*, 44, 1-20.
- Beliashvili, T. (2016). *Écume des jours (Boris Vian)- vivier de néologismes. PKP*. 168-180. <https://ojs.iliauni.edu.ge/index.php/eish/article/view/302/184>.
- Boismenu-Lavoie, A. (2021). *Traduction de néologismes en littérature fantastique- Étude de cas sur la traduction française de The Stormlight Archive de Brandon Sanderson*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Laval Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Quebec.

- Gaudin, F. & Guespin, L. (2000). *Initiation à la lexicologie française. De la néologie aux dictionnaires*. Brüksel: Duculot.
- Hodges, P. J. (2014). *Boris Vian: (non) conformist, The translation of two collections of short stories in a theoretical context*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Newcastle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Newcastle.
- Ibraheem, A. Kh. (2021). Translating New Words: The Effect of Neologism on Translation. *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, (60), 2, 1-26.
- Jakobson, R. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Minuit.
- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Paris: Hachette.
- Montecchio, E. (2022). Le mot-valise selon Vian: comment faire violence à l'imaginaire langagier. *REVELL*, (1), 31, 55-71.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Londra: Prentice Hall.
- Robinson, D. (2003). *Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. Londra: Routledge.
- Sarıca, N. (2017). *Puns and Neologism in "L'Écume des jours" by Boris Vian*, Current Topics in Social Sciences, içinde, Hülya Yaldir, Recep Efe, Elzbieta Zuzanska-Zysko, Mehmet Arslan (Ed.), 645-652, Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Sayadi, F. (2011). The Translation of Neologisms. *Translation Journal*. (16), 2. <http://translationjournal.net/journal/56neologisms.htm>.
- Siouffi, G. & Van Raemdonck, D. (1999). *100 Fiches pour comprendre la linguistique*. Rosny: Bréal.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vian, B. (2007). *L'écume des jours*. Paris: Le Livre de Poche.
- Vian, B. (2013). *Günlerin Köpüğü*. (Elif Ertan çev.) İstanbul: E Yayınları.
- CNRTL Elektronik Fransızca Sözlük: <https://www.cnrtl.fr/lexicographie/>.
- Türk Dil Kurumu Elektronik Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>.

NEONYMS IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF *COMPUTING* AND ITS EQUIVALENTS IN THE ROMANIAN LANGUAGE OF IT

Sorina CIOBANU¹

ABSTRACT

Regardless of the form they may take or the context in which they emerge, neologisms are always a challenge for the translators or terminologists who are called upon to transfer them into a new language. In specialized translation, this process often leads to *secondary term formation*, i.e., the creation and introduction of a new term in the target language through translation. Starting from a parallel corpus of general use IT texts translated from English into Romanian, this paper is a case study of the way in which the term *computing*, highly specific to the field of IT and posing particular challenges due to its grammatical form, polysemy and multifunctional nature, has been dealt with in its transfer into Romanian. After having discussed the key concepts used in this study, the paper continues with an analysis of the functional-grammatical features of the word, shedding some light on its definitions in the field of IT and its etymology. Our analysis shows that far from satisfying Wüster's principle of a one-to-one correspondence between a term and a concept in a specialized field, *computing* is actually highly polysemous in the English language of IT itself. This feature and the term's morpho-functional peculiarities as an English *-ING* form have resulted in many possible equivalents and translations in the Romanian language of IT, which range from literal solutions, like borrowing and calque, to more adaptive techniques like transposition, modulation, or amplification, and even cases of omission.

Keywords: neonyms; translation; secondary term formation; neology; terminology

НЕОНИМЫ В ПЕРЕВОДЕ: ПРИМЕР *COMPUTING* И ЕГО ЭКВИВАЛЕНТЫ НА РУМЫНСКОМ ЯЗЫКЕ ИТ АННОТАЦИЯ

Независимо от формы и контекста, в котором они возникают, неологизмы всегда представляют собой проблему для переводчиков или терминологов, которым приходится переводить их на новый язык. В специализированном переводе этот процесс часто приводит к *образованию вторичного термина*, то есть созданию и введению нового термина в целевой язык посредством перевода. Начиная с параллельного корпуса общих ИТ-текстов, переведенных с английского на румынский, данная работа является кейс-исследованием того, как термин *computing*, крайне специфичный для области ИТ и создающий особые трудности из-за своей грамматической формы, полисемии и многофункциональности, был рассмотрен при его переводе на румынский. После обсуждения ключевых понятий, использованных в данном исследовании, статья продолжает анализ функционально-грамматических особенностей слова, проливая некоторый свет на его определения в сфере информационных технологий и его этимологию. Наш анализ показывает, что термин *computing* не только не соответствует принципу Вюстера о взаимно однозначном соответствии между термином и понятием в специализированной области, но и является высоко многозначным в самом английском языке в области ИТ. Эта особенность и морфофункциональные характеристики термина как английского *-ING* Форма привели к появлению широкого спектра эквивалентов и возможных переводов на румынский язык ИТ, которые варьируются от буквальных решений, таких как заимствование и калька, до более адаптивных методов, таких как транспозиция, модуляция или усиление, и даже случаев пропуска.

Ключевые слова: неонимы; переводе; образованию вторичного термина; неология; терминология

¹Lecturer Dr.; Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania; sorina.ciobanu@uaic.ro

Born whenever new concepts are paired with appropriate „sound-images“ – to use Saussure’s term, neologisms are a product of societal change, which may take various forms, from technological and scientific progress to novel ideologies, policies, trends, or cultural phenomena. However, since knowledge is seldom confined to specific geographical areas, new concepts may also travel across borders and in the process become a source of difficulty for translators and terminologists, who are faced with the challenge of accommodating them into new languages. In the case of *neonyms* or *neoterms* (ISO 704:2009(E), 2009), i.e., the neologisms born in a specialised field of knowledge, this process of accommodation into a new language results in what Sager calls *secondary term formation*¹. In other words, the transfer of new terms into a different culture, through translation, leads to the creation of new terms in the receiving language. This process differs from the one which resulted in the formation of the new term in the source language in that 1) it is mediated by translation and 2) as Sager points out, it has the existing foreign-language term as a precedent (1990, p. 80), a foundation it builds on.

Secondary term formation thus plays a crucial role in both the transfer of knowledge across linguistic barriers and the enrichment of the target-language terminological stock. In countries where terminology work is regulated – such as France, for instance –, secondary term formation is subject to standardisation and official translations of foreign terms are recommended, even if this process is not always successful and actual use still prevails (Zsombok, 2021). In other cultures, where there are no regulations on the interlingual transfer of terms, such as Romania, secondary term formation is governed solely by use and this results, in some cases, in terminologies that diverge radically from Eugen Wüster’s ideal of a one-to-one correspondence between a term and a concept in a specialized field.

As a case in point of this reality, this paper presents an analysis of the various equivalents and translation solutions currently in use in Romania for a single IT neonym, the English term *computing*. As we are going to show, by its form, functionality, and meaning, *computing*, a term highly specific to the field of information technology (IT), poses particular challenges in its transfer into Romanian. Although some equivalents seem to be preferred and more frequent than others, like *calcul* ‘calculation’ and *informatic(ă)* ‘informatic’, having been captured by multilingual glossaries – such as the EU’s terminology management system (IATE), the study of authentic translated highlights that many other variants for its translation are also in use today.

***Computing* in the language of IT**

Computing is a centuries-old word in the English language. According to the Oxford English Dictionary, it was first used as a noun in the early 1600s, in a translation by the philosopher Thomas Hobbes. The verb *to compute*, from which it derives, is older, having been attested for the first time in the late 1500s, in the writings of A. Munday, with the meaning “to determine by calculation”. Etymologically, *to compute* entered English either from the French *computer* or from the Latin *computāre*, and it functioned initially as a doublet of the earlier verb *to count* (14th century). In fact, the history of the word *computing* accompanied the development of computer science itself: from its first attestation in the field of mathematics, it moved into and gained prominence in the field of information technology, as the former science gave birth to the latter, which, in turn, became increasingly widespread in the 20th century. The Google Book Ngram shown in Figure 1 below

¹ Sager specifies that *secondary term formation* “happens in two distinct situations: (1) as a result of monolingual revision of a terminology, e.g. for the purpose of producing a standards document, or (2) as a result of knowledge transfer to another linguistic community which is carried out by means of term creation” (Sager, 1990, p. 80).

reflects this development, with noticeable spikes in use that mark the most important turning points in the discipline: 1872 (the first modern analogue computer, the tide-predicting machine invented by Lord Kelvin), 1936 (A.M. Turing’s publication of “On Computable Numbers...”, in which he talks of “computing machines”), 1942 (the launch of John Vincent Atanasoff’s ABC Computer), or 1985 (Bjarne Stroustrup’s publication of the C++ Programming Language).

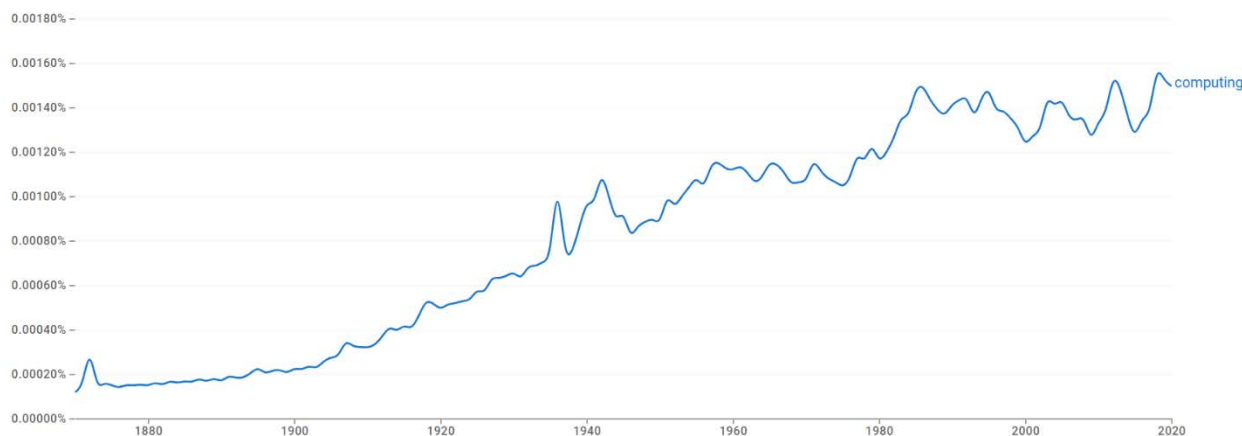

Figure 1. Use of *computing* from 1870 to 2020 – Google Books Ngram

From a term formation perspective, in the case of *computing* we might talk of both a process of *transdisciplinary borrowing* (ISO 704:2009(E), 2009), since computer science took the term from mathematics, where it first emerged, and of *terminologisation*, since the word has also been used in general English and has acquired at least one new, specialised meaning in information technology.

This polysemy, given, in all likelihood, by its rather general initial meaning, which made it prone to become an umbrella term, is further visible in the field of computer science itself, where it is defined as “the process of using computer technology to complete a given goal-oriented task”, and “a branch of engineering science that deals with the systematic study of algorithmic processes, which are used to describe and transform information” (Rouse, 2012). Because it is used to refer collectively to all the sciences that deal with computers, e.g., information systems, software engineering, computer engineering etc. (Tucker & Belford, 1999), *computing* “has specific meanings depending on the context and field in which it is used” (Rouse, 2012).

To add to the mix, as an English -ING form, *computing* is also inherently multifunctional in nature, since it can be interpreted and used both as a *gerund*, i.e., a verbal noun, and a *present participle*, i.e., a verbal adjective. The verbal, action-focused, dynamic sense underlying its -ING form remains an important part of the word’s meaning and, from a syntactic perspective, of its functioning within the clause. For instance, in an effort to pinpoint the grammatical nature of gerunds, Hudson notes that they “combine the internal characteristics of a clause with the external characteristics of a noun phrase” and concludes that they are “single words which are both verbs and nouns” (Hudson, 2003). Moreover, even if *computing* is usually treated as a noun by most dictionaries, in some multi-word terms it is difficult to distinguish whether it functions as a gerund or present participle, e.g., *computing centre*, *computing facilities*, *computing power* etc.

By its history, polysemy, and multifunctional nature, *computing* is thus a multifaceted term in the field of IT. Although it is not a new word in English, in computer science it is a neoterm which acquires new shades of meaning with each new technological advance it is called upon to name, like, for instance, the burgeoning new field of *quantum computing* (Schneider & Smalley, 2024). All these features are prone to make the interlingual transfer of *computing* and of the multi-word terms it

forms particularly challenging, even more so in languages such as Romanian, whose grammatical systems do not possess forms similar in function to the English -ING, or in cultures where terminological standardisation is not regulated.

Materials and method

In order to showcase the variety of equivalents and solutions used in the translation of *computing* into Romanian in actual texts, our analysis started from a collection of over 200 English contexts containing the term and their translation extracted from:

- 1) gITCo – a parallel corpus built for our own doctoral research comprising IT source texts in English and their Romanian translations¹ – 80+ parallel contexts;
- 2) the DGT Opus Corpus (Tiedemann, 2012) – 100+ parallel contexts; and
- 3) the IATE terminological database of the EU – 10+ parallel contexts.

Since our purpose was to analyse the ways in which *computing* has been approached in translation and not to conduct a quantitative analysis of all of its occurrences in these corpora, the examples were further selected so as to avoid the repetition of the same equivalent/solution for the same (multi-word) term or collocation, i.e., if, for instance, *parallel computing* emerged in 4 examples, we only kept the examples with different equivalents/solutions in translation². We thus ended up with a collection of 115 parallel contexts, such as the one in (1) below.

- (1) ST: ... designed for midsized customers with large **computing and storage requirements**, including branches ...
TT: ... conceput pentru companii mijlocii cu **cerințe mari de calcul și stocare**, inclusiv pentru mai multe filiale ...
BT³: '... conceived for middle companies with **big requirements of calculation and storage**, including several branches ...'

Computing in translation

Our corpus analysis revealed that *computing* is both a frequent and a productive term in the English language of IT. Most likely due to its semantic and morpho-functional features described above, i.e., its general-polysemous meaning and its -ING form, *computing* forms an extensive network of compound/multi-word terms and specialised collocations in the corpora consulted (see Table 1 below). The former category refers to combinations “of two or more words into a new syntagmatic unit with a new meaning independent of the constituent parts” (Sager, 1990, p. 76) or units “which can be made up of a combination of words that follow a syntactic structure” (Cabré, 1999, p. 85). Examples of multi-word terms formed with *computing* include *cloud computing*, *computing power*, or *fog computing*. As to the latter category mentioned above, simply put, specialised collocations are frequent combinations of a term and one (or more) words that do not refer to a concept but participate in the creation of the register specific to a particular field of knowledge. As Trosborg puts it, “it is often the collocation of two or more lexical items, rather than the occurrence of isolated terms that determines the identity of a given register” (Trosborg, 1997, p. 6). In the case of *computing*,

¹gITCo includes 275 English ST - Romanian TT text pairs (over 560,000 tokens) belonging to four text genres: IT news articles, IT press releases, IT product descriptions, and IT user manuals. A description of this parallel corpus and its subcorpora may be found in Postolea (2017).

² For the purpose of this analysis, the repetition of the same translation solution for the same term in the same text, for instance, was not deemed relevant, since it only showed that the translator in charge of that particular text was consistent with their chosen solution.

³ Here and henceforth BT stands for (literal) back translation.

examples of collocations among the 82 frequent combinations inventoried in Table 1 below include *advanced/ basic computing, computing devices, computing product, computing resources, computing tasks* etc.

Table 1 Multi-word terms and collocations including computing in the corpus

No	Multi-word Term / Collocation	No	Multi-word Term / Collocation	No	Multi-word Term / Collocation	No	Multi-word Term / Collocation
1	advanced computing	22	responsive computing experience	43	fog computing	64	multi-display computing
2	Partnership for Advanced Computing in Europe	23	computing facilities	44	forensic computing	65	neuromorphic computing
3	basic computing	24	computing infrastructure	45	GPU computing	66	next generation computing
4	basic computing servers	25	computing machinery	46	grid computing	67	parallel computing
5	blade computing	26	computing machines	47	handheld computing	68	parallel computing applications
6	cloud computing	27	computing marketplace	48	high performance computing	69	parallel computing power
7	3d cloud computing	28	computing needs	49	high-performance computing environments	70	personal computing
8	cloud computing performance	29	computing performance	50	European Technology Platform for High Performance Computing	71	personal computing device
9	cloud computing services	30	computing power	51	European High-Performance Computing Joint Undertaking	72	personal computing environment
10	cloud computing tool	31	computing product	52	multi-party computing	73	personal computing experiences
11	digital single market for cloud computing	32	computing requirements	53	secure multi-party computing	74	personal computing operating systems
12	cloud-based internet computing	33	computing resources	54	mobile computing	75	pervasive computing
13	computing centre	34	remote computing resources	55	mobile computing devices	76	portable computing
14	International Computing Centre	35	computing segments	56	mobile computing experience	77	quantum computing
15	computing architecture	36	computing system	57	mobile computing industry	78	soft computing
16	computing conditions	37	embedded computing systems	58	mobile computing market	79	solid-state computing
17	computing devices	38	computing tasks	59	mobile computing needs	80	technical computing
18	computing endpoints	39	distributed computing	60	mobile computing performance	81	trusted computing
19	computing environment	40	distributed computing server	61	quad-core mobile computing	82	visual computing
20	computing equipment	41	edge computing	62	multi-core computing		
21	computing experience	42	evolutionary computing	63	multi and many-core computing		

In the 115 parallel contexts used in this analysis, *computing* was used on its own in 8 cases, like in (2), and in multi-word compounds or collocations in 107 cases (3).

- (2) ST: ... *easy-to-reach Back/Forward buttons that make **computing** simple, whether you're surfing the Web...*
 TT: ... *butoane Back/Forward ușor de apăsat care fac **operațiunile** simple, fie că navighezi pe Internet...*
 BT: '... buttons Back/Forward easy to press which make **operations** simple, whether you are navigating on the Internet ...'
- (3) ST: ... *have provided European researchers with the world's best research networking and **computing facilities**...*
 TT: ... *au pus la dispoziția cercetătorilor europeni cele mai bune rețele de cercetare și **instrumente de calcul electronic**...*
 BT: '... put at the disposal of European researchers the best networks of research and **instruments of electronic calculation** ...'

The challenges that *computing* poses to Romanian translators are evident if we analyse only the 8 different solutions used in its translation in sentences where it was not part of compounds or collocations (shown in Table 2).

Table 2. Translations of *computing* when used as a standalone term

	Romanian	Back Translation
COMPUTING	<i>calcul</i>	<i>calculation</i>
	<i>computing</i>	<i>computing</i>
	<i>funcționarea portabilului</i>	<i>the functioning of the portable</i>
	<i>material informatic</i>	<i>informatic material</i>
	<i>operațiuni</i>	<i>operations</i>
	<i>operațiuni informatice</i>	<i>informatic operations</i>
	<i>tehnologii de calcul electronic</i>	<i>technologies of electronic calculation</i>
	<i>no translation</i>	

Besides the diversity of the techniques used, which span from calque (*computing* – *calcul* ‘calculation’) and borrowing to modulation (*computing* – *operațiuni* ‘operations’) and even omission, a phenomenon that becomes apparent immediately is the extensive use of amplification/addition, i.e., adding information that was not explicit in the source text, as in *computing* translated as *tehnologii de calcul informatic* ‘technologies of electronic calculation’ or as *operațiuni informatice* in (4).

- (4) ST: *Main **computing** (e.g. programme execution, data storage, interaction with other Internet resources, etc.) takes place using the remote computing resources.*
 TT: *Principalele **operațiuni informatice** (de exemplu executarea de programe, stocarea de date, interacțiunea cu alte resurse de pe Internet etc.) au loc cu ajutorul resurselor informatice aflate la distanță.*
 BT: ‘The main **informatic operations** (for instance, execution of programs, storing data, interaction with other resources on the Internet etc.) take place with the help of informatic resources situated at a distance.’

The extensive use of amplification is likely due to the neonym's semantic and morpho-functional peculiarities, which make it function as a "concentrated tablet of knowledge". Since Romanian does not have a similar unit in its existing lexical stock, amplification is used to compensate for the potential loss of meaning in translation. As Fawcett puts it, amplification provides explanations "as a strategy for bridging anticipated gaps in the target-language audience's knowledge" (2003, p. 45).

A very diverse range of equivalents and translation solutions is also visible in the corpus at the level of the 82 multi-word terms and collocations that contain the term. As shown in Figure 2 below, literal solutions seem to prevail (54%), followed by more oblique solutions, to use Vinay and Darbelnet's terms (34%), and a rather large ratio of omissions (12%).

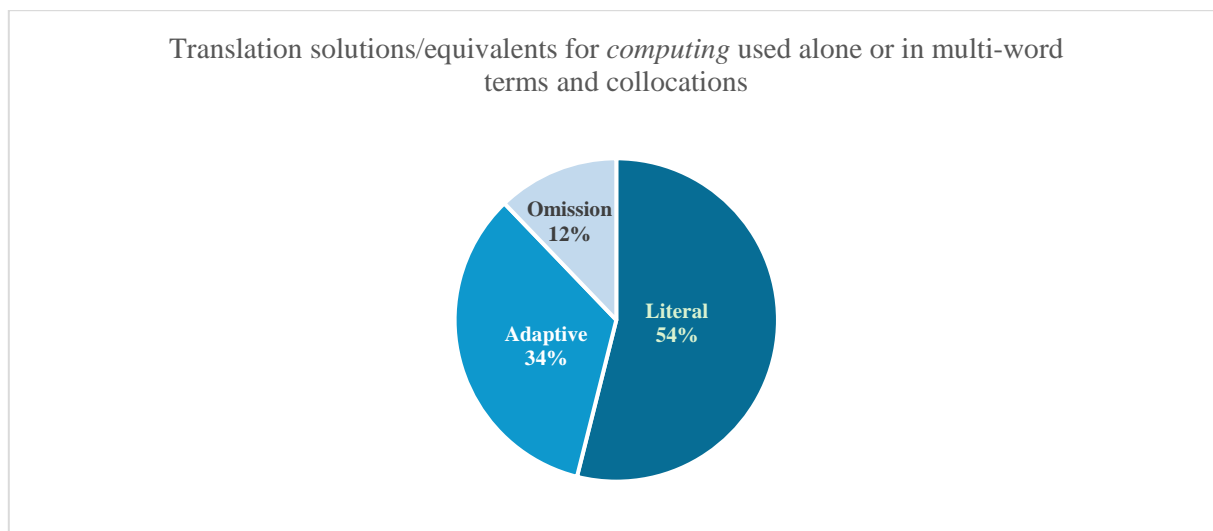

Figure 2. Solutions in the translation of *computing* in multi-word terms and collocations

Calque is the most frequent translation solution in the corpus, and it results in a unit that might be seen as an established equivalent in the Romanian language of IT, *calcul* 'calculation'. It covers the basic, original meaning of the English term in the mathematical field. In multi-word terms and collocations, calqued solutions sometimes include the preposition *de* 'of': *computing environment* – *mediu de calcul* 'medium of calculation', *computing equipment* – *echipament de calcul* 'equipment of calculation', *distributed computing* 'calcul distribuit'.

Borrowing is the second most frequent literal translation solution in the corpus. Besides instances in which the term is transplanted as such in Romanian, as in (5), borrowing is also present in the derived Romanian neonyms *computațional(ă)* 'computational' and *computerizare* 'computerization'.

- (5) ST: ... use of **cloud computing services**, excluding free-of-charge-services ...
 TT: ... utilizarea **serviciilor de „cloud computing”**, cu excepția serviciilor gratuite ...
 BT: '... using **services of “cloud computing”**, with the exception of free services ...'

Other equivalents in the corpus capture other shades of meaning present in the polysemous *computing* and could be seen as calques, although they might also pass as examples of modulation. It is the case of *procesare* 'processing' (10 occurrences, as in *computing power* – *putere de procesare* 'power of processing'), *funcționare* 'functioning' (2 occurrences, as in *computing conditions* – *condiții*

de funcționare 'conditions of functioning'), or *tehnologie* 'technology' (1 occurrence, as in *grid computing – tehnologie grid* 'grid technology').

Adaptive solutions or oblique translations include transposition and modulation. Among the 115 examples studied, *computing*, which, as we saw, is usually seen as a noun by most dictionaries, is also translated through modulation by a Romanian adjective. Examples include the Anglicism *computațional(ă)*, mentioned above, *informatic(ă)* 'informatic', as in *computing infrastructure – infrastructură informatică* 'informatic infrastructure', *digital(ă)*, as in *forensic computing – criminalistică digitală* 'digital forensics', or *tehnologic(ă)*, as in *personal computing experience – experiență tehnologică personală* 'personal technological experience'. Since, as shown above, *computing* may also function as a present participle, we might say that these translation solutions produced through transposition capture the adjectival value of the term.

Modulation includes cases in which translation results in a shift of meaning in relation to the source term. As Fawcett explains, it may involve metaphor, metonymy, synecdoche, and so on (2003, 37). In the corpus, apart from the examples discussed above, cases of modulation include, for instance, a shift from the process to the object/product/agent, as in the translation of *computing* by *computer* in *computing infrastructure – infrastructură de computere* 'infrastructure of computers' or *sistem* 'system'. Another example of modulation is the shift from the general to the specific discernible in the translation of *computing* – a term referring to the operation of computers in general, by *programare* 'programming', a specific computing task.

Finally, the corpus also includes a translation solution which might be seen as an established equivalent for *computing*, i.e., the noun *informatică* 'informatics', which in Romanian is a borrowing from French. This equivalent is used in Romanian to refer mainly to computer science, thus capturing one specific meaning of *computing*, as in (6).

- (6) ST: ... *interconnect and data localisation technologies, **cloud computing**, parallel computing, modelling and simulation software for all market segments* ...
- TT: ... *tehnologiile de interconectare și localizare a datelor, **informatica dematerializată**, calcul paralel, modelare și software de simulare pentru toate segmentele de piață* ...
- BT: '... technologies of interconnection and localization of data, **dematerialized informatics**, parallel calculation, modelling and software for simulation for all market segments ...'

The cases of omission inventoried in the corpus seem to have been justified by a perceived redundancy in the use of the term in the source language. In other words, *computing* was omitted especially in cases in which its meaning was either underspecified or evident in the co-text, as in *computing devices – dispozitive* 'devices', or *computing experiences – performanță* 'performance'.

Conclusions

Containing two different translations of *computing* within the same sentence, example (6) above is a perfect illustration of the diverse range of equivalents and translation solutions in use today in the Romanian language of IT for one English neonym. Coming back to the concept of *secondary term formation* discussed in the introductory part of this paper, several conclusions might be tentatively drawn based on our case study referring to *computing*.

First of all, the form and semanticism of the source-language neonym seem to play a crucial role in its transfer into other languages. The closer in form AND function to a potential equivalent in the target language the source neonym is, the much higher the chance for it to acquire a stable, well-established translation in the target language. Our case study seems to prove the opposite scenario, in that *computing*, a source-term whose form and function are quite distant from what is available in the target-language lexicon, produced a diverse range of possible solutions in its interlingual translation/transfer.

As far as semanticism is concerned, the more underspecified and/or polysemous the source neoterm is, the more likely it is for it to produce several competing equivalents in the target language. As our analysis has shown, out of the many possible meanings of *computing*, the Romanian language of IT found stable equivalents for only two or three: *calcul* 'calculation' – for the term's original meaning in mathematics, *informatică* 'informatics' – for its meaning of "computer science", and maybe *procesare* 'processing' – a rather vague term, not necessarily associated with the IT field, for its more specific meaning of "computer operation". In the rest of cases, other equivalents as well as amplification are generously used in translation to highlight different shades of meaning of the source term.

Finally, an additional conclusion is linked to the importance of studying language and terminology using corpora of authentic linguistic materials. Our study revealed a large lexical network at whose heart lies our source term – multi-word units and collocations containing *computing* – as well as a diverse range of equivalents in the target language. Only some of these are included in dictionaries and terminological databases.

References

- Cabré, M. T. (1999). *Terminology. Theory, Methods and Applications*. (J. C. Sager, Ed., & J. A. DeCesaris, Trans.) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Fawcett, P. (2003). *Translation and Language: Linguistic Theories Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Hudson, R. (2003). Gerunds without Phrase Structure. *Natural Language & Linguistic Theory*, 21, 579-615.
- ISO 704:2009[E]. Terminology work - Principles and methods. (2009). *3rd Edition*. Switzerland: International Standard Organisation.
- Postolea, S. (2017). *Translation Patterns at Term Level. A corpus-based analysis in the specialised language of ICT*. Iasi: Institutul European.
- Rouse, M. (2012). *Computing*. Retrieved August 12, 2024, from Tehnopedia: <https://www.techopedia.com/definition/6597/computing>
- Sager, J. C. (1990). *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Schneider, J., & Smalley, I. (2024, August 5). *What is quantum computing?* Retrieved August 11, 2024, from IBM: <https://www.ibm.com/topics/quantum-computing>
- Tiedemann, J. (2012). Parallel Data, Tools and Interfaces in OPUS. *Proceedings of the Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'12)* (pp. 2214-2218). Istanbul: European Language Resources Association (ELRA).
- Trosborg, A. (1997). Text Typology: Register, Genre and Text Type. In A. Trosborg (Ed.), *Text Typology and Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tucker, A., & Belford, G. G. (1999). *Computer Science*, 2007. Retrieved August 11, 2024, from Britannica Online: <https://www.britannica.com/science/computer-science>
- Zsombok, G. (2021). Prescribing French: A corpus-linguistic approach to official terminology in French newspapers. *Journal of French Language Studies*, 31(3), 270-293.

A PSYCHOLINGUISTIC STUDY OF WORLDVIEW ATTITUDES

Suhareva Evgenia Sergeevna

ABSTRACT

The article presents a method for studying worldview attitudes through the analysis of linguistic consciousness - a set of images expressed by linguistic means. It examines the contrast between the religious worldview, based on transcendental categories, and the secular worldview, rooted in materialism and rational knowledge. In the era of globalization, significant shifts in religious consciousness are observed. Social and historical processes of recent decades have sharply posed the problem of values to Russian society. Values determine the nature of a worldview (scientific or non-scientific, religious or atheistic, etc.). In the structure of the worldview, values perform the following functions: they select what seems valuable, interpret information (personal meaning), and connect different spheres, being a central element for consciousness. Spiritual and moral values, both in journalism and scientific literature, are often contrasted with liberal values, which are secular in nature. It is relevant to study the place of religious beliefs in the value system of modern youth and to compare how different the values of religious young people are from those far from religion. The scientific worldview forms the basis of secular consciousness, which appeals to the criteria of scientificity, is characterized by pluralism, and views the Church as an organization with an administrative structure. It often replaces the highest value with one's own peace, well-being, success, or other values. In contrast, religious consciousness is characterized by a strict hierarchy of values. The formation of a worldview is a continuous process that reaches its peak during the period of professional development. Student years are especially important for worldview development, as they coincide with intellectual growth, mastering new social roles, and the formation of professional identity. An associative experiment reveals the deep components of worldview attitudes and their influence on the perception of value concepts. The results show significant differences in the worldview paradigms of students from secular and confessional universities, reflected in their understanding of reality, sources of knowledge, and value systems. Despite methodological challenges, studying worldview through linguistic consciousness is effective in identifying stable patterns in conceptualizing the world. Values form the basis of beliefs, principles, and moral guidelines that influence decision-making, attitudes towards other people, and behavior in general. The worldview is a broad system of beliefs, ideas, and values that determine our understanding of the world, society, the meaning of life, and our place in it. Values are an integral part of this system and have a significant impact on its formation. Factors such as declining living standards, instability in the state and society, lack of environmental safety, scarcity of suitable jobs, and absence of social optimism cause high levels of social tension. The absence of positive values has a significant impact on the overall level of social well-being among young people. An unformed, unstable value system becomes a problem of particular importance, encompassing socio-economic and spiritual-moral aspects. Despite the ongoing process of value transformation, the role of traditional values is likely to remain predominant in education and socialization. However, addressing the challenges faced by youth in forming a stable and positive value system is crucial for societal well-being and progress.

Keywords: associative experiment, religious consciousness, secular consciousness, worldview attitudes.

ИССЛЕДОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ УСТАНОВОК МЕТОДАМИ ПСИХОЛИНГВИСТИКИ

Сухарева Евгения Сергеевна

АННОТАЦИЯ

Статья представляет метод изучения мировоззренческих установок через анализ языкового сознания - совокупности образов, выраженных языковыми средствами. Рассматривается контраст между религиозным мировоззрением, опирающимся на трансцендентные категории, и секулярным, основанным на материализме и рациональном познании. В эпоху глобализации наблюдаются значительные сдвиги в религиозном сознании. Общественные и исторические процессы последних десятилетий остро поставили перед российским социумом проблему ценностей. Ценности определяют характер мировоззрения (научное – ненаучное, религиозное – атеистическое и т.д.). В структуре картины мира ценности выполняют функции: отбирают то, что представляется ценным; интерпретируют информацию (личностный смысл); связывают разные сферы, являясь для сознания центральным элементом.

Ценности духовно-нравственные как в публицистике, так и в научной литературе противопоставляются ценностям либеральным, имеющим секулярный характер. Представляется актуальным исследовать, какое место занимают религиозные убеждения в системе ценностей современной молодежи, сравнить, насколько различны ценности верующих молодых людей и людей, далёких от религии. Научное мировоззрение составляет основу секулярного сознания, которое апеллирует к критериям научности, характеризуется плюрализмом, отношением к Церкви как к организации, с административным устройством, заменой высшей ценности собственным спокойствием, благополучием, успехом или другими ценностями. Для религиозного сознания характерна строгая иерархия ценностей. Формирование мировоззрения - непрерывный процесс, достигающий пика в период профессионального становления, студенческие годы особенно важны для развития мировоззрения, так как совпадают с интеллектуальным ростом, освоением новых социальных ролей и формированием профессиональной идентичности. Ассоциативный эксперимент раскрывает глубинные составляющие мировоззренческих установок и их влияние на восприятие ценностных концептов. Результаты показывают существенные различия в мировоззренческих парадигмах студентов светских и конфессиональных вузов, отражающиеся в их понимании реальности, источников знания и системы ценностей. Несмотря на методологические вызовы, изучение мировоззрения через языковое сознание оказывается эффективным для выявления устойчивых паттернов в концептуализации мира. Ценности являются основой убеждений, принципов и моральных ориентиров, которые влияют на принятие решений, отношение к другим людям и поведение в целом. Мировоззрение представляет собой широкую систему убеждений, представлений и ценностей, которые определяют наше понимание мира, общества, смысла жизни и нашего места в нем. Ценности являются неотъемлемой частью этой системы и оказывают существенное влияние на ее формирование. Снижение уровня жизни, нестабильность в государстве и обществе, отсутствие экологической безопасности, недостаток подходящих рабочих мест и отсутствие социального оптимизма — факторы вызывающие высокий уровень социального напряжения. Отсутствие этих ценностей оказывает значительное влияние на общий уровень социального благополучия молодежи. Несформированная неустойчивая система ценностей становится проблемой особой значимости, включают социально-экономические и духовно-нравственные аспекты. Несмотря на процесс ценностной трансформации, роль традиционных ценностей останется преобладающей в воспитании и социализации.

Ключевые слова: ассоциативный эксперимент, религиозное сознание, секулярное сознание, мировоззренческие установки

Introduction

Globalization and secularization are changing religious consciousness. Studying worldviews through language helps to understand these changes, which is important in the context of growing religious diversity. An interdisciplinary approach combining psycholinguistics, sociology, and psychology of religion allows us to study complex sociocultural phenomena and identify unconscious components of worldviews. Religious consciousness is formed by the sacralization of the everyday, giving symbolic meaning to objects and phenomena. The central idea of religious teachings is the control of man and nature by transcendental forces or universal principles. The secular worldview is based on materialism and the ability to know the world by rational methods, characterized by critical thinking, empirical verification, logical analysis, and the use of the scientific method. Various forms of worldview offer unique approaches to understanding human nature. The main types of worldview are "scientific, philosophical, mythological, and religious worldviews" [1, p.112]. Worldview in the socio-historical context - prevailing beliefs, norms, principles of cognition. Worldview has the following characteristics: integrity and systemicity, worldview attitudes are relatively stable over time, a person is able to reflect on worldview positions, worldview is applicable to various spheres of life and activity, individually for each person, but is formed under the influence of socio-cultural factors. The key components of worldview are knowledge and values.

Theoretical and methodological foundations

A worldview is a complex system of beliefs, values, and ideas that determine the perception of the world and attitude toward it. Researchers reveal a close connection between language and worldview, which becomes the basis for psycholinguistic research. A special contribution to

understanding the connection between language and worldview was made by M.M. Bakhtin [2], V. von Humboldt [3], who developed the idea that language reflects and forms the worldview of a people, E. Sapir and B. Whorf formed the hypothesis of linguistic relativity [4], according to which language influences the way of thinking and perceiving the world. When perceiving linguistic messages, the recipient forms a semantic hypothesis based on ideological attitudes, the hypothesis is constantly checked and adjusted during the processing of the message. How the elements of the message are perceived will change depending on how much the message corresponds to or contradicts the recipient's worldview [5]. Ideological attitudes influence the process of perceiving and interpreting linguistic messages. The concept of "hybrid religiosity" shows the impossibility of merging the secular and religious in the consciousness of an orthodox Christian [6]. The theory of "privatization of religion" describes the tendency towards individualization of religious experience and the formation of "invisible religion" [7]. The concept of "civil religion" describes a special form of religiosity that unites citizens around common values and symbols [8]. The theory of desecularization revises ideas about secularization, arguing that society is experiencing a revival of religiosity in new forms [9]. A methodological tool for analyzing associative fields is the ontological position proposed by A.V. Ivanov [10], where consciousness is considered as a system divided into four sectors. Sectors I and II determine interaction with the outside world and the objectification of consciousness. The spheres of bodily-perceptual abilities and the logical-conceptual component allow a person to perceive the surrounding reality and determine abstract thinking; these are the components of the external-objective side of consciousness. Sectors III and IV form internal experiences and the value component of consciousness. Worldview is reflected through language; language provides categories and concepts for understanding reality. Student age is the most sensitive period for the formation of worldview; during this period, various forms of attitude to the world are integrated, a holistic picture of the world and a stable system of values are formed. Linguistic consciousness is "a set of images of consciousness formed and externalized with the help of linguistic means – words, free and stable phrases, sentences, texts and associative fields" [11]. Linguistic consciousness is manifested in everyday speech, texts and associative reactions, which makes it easily accessible for study. The associative experiment method allows us to identify unconscious connections between concepts in the linguistic consciousness of native speakers.

Experimental study

For the study, based on the works of Yu.S. Garanov, [12] a list of key Christian values was formed, reflecting the differences between religious and secular worldviews. The study examined universal human values and anti-values included in the dictionary "Basic Values of Bearers of Russian Culture" [13]. Two groups participated in the associative experiment. Group 1: 110 students from secular universities in Moscow (Moscow State University, Moscow State Pedagogical Univ., Moscow State Pedagogical University, Moscow State Pedagogical Univ., Russian State University for the Humanities) who do not consider themselves believers and do not attend church. Group 2: 110 church-going students (PSTGU) who consider themselves believers and attend church once a month or more often. During the experiment, stimulus words were presented in written form using Google Forms. The students were presented with 101 stimulus words. Respondents were required to quickly and spontaneously associate the proposed value concept with any word that first came to mind.

Results of the study and their discussion

Atheism

Secular universities

Faith 11; choice 8; science 7; reason 5; worldview 4; norm, denial 3; adequacy, base, god, people, objectivity, absence, rationality, skepticism, modernity, mind 2; agnostic, agnosticism, stork, autism, good, nonsense, future, faithful, perhaps, stupidity, everyone's business, common sense, intelligence, high, red, scientific, not faith, disbelief, independence, rejection, education, erudition, refusal, excellent, position, right, emptiness, disappointment, reasonableness, rationalism, reality, harshness, religion, freedom, blindness, courage, meaning, dispute, flow, point of view, trend, Floki.

Total responses to stimulus: 105, different responses to stimulus: 61, single responses to stimulus: 42, refusals: 2.

Confessional university

Stupidity, unbelief 9; emptiness 5; atheism, faith, delusion 4; choice 3; unbelief, madness, evil, worldview 2; atoms, trouble, atheist, indifference, madness, look, golf, sad prospects, sadness, Darwin, for the lazy, heartache, Europe, idiocy, interest, Marx, many books, wisdom, science, I don't know, everyday life, fire, limitations, loneliness, denial, absence, mistake, public, bad, out of ignorance, teenagers, search, law, propaganda, confrontation, disappointment, religion, self-deception, Satanism, freedom, blindness, word, difficult, death, meaning, doubts, sympathy, arrogance, strangeness, exists, also faith, tolerance, stupidity, out of date, scientist, human.

Total reactions to stimulus: 104, different reactions to stimulus: 46, single reactions to stimulus: 56, refusals: 2.

Atheism. Secular Universities

IV	II
science 7; freedom	faith 11; choice 8; reason 5; worldview 4; denial 3; adequacy 2, base 2, people 2, objectivity 2, absence 2, rationality 2, skepticism 2, modernity 2, mind 2; agnostic, agnosticism, future, intellect, scientific, non-faith, disbelief, independence, non-acceptance, education, erudition, refusal, position, right, emptiness, reasonableness, rationalism, reality, harshness, religion, meaning, dispute, flow, point of view, trend, autism
III	I
norm 3; perhaps, everyone's business, high, excellent, disappointment, courage, blessing, nonsense, true, stupidity, common sense	God 2; stork, red, blindness, Floki

IV	II
unbelief 9; atheism 4, faith 4, unbelief 2, science, freedom	delusion 4; choice 3; evil 2, worldview 2; trouble, atheist, idiocy, wisdom, limitation, denial, absence, mistake, search, right, propaganda, confrontation, religion, Satanism, word, meaning, exists, also faith, obsolete, human, out of ignorance, arrogance
III	I
stupidity 9; emptiness 5; madness 2, indifference, madness, sad prospects, sadness, for the lazy, mental pain, interest, I don't know, everyday life, loneliness, bad, disappointment, self-deception, difficult, doubts, sympathy, strangeness, tolerance, stupidity	Atoms, view, golf, Darwin, Europe, Marx, many books, fire, teenagers, blindness, death, scientist, public

I Bodily-perceptual abilities. Atheism for both groups reflects the inability to understand the spiritual realm ("blindness"). Associations in group 1 show atheism through images related to nature and popular culture ("stork", "Floki"). Group 2 has a view of atheism as a denial of the divine through rationality and materialism, associate atheism with scientific concepts ("atoms", "Darwin"). Group 1 focused on more secular and popular images.

II Logical-conceptual sphere. Atheism in both groups is considered a consequence of personal choice and worldview ("choice", "worldview"). Both groups see atheism as "absence", associate it with "meaning", which reflects the understanding of atheism as a lack of faith in God and an attempt to find meaning in life through rationality and other means. Both groups associate atheism with "religion" and "denial", the general view of atheism is based on the opposition of religion, a form of unbelief and a secular worldview. For group 1, atheism is a consequence of the usual modern view of life ("norm", "modernity"). In group 2, on the contrary, they consider atheism to be an outdated and incorrect view of life ("obsolescence", "out of ignorance"). In group 1, they consider atheism to be a rational life position ("adequacy" and "objectivity"), in group 2 they see atheism as "propaganda" and "confrontation", the perception of atheism is associated with the ideological and antagonistic. In group 1, they see atheism as free and critical ("independence" and "skepticism"), in group 2 they point to a kind of faith and the human condition ("also faith" and "human"). III Emotional-affective sphere. Both groups associate atheism with subjective experience and perception. Associations of group 1 indicate the perception of atheism as a personal choice ("everyone's business", "possible"), group 1 considers atheism positive ("courage", "excellent"). Group 2 associate atheism with negative emotions ("sad prospects", "sadness"). Associations of group 1 indicate atheism as a positive rational state ("high", "sanity"). Group 2, on the contrary, see atheism as isolation and misunderstanding ("loneliness", "strangeness"). Group 1 considers atheism to be an erroneous position ("nonsense"), group 2 sees atheism as an everyday negative state ("bad", "ordinary"). Both groups consider atheism a subjective uncertain state, group 1 is inclined to positive perception, group 2 are oriented towards sadness, loneliness and negativity. IV Value component of consciousness. Both groups associate atheism with "freedom" and "science", atheism is associated with independence and rational thinking, with a scientific worldview. Both groups associate atheism with "faith" and "disbelief", atheism is a state that can be considered as a belief in the absence of God. Associations of group 1 show atheism as rational and reasonable ("reason", "rationality", "rationalism"). For group 2, atheism is erroneous ("delusion", "mistake", "stupidity"). In group 1, they believe that atheism is associated with education and intellectual activity ("education", "intellect"), in group 2, on the contrary, it seems

limited ("narrow-mindedness", "stupidity"). In group 1, they see atheism as "good" and "reasonableness", which indicates a positive perception, for group 2, atheism is "evil", "trouble", "satanism".

The commandments.

Secular Universities

Rules 8; Bible 7; God's, ten, laws, book 4; Jesus, nonsense 3; God, faith, sins, law, confession, Moses, religion, sacred, seven, Christ's 2; were, education, advantageous interpretation, stupidity, Lord's, dogmas, dogmas, dogmas, duty, covenant, reserve, prohibition, prohibitions, Jerusalem, confessions, books, lies, prayers, garbage, mountain, order, violate, do not kill, do not kill, notations, moralizing, restrictions, alienation, postulates, rule, call, prophet, framework, vault, rock, tablets, following, advice, old book, pillar, table, taboo, requirements, foundations, films, Christianity, Christianity, read, nonsense.

Total responses to stimulus: 106, different responses to stimulus: 57, single responses to stimulus: 49, refusals: 0.

Confessional University

Beatism 13; law 9; God's 7; rules 6; Testament 5; Moses 4; Lord's 3; God, Bible, God's, Old Testament, decalogue, book, love, tablet, Christ 2; grace, blessedness, God, important, faithfulness, mountain, given by God, ten, for connoisseurs, virtue, roads, Gospel of Matthew, fulfillment, truth, keys, okay, lighthouse, hope, direction, do not kill, restrictions, answers, revelation, worship, rules of life, rule, Moses brought, sermon, way, freedom, set of rules, holiness, power, tablets, observance, save the Lord, list, severity, conditions, installations, honor.

Total reactions to stimulus: 106, different reactions to stimulus: 65, single reactions to stimulus: 41, refusals: 0.

The commandments. Secular Universities

IV	II
don't kill (<i>не убивай</i>), don't kill (<i>не убий</i>)	rules 8, ten 4, laws 4, seven 2, sins 2, law 2, religion 2, faith 2, prohibition, prohibitions, postulates, rule, dogma, dogmas, dogmas, duty, covenant, education, advantageous interpretation, order, taboo, requirements, foundations, framework, code, restrictions, Christianity, Christianity, call, following, violate
III	I
nonsense 3, sacred 2, stupidity, nonsense, lies, advice, lectures, moralizing, alienation, were	Bible 7, God's 4, book 4, confession 2, Moses 2, God 2, Christ's 2, Jesus, books, prayers, old book, pillar, table, reserve, rock, tablets, prophet, movies, confessions, mount, trash, read, Lord's, Jerusalem

The commandments. Confessional University

IV	II
love 2, beatitudes 13, God's 7, Testament 5, Moses 4, Lord's 3, God 2, God's 2, Christ 2, God's, Bible 2, Old Testament 2, decalogue 2, tablet 2, Gospel of Matthew, do not kill, Given by God, brought Moses, Revelation, Tablets, Truth	law 9, rules 6, set of rules, list, ten, answers, conditions, guidelines, rule
III	I
grace, bliss, important, fidelity, rules of life, hope, God save, freedom, direction, virtue, honor, strength, fulfillment, veneration, observance, limitations, heaviness, okay, for connoisseurs, holiness	book 2, roads, path, keys, mountain, lighthouse, sermon

I Bodily-perceptual abilities. Both groups associate the commandments with sacred books, reflecting the understanding of the commandments as written prescriptions ("book"). Associations of group 1 point to religious practice ("confession", "prophet"), but the commandments are outdated and unnecessary for them ("garbage"), the associations indicate the perception of the commandments as a formality ("table"). In group 1, the commandments are associated with an "old book" and a "rock", which indicates the ancient and unyielding. Associations of group 2 show that the commandments direct and lead to correct behavior ("path", "roads"), show the way to the light and the discovery of truth ("lighthouse", "keys"). Other associations of believers indicate a connection with the sublime and with divine revelation ("mountain").

II Logical-conceptual sphere. General perception shows the commandments as a set of rules and regulations that direct behavior ("rules"). Both groups associate the commandments with the biblical tradition ("ten"). Group 1 considers commandments as fixed beliefs ("dogmas", "dogmas"), limiting certain actions ("prohibitions", "taboos") and considers commandments as subjective rules that are violated ("favorable interpretation", "violate"). Group 2 sees commandments as guiding and orienting for life ("attitudes", "direction"), considers them principles that should be followed ("rules of life", "observance"). Associations of group 2 show commandments as "answers" and "conditions", which indicates the perception of commandments as providing answers and conditions for the right life.

III Emotional-affective sphere. General perception includes a set of prescriptions that determine behavior. In group 1, the commandments are associated with "moral teachings" and "lectures", and believers with "restrictions", they see the commandments as insignificant and outdated ("nonsense", "were") and associate them with subjective and tiresome advice ("advice" and "moral teachings"), the commandments are something acceptable, but not obligatory ("okay"). In group 2, the commandments are perceived as necessary for following and significant ("important", "fulfillment"), associations show them as deserving respect and giving strength ("honor", "power"). For group 2, the commandments are difficult to follow, but also valuable for those who strive for virtue ("burden", "for connoisseurs"). IV Value component of consciousness. Both groups associate the commandments with God's laws establishing moral principles ("law", "God's"). Both groups associate the commandments with divine prescriptions given to Moses on stone tablets ("Moses", "tablets"). Group 1 sees the commandments as useless and deceptive ("stupidity", "nonsense", "lies"), while group 2, on the contrary, sees them as a source of blessing and virtue ("grace", "bliss", "virtue"). Group 1 associates the commandments with "alienation" and "covenant", which indicates the perception of the commandments as something that creates distance and divides. Associations of

group 2 show the commandments as an expression of love, loyalty and hope ("love", "loyalty", "hope"). For group 1, the commandments are associated with the Christian tradition ("Christ's", "Christianity"). Associations of group 2 point to the Holy Scripture and divine revelation ("The Gospel of Matthew", "Old Testament", "Given by God").

Conclusions

Worldview attitudes are revealed through the verbalization of values. The conducted associative experiment revealed significant differences in the perception of religious concepts by students of secular and confessional universities. Students of secular universities demonstrate a materialistic worldview, a tendency to objectify religious experience, and the priority of empirical knowledge. Their approach to values is more relativistic, with a tendency toward individualism. Students of a confessional university display an idealistic worldview with a focus on internal experience, absolutization of religious values, and a traditionalist approach. The differences reflect fundamental differences in understanding the nature of reality, sources of knowledge, value systems, goals of human activity, and man's place in the world.

References

- Shutaleva, A. V. *Filosofiya: ucheb. Posobie. M-vo obrazovaniya i nauki Ros. Federacii, Ural. feder. un-t. Ekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta*, 2017. 112 s.
- Baxtin M.M. *Problemy` poe` tiki Dostoevskogo. Nauchnaya biblioteka ImWerden Verlag, Moskva-Augsburg*, 2002
- V. fon Gumbol` dt. O razlichii stroeniya chelovecheskix yazy` kov i ego vliyaniu na duxovnoe razvitie chelovechestva. «Izbranny` e trudy` po yazy` koznaniyu». M., 1984. S. 37-297
- Whorf B. *Language, thought, and reality: selected writings of Benjamin Lee Whorf. Publisher Cambridge, Mass. : M.I.T. Press*, 1956
- Myskin S.V. Interpretacionny` e xarakteristiki kreolizovanny` x uchebny` x tekstov. Organizacionnaya psixolingvistika [E`lektronny` j resurs] : e`lektron. nauch. zhurnal / gl. red. S.V. Myskin. – Vy` p. № 1 (13). – E`lektron, tekstovy` e dan. (3,3 MB). M.: 000 «Agentstvo social` no-gumanitarny` x tehnologij», 2021
- Shhipkov A. V. *Diskurs ortodoksii. Opisanie idejnogo prostranstva sovremennogo russkogo pravoslaviya. — M. : Izdatel` stvo Moskovskoj Patriarxii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi*, 2021. — 464 s.
- Berger P. L., Luckmann, T. *The Social Construction of Reality. A Treatise on sociology of Knowledge*. 1966. 323 s.
- R.N. Bellah. *Civil Religion in America. Daedalus*, 1967, Vol. 96, No. 1, Religion in America (Winter, 1967), pp.1-21. Published by The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences
- Xabermas Yu. *Budushhee chelovecheskoj prirody` . M., 2002. 144 s.*
- Ivanov A.V. *Mir soznaniya. - Barnaul: AGIIK / Arkticheskij gosudarstvenny` j institut iskusstv i kul` tury` , 2000*
- Tarasov E. F. *Vstupitel` naya stat` ya // Yazy` k i soznanie: paradoksal` naya racional` nost` / otv. red. E. F. Tarasov. M.: IYa RAN, 1993. S. 6-16.*
- Garanov Yu.S. *Xristianskie cennosti v sovremennom otechestvennom kinematografe: filosofskij analiz: avtoreferat dis. kandidata filosofskix nauk — Astraxan` , 2014*
- Bazovy` e cennosti nositelej russkoj kul` tury` . Otvetstvenny` j redaktor: d.f.n., professor E.F. Tarasov. Avtor idej: E.F. Tarasov. Avtory` slovarny` x statej: I.V. Vashunina, V.V. Dronov, V.A. Il` ina, D.V. Maxovikov, A.A. Nistratov, S.L. Nistratova, E. K. Oshhepkova, E.F. Tarasov – M.: 2019. –550 s.